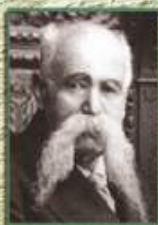

ВОЛОДИМИР
БОСЬКО

ІСТОРИЧНИЙ
КАЛЕНДАР
КІРОВОГРАДЩИНИ

ЛЮДИ
ПОДІЇ
ФАКТИ
2019

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ на 2019 рік

ЛЮДИ. ПОДІЇ. ФАКТИ

ОУНБ

ім. Д. І. Чижевського

Кропивницький
«Імекс-ЛТД»
2018

УДК 94(477)(059.3)
ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25

*Видано в рамках Обласної програми з підтримки
книговидання та книгорозповсюдження 2016–2020 рр.*

Автор-упорядник:

Босько Володимир Миколайович, методист КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна.

Рецензенти:

Бик Адам Сергійович, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-дослідної діяльності та міжнародного співробітництва КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського.

Бабенко Олег Олександрович, директор державного архіву Кіровоградської області, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України, лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка.

*Друкується за рішенням вченої ради комунального закладу
«Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського».*

Відповідальна за випуск:

Корецька Людмила Вікторівна, директор КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», заслужений працівник освіти України.

Б 85 Босько В. М.

Історичний календар Кіровоградщини на 2019 рік. Люди. Події. Факти / В.М. Босько. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. – 260 с.
ISBN 978-966-189-467-8

14-й випуск альманаху, присвячений 265-й річниці заснування фортеці Св. Єлисавети та 80-річчю утворення Кіровоградської області, містить відомості про ювілеї близько 400 визначних особистостей як минулих часів, так і сьогодення (від середини 18-го століття до наших часів), пов'язаних з Єлисаветградським і Олександрійським повітами та сучасною Кіровоградською областю. Історико-краєзнавчі нариси і розвідки розповідають про драматичні долі відомих людей Степової Еллади. Зокрема представлено 25 біографічних довідок про наших земляків – героїв АТО, які віддали життя за суверенітет і територіальну цілісність України. Видання ілюстроване, розраховане на широке коло читачів.

УДК 94(477)(059.3)
ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25

ISBN 978-966-189-467-8

© В.М. Босько, 2018
© «Імекс-ЛТД», 2018

МІЙ БОРГ

*Я тим уже боржник, що українець зроду:
Бо доля, певне, в гуморі була,
Коли у посаг нам давала землю, й воду,
І голубого неба в два крила.*

*Мій ситий чорнозем плідючий, наче жінка.
Історія глибока, аж отерп.
Це, мабуть, тільки в нас на золоті обжинки
Завжди напихваті зі сміху литий серп.*

*Зайди в моє село – куди твою едему:
Ставок. Хрущі. Гайв зеленограй.
А молодик такий, хоч зараз в діадему
Даруй своїй Чурай.*

*Багата моя Січ була не п'яним скопом –
Могутніми синами! І коли
Панічно борсалась перед врагом Європа,
Я вислав їх на смерть, щоб ми і ви жили.*

*Мицнюща моя кров! Жаркіша від огнива.
І, певно, не дарма татарський людолов
Вогонь моїх дівчат висмоктував хапливо,
Щоб освіжить свою уже осінню кров.*

*Женуть потужний сік мої гучні городи
В округлість кавунів, картоплі й цибулин.
Заходь і вибирай, як в тебе недороди.
У двері входь. У вікна вже були.*

*Я всесвіту боржник: не кожному вточило
Такого, як мені, пісненного вина.
То пригощаю: пий і прилучай до сили,
Хмелій і веселій – доволі вам і нам.*

*Не кожному така судилась вечорова
Тужава туга – неба досягти.
То я подарував у всесвіт Корольова –
Нехай і вам щастить безмежжя осягти.*

*Ні, я не обраний на ролю месіанську.
Усе, що мав, і все, що на віку
Дісталося мені від долі-посіванки,
Несу його на спільну толоку.*

*Це щастя – мати у вселенським домі
Свої борги і місце у строю...
Я всесвіту боржник! Але комусь одному –
Не був. Не є. Й не буду. І на тім стою!*

Борис Олійник

ПО УЛИЦЕ МОЕЙ КОТОРЫЙ ГОД

*По улице моей который год
звучат шаги – мои друзья уходят.
Друзей моих медлительный уход
той темноте за окнами угоден.*

*Запущены моих друзей дела,
нет в их домах ни музыки, ни пенья,
и лишь, как прежде, девочки Дега
голубенькие оправляют перья.*

*Ну что ж, ну что ж, да не разбудит страх
вас, беззащитных, среди этой ночи.
К предательству таинственная страсть,
друзья мои, туманит ваши очи.*

*О одиночество, как твой характер крут!
Посверкивая циркулем железным,
как холодно ты замыкаешь круг,
не внемля увереньям бесполезным.*

*Так призови меня и награди!
Твой баловень, обласканный тобою,
утешусь, прислонясь к твоей груди,
умоюсь твоей стужей голубою.*

*Дай стать на цыпочки в твоём лесу,
на том конце замедленного жеста
найти листву, и поднести к лицу,
и ощутить сиротство, как блаженство.*

*Даруй мне тишь твоих библиотек,
твоих концертов строгие мотивы,
и – мудрая – я позабуду тех,
кто умерли или доселе живы.*

*И я познаю мудрость и печаль,
свой тайный смысл доверяю мне предметы.
Природа, прислонясь к моим плечам,
объявит свои детские секреты.*

*И вот тогда – из слез, из темноты,
из бедного невежества бывшего
друзей моих прекрасные черты
появятся и растворятся снова.*

Белла Ахмадулина

ПІСЕНЬКА З ВАРІАЦІЯМИ

*І все на світі треба пережити,
І кожен фініш – це, по суті, старт,
І наперед не треба ворожити,
І за минулим плакати не варт.*

*Тож веселімся, людоньки, на людях,
Хай меле млин свою одвічну дерть.
Застрягло серце, мов осколок в грудях,
Нічого, все це вилікує смерть.*

*Хай буде все небачене побачено,
Хай буде все пробачене пробачено,
Хай буде вік прожито, як належить,
На жаль, від нас нічого не залежить...*

*А треба жити. Яюсь треба жити.
Це зветься досвід, витримка і гарт.
І наперед не треба ворожити,
І за минулим плакати не варт.*

*Отак як є. А може бути й гірше,
А може бути зовсім, зовсім зле.
А поки розум од біди не згірк ще, –
Не будь рабом і смійся як Рабле!*

*Тож веселімся, людоньки, на людях,
Хай меле млин свою одвічну дерть.
Застрягло серце, мов осколок в грудях,
Нічого, все це вилікує смерть.*

*Хай буде все небачене побачено,
Хай буде все пробачене пробачено.
Єдине, що від нас іще залежить, –
Принаймні вік прожити як належить.*

Ліна Костенко

ЧИСТЫЕ ПРУДЫ

*У каждого из нас на свете есть места,
Куда приходим мы на миг уединиться.
Где память, как строка почтового листа,
Нам сердце исцелит, когда оно томится.*

*Чистые пруды,
Застенчивые ивы,
Как девчонки смолкли у воды.
Чистые пруды –
Веков зеленый сон –
Мой дальний берег детства,
Где звучит аккордеон...*

*И я спешу туда, там льется добрый свет
И лодки на воде, как солнечные пятна.
Отсюда мы с тобой ушли в круженье лет
И вот я снова здесь и ты придешь обратно.*

*Однажды ты пройдешь Бульварное кольцо
И в памяти твоей мы встретимся, наверно.
И воды отразят знакомое лицо,
И сердце исцелят, и успокоят нервы.*

*У каждого из нас на свете есть места,
Что нам за далью лет все ближе, все дороже.
Там дышится легко, там мира чистота
Нас делает на миг счастливей и моложе.*

*Чистые пруды,
Застенчивые ивы,
Как девчонки смолкли у воды.
Чистые пруды –
Веков зеленый сон –
Мой дальний берег детства,
Где звучит аккордеон...*

Леонид Фадеев

ТІЛЬКИ ДВІЧІ ЖИВЕМО

*Тільки двічі живемо.
Раз – у світі білім-білім.
Тож сумуємо і квилім,
Як до іншого йдемо.*

*А тоді ще в другий раз,
В світі чорнім – аж червонім.
Чорнозем ламає скроні,
І трава росте крізь нас.*

*Тільки двічі живемо.
Дай нам, Боже, щоб любили
І щоб люди не раділи,
Як у чорний світ йдемо.*

Леонід Кисельов

РОМАНС

*Целую ночь соловей нам насвистывал,
Город молчал и молчали дома.
Белой акации гроздьа душистые
Ночь напролет нас сводили с ума.*

*Сад весь умыт был весенними ливнями,
В темных оврагах стояла вода.
Боже, какими мы были наивными,
Как же мы молоды были тогда.*

*Годы промчались, седыми нас делая,
Где чистота этих веток живых?
Только зима да метель эта белая
Напоминают сегодня о них.*

*В час, когда ветер бушует неистово,
С новой силою чувствую я:
Белой акации гроздьа душистые
Невозвратимы, как юность моя.
Белой акации гроздьа душистые
Неповторимы, как юность моя.*

Михаил Матусовский

СВЯЩЕНИК-БІБЛЮФІЛ ГРИГОРІЙ САРАЖИНОВИЧ

Книголюби та приватні бібліотеки на території нашого краю з'явилися у 2-й пол. XVIII століття в період його інтенсивного заселення. Що прикметно: переважна частина з них були переселенцями з Балкан і Молдови. А відтак зневажливе ставлення деяких наших краєзнавців до «прибульців» та «колонізаторів» як до аферистів та загарбників, що захопили споконвічні землі запорізького козацтва, не витримує критики. Чимало з них були енергійними, підприємливими та освіченими особистостями. Та й розчинилися вони досить швидко в «українській стихії», подарувавши нашому краю чимало видатних особистостей.

Дивовижно, але факт: майже одночасно з появою фортеці Св. Єлисавети у ній з'явилася й друкована книжка. Тому мали б гідно відзначити визначну подію в історії вітчизняного книгодрукування – 255-річчя заснування у фортеці Св. Єлисавети в 1764 році першої в Україні друкарні громадянського шрифту (доти була монополія книжок церковного друку). Це сталося завдяки зусиллям Головного командира Нової Сербії, генерал-поручика Олексія Мельгунова, який домігся передачі для губернської канцелярії Новоросійського краю одного верстака, обладнання та обслуговуючого персоналу зі столичної друкарні Сухопутного шляхетного корпусу та переведення у фортецю св. Єлисавети завідувача друкарні Василя Черткова на посаду обер-коменданта. Мельгунов мав намір: «Учредить типографию, равно как в Киево-Печерском монастыре, для тиснения духовных и светских книг».

У 1765 році, крім бланків різноманітних документів, у друкарні фортеці св. Єлисавети надруковані дві перші світські книжки: «Азбука» (буквар громадянського шрифту, хоча є версія, що це була шифрувальна абетка для потреб російської розвідки) та комедія французького драматурга Жана Батиста Руссо «Кофейний дім» (переклад на російську мову здійснив згаданий Чертков). І хоча проіснувала друкарня у фортеці Св. Єлисавети менше року, це анітрохи не применшує значимості події, про яку Іван Огієнко (1882-1972) у книжці «Історія українського друкарства» (1925, 1994) писав: «Доля судила, щоби найперша провінціальна друкарня в Росії відкрита була власне на Україні, в місті Лисаветграді, що тоді звався фортецею... св. Лисавети».

А от першим книголюбом на території нашого краю напевне був священник Григорій Саражинович (1753-1821). Про те, що він, коли у 1789-1790

*Храм Володимирської ікони Божої Матері (Грецька церква),
в якій служив Григорій Саражинович*

році служив у єлисаветградському храмі Володимирської ікони Божої Матері (Грецькій церкві), хрестив двох дочок Михайла Кутузова та здійснив обряд поховання його єдиного сина немовляти Миколи, відомо давно. Ці записи у метричній книзі храму знайшов і оприлюднив Володимир Ястребов ще у 1884 році. Та, виявляється, цей священнослужитель був ще й пристрасним бібліофілом. Про це я дізнався нещодавно з дослідження про історію Херсонської громадської бібліотеки краєзнавців Лариси Неділько і Георгія Сірика: «Библиотечное дело в нашем городе стало развиваться после появления частной библиотеки протоиерея Григория Саражиновича – настоятеля Успенской купеческой церкви, коим он состоял в 1798-1818 годах. Он владел по тем временам многочисленным (около 1000 экземпляров) собранием книжек по богослужению и разным наукам. По части охоты к знаниям Саражинович на много десятилетий опередил своих сограждан».

Дійсно, як на ті часи, коли книжки друкувалися маленькими тиражами й коштували дуже дорого, то книгозбірня Саражиновича видається досить великою. Та, головне, отець Григорій – наш земляк, бібліотеку свою він почав збирати на Єлисаветградщині, а, отже, ми, так само, як і херсонці, маємо право вважати Саражиновича піонером бібліотечної справи на Єлисаветградщині.

На превеликий жаль, жодного зображення Григорія Саражиновича відшукати не вдалося. От які відомості буквально по крихтах вдалося назбирати про цю непересічну особистість.

Прізвище Саражинович – молдовського походження. Тому й припускаю, що батьки Григорія переселилися на територію нашого краю у середині XVIII століття, коли була утворена перша адміністративно-територіальна одиниця – Нова Сербія (1752–1764). Відомо, що батько Саражиновича був священиком, і він також присвятив життя духовному служінню. У семінарії Григорій вивчив латину та грецьку мову. На священика Грецької церкви в Єлисаветграді Саражинович висвячений у 1781 році, був благочинним у Єлисаветградському духовному правлінні. У 1793 році Саражинович став протоієреєм, а наступного року призначений до Новомиргорода правлячим повітовим протопопом і настоятелем місцевої Миколаївської церкви.

У Новомиргороді 17 вересня 1794 року Саражинович видав заміж дочку Любов Григорівну за одного з кращих випускників Полтавської духовної семінарії Карпа Стефановича Павловського (1771–1832), згодом відомого священика-проповідника, протоієрея. Оскільки цій родині судилося відіграти визначну роль в історії нашого краю, то маємо розповісти про неї детальніше.

Зять Григорія Саражиновича після Новомиргорода служив у храмах Миколаєва та Херсона. З 1809 року Павловський – настоятель Єлисаветградського Успенського собору. Він брав найактивнішу участь у рятуванні мешканців міста від епідемії чуми, що лютувала в Єлисаветграді в 1813 році. У 1820-му Карпо Павловський став фундатором Єлисаветградського духовного училища, його першим смотрителем (керівником), до кінця життя викладав у ньому Закон Божий та латину. Особисто був знайомий з імператорами Олександром I і Миколою I, які мали з ним тривалі бесіди під час перебування в Єлисаветграді.

Сучасники згадують: «Протоиерей Карп Павловский был человек очень добрый, прекрасно образованный и даже ученый, отличный преподаватель и энергичный деятель». Автобіографічні та щоденникові записи Павлов-

*Єлисаветградське духовне училище,
яке заснував Карпо Павловський.
Сучасний вигляд*

ського надруковані в «Херсонских епархиальных ведомостях» (1861). Помер і похований в Єлисаветграді, могила, звісно, не збереглася.

Син Карпа і Любові Павловських, онук Григорія Саражиновича, Михайло Павловський, який народився в Єлисаветграді, а помер в Одесі (1810–1898), успадкував від обох прадідів, діда і батька професію священика і, в свою чергу, став відомим богословом. У 1833 році закінчив Київську духовну академію. Викладав Михайло Карпович у Рішельєвському ліцеї та Одеській духовній семінарії, до 1873 року був професором богослов'я Новоросійського університету. Потім протягом багатьох років служив настоятелем Одеського кафедрального собору.

Якщо батько відзначився під час епідемії чуми в Єлисаветграді, то син неабияк допоміг місту, коли воно постраждало від руйнівної повені у 1841 році. Михайло Карпович організував серед одеської знаті (княгиня Єлизавета Воронцова, графиня Роксана Едлінг та багато інших) збір коштів для допомоги потерпілим єлисаветградцям. В «Историческом очерке г. Елисаветграда» читаємо: «...Пожертвования главным образом были собраны после божественной литургии в Одесском кафедральном соборе, после которой протоиерей М.К.Павловский (уроженец Елисаветграда)... сказал по этому поводу прочувствованное и красноречивое слово многочисленным слушателям». Наш земляк – автор багатьох богословських праць, зокрема збірника «Слова и речи» (1851).

Та повернімось до Григорія Саражиновича. У 1798 році в зв'язку з ліквідацією в Новомиргороді духовного правління він був переведений до Херсона настоятелем головного храму міста – Успенської купецької церкви, в якій служив до 1818 року (майже 20 років!), поки не осліп. Був нагороджений орденом св. Анни II ст. Вирішив повернутися зі своєю бібліотекою на рідну Єлисаветградщину, жив у селі Лозуватці, де й помер у 1821 році. Похований у Єлисаветграді

Сіл з такою назвою на території нашого краю – не менш 10, а отже, про яку саме Лозуватку йде мова, встановити не вдалося. Протоіерей Григорій Саражинович був вдумливим читачем: він залишив після себе рукописні збірники із записами своїх вражень від прочитаного. Доля його бібліотеки, як зазвичай буває у таких випадках, склалася доволі драматично. Уже при переїзді з Херсона частина книжок отця Григорія була втрачена (залишилось невідомим – чи їх украли, чи загубили в дорозі). Після його смерті книгозбірня зберігалась у дочки Любові Григорівни та зятя Карпа Павловського в Єлисаветграді. У 1834 році більша частина книжок постраждала від великої пожежі, коли «...июля 16-го дня выгорело более половины города и причинено было убытку на 1364349 рублей ассигнациями» (Пашутин «Исторический очерк г. Елисаветграда»).

Вцілілі книжки (близько 200 томів) разом із рукописними збірниками перейшли до онука Саражиновича, професора Новоросійського університету протоієрея Михайла Карповича Павловського. Їхня подальша доля невідома. Дослідники історії Херсонської громадської бібліотеки відзначають: «...В библиотеке Саражиновича были почти все издания первой Московской частной типографии Селивановского (существовала с 1793 года). Сын Саражиновича Павел служил у Селивановского корректором и снабжал своего любознательного отца изданиями этой типографии». Видатний російський друкар і книговидавець Семен Іоаннікійович Селівановський (1772-1835) після закриття в 1796 році його «вільної друкарні» в Москві організував Чорноморську адміралтейську друкарню в Миколаєві. Видання Селівановського вирізнялись високою якістю оформлення та різноманітністю тематики: белетристика, історична, релігійна, філософська, медична, сільськогосподарська та дитяча література.

Що стосується сина Саражиновича Павла Григоровича (1784–1848), то згодом він став правителем канцелярії генерал-губернатора графа Ланжерона в Одесі, потім директором Департаменту «врачебных заготовлений» Міністерства внутрішніх справ. Помер у Санкт-Петербурзі в 1848 році від холери, у відставці й злиднях, повернувшись до професії коректора. В Інтернеті згадується ще й Євграф Григорович Саражинович (1800–1863), про якого відомо лише те, що він одружився з княжною Парасковією Сергіївною Голіциною (1795–1879).

СІЧЕНЬ

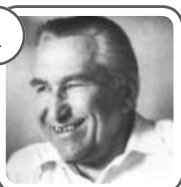
1

1 (1919) — 100 років тому народився (с. Трояни Добровеличківського району) **Василь Каленикович Іщенко** (1919-2004), військовий діяч. Після семирічки вступив у 1937 до Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства, навчався у місцевому аероклубі, який закінчив у 1937.

У 1941 закінчив Чугуївську військову авіаційну школу. Під час Другої світової війни здійснив 310 бойових вильотів, провів 66 повітряних боїв, збив 14 ворожих літаків. По війні закінчив Військово-повітряну академію. Полковник. У травні 2010 на будівлі Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства встановлено меморіальну дошку. Герой Радянського Союзу (1945).

1

1 (1929) — 90 років тому народився (с. Полонисте Голованівського району) **Петро Спиридонович Сиволап**, поет-гуморист і сатирик. Закінчив Львівський університет. З 1960 — на журналістській роботі в обласній газеті «Кіровоградська правда».

Автор поетичних збірок: «Душа і ноги» (1984), «Барячий фасад» (1989), «Етикетка для колгот» (1994), «Калинова Ятрань» (1995), «Дев'ятий вал» (1997), «Слівце з перцем» (2008), «Голос серця» (2008), «Сміх і гріх» (2010), «Запах хрону» (2012) та ін. Член Національної Спілки письменників України.

1

1 (1949) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) **Юрій Семенович Ботнар** (1949-2016), художник (живописець і графік). У 1963 закінчив Кіровоградську дитячу художню школу (перший випуск); у 1968 — Київський художньо-промисловий технікум; у 1987 — графічний факультет Українського поліграфічного інституту ім. Івана Франка. З 1972 по 1989 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях художнього фонду УРСР. Лауреат обласної комсомольської премії ім. Юрія Яновського (1980). У 80-х роках ілюстрував книжки для видавництва «Радянський письменник», «Веселка», «Молодь». У 1989 заснував творче об'єднання молодих художників «Барва», яке організовувало проведення виставок: художника оп-арту Віктора Вазарелі (1989-1992) в СРСР; українського образотворчого мистецтва в Канаді і США (1990), «Скіфське золото» в м. Турку (Фінляндія) та ін. Один із засновників благодійного фонду Сергія Параджанова (1995-1998). Твори зберігаються у музеях та приватних колекціях США, Канади, Німеччини, Фінляндії, Угорщини, Болгарії, Словаччині, Вірменії, Ізраїлю, Росії та України. У 2009 персональна виставка влаштована в Кіровоградському обласному художньому музеї (35 картин).

2 (1889) — 130 років тому народився (Херсонська губернія)

Олександр Олександрович Козаков (1889-1919), військовий діяч, льотчик. *У 1908 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище у чині корнета.* Захопився авіацією, став одним з найвідоміших асів Першої світової війни.

Полковник. У 1916 — командир 19-го авіазагону. Збив 17 німецьких літаків, загинув під Верденом. Військовий історик Павлов вважає: *«Козаков в моем представлении был самым крупным героем 10-миллионной царской армии. Человек с громадной силой воли, необычайно храбрый, способный в воздушном бою подходить в упор к противнику и драться до тех пор, пока тот не свалится на землю — он вызывал восхищение в летной среде».* Про Козакова розповідається в нарисах-спогадах А. Матвеева «Разбитые крылья», написаних в еміграції; у книзі Ю. Гальперіна «Воздушный казак Вердена. Повесть-хроника» (М., 1990) та ін.

2

3 (1904) — 115 років тому народився Борис Євгенович Кохно (1904-1990), музичний діяч, поет. *У 1918-1919 разом із К. Шимановським та Г. Нейгаузом брав активну участь у культурно-мистецькому житті Єлисаветграда.* З 1920 — в еміграції.

У 1921 став секретарем та помічником Сергія Дягілева й постійним лібретистом «Російського балету» в Парижі. Йому належить лібрето до «Маври» І. Стравінського, «Блудного сина» С. Прокоф'єва, «Створення світу» Мійо та ін. У 1939-1940 очолював балетні трупи у Лондоні та Парижі. Автор книжки «Дягилев и русские балеты» (1970, 1974), виданою англійською та французькою мовами. *Вів щоденник, писав вірші, декілька з них присвятив Г. Нейгаузу; автор цікавих спогадів.*

3

4 (1949) — 70 років тому народилася (м. Сєвероуральськ Свердловської області) Людмила Іванівна Френчко,

мистецтвознавець. *Дружина скульптора Віктора Френчка.*

У 1973 закінчила філологічний факультет (російська мова і література) Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, у 1996 — філологічний факультет (українська мова і література) Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна. З 1987 — викладач світової літератури та художньої культури Кіровоградського музичного училища. Керівник творчого клубу «Натхнення» при КМУ (театральна та мистецтвознавча групи). У 2003-2013 — журналіст кіровоградської газети «Ведомости-плюс», виступала зі статтями з питань образотворчого мистецтва та краєзнавства. *Лауреат обласної мистецької премії імені Олександра Осмьоркіна (2013).*

4

5

5 (1909) — 110 років тому народився (м. Єлисаветград) Рудольф Юлійович Бершадський (1909-1979), письменник (поет і прозаїк). Закінчив Московський інститут історії, філософії та літератури (1937). Літературну діяльність розпочав як поет, видав три збірки віршів «Старт» (1930), «Это и есть война» (1933), «Линия прицела» (1933)).

Згодом писав нариси, оповідання, повісті, кіносценарії: «Рассказы о выручке в бою» (1940), «В тылу врага» (1941), «Рассказы о войне» (1942), «Две повести о тайнах истории» (1958), «Путь к подвигу» (1956), «Знакомство с Черновым» (1960). Учасник Другої світової війни, командир артбатареї, з якою дійшов до Берліна. У 1953 був заарештований, але того ж року після смерті Сталіна звільнений. Працював у «Литературной газете». Нариси про В'єтнам зібрано у книжці «В двух шагах от экватора» (1961). Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. XX век» (2007).

5

5 (1929) — 90 років тому народилася Міліда Генріхівна Нейгауз (1929-2009), діяч науки і культури, активістка правозахисного руху. *Дочка уродженців Єлисаветграда Г.Г. Нейгауза і М.С. Соколової-Бородкіної.* Кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник МДУ ім. М.В. Ломоносова. Член президії «Нейгаузівського

Музичного Товариства». Дружила з А.Д. Сахаровим, О.І. Солженіциним та іншими представниками російської інтелігенції. Життя присвятила пропаганді та популяризації творчої спадщини Генріха Нейгауза. Оприлюднила архівні матеріали слідчої справи про арешт батька та його заслання у брошурі «История ареста Генриха Густавовича Нейгауза» (2000). *Кіровоград відвідувала у 1988, виступала із спогадами про батька.*

5

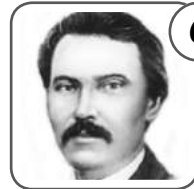

5 (1949) — 70 років тому народився (с. Ново-Липове Світловодського району) Микола Іванович Хрієнко, журналіст і мандрівник. *Після того, як у 1956 рідне село було затоплене Кременчуцьким водосховищем, родина оселилася у сусідньому селі Бабичівка.* У 1976 закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Тараса

Шевченка. З 1974 по 1988 працював працював у газетах «Молодь України» «Радянська Україна», «Сільські вісті», «Вісник Чорнобиля», «Українська столиця», «Голос України», інформаційному агентстві УНІАН та в прес-агентстві Чорнобильської АЕС. Висвітлював бойові події на Кавказі після розпаду СРСР. Учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. «Мандрівна журналістика» — це понад 25 піших і лижних переходів високого ступеня складності

переважно територіями України, Росії та інших держав, що раніше перебували в складі СРСР. Загальна протяжність походів, за даними на 2014, становила 6478 км. Найбільш вражаючі авторські журналістські проекти: «Українці в Україні», «Українці за Уралом», «Історичний потяг українських піонерів» (до 120-річчя поселення українців у Канаді), дослідження життя українців на Балканах, «Слідами Тараса Шевченка», «Українці в Центральній Азії». Автор численних статей про життя українців в Україні та за її межами, проілюстрованих власними світлинами. Брав участь у Революції гідності в Києві на Майдані (2013-2014). Заслужений журналіст України (2006).

6 (1834) — 185 років тому народився **Степан Васильович Руданський** (1834-1873), поет-байкар, етнограф, перекладач, громадський діяч. Після закінчення Шаргородської бурси у 1849 вступив до Кам'янець-Подільської духовної семінарії. *Влітку 1851-1855 разом з Анатолем Свидницьким (автором роману «Люборацькі») щороку гостював у с. Струньковому (поблизу Гайворона) у вдови Єлизавети Княгиницької. З її трьома доньками майбутні письменники записували народні пісні, прислів'я, приказки та повір'я. Сестри позували Руданському для ікони «Жони-мироносиці». Після його від'їзду на навчання до Петербурзької медико-хірургічної академії (1856) Марію Княгиницьку, в яку він був закоханий, видали заміж за іншого. Тугу за втраченим коханням вилив у віршах «Ти не моя, дівчино дорога», «Мене забудь» та всесвітньо відомій пісні «Повій, вітре, на Вкраїну». З 1861 працював міським лікарем у Ялті, збирав кошти на пам'ятник Т. Шевченку. Головний твір «Співомовки» (1880) — книжка сатиричних віршів про панів, купців, урядовців і духовенство; балад і ліричних творів. Переклав українською мовою «Слово о полку Игоревом», а також поеми Гомера, Вергілія, Гете, Лермонтова. **29.08.1999 у Гайвороні на приміщенні залізничного вокзалу відкрито меморіальні дошки на честь перебування у місті С. Руданського та А. Свидницького.***

6

6 (1899) — 120 років тому народився (м. Златопіль) **Арон Ізраїльович Гайстер** (1899-1937), економіст. *Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі, за іншими даними — у Єлисаветградській громадській гімназії. У 1925 закінчив Інститут червоної професури. З 1926 — на викладацькій роботі. У 1931-1932 працював у Держплані СРСР. На XVII з'їзді ВКП (б) у 1934 обраний членом Комісії радянського контролю при Раднаркомі СРСР. У 1935-1937 — член ВАСГНІЛ, заступник наркома землеробства СРСР, член Аграрної секції Комуністичної академії. Доктор економічних наук. Автор праць з історії аграрних відносин у дореволюційній Росії та СРСР: «Сельское хозяйство капиталистической России» (1928), «Расслоение совет-*

6

ской деревни» (1928), «710 хозяйств Самарской деревни» (1927), «Проблемы Севера» (1933), «Сельское хозяйство. Словарь-справочник» (1934) та ін. У 1937 заарештований «як троцькіст» і розстріляний Реабілітований у 1956.

6

6 (1894) — 125 років тому народився (м. Єлисаветград) Віктор Маркович Гольдфельд (1894-1985), музикант, скрипаль, педагог. *Син власника 1-ї молочної ферми в Єлисаветграді, заснованої 1892. Початкову музичну освіту здобув у скрипковій студії ім. Отакара Шевчика у Єлисаветграді (1907). У фондах Кіровоградського музею музичної культури ім. К. Шимановського зберігається фото 12-річного Гольдфельда з єлисаветградським учителем Й. А. Гольденбергом. Згодом навчався у Брюссельській та Петербурзькій консерваторіях. Учень професора Л.С. Ауера. У 1917-1918 разом з К. Шимановським, Г. Нейгаузом, В. Дешевовим брав найактивнішу участь у музичному житті Єлисаветграда. Пізніше став засновником першого українського струнного квартету ім. Гільома (1920), фортепіанного тріо ім. Бетховена (1932). Професор Харківської консерваторії (1935), викладав також у Свердловську, Києві, Львові та Мінську. З 1958 по 1982 — професор Білоруської державної консерваторії. Документи та матеріали про діяльність Гольдфельда подарувала Кіровоградському музею музичної культури ім. К. Шимановського вдова скрипаля Є. Могилевська. Заслужений діяч мистецтв БРСР (1980).*

7

7 (1849) — 170 років тому народився (м. Новомиргород) Володимир Миколайович Давидов (1849-1925) (справжнє прізвище Горелов Іван Миколайович), актор, режисер і педагог. Навчався у Тамбовській гімназії. У 1867-1880 виступав на сцені провінційних театрів Орла, Саратова, Казані, Воронежа, Астрахані і Тамбова. З 1880 по 1924 — актор Александринського театру (Петербург), а з 1924 — Малого театру (Москва). Серед його ролей — комедійні, трагічні, водевільні й навіть жіночі. Популярність принесли ролі в класичному репертуарі — в п'єсах Гоголя, Чехова, Островського. Блискуче грав у дивертисментах, виступаючи як куплетист і оповідач, фокусник і виконавець пісень і романсів. З 1883 викладав у Петербурзькому театральному училищі. Серед його учнів — В. Комісаржевська, К. Зубов, Л. Вів'єн та ін. Знявся у двох фільмах: «Весілля Кречинського» (1908, Расплюєв) та «Очі Баядерки» (1913, Шаль). Похований у Некрополі майстрів мистецтв Олександрівської лаври у Санкт-Петербурзі. Народний артист Республіки (1922).

7 (1949) — 70 років тому народився (м. Златопіль) Микола Георгійович Волинський, журналіст, письменник, перекладач. *Закінчив кіровоградську СШ № 11, з 14 років почав друкуватися у місцевих газетах. Відвідував літературний клуб*

*«Бригантина», що був створений при кіровоградській юнацькій бібліотеці ім. Тараса Шевченка, яким керували поети Валерій Гончаренко і Вадим Гребенюк (існував з 1963 по 1967 рік). Рік працював кореспондентом кіровоградської районної газети «Зоря комунізму». З 1967 живе і працює у Ленінграді (нині Санкт-Петербурзі). У 1967-1974 – кореспондент газети «Ленинградский университет». У 1969 вступив на філологічний факультет Ленінградського університету (кафедра німецької філології), але був відрахований з третього курсу за поширення самвидавських творів Солженіцина. Через три роки був відновлений в університеті, який закінчив у 1979. З 1984 – кореспондент газети «Ленинградская правда». З 1986 по 2006 працював власним кореспондентом газети «Правда». В 1989 світ побачила перша книжка «Разогнём ли согбенные спины?». Автор історичного детективу «Наследство последнего императора» (трилогія), роману-трилера «Год беспощадного солнца» та інших гостросюжетних творів. Перекладав прозу і поезію Е.-М. Ремарка, Ганса Фаллади, Інгеборг Бахман, Роальда Даля, Луїса Фюрнберга, Вульфга Кірстена, Вольфганга Борхерта та ін. **Представлений у книзі Тетяни Березняк «Бригантина» юности моей» (2017).***

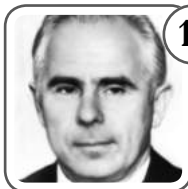
7

10 (1979) — 40 років тому народився (с. *Верблюжка Новгородківського району*) **Олександр Миколайович Задніпряний** (1979-2014), герой АТО. Старший сержант, майстер майстерні ремонтного взводу 93-ї Дніпропетровської окремої механізованої бригади. Загинув 31.08.2014 під час виконання службових обов'язків у с. Піски Ясинуватського району Донецької області. За іншою інформацією, помер від розриву серця, спричиненого больовим шоком. Усі внутрішні органи були розірвані, що свідчить про те, що міг перебувати у полоні, де був закатований. **Похований у с. Верблюжка Новгородківського району. Вулиця Фрунзе у рідному селі перейменована на вулицю Олександра Задніпряного.** Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).

10

11 (1929) — 90 років тому народився (с. *Лелеківка Петрівського району*) **Віктор Степанович Швелуха** (1929-2018), фахівець у галузі фізіології та біотехнології рослин. Навчався в Ерастівському сільськогосподарському технікумі (селище Широке на Дніпропетровщині) на двох відділеннях – механізації сільськогосподарського виробництва й агрономічному (з 1947). Потім – у Московській сільськогосподарській академії ім. К. Тимірязєва. Працював доцентом кафедри рослинництва Білоруської сільськогосподарської академії, завідував відділом фізіології рослин Білоруського

11

інституту землеробства. В 1973-1974 годах – директор Білоруського НДІ землеробства. Доктор біологічних наук (1972), професор. З 1979 по 1984 був заступником міністра сільськогосподарства СРСР. Академік Російської академії сільськогосподарських наук. Автор понад 200 наукових праць, 6 монографій: «Периодичность роста сельскохозяйственных растений и пути ее регулирования», «Интенсивные технологии возделывания сельскохозяйственных культур» (1986) та ін. У 1986 при Тимірязевській академії створив і очолив кафедру сільськогосподарської біотехнології. Лауреат Державної премії Росії у галузі науки і техніки (1996). Дійсний член ВАСГНІЛ (1985). Академік Російської академії наук (2013). Заслужений діяч науки і техніки Російської Федерації та Республіки Беларусь.

11

11 (1949) — 70 років тому народився (с. Аджамка Кіровоградського району) Анатолій Гаврилович Шаповалов, живописець. У 1976 закінчив Київський державний художній інститут, де навчався в майстерні живопису професорів Віктора Пузирькова та Анатолія Пламеницького. Улюблені жанри – портрет, пейзаж та натюрморт. **До 1991 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР. Після 1991 – вільний художник. Живе і працює у рідному селі.** Учасник багатьох обласних, республіканських і зарубіжних виставках. Твори митця неодноразово виставлялися на найпрестижніших аукціонах «Крістіс» та «Сотбі». Декілька разів на запрошення відвідував Англію. Особливою популярністю за кордоном користуються картини Шаповалова, присвячені балеринам. Член Національної спілки художників України (2012). **Лауреат обласної красназавчої премії імені Олександра Осмьоркіна (2014).**

13

13 (1844) — 175 років тому народилася Катерина Костянтинівна Брешко-Брешковська (1844-1934), професійна революціонерка, яка стояла біля витоків створення партії есерів. У народницькому русі – з 1873. У 1899 брала участь в організації Робітничої партії політичного визволення Росії, яка 1902 влилася в партію соціалістів-революціонерів. У 1903-1905 перебувала в еміграції (Швейцарія, США). У 1905 повернулась в Росію, обиралась у ЦК партії есерів. З 1907 до 1917 – у сибірському засланні. Повернулась у Петроград після Лютневої революції 1917. Сучасники любовно називали її «бабусею російської революції». Енергійно підтримувала Тимчасовий уряд. **Єлисаветград відвідала 5.07.1917. Виступила на мітингу у щертв заповненому приміщенні цирку із закликом «іти на фронт і перемогою над ворогом закріпити свободу».** Публіка з ентузіазмом вітала ветерана революційного руху. Її супроводжував особистий секретар та Єлисаветградський повітовий комісар С.І. Мрочковский,

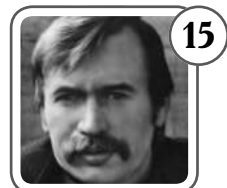
згодом один з найвидатніших радянських розвідників. Після Жовтневого перевороту зайняла ворожу позицію до радянської влади. Емігрувала до США у 1919, потім переїхала до Чехословаччини.

15 (1899) — 120 років тому народився (м. Олександрія) Леонід Чернов (справжнє прізвище *Малошийченко Леонід Кіндратович*) (1899-1933), поет, прозаїк, драматург, перекладач, кінооператор доби розстріляного відродження. *Навчався в Олександрійській гімназії, звідки був виключений за видання ілюстрованого сатиричного журналу «Рогатка».* Середню освіту здобув у Кишинівській гімназії у Молдові. Навчався на юридичному та математичному факультетах Київського університету. *Отримував до 1917 стипендію від Олександрійського повітового земства (60 руб.).* Був учителем, актором, організатором театру, кінооператором, дипломатом, журналістом, мандрівником. У 1922 разом із Юрієм Філянським та Олександром Горським заснував власний театр — українське мистецьке об'єднання «Махудрам» (Майстерня художньої драми). Автор творів: «125 день під тропіками» (1928), «Сонце під веслами» (1929), «Станція Знамянка» (1930), «Людина з іншої планети» (1931), «Чудаки прикрашають світ» (1929), «Пригоди професора Вокса на острові Ціпаго» (1931), «Подарунок молодим кінематографістам» (1930) тощо. Написав поему «Фронт» (1931). Посмертно вийшла друком збірка поезій «На розі бур» (1933). Посмертно він був засуджений як «націоналіст», твори було заборонено. *Перша дружина — уродженка Олександрії Вікторія Бєлаковська, згодом відома художниця. У 2005 побачила світ книжка «Чернов-Малошийченко Лернід Кіндратович. Кобзар на мотоциклі: вірші, гуморески, оповідання, листи, спогади про письменника» (упорядник Іван Задоя). У травні 2010 в Олександрії встановлено меморіальну дошку Леоніду Чернову на будівлі Олександрійського аграрного технікуму, колишньої чоловічої гімназії. У травні 2016 в Олександрії на честь Леоніда Чернова названо вулицю.*

15

15 (1944) — 75 років тому народився (м. Новогеоргіївськ) Сергій Никонорович Рєпка (1944-2014), живописець. У 1965 закінчив Кримське художнє училище, у 1971 — Київський державний художній інститут (1971). Педагог з фаху — М. Хмелько. З 1972 по 1974 навчався у творчих майстернях Академії мистецтв СРСР у професорів М. Дерєгуса та С. Григор'єва. Учасник виставок з 1973. Майстер натюрморту, пейзажа та натюрморта. Основні твори: «Молоді» (1973), «Весна 1943 року» (1974), «Феодосійські рибалки» (1979), «Киянка» (1989), «Вітер з моря» (2000) та ін. Твори представлені у музейних, галерейних та приватних колекціях в Україні, Японії, Німеччині, Франції, Фінляндії, Австралії. Лауреат київської міської премії

15

у галузі образотворчого мистецтва імені Сергія Шишка (2010). Член Спілки художників УРСР (1974). Заслужений художник України (2009).

15

15 (1954) — 65 років тому народився (с. *Теліжинці Тетіївського району Київської області*) **Василь Васильович Бондар**, письменник, журналіст, публіцист, громадський діяч. Дебютував у 1970. У 1980 закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка. *Працював кореспондентом кіровоградських газет «Молодий комунар» та «Вечірня газета», головним редактором Центральноукраїнського видавництва.* Брав активну участь у діяльності Народного Руху України. У 1994 видав першу збірку оповідань «Одвідини», у 2001 наступну – «Смарагдові китиці у воді», у 2013 світ побачила третя книжка «Камінь від хандри». У 2008 видав мемуарно-публіцистичну книжку «У пошуках слова значущого» (2008). Автор-упорядник документально-публіцистичних книжок: «Голоси із 33-го. Голодомор на Кіровоградщині» (1993), «Час чорного ворона» (1997), «Ми, переможені Чорнобилем» (1996), «Сповіді з-за ґрат» (1997), «OST – тавро неволі» (2000), «Рух. Початок» (2014). Головний редактор літературно-мистецького часопису Кіровоградщини «Вежа». *Голова редколегії хрестоматії творів письменників Приінгульського краю «Блакитні вежі» (2011).* Член Національної спілки письменників України (1995). *З 1995 по 2015 та з 2016 — голова обласної організації НСПУ. Лауреат обласної краєзнавчої імені Володимира Ястребова (1997). Лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка (2002).* Лауреат премій імені Дмитра Нитченка (2006) та Михайла Стельмаха.

15

15 (1954) — 65 років тому народився (с. *Богданівка Знам'янського району*) **Микола Васильович Савицький**, будівельник, архітектор. *У 1971 із золотою медаллю закінчив Богданівську СШ № 1, яку очолював Герой Соціалістичної Праці І.Г. Ткаченко.* У 1971-1976 навчався в Дніпропетровському інженерно-будівельному інституті, який закінчив з відзнакою. Доктор технічних наук (1994), професор (підготував 15 кандидатів наук). Дійсний член Української академії наук (УАН) та Академії будівництва України (АБУ) з 1996. З 1996 – проректор з наукової роботи Придніпровської державної академії будівництва та архітектури (м. Дніпропетровськ). Автор понад 300 наукових праць, 2 монографій, 20 винаходів. Двічі лауреат премії АБУ ім. академіка М. Буднікова (2000, 2003), лауреат премії УАН ім. І. Франка, лауреат премії ім. Патона та багатьох інших відзнак. Почесний працівник будівництва та архітектури (2010). *Почесний житель с. Богданівки (2009).*

15 (1959) — 60 років тому народилася (*м. Кіровоград*) **Ірина Михайлівна Сікорська**, музикознавець. *У 1978 закінчила теоретичний відділ Кіровоградського музичного училища*, у 1983 – вокально-хоровий і теоретичний факультет Одеської консерваторії ім. А.В. Нежданової, у 1993 – аспірантуру при Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) ім. М.Т. Рильського. Кандидат мистецтвознавства (1994). **З 1986 по 1990 викладала в КДПУ ім. В.К. Винниченка**. З 1993 – науковий співробітник, з 2006 – старший науковий співробітник відділу музикознавства ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України. Відповідальний секретар та науковий редактор «Української музичної енциклопедії». У 2005-2008 – вчений секретар спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій. Активно працює як музичний критик і журналіст. Автор монографії «Дві музи – два крила» (2001). Член Національної спілки композиторів України (1995).

15

16 (1939) — 80 років тому народилася (*сmt Зелене, нині у складі м. Кривий Ріг*) **Тамара Гнатівна Журба**, поетеса. Отримала середню освіту. Працювала на будівництві шахт Донбасу, на металургійному заводі у Кривому Розі. **З 1968 до 2005 мешкала у с. Іванівка Долинського району. Працювала завідувачкою Іванівської сільської бібліотеки, вихователькою дитячого садка**. Дебютувала у 1971 добіркою віршів у журналі «Дніпро». Авторка поетичних збірок: «Дотиком серця» (1979), «Лагідна земля» (1982), «Жіноча розмова» (1987), «Зимова флейта» (2004); книжки поезій для дітей «Звідкіля ти, журавлятко?» (2002). *Лауреат обласної премії імені Юрія Яновського (1982). Лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка (2004)*. У 2005 виїхала до дочки в Аргентину.

16

17 (1894) — 125 років тому народився (*с. Велика Виска Маловисківського району*) **Семен Григорович Цесарський** (1894-1968), інженер-енергетик. Делегат VIII з'їзду Рад (1920), що затвердив план ГОЕЛРО. Працював у системі Міністерства енергетики СРСР. З початку 1951 – начальник управління будівництва ГЕС Ковдинського каскаду. З 1963 – начальник «Севгидрострой» із спорудження ГЕС на Кольському півострові. З 1967 – заступник директора Енергетичного інституту ім. Г. Кржижановського у Москві. Герой Соціалістичної Праці (1963). Заслужений будівельник РРФСР (1967).

17

17 (1924) — 95 років тому народився (*с. Варварівка Долинського району*) **Іван Григорович Савенко** (1924-1987), художник. У 1930 родина була розкур-

17

кулена і потрапила на Урал. У 1943, визволяючи Україну, Савенко втратив праву руку та все ж зумів стати художником. У 1950 закінчив Київський художній інститут, потім аспірантуру Ленінградського інституту живопису, скульптури і архітектури ім. І.Ю. Рєпіна під керівництвом О. Герасимова. Пейзажист. Кращі твори, об'єднані в серію «Рідні поля», експонувалися на персональних виставках у США, Японії, Фінляндії. Заслужений художник Російської Федерації (1975). **17.12.2017 племінник митця Андрій Петрович Савенко подарував Кіровоградському обласному художньому музею його картину «Хлібороб Євдокія Пазенко» (1969), на якому зображена мати художника. Декілька ескізів Івана Савенка подаровано Долинському краєзнавчому музею.**

17

17 (1944) — 75 років тому народилася (с. Вищі Верещаки Олександрівського району) Лідія Григорівна Доценко, поетеса. У 1965 закінчила Харківське медичне училище. З 1965 по 1995 працювала за фахом – медичною сестрою у Золочівській районній лікарні Харківської області. Дебютувала 1984 у журналі «Прапор» (Харків). Від 1996 – на творчій роботі. Автор збірок поезій: «Потреба польоту» (1995), «Як завжди, як ніколи...» (1998), «Понад шляхом», «У любові довга пам'ять». Член Національної спілки письменників України (1997).

19

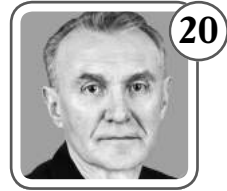
19 (1949) — 70 років тому народився (с. Солгутове Гайворонського району) Григорій Григорович Пилипишин, самодіяльний митець (різьбяр, живописець-пейзажист). Живе у Гайвороні. Майже 40 років працює у техніці художнього різьблення. У 1997 у виставковій залі Гайворонського районного краєзнавчого музею створено постійно діючу експозицію, в якій представлено понад 90 виробів майстра: скульптури з дерева, різьблені меблі, твори живопису, роботи в техніці таксидермії. Тематика різноманітна: персонажі казок, легенд, поетичних та прозових творів, зображення птахів, тварин, рослинного світу. За неповні чотири роки виставку, якій присвоєно звання «народний самодіяльний музей», відвідали понад десять тисяч людей. Твори експонувалися на Міжнародній виставці-конкурсі «Слов'янський базар» у Вітебську (2000), на виставках «Пектораль-98» у Національному комплексі «Експоцентр України» та ін. Заслужений майстер народної творчості України (2009).

20 (1924) — 95 років тому народився (с. Ставидла Олександрівського району) Микола Олександрович Григорів (справжнє прізвище Григор'єв) (1924-1997), педагог і письменник. Учасник Другої світової війни. У 1955 закінчив

Кіровоградський педагогічний інститут. Перші оповідання надруковані у журналі «Дніпро» (1972, № 3). Працював директором шкіл на Кіровоградщині, Черкащині, у м. Бердянськ (Запорізь. обл.), учителював у Ірпені. Спогади «Щедрість» увійшли до книжки про Григора Тютюнника «Вічна загадка любові» (1988). Видав збірки повістей і оповідань: «Серпнева тиша» (1973), «Весняний день» (1982), «Степовий байрак» (1988). Член Спілки письменників УРСР (1986).

20 (1944) — 75 років тому народився (с. Себякіно Орловської області, РФ) Анатолій Єгорович Коротков, балетмейстер, педагог. **У 1958 закінчив Орловську хореографічну школу, у 1974 — філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна.** Один з найяскравіших і найталановитіших солістів заслуженого

самодіяльного ансамблю танцю України «Ятрань». **3 1970 — організатор, художній керівник і балетмейстер зразкового народного хореографічного ансамблю «Пролісок»** — володаря Гран-прі Міжнародного фестивалю «Слов'янський базар» (1997), Гран-прі «Срібний дельфін» Міжнародного фестивалю «Світ музики» в Італії (2002) та інших конкурсів. Гастролює у країнах Балтії, Югославії, Росії, Болгарії, Німеччині, Франції, Японії, Нідерландах, Бельгії, Італії, Чехії, Угорщині та ін. **Водночас у 1990 за його ініціативою створено обласну школу мистецтв, у 1996 на її базі — обласний загальноосвітній навчально-виховний комплекс гуманітарно-естетичного профілю (гімназія-інтернат — школа мистецтв) для обдарованих дітей Кіровоградщини (близько 1000 учнів). Заклад нового типу вперше в Україні забезпечує безперервну загальну середню освіту та здобуття вищої у КДПУ імені Володимира Винниченка, де у 1999 Коротков відкрив та очолив кафедру хореографічних дисциплін.** Професор (1995). Заслужений працівник культури УРСР (1980). Народний артист України (1994). Повний кавалер ордена «За заслуги» (III ст., 1999; II ст., 2009; I ст., 2011). Лауреат премії імені Євгена Чикаленка Ліги українських меценатів (2007). **Кіровоградською обласною радою нагороджений почесною відзнакою «Честь і слава Кіровоградщини» (2007). Почесний громадянин м. Кіровограда (2011). Лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського (2006).**

23 (1969) — 50 років тому народився (м. Кіровоград) Андрій Антанасович Канчельскіс, футболіст і тренер. **Вихованець кіровоградського футболу. Першу футбольну освіту отримав у місцевій ДЮСШ (тренер В.П. Капінус). Дебютував у кіровоградській «Зірці» у 1986, за два сезони 1986-1987 провів 68 матчів, забив 4 голи.** Грав за київське «Динамо» (1988-1989) та донецький «Шахтар» (до 1991). У складі молодіжної збірної СРСР виграв

чемпіонат Європи 1990. З 1991 по 1995 – гравець англійського клубу «Манчестер Юнайтед», за який провів 158 матчів і забив 36 м'ячів. Чемпіон Англії 1993 і 1994, володар Суперкубка УЄФА 1992. У 1996-1997 грав за ліверпульський «Евертон», забив 20 голів. У 1997-1998 – у складі італійської «Фіорентини». У 1999-2000, граючи за «Глазго Рейнджерс», двічі вигравав Кубок Шотландії і чемпіонський титул. З 2004 – у російських клубах «Сатурн» Раменське та «Крила Рад» Самара. Заслужений майстер спорту Росії (2011). Є підданим Великої Британії (з 1999). Найтитлованіший та найуспішніший український футболіст. На вищому рівні грав 19 років (1988-2006). Був гравцем збірних СРСР, СНД та Росії. З 2007 – на тренерській роботі: головний тренер ФК «Уфа» (2010-2012), старший тренер ФК «Волга» Нижній Новгород (з 2012) та ін. *Перша дружина футболіста Інна Горб перемогла на конкурсі красунь «Міс Кіровоград – 1990». Шлюб тривав 15 років, після розлучення Інна Канчельскіс стала дружиною популярного співака Стаса Михайлова.*

25

25 (1864) – 155 років тому народився (с.Глодоси Новоукраїнського району) Феодосій Сафонович Козачинський (1864-1922), живописець, графік, монументаліст, педагог. У 1882-1887 – вільнослухач Санкт-Петербурзької Академії мистецтв. За успіхи у рисувальних класах радою АМ нагороджений трьома срібними медалями, удостоєний трьох похвальних відгуків. У 1892 отримав від АМ свідоцтво на право викладання малювання у середніх навчальних закладах. Понад 20 років (з 1887) виконував ілюстрації для найпопулярнішого російського часопису «Нива» (понад 40 малюнків). На замовлення «Нивы» ілюстрував «Полное собрание басен И.А. Крылова», повість Л. Толстого «Смерть Ивана Ильича» та ін. Співпрацював також із журналами «Север» та «Всемирная иллюстрация». Твори експонувалися на весняних виставках АМ (1900, 1902, 1903), на виставці оригінальних малюнків (1898), на XVIII виставці Товариства передвижників (1890). У 1893-1904 брав участь в оздобленні Військового Вознесенського кафедрального собору у Новочеркаську, написав для нього велику за розмірами картину «Сборы Ермака в Сибирь в 1580 году». *У 1899 в Новоукраїнці написав картину «Хазяїн» (70 × 40 см). З 1904 – учитель малювання та креслення ЄЗРУ, з 1906 – завідувач Вечірніми Рисувальними Класами при ЄЗРУ. Виховав плеяду відомих живописців, графіків скульпторів та архітекторів: О. Осмьоркін, П. Покаржевський, А. Нюренберг, З. Рибак, Й. Константиновський та ін. На Першій міській художньої виставці 1913 в Єлисаветграді експонувалося 20 його творів; виконав розписи Єлисаветградського Успенського собору. У 1909 написав портрет міського голови О.М. Пашутіна. Фундатор та перший завідувач Єлисаветградської картинної галереї (1921). Сім картин зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї.*

25 (1939) — 80 років тому народився Анатолій Опанасович Андреев (с. Петроострів Новомиргородського району), фізик. Закінчив Харківський політехнічний інститут за спеціальністю «Системи керування та автоматика». З 1967 займається вивченням та практичним використанням вакуумно-дугового розряду. Один з основних розробників вакуумно-дугових установок «Булат-3», які використовувались майже на всіх інструментальних та машинобудівних підприємствах СРСР. Досягнення вченого, розробки та ідеї викладені у понад 250 наукових працях. Його розробки запатентовані в 20 країнах світу. Доктор технічних наук, професор. Провідний науковий співробітник Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут». Лауреат Державної премії СРСР у галузі науки і техніки (1986).

25

26 (1864) — 155 років тому народився Дмитро Абрамович Гайдамака (справжнє прізвище Вертепов) (1864-1936), актор і режисер, дід видатного російського художника ХХ століття *Петра Оссовського (уродженця Малої Виски)*. Навчався в Московській сільськогосподарській академії. *Творчу діяльність розпочав 1891 у трупі Кропивницького.*

У 1898-1927 працював у різних українських театральних колективах. *Мав свою трупу, з якою у 1920-1921 заснував у Єлисаветграді перший стаціонарний театр під назвами «Червоний театр імені Л. Троцького» та «1-й Радянський театр».* Після того, як кращих артистів забрала з собою 1-ша Кінна Армія, колектив припинив існування. *У 1922 разом з Колісниченком та залишками трупи створив драматичний гурток при Маловисківському цукровому заводі.* У 1927-1936 працював у Донецькому драматичному театрі та Дніпропетровському театрі ім. Т. Шевченка. У 2008 побачила світ книжка Дмитра Вертепова «Дневник терского казака».

26

27 (1904) — 115 років тому народився (м. Єлисаветград) Григорій Никифорович Перекрестов (1904-1992), військовий діяч. *До 1914 навчався у Маслянниківській школі у передмісті Єлисаветграда. У 1918 закінчив міське ремісничє училище. З відзнакою — 5-у Українську кавалерійську школу ім. С.М. Будьонного в Єлисаветграді (1930), був командиром взводу і курсовим командиром.*

Другу світову війну зустрів слухачем Військово-повітряної академії. За вміле керівництво операціями з розгрому Квантунської армії удостоєний звання Героя Радянського Союзу (1945). По війні — командуючий військами Приволзького військового округу (1950-1953), до 1958 — заступник начальника військової академії, генерал-лейтенант.

27

27

27 (1874) — 145 років тому народився Іван Гаврилович Барбович (1874-1947), військовий діяч. У 1896 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Учасник Першої світової та Громадянської воєн у складі Добровольчої армії. Генерал-майор (1919). З 18.12.1919 – командир кавалерійського корпусу. Генерал-лейтенант (1920). Георгіївський кавалер, нагороджений орденом Св. Миколая Чудотворця. **В еміграції – почесний голова Товариства колишніх юнкерів Єлисаветградського кавалерійського училища, створеного в Бєлграді.**

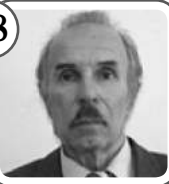
27

27 (1959) — 60 років тому народився (сmt Нова Прага Олександрійського району) Микола Ісайович Карамєнов, поет, літературознавець, культуролог, есеїст, педагог. **Закінчив факультет філології Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. Пушкіна.** За фахом – учитель російської мови та зарубіжної літератури. **Живе в м. Олександрія.**

Пробував себе в якості журналіста газети «Олександрійський тиждень» (1998). У 2010-2012 – директор Марто-Іванівської ЗШ. Нині працює методистом в управлінні освіти, молоді та спорту Олександрійської міської ради. Статті публікувалися в усіх фахових журналах зарубіжної літератури в Україні. Друкується з літературознавчими й культурологічними есе та віршами в елітарних зарубіжних часописах: «Флейта Звтерпы» (США), «Крещатик» (Німеччина), «Новый Берег» (Данія), «East-West Review» (Великобританія), «Дети Ра», «Склянка Часу» та ін. Автор циклу блискучих есе про романи Федора Достоєвського, творчість Джозефа Конрада, поета Йосипа Бродського. Під впливом останнього, не втрачаючи своєї оригінальності, перебуває й власна поезія Карамєнова у циклах віршів: «Открытое дно», «Я лишь издала видел...», «Женщина ледяной воды», «Последний приют», «Око коршуна» та ін.

28

28 (1939) — 80 років тому народився (с. Олександрівка Олександрійського району) Микола Іванович Сокур, вчений, гірничий інженер. Отримав вищу освіту в Дніпропетровському гірничому інституті та Ворошиловградському гірничо-металургійному інституті, який закінчив у 1961. Працював інженером з випробовування нової техніки на Дзержазганському гірничо-металургійному комбінаті (Казахстан). Кандидат технічних наук (1980). З 1971 по 1996 працював в НДІ «Механобрчермет» (м. Кривий Ріг). З 1996 – на викладацькій роботі у Криворізькому технічному університеті: завідувач кафедри маркетингу. Доктор технічних наук (1994), професор. Автор 420 наукових праць, в тому числі 10 монографій, 7 навчальних посібників і 86 авторських свідоцтв та патентів на винаходи і відкриття.

28 (1854) — 65 років тому народився (м. Олександрія) Сергій Васильович Полулях, журналіст. До кар'єри

в журналістиці працював робітником, шахтарем, гірничо-рятувальником, зварником, золотодобувачем. Навчався у Дніпропетровському гірничому та Київському політехнічному інститутах. *У 2002 закінчив Кіровоградський технікум*

сільськогосподарського машинобудування. Журналістську діяльність розпочав в олександрійській газеті «Трибуна шахтаря» у 1992. З 1993 працював на телебаченні. З 1998 до 2005 – головний редактор кіровоградського обласного каналу ТТV. Автор і ведучий щоденних різнопланових аналітичних програм: «Коментарі», «Від першої особи», «Преса, Влада, Аналіз», «Політ-еліт», «Інгульська паланка», «Повіт» та інших. У 1999-2000 роках був спецкором УТ-1 у Кіровоградській області. З 2006 – редактор відділу суспільно-політичного життя газети «Кіровоградська правда». З 2009 до 2017 – начальник відділу зв'язків з громадськістю та ЗМІ Інгульської шахти. Нині власний кореспондент всеукраїнського тижневика «Україна-центр». У 1985 мив золото на Колимі у старательських артілях «Дружба» та «Енергія». Про цей період життя розповів у книжці «Українська Колима. Записки старателя», що побачила світ у 2012. Автор книжки «Смолінській шахті – 40» (2011). Учасник колективної поетичної збірки «Джерело» (Олександрія, 1992). Переможець конкурсу публікацій на ядерну тематику Українського ядерного форуму (2013).

28

28 (1984) — 35 років тому народився (с. Іванівка Новоархангельського району) Максим Володимирович Солонар

(1984-2014), герой АТО. Закінчив школу в с. Ярошівка на Черкащині, потім Черкаський політехнічний технікум. У 2013 після закінчення навчання призваний на строкову військову службу до ЗСУ, потім перейшов на службу за контрактом.

З кінця серпня 2014 в зоні бойових дій, розвідник розвідувальної роти 17-ї окремої танкової бригади. Загинув 16.10.2014 від вогнепальних поранень неподалік м. Попасна Донецької області. *Похований в селі Іванівка Новоархангельського району. Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).*

28

29 (1889) — 130 років тому народився (м. Єлисаветград) Петро Дмитрович Покаржевський (1889-1969),

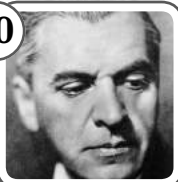
живописець, графік, баталіст, монументаліст. *Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі та міському училищі, відвідував Вечірні Рисувальні Класи при ЄЗРУ (учитель Ф.С. Козачинський) до 1905. У 1908 закінчив Київське художнє училище, у 1917 – із золотою медаллю Академію мистецтв (майстерня батального живопису М.С. Самокиша). У 1915-1916 входив до «художнього за-*

29

гону», який сформував Микола Самокиш з п'яти кращих учнів батального класу АМ для висвітлення подій Першої світової війни. Понад 30 років викладав у Московському художньому інституті ім. В.І. Сурикова. *Подарував Кіровоградській картинній галереї (нині обласний художній музей) понад 100 живописних та графічних робіт, а син художника передав на батьківщину машинописний примірник спогадів батька «Записки художника».* Твори зберігаються у Третьяковській галереї, Державному Російському музеї, Київському музеї російського мистецтва та інших. Заслужений діяч мистецтв РРФСР.

30

30 (1889) — 130 років тому народився Володимир Михайлович Дешев (1889-1955), композитор. Випускник Петербурзької консерваторії (1914). *Жив у Єлисаветграді, брав найактивнішу участь у музичному житті міста (1917-1919). Рецензії про концерти друкував у Єлисаветградській газеті «Голос Юга» під псевдонімом Пелеас. Був секретарем му-*

зичної секції Підвідділу мистецтв при Єлисаветградському повітовому відділі народної освіти. Заохочував юного Ю. Мейтуса до занять композицією. Автор одного з перших радянських балетів «Червоний вихор» та однієї з перших радянських опер на революційну тему «Лід і сталь». У 1923-1933 викладав у музичних технікумах, завідував музичною частиною, був диригентом у драматичних театрах Ленінграда.

31

31 (1949) – 70 років тому народився (м. Кіровоград) Валерій Васильович Картузов, математик, поет. *Навчався у кіровоградських СШ № 8 і № 34. У 1970 закінчив фізико-математичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна, згодом аспірантуру при Інституті проблем матеріалознавства НАН України ім. І.М. Францевича. Кандидат*

фізико-математичних наук (1980). Нині старший науковий співробітник, учений секретар Інститут проблем матеріалознавства НАН України ім. І.М. Францевича, завідувач відділу «Прикладна математика і обчислювальний експеримент у матеріалознавстві». Автор багатьох наукових праць і винаходів. *У юності відвідував літературний клуб «Бригантина», що був створений при кіровоградській юнацькій бібліотеці ім. Тараса Шевченка, яким керували поети Валерій Гончаренко і Вадим Гребенюк (існував з 1963 по 1967 рік). Для книжки Тетяни Березняк «Бригантина» юности моеї» (2017) написав спогад «Вспоминая «Бригантину», представлений у ній 12 віршами.*

Січень (1879) — 140 років тому народився (передмістя Єлисаветграда Завадіва) Феодосій Якович Кашугін (1879-1961), матрос, учасник повстання на легендарному броненосці «Потьомкін». *Походив з родини потомствених чумаків. Два роки навчався у Завадівському народному училищі. У 1900 призваний на*

військову службу, до 1906 був машиністом на броненосці «Потьомкін» Чорноморського флоту. Брав участь у таємній сходці, яка ухвалила рішення про збройне повстання. Воно почалося 14.06.1905 і тривало 11 днів, після чого матроси здалися румунським властям. У списку командування Чорноморського флоту значився як «один из главных зачинщиков бунта».

26.01.1906 Кашугін був засуджений на 6 років каторги та вічне поселення у Сибіру. З 1922 працював головою Мадачанської волості на Далекому Сході. **У 1945 повернувся на батьківщину, жив у Кіровограді.** У 1955 з нагоди 50-річчя повстання на броненосці «Потьомкін» нагороджений орденом Червоної Зірки.

1.01.1909 (110 років тому) – В Олександрії почала виходити газета «Известия Александрійского уездного земства».

7.01.1769 (250 років тому) – Спробу захопити фортецю Св. Єлисавети здійснило військо татар на чолі з ханом Крим-Гіреєм, однак обмежилось лише спустошенням навколишніх сіл Лелеківки, Цибулевого та інших. Татари вивели із Єлисаветинської провінції понад тисячу полонених, багато худоби, спалили більше тисячі будинків. Це був останній напад татар на територію Російської імперії.

8.01.1944 (75 років тому) – Від німецько-фашистських загарбників звільнено м. Кіровоград.

10.01.1939 (70 років тому) – Указом Президії Верховної Ради СРСР утворена Кіровоградська область, місто Кірово перейменовано на Кіровоград. До її складу увійшов 31 район: 12 районів Миколаївської області – Аджамський, Бобринецький, Вітязівський, Єлисаветградківський, Знам'янський, Кіровоградський, Компаніївський, Новгородківський, Новопразький, Олександрійський, Устинівський, Червонокам'янський (виділився з Олександрійського); 10 районів Одеської області – Великоковісківський, Добровеличківський, Маловисківський, Новоархангельський, Новомиргородський, Новоукраїнський, Піщанобридський, Рівненський, Тишківський, Хмельівський; 5 районів Київської області – Златопільський, Кам'янський, Олександрівський, Підвисоцький, Чигиринський; 2 райони Дніпропетровської області – Долинський, Петрівський; 2 райони Полтавської області – Новогеоргіївський, Онуфріївський. Такий склад області зберігався до 1954 року.

У січні 1954 (65 років тому) – На підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР про створення Черкаської області Златопільський (за винятком м. Златопіль) та Кам'янський райони відійшли до Черкаської області, у лютому 1954 р. до Черкаської області передали Чигиринський район. Натомість Вільшанський,

Гайворонський, Голованівський та Ульяновський райони (колишній Грушківський) Одеської області дістались Кіровоградській області.

15.01.1999 (20 років тому) – У реєстр визначних пам'яток історії та культури України, що потребують першочергового відтворення (всього їх 56), включено фортецю Св. Єлисавети.

Січень 1859 року (160 років тому) – В Єлисаветграді відкрилося офіцерське кавалерійське училище (у 1865 році реорганізоване в юнкерське кавалерійське училище, один з найвідоміших військових закладів Російської імперії («славная южная школа»).

21.01.1959 (60 років тому) – Ліквідовано Червонокам'янський район, який увійшов до складу Олександрійського району.

22.01.1784 (235 років тому) – Видано указ, згідно з яким Новоросійська та Азовська губернії були перейменовані в Катеринославське намісництво, Єлисаветинська провінція – в Єлисаветградський повіт Катеринославського намісництва, а фортеця Св. Єлисавети – в повітове місто Єлисаветград.

ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІ ГРЕКИ ФУНДУКЛЕЇ: РІДНОМУ МІСТУ ТА КИЄВУ

Іван Іванович Фундуклей

Грецька громада у фортеці Св. Єлисавети відразу після її заснування у 1754 році була хоч і не чисельною (трохи більше 50 осіб), але досить впливовою і заможною. Були це переважно купці, що мали по одній, а дехто й по дві крамнички, в яких торгували бакалією, горілкою, вином, тютюном і хлібом. Засновника єлисаветградської гілки Фундуклеїв звали Георгієм (Юрієм). Відомо, зокрема, що у 1767 році він був старшиною Єлисаветградського грецького купецького управління і старшиною Єлисаветградського магістрату, одним з ініціаторів спорудження у місті, що народжувалося, дерев'яної грецької церкви. Його син Іван Юрійович Фундуклей у 1818-

1819 рр. був міським головою Єлисаветграда, саме тоді за його клопотанням колишній казенний сад був переданий місту. Завдяки підприємницькому таланту, енергії та цілеспрямованості, Іван Юрійович став найбагатшою людиною Новоросійського краю. У нього не соромився брати в борг навіть правитель Новоросії граф М.С. Воронцов. «Это был, – згадував один із сучасників, – громадной толстоты человек, добряк, хлебосол, но он никогда не обедал с гостями, а ел простую пищу целовальника. В его кабинете на видном месте висели: красная рубаха, пестрые портки, поддевка и простой зипун с дегтярными сапогами, шапка и рукавицы крестьянские. Старик не стыдился прежней своей одежды и, показывая всем, говорил: «Не должно забывать, чем человек рожден и чем был».

У 1839 році, згідно із заповітом батька, його син Іван Іванович Фундуклей (1804-1880), який народився в Єлисаветграді, подарував рідному місту землю у самісінькому центрі (так звану Фундуклейську площу). На ній у 1848-1850 роках була споруджена кам'яна двоповерхова будівля присутствених місць: дума, міська управа, сирітський суд, поліцейське управління, громадський банк та міський бульвар. Та найцікавіше у заповіті, й про що ми не знали, як пише київський історик Андрій Макаров, наступне: *«По завещанию Фундуклея-старшего, часть его гражданского капитала наз-*

началась на оплату податей всех мещан Єлисаветграда. Очевидно, его православная душа чувствовала долг перед гражданами города, который послужил трамплином на его пути к успеху. Нелепость же посмертного пожелания заключалась в том, что он желал платить и за бедных, и за богатых». А далі ще більш інтригуюче твердження: *«Опустевший родительский дом сын превратил в музей и все вещи покойного оставил в нем неприкосновенными»*. Шкода, що Макаров не вказує, в якому місті це відбувалося. Помер Іван Юрійович Фундуклей у 1835 році в Єлисаветграді. Отож, не виключено, що саме у нашому місті деякий час існував своєрідний музей Фундуклея. Достеменно відомо й те, що в Єлисаветграді на Петропавлівському кладовищі були поховані дві доньки Фундуклея Олександра (за чоловіком Жеванова) (1801-1819) та Марія (1808-1843).

Видатним державним і громадським діячем та меценатом увійшов в історію Іван Іванович Фундуклей. Син єлисаветградського міського голови був Волинським віце-губернатором (1838), Київським цивільним губернатором (1839-1852), членом Державної Ради Росії (з 1867). *«Фундуклей, – відзначають його біографи, – на всіх високих посадах дивував людей чудотворним поєднанням досвіду, щедрості до нужденних і особистої простоти. Це був приклад людини, яка використовує багатство для служіння суспільству»*. За 13 років правління Києвом Іван Іванович повністю покінчив з корупцією, увійшов в історію як найвидатніший київський губернатор.

Колишня Фундуклейська площа в Єлисаветграді

Він не лише сам не брав хабарів, а й навіть доплачував чиновникам канцелярії власні гроші, аби відбити в них охоту до хабарництва. Фундуклей був різнобічно освіченою і обдарованою людиною. Володів основними європейськими мовами, добре грав на піаніно, знався на археології, літературі та мистецтві, надзвичайно розвинений фізично, влучно стріляв з вогнепальної зброї.

Іван Іванович створив першу в Росії жіночу гімназію – «Фундуклеївську» у Києві. Автор книжок, які не втратили своєї актуальності: «Обозрение Киева и Киевской губернии по отношению к древностям» (1847), «Обозрение могил, валов и городищ Киевской губернии» (1848), «Статистическое описание Киевской губернии» (у трьох томах, 1852) та ін. Фундуклей мав маєтки у селах Нова Осота, Стара Осота та Янівці Олександрівського району (16916 десятин). Зокрема, в 1860 році заснував у Старій Осоті церковно-парафіальну школу.

Історики відзначають: одна з двох на всю Херсонську губернію у середині XIX ст. бібліотек розміщувалась у Бобринецькому повіті в маєтку таємного радника Фундуклея. Можливо, це було у селі Бежбайраки (батьківщина Марка Кропивницького), яке йому належало? З 1873 року і до самої смерті Іван Фундуклей був почесним членом Єлисаветградського благодійного Товариства поширення грамотності й ремесел, якому пожертвував 750 руб. У 1875 році замовив виготовлення у Петербурзі коштовної скриньки для вручення диплома почесного президента Товариства герцогині Едінбурзькій Марії Олександрівні, дочці імператора Олександра II. У 1872 році Фундуклей був обраний почесним громадянином м. Києва (1872). Зі смертю Івана Івановича Фундуклея обірвалась єлисаветградська гілка цього роду. Він помер холостяком, оскільки страждав від невиліковної хвороби шкіри (лишаїв) у важкій формі, що унеможливила створення сім'ї.

У 1869 році вдячні кияни на честь Фундуклея перейменували вулицю Кадетську. Півстоліття вона носила цю назву, аж поки більшовики у 1919 році не зробили її вулицею Леніна. А вже у новітні часи, у 1993 році, замість неї з'явилася вулиця Богдана Хмельницького. Звісно, лунала й пропозиція повернути вулиці назву Фундуклеївська, однак цього не сталося.

Дехто пригадав, що Фундуклей у 1847 році, як цивільний київський губернатор, брав участь в арешті членів Кирило-Мефодіївського братства Миколи Костомарова і Тараса Шевченка. Хоча історики й відзначають, що загалом Іван Іванович досить ліберально, навіть поблажливо ставився до «братчиків». І Шевченко, й особливо Костомаров часто гостювали у Фундуклея вдома. Микола Іванович навіть редагував його книжку «Огляд Києва і його старожитностей». Є свідчення, що Фундуклей, дізнавшись про підготовку арешту, намагався попередити Костомарова про небезпеку. З цією метою відправив йому записку з проханням негайно зайти до нього.

Однак Микола Іванович був настільки заклопотаний своїм майбутнім весіллям, що знехтував запрошенням.

Ну, а далі події розвивалися таким чином, що Фундуклей просто змушений був виконувати свої посадові обов'язки. При арешті у Тараса Шевченка вилучили серію творів із зображенням перлин київської архітектури. Через деякий час їх наказали відправити до Петербурга. Однак Фундуклей зі згоди військового губернатора Бібікова цього не зробив. До столиці імперії надіслали рисунки інших авторів, які не мали жодної художньої цінності. Так була врятована для України унікальна збірка рисунків Шевченка, що отримала назву «Святий Київ наш великий». Отож, звинувачення на адресу Фундуклея в антиукраїнській діяльності уявляються не коректними і перебільшеними.

Певно тому в 2017 році Київська міська державна адміністрація дозволила грецькій громаді міста встановити меморіальну дошку Івану Івановичу Фундуклею на будинку колишньої жіночої гімназії, яку він заснував, на вулиці, що носила його ім'я.

А ще іменем Фундуклея у 1876 році названо залізничну станцію за один кілометр від смт Олександрівки.

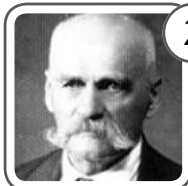
ЛЮТИЙ

2 (1859) — 160 років тому народився (*Єлисаветградський повіт*) **Олександр Васильович Самсонов** (1859-1914), військовий діяч, генерал від кавалерії. Навчався у Київській військовій гімназії, у кавалерійському училищі, *брав участь у знаменитих маневрах на Єлисаветградщині (під Новою Прагою) у 1888. У 1896-1904 – начальник Єлисаветградського кавалерійського училища, боровся з «дідівщиною». Як власник сіл Єгорівки та Андріївки Якимівської волості (1044 десятини), обирався гласним Єлисаветградського повітового земства.* Займав посади начальника штабу Варшавського військового округу, наказного отамана Донського війська, генерал-губернатора Туркестану, командуючого 2-ю російською армією. Одна з ключових постатей Першої світової війни. Загинув 30.08.1914 у Східній Пруссії (нині Ольштинське воєводство Польщі). Дотепер зберігся обеліск на його колишній могилі. *Перепохований дружиною 4.12.1915 в усипальні поблизу церкви Святих Іоакима та Анни с. Якимівки Маловисківського району (зруйнована під час громадянської війни).* Статті про Самсонова містять енциклопедії Англії, Франції, США, Німеччини, Росії та інших країн. Про трагічну долю розповідають книжки О. Солженіцина «Серпень 14-го», американки Б. Такман «Серпневі гармати», С. Рибак «Жертва», новела В. Пікуля «Зате Париж було врятовано» та ін.

2

2 (1864) — 155 років тому народився (*Єлисаветградський повіт*) **Петро Федорович Федоровський** (1864-1944), архітектор. Навчався в Єлисаветградському Земському Реальному Училищі та Вечірніх Рисувальних Класах при ЄЗРУ в академіка П.О. Крестоносцева. У 1895 закінчив архітектурне відділення Санкт-Петербурзької АМ (майстерня (Л. Бенуа). Працював міським архітектором Томська (1897-1905 та 1913-1916), Тамбова і Нижнього Новгорода, Єлисаветграда (1910-1912). Викладав у Томському технологічному інституті (1900-1905, 1914-1915). За його проектами у Томську збудовано декілька споруд, визнаних пам'ятками архітектури федерального значення Росії. Вважається одним із фундаторів Томської архітектурної школи.

2

5 (1924) — 95 років тому народився (*с. Свердликове Ново-архангельського району*) **Віталій Семенович Кравченко**, живописець та графік. Учасник Другої світової війни. Має бойові нагороди. У 1950 закінчив Харківський художній інститут, де навчався у М. Дерегуса. З 1957 по 1967 – художній редактор, головний художник видавни-

5

цтва «Дніпро» (Київ). Працює у галузі станкового живопису та книжкової графіки. Автор тематичних полотен, портретів, пейзажів у реалістичному стилі, в традиціях українського народного мистецтва. Брав участь у розписах відновленого Михайлівського Золотоверхого собору у Києві (1999-2000). Автор картин: «Форсування річки Міус» (1950), «Заочник» (1957), «Багряні ночі» (1967), «Григорій Сковорода» (1970); ілюстрацій до роману М. Стельмаха «Правда і кривда» (1961), до повісті Т. Шевченка «Музикант» (1962) та ін. Член Національної спілки художників України (1956). Заслужений діяч мистецтв України (1995).

5

5 (1934) — 85 років тому народився (с. Троянка Голованівського району) Володимир Михайлович Гаранін (1934-2014), поет, прозаїк, перекладач. У 1969 закінчив філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. з 1969 по 1991 служив у органах внутрішніх справ (підполковник міліції). Основні жанри – сатира й гумор, філософська

лірика, проза, публіцистика, критика. Автор сатиричних збірок поезій та байок: «Доброзичливий Горобець» (1974), «Червоні світанки» (1979), «Щиро кажучи» (1991), «Притчі про козака Мамая» (2006), «Пригоди інопланетянина на Землі» (2007); збірок ліричних віршів: «Четвертий вимір», «Голубі серпанки» (1998), «Осінні мелодії» (2000), «Memento mori» (2005), «Знаки Зодіаку»; мовознавчих книжок: «Ну що б, здавалося, слова...», «Як парость виноградної лози...», «Еней був парубок моторний...»; збірки прози «Звична справа». Член Національної спілки письменників України (1993). Відповідальний секретар Одеської обласної організації НСПУ з 2003, головний редактор журналу «Літературна Одеса». Лауреат премій ім. Степана Олійника (1998) та Івана Огієнка (2002) .

5

5 (1939) — 80 років тому народився (с. Тишківка на Кіровоградщині) Василь Іванович Урсуленко (1939-2017), лікар (кардіохірург). У 1959 закінчив Одеське медичне училище № 3, у 1968 з відзнакою – лікувальний факультет Кримського медичного інституту. З 1971 працював у Національному інституті серцево-судинної хірургії імені

Миколи Амосова, вважається засновником коронарної хірургії в Україні, одним з перших почав виконувати операції аортокоронарного шунтування. Головний напрям наукової та хірургічної діяльності – ішемічна хвороба та набуті вади серця. Здійснив понад 5 тисяч операцій на серці. Автор близько 250 наукових праць, 14 винаходів. З 1997 працював у ТОВ «Клініка нових технологій» на базі Національного інституту серцево-судинної хірургії імені Миколи Амосова Академії медичних наук України. Доктор медичних наук, професор. Лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки (1988). Заслужений діяч науки і техніки України (2006).

6 (1919) — 100 років тому народився (с. Цибулеве Знам'янського району) Іван Гурович Ткаченко (1919-1994), педагог.

З 1933 навчався на робітничому факультеті Кіровоградського педагогічного інституту. З 1935 — студент і викладач фізики Кіровоградського педагогічного інституту, учитель математики Богданівської середньої школи Знам'янського району. У часи Другої світової війни був членом підпільно-диверсійної групи імені Богдана Хмельницького. З 1944 по 1982 працював директором Богданівської СШ. З 1945 — науковий кореспондент НДІ педагогіки УРСР. Один з найвидатніших теоретиків і практиків трудового виховання школярів у СРСР, ініціаторів організації учнівських навчально-виробничих бригад. Соратник і друг Василя Сухомлинського, автор рецензій на його праці в обласній та республіканській періодиці. Написав понад 30 наукових праць, присвячених впровадженню різних аспектів педагогічної спадщини Сухомлинського. Заслужений учитель Української РСР (1962). Кандидат педагогічних наук (1973). З 1982 до останніх днів життя Іван Ткаченко працював доцентом кафедри педагогіки КДПІ ім. О.С. Пушкіна. З-під його пера вийшло 8 книжок та понад 200 статей. Монографія «Трудове виховання старшокласників» у 1971 відзначена республіканською премією Педагогічного товариства УРСР. У 2004 ім'я Ткаченка присвоєно Богданівській загальноосвітній школі. Міністерством освіти і науки України заснована нагорода — «Нагрудний знак Івана Ткаченка». Герой Соціалістичної Праці (1971).

6

8 (1939) — 80 років тому народився (м. Запоріжжя) Володимир Леонідович Миронович (1939-2008), актор.

У 1960 закінчив Київський театральний інститут ім. І. Карпенка-Карого. Працював у Черкаському (1960-1964), Кіровоградському (1965-1969), Луганському (1969-1972), Полтавському (1972-1991) та знову Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького (з 1991 до 2008).

На сцені «театру корифеїв» зіграв понад 160 ролей: Еней, Микола, Виборний («Енеїда», «Наталка Полтавка» І. Котляревського); Гнат, Сава Чалий («Безталанна», «Сава Чалий» І. Карпенка-Карого); Микита, Підгайний, Конон, старшина («Дай серцю волю — заведе в неволю», «Серенада кохання», «Замулені джерела», «По ревізії» М. Кропивницького) та багатьох інших. Заслужений артист УРСР (1984). Народний артист України (2007).

8

8 (1944) — 75 років тому народився (м. Кіровоград) Анатолій Олександрович Горбенко, художник (живописець). У 1970 закінчив Одеське художнє училище, у 1982 — художньо-графічний факультет Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Ушинського. Виставкову діяльність розпочав у 1970. Автор пей-

8

заквів, натюрмортів, портретів. Персональні виставки, крім України, влаштовувалися в Болгарії (1977), Румунії (1989), Італії (1990), США (1991), Японії (1990), Німеччині, Англії, Іспанії, Австрії (1992-1993). У 1984-1987 – головний художник Одеського художньо-виробничого фонду, з 2007 – голова правління Одеської обласної організації Національної спілки художників України. З 1980 – головний художник міста Іллічівська (нині Чорноморськ) Одеської області. Двічі виставлявся у Російській Академії мистецтв. Почесний член творчого об'єднання художників-реалістів «Москворечье». Картини зберігаються у багатьох музеях України та Росії, приватних збірках. Головні твори: триптих «Біля рідної хати» (1988), «Самотність» (1996), «На лимані» (1987). Викладає в архітектурно-художньому інституті Одеської державної академії будівництва та архітектури: завідувач кафедри образотворчого мистецтва, професор. Заслужений художник України (2002). Народний художник України. Декілька персональних виставок влаштовував у рідному місті. Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна (2017).

8

8 (1954) — 65 років тому народився (с. Бирзулове Новомиргородського району) Андрій Іванович Кудряченко, історик, політолог. У 1978 з відзнакою закінчив історичний факультет Вищої комсомольської школи при ЦК ВЛКСМ. У 1994 – докторантуру Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України. Доктор історичних наук (1995), професор (1997). З 1998 по 2000 перебував на дипломатичній службі: радник-посланник Посольства України у ФРН. У 2000-2004 – директор Інституту соціальних наук і міжнародних відносин Міжрегіональної академії управління персоналом; 2004-2005 – декан Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України; 2005-2008 – завідувач відділу Національного інституту стратегічних досліджень. З листопада 2008 очолює Інститут європейських досліджень Національної академії наук України (нині «Інститут всесвітньої історії НАН України»). Наукову роботу поєднує з викладацькою – у Київському національному економічному університеті ім. Вадима Гетьмана, Київському інституті міжнародних відносин Національного університету ім. Тараса Шевченка, Київському університеті права і Дипломатичній академії України при МЗС. Має понад 350 наукових праць; публікувався в Азербайджані, Молдові, Росії, Австрії, Греції, Німеччині, Польщі. Підготував 20 кандидатів та докторів історичних і політичних наук. Лауреат премії ім. Д.І. Чижевського НАНУ за цикл наукових праць «Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти» (2007). Нагороджений орденом «За заслуги» 3-го ст. (2017). Член-

кореспондент Національної академії наук України (2018). Заслужений діяч науки і техніки України (2012).

9 (1899) — 120 років тому народився (м. Олександрія) Григорій Юхимович Шполянський (1899–1981), художник (живописець). У 1941 закінчив факультет живопису Одеського художнього училища (педагоги Ю. Бершадський, Д. Крайнев). Мешкав і працював у Одесі. Учасник республіканських виставок з 1947. Виконав твори: «Портрет Е. Багрицького» (1947, відзначений на IX республіканській художній виставці в Києві), «Знавці» (1954), «Гості завітали» (1957), «Лірика» (1960), «Партизанські ночі» (1961), «Рибалки» (1967), «Освідчення в коханні» (1971) та ін. Картини експонувалися у Москві, за кордоном. Твори зберігаються в Одеському художньому музеї та інших музеях і приватних колекціях України, Росії, Німеччини, Італії, Румунії та США. Найвідоміший твір «Знавці» (1954) репродукувався в СРСР на поштових листівках (на знімку). Член Спілки художників СРСР. Відомою художницею стала донька Людмила Шполянська.

9

10 (1859) — 160 років тому народився (м. Єлисаветград) Євген Георгійович Трамбицький (1859–1931 у Парижі), військовий діяч. *Син фундатора і першого власника Єлисаветградського театру (збудований у 1876) Георгія Трамбицького.* У 1876 закінчив Полтавський кадетський корпус, у 1878 – Миколаївське кавалерійське училище, згодом – академію Генштабу. Учасник Першої світової війни. Генерал-лейтенант (1912), був комендантом Михайлівської фортеці, начальником 1-ї окремої кавалерійської бригади. Під час громадянської війни – у лавах Білої Армії (Збройні сили Півдня Росії). Емігрував до Франції, помер у Парижі. Автор «Истории 6-го Лейб-драгунского Павлоградского полка».

14 (1939) — 80 років тому народився (м. Харків) Віктор Іванович Носуленко, інженер-механік У 1962 закінчив Харківський політехнічний інститут за спеціальністю «Машини і технологія обробки металів тиском». *Відтоді працює у Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування (нині Центральноукраїнський національний технічний університет). З 1994 – завідувач кафедри обробки металів тиском, науковий керівник лабораторії розмірної обробки металів електричною дугою.* Доктор технічних наук (2000), професор (2001). Автор понад 150 наукових праць, 50 авторських свідоцтв і патентів. Винайшов новий спосіб електродфізичної розмірної

14

обробки металів, запроваджений на ряді підприємств. Заслужений винахідник України (1999).

14

14 (1974) — 45 років тому народився (м. Кіровоград) Олександр Сергійович Симоненко, спортсмен, велосипедист (трековик). Триразовий чемпіон світу в індивідуальній та командній гонках переслідування на 4 км (1998, 2002). Срібний призер XXVII літніх Олімпійських ігор у Сіднеї. За підсумками 2000 включений до десятки кращих спортсменів України, лауреат загальнонаціональної програми «Людина року – 2001» в номінації «Спортсмен року». Наставник-тренер Олександр Заворотній. Після завершення спортивної кар'єри з 2005 по 2010 працював заступником голови ради обласної організації ФСТ «Динамо», нині представник області в НОК України. Заслужений майстер спорту України (1998). *Почесний громадянин м. Кіровограда (2003).*

15

15 (1929) — 90 років тому народився (с. Нововолодимирівка Кіровоградського району) Микола Полікарпович Лактіонов-Стезенко (1929-2014), кінорежисер, сценарист. У 1952 закінчив Ленінградське вище військово-морське училище, у 1961 сценарний відділ ВДІК (викладачі Й. Маневич, В. Туркін). З 1965 по 1990 працював режисером і сценаристом студії «Укркінохроніка». У творчому доробку понад 50 фільмів, переважно за власними сценаріями: «Ми будемо дім» (1962), «Сучасні запорожці» (1964), «Брати» (1967), «На острові Мідному» (1968), «Діла і роздуми» (1969), «Ніна Хахаліна» (1970), «Данилівна» (1971), «Іду шукати» (1974), «Степовики» (1975), «Енергійна людина» (1978), «Дякую, товаришу» (1979), «Наша італійка» (1980), «Ніка» (1983), «33-й, свідчення очевидців» (1989). Автор книжок: «Смак трави» (2003, 2004), «Пять учеников учителей» (2004), «Ананас» (2014), кіносценарію «Нестор Махно – пошук істини» («Дніпро», 2001, № 11-12). Орден «За заслуги» 3-го ступеня (2008). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1981).

16

16 (1919) — 100 років тому народився (с. Катеринівка Кіровоградського району) Сергій Андрійович Шевченко (1919-1993), правоохоронець. *Трудову діяльність розпочав у 1935 на заводі «Червона Зірка».* Учасник Другої світової війни. З 1941 – курсант курсів перепідготовки льотного складу Північно-Західного фронту, воював у військово-повітряних силах. **З 1949 по 1965 перебував на керівних посадах в УМВС Кіровоградської області. У 1965 році призначений начальником УВС Кіровоградського облвиконкому і перебував на цій посаді 8 років. Перший начальник УМВС Кіровоградської області, якому присвоїли**

звання генерал-майор міліції. У 1973-1976 – начальник УВС Запорізького облвипконкому. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. Заслужений співробітник МВС СРСР.

17 (1959) — 60 років тому народилася **Тетяна Євгенівна Комова**, співачка. **Випускниця Кіровоградського музичного училища.** У 1983 вступила до Інституту культури в Москві. Оволоділа віртуозною технікою «інструментального» співу, смаком одухотворення музики. З 1986 працювала у славнозвісному тріо, потім – дуєті «Ромен». Гастролювала у 30 країнах світу. Була солісткою Москонцерту. Її називають унікальною співачкою за універсалізм: класика, циганська пісня, романс, шансон, шлягер, фольк, джаз. З 1998 – солістка тріо «Второе приближение» (камерний джаз), створеного відомим піаністом і композитором Андрієм Разіним. Заслужена артистка Російської Федерації (1995).

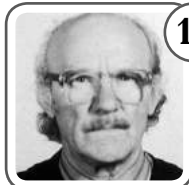
17

18 (1914) — 105 років тому народилася (**м. Єлисаветград**) **Віра Августівна Гмиря** (1914-1996), лікар, дружина видатного українського співака Бориса Гмирі (1903-1969). У 1937 закінчила Київський медичний інститут. З 1937 по 1939 працювала в Інституті гігієни праці та професійних захворювань (нині Ін-т медицини праці АМНУ). Під час Другої світової війни – військовий лікар. У 1946-1949 працювала у Київському стоматологічному інституті. З 1949 по 1970 – в Інституті фізіології АН УРСР. Досліджувала кору головного мозку. Доктор біологічних наук (1970). Про зворушливу історію кохання цього подружжя написана п'єса «Борис Гмиря: геній і кохання».

18

18 (1924) — 95 років тому народився (**м. Єлисаветград**) **Олександр Матвійович Талєєв** (1924-2006), живописець і графік. Учасник Другої світової війни, був в'язнем концтабору. У 1949 закінчив Казанське художнє училище. Працював у галузі станкового живопису: «Літо» (1960), «Сполох» (1963); графіки: серія «Мої сучасники» (гуаш, 1961) та ін. Багато років працював з видавництвом «Веселка». Автор чудових жанрових картин із зображенням дітей, а також натюрмортів. Учасник багатьох художніх виставок. Жив і працював у Дніпропетровську. Член Національної спілки художників України (1992). Заслужений художник України (2004).

18

19 (1929) — 90 років тому народився (**м. Зінов'євськ**) **Юрій Семенович Іващенко** (1929-1990), художник і педагог. У 1959 закінчив Одеське художнє училище ім. Грекова (викладачі Ю. Єгоров, В. Путейко, В. Соколов). **Понад 25**

19

років викладав у Кіровоградській дитячій художній школі, був її директором. Учасник обласних та республіканських виставок. Експонент виставки кіровоградських художників «Єлисаветград 1913 — Кіровоград 1988», присвяченої 75-річчю Першої міської художньої виставки. Кращі твори: «Автопортрет» (1978), «Анатолій Карпов» (1981), «Відлига» (1983), «Березень» (1984), «Провулок Нейгауза», «Портрет Хілобокова» та ін.

20

20 (1894) — 125 років тому народився (м. Кальник Вінницької області) **Ярослав Івашкевич** (1894-1980), класик польської літератури ХХ століття (поет, прозаїк, драматург) та громадський діяч. *Навчався в Єлисаветградській чоловічій гімназії (1904-1909) та музичній школі Нейгаузів, приятелював з К. Шимановським. З 15 років заробляв на життя репетиторством у поміщицьких маєтках Єлисаветградщини та Поділля. Закінчив юридичний факультет Київського університету, навчався у Київській консерваторії. З 1918 жив і працював у Польщі. Єлисаветградські враження знайшли відображення у трилогії «Честь і слава», вірші «Велике сафарі», новелах та «Книжці моїх споминів».*

21

21 (1964) — 55 років тому народився (с. Новогригорівка Маловисківського району) **Олег Володимирович Гудол**, художник-карикатурист, ілюстратор, журналіст. *У 1983 закінчив Кіровоградський машинобудівний технікум, у 1994 — факультет журналістики Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Першу карикатуру надрукував*

у 1987. Працював кореспондентом районної газети «Маловисківські вісті», малював для обласної газети Кіровоградщини «Народне слово». Публікувався у журналах «Перець», «Крокодил», «Вожик» (Білорусь) та багатьох інших виданнях. Нині живе і працює у Республіці Білорусь: головний художник гумористичної газети «Пікнік», головний художник, потім редактор дитячої газети «Шапокляк», головний художник журналу «Вожык»; головний художник дитячих білоруських газет «Решу без мамы», «Мишуткины уроки», «Спросите мудрую сову», «Школа вороны Мурки», «Играю с мамой», «Кот ученый», «Волшебный театр». Учасник понад 600 міжнародних виставок і конкурсів карикатур у майже 40 країнах світу, на яких завоював 66 медалей, призів і нагород. Проілюстрував понад 60 книжок для дітей і дорослих.

23 (1919) — 100 років тому народився від (с. Ганнівка Петрівського району) **Сергій Трохимович Завало** (1919-1990), математик, педагог. У 1941 закінчив Московський університет ім. М.В. Ломоносова. Учасник Другої світової війни: командир батареї, майор, відзначений бойовими нагородами. У 1946-1957 викладав

у Черкаському педагогічному інституті: доцент, завідувач кафедри математики. З 1957 по 1970 – заступник міністра освіти Української РСР. Водночас у 1959-1980 – викладав у Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка: професор, завідувач кафедри алгебри і математичної логіки (з 1970), декан механіко-математичного факультету (з 1971). Доктор фізико-математичних наук (1958). Головні наукові праці: «Елементи аналізу. Алгебра многочленів» (1972); «Рівняння і нерівності» (1973); «Алгебра і теорія чисел»: у 2 т. (1974, 1976), (рос. перекл. 1977, 1980); «Курс алгебри» (1985). Почесний громадянин м. Хорол Полтавської області (1968).

23

23 (1949) — 70 років тому народився (с. Головкивка Олександрійського району) Володимир Аврамович Гур (1949), філософ. Випускник Голоківської середньої школи. У 1975 закінчив філософський факультет Ленінградського державного університету ім. Жданова. Доктор філософських наук (2000). Фахівець із соціальної філософії та філософії релігії. Професор кафедри філософії Санкт-Петербурзького державного політехнічного університету. Автор монографій: «Предыстория секуляризации» (2000), «Сакральное и секулярное в судьбах европейской цивилизации» (2005) та ін.

23

24 (1954) — 65 років тому народився (с. Комсомольське, нині Заповідне Маловисківського району) Павло Антонович Шевченко, журналіст. У 1977 закінчив факультет журналістики Львівського університету ім. І.Я. Франка. З 1976 по 1986 працював завідувачем відділу промисловості і транспорту обласної газети «Львовская правда». У 1991-1998 – головний редактор газет «Діло», «Авто-Діло», «Торговий кур'єр» у Львові. З 1993 – віце-президент Асоціації ділової преси України. Член ради економістів України (1990). Головний редактор Всеукраїнського тижневика «Україна і світ сьогодні» (з 1999). Автор телесценаріїв, збірок нарисів, корпоративних видань та книжок «Магістраль» (1990) та «Волоцюги» (номінувалася на щорічну премію «Книга року ВВС-2009»).

24

25 (1904) — 115 років тому народився (с. Могильне Гайворонського району) Василь Корнійович Миколук (1904-1937), письменник. У 1926 закінчив робітфак при Одеському політехнічному інституті. З 1926 по 1928 навчався в Одеському інституті народної освіти. Працював в Одесі: завідувачим літературною частиною Театру Революції, редактором кінофабри-

25

ки. Належав до Спілки пролетарських письменників «Гарт» та Всеукраїнської спілки пролетарських письменників. Автор повістей: «У павутинні» (1932), «Завіса гір» (1934); п'єс «Переможці смерті» (1933), «Бригадир» (1934), «Йоганн Бернштейн» (1935). Незаконно репресований та розстріляний. Реабілітований 1957.

25

25 (1914) — 105 років тому народився (м. Катеринослав) **Євген Степанович Березняк** (1914-2013), розвідник, педагог. **Випускник Помічянської СШ Добровеличківського району. Після закінчення Зінов'євського педагогічного технікуму вчителював у селах Кіровоградщини і Дніпропетровщини.** У 1947 закінчив історичний факультет Дрогобицького педагогічного

інституту. Освіті віддав 67 років життя. Автор шести монографій, трьох томів вибраних педагогічних праць, **значна частина яких присвячена спадщині В.О. Сухомлинського, досвіду роботи кращих шкіл Кіровоградщини (Пависької, Богданівської, Новопразької та ін.).** Протягом багатьох років очолював Управління шкіл Міністерства освіти України. Заслужений учитель УРСР (1961), доктор педагогічних наук (1968). Почесний академік Академії педагогічних наук. Одночасно легендарний розвідник часів Другої світової війни («Майор Вихрь»), розсекречений у 70-ті роки. Керував розвідгрупою «Голос», яка врятувала від руйнування м. Краків. Був представлений до звання Героя Радянського Союзу, але оскільки деякий час перебував у гестапівських застінках, то потрапив у концтабір НКВС, де й зустрів День Перемоги. Про свою розвідувальну діяльність розповів у книжках «Я – Голос», вперше опублікованій у Москві (1971): «Пароль: Dum spiro», «Операція «Голос». Їхній загальний наклад – понад 2 млн примірників. Остання книжка має назву «Миттєвості мого життя». Портрет представлено у залі Слави зовнішньої військової розвідки Росії серед 40 найвидатніших розвідників. Герой України. Почесний громадянин міст Києва і Кракова. 25.02.2014 Національним банком України випущена ювілейна монета номіналом 2 гривні, присвячена 100-річчю від дня народження героя.

26

26 (1944) — 75 років тому народився (м. Гайворон) **Едуард Казимирович Каштановський** (1944-2014), журналіст. 45 років (з 1969 по 2014) працював у газеті «Кочегарка» (м. Горлівка Донецької області). Тривалий час (з 1978) був головним редактором найпопулярнішої міської газети Горлівки. Нагороджений почесним знаком «Шахтерська слава» всіх трьох ступенів. У 2009 отримав медаль імені засновника міста Горлівка Петра Горлова. Заслужений журналіст України (1999).

27 (1964) — 55 років тому народився (м. Кіровоград) **Олег Анатолійович Семенюк**, мовознавець. **У 1985 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна**

(нині Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка). З 1989 викладає у ньому.

За роки роботи в університеті пройшов шлях від асистента (1989) до професора (2004). Займав посади: начальника науково-дослідного сектору, декана факультету довузівської та післядипломної освіти, завідувача кафедри. Доктор філологічних наук (2002), професор кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики (з 2003). Викладає курси стилістики російської мови, лінгвістичного аналізу тексту, загального мовознавства, авторський спецкурс «Російська й українська мови наприкінці XX ст.». Автор понад 50 наукових праць; монографій «Языковые единицы в художественном тексте» (1996) (у співавторстві) та «Язык эпохи и его отражение в сатирико-юмористическом тексте» (2001); навчально-методичних посібників. **У 2005-2011 — проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків КДПУ імені Володимира Винниченка. З 2011 — ректор ЦДПУ імені Володимира Винниченка.** Заслужений працівник освіти України (2018).

27

28 (1969) — 50 років тому народився (м. Кіровоград) Олексій Павлович Харченко, композитор, аранжувальник, піаніст.

Закінчив теоретичний відділ Кіровоградського музичного училища і теоретико-композиторський факультет Ростовської державної консерваторії ім. С. Рахманінова. Викладав у Кіровоградському музичному училищі. Творчі напрями: музика театру та кіно, джазова музика, музика для дітей. Написав музику до трьох спектаклів Кіровоградського академічного обласного театру ляльок: «Колобок» (2009), «Мийдодир» (2010), «Собаче серце» (2010). Автор музики до шоу-програми «Неймовірні пригоди іграшок у новорічну ніч» у Кіровоградській обласній філармонії, до спектаклю «Дебют провінціалки» (2013) театру імені Марка Кропивницького, до спектаклю за п'єсою «Загадкові варіації» у Київському академічному Молодому театрі та інших творів.

28

29 (1924) — 95 років тому народився (с. Покотилове Новоархангельського району) Данило Никифорович Зубицький (1924-2003), фітотерапевт, патріарх народної медицини.

З 14 років допомагав батькові в лікуванні народними засобами. У 1953 закінчив Одеський медичний інститут. До 1971 працював лікарем на Кіровоградщині та Миколаївщині, потім — у Києві. Головна мета життя — відродження народної медицини України. Став фундатором української фітотерапії, заснував мережу аптек «Народна медицина Данила Зубицького». Створив понад 180 засобів народного лікування. Технологія виготовлення ліків за прописами Данила Зубицького заснована на використанні «живих» рослин, коли переробка сировини проводить-

29

ся в день збирання. При цьому готові ліки зберігаються від одного до п'яти років без охолодження та захисту від світла. Виховав трьох синів, старший з яких – Олександр – продовжує справу батька. Лауреат премії імені В.І. Вернадського.

29

29 (1964) — 55 років тому народився (м. Кіровоград) Володимир Валентинович Комаров, комедійний актор, музикант. Дитинство пройшло в Одесі, де закінчив школу, почав займатися пантомімою. Один семестр провчився у Одеському інституті харчової промисловості, три роки прослужив на Північному флоті. З 1985 до 2003 працював у знаменитій комік-групі «Маски-шоу». Багато знімався у телесеріалах та художніх стрічках (понад 20 ролей). У 2005 році створив музичну групу «Д-р БрМенталь», в якій є солістом дотепер. Грають рок-н-рол та блюз. У квітні 2007 група випустила дебютний альбом.

6.02.1919 (100 років тому) – Війська УНР під натиском більшовицьких військ змушені залишити Єлисаветград.

6.02.1919 (100 років тому) – Утворено Єлисаветградський повітовий революційний комітет (ревком) – «тимчасовий надзвичайний орган пролетарської влади для боротьби з контрреволюцією, встановлення суворого революційного порядку та організації господарського життя повіту». Припинив свою діяльність у 1921 році «після виконання революційних завдань».

12.02.1914 (105 років тому) – В Єлисаветграді у приміщенні Громадського Зібрання влаштовано благодійний вечір на користь місцевого Товариства покровительства тваринам, зібрано 279 руб.

18.02.1894 (125 років тому) – Затверджено статут «Сабліно-Знаменського об'єднання песчано-сахарного и рафинадного заводу» з капіталом 500 000 руб.

ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКИЙ НОТАРІУС АНТОН ЯКУБОВСЬКИЙ ТА ЙОГО СИНІ

Відомостей про цю людину надзвичайно мало, власне кажучи, вони майже відсутні. Ні дат народження і смерті, ні послужного списку, ні відомостей про освіту та сімейний стан, ні фотознімків розшукати, принаймні мені, поки що не вдалося. Це тим більш дивно, оскільки мова йде про дійсно визначну особистість – засновника відразу двох громадських бібліотек у повітових містах Олександрії та Єлисаветграді. Це – Антон Федорович Якубовський, нотаріус Єлисаветградського окружного суду та громадський діяч, який мешкав у Єлисаветграді, на вулиці Нижньо-Донській, у власному будинку. Достеменно відомо, що нотаріусом у Єлисаветграді Антон Федорович працював з 1889 по 1918 рік, тобто майже 30 років. Саме цей проміжок часу охоплює «фонд нотаріуса Якубовського» у Державному архіві Кіровоградської області.

*Підводний човен «Пескарь»,
яким командував Олександр Якубовський*

Детально зупинятися на історії заснування ним бібліотек потреби немає. Це давно зроблено олександрійськими та кіровоградськими краєзнавцями, хоча ними й не помічено, що фундатором обох бібліотек є одна й та сама людина. Спочатку Якубовським була заснована у приміщенні міської

управи громадська бібліотека в Олександрії, урочисто відкрита 11 січня 1887 року. У звіті про цю подію зазначено: «Инициатором учреждения в Александрии библиотеки был нотариус А.Ф. Якубовский». А потім, після переїзду до нашого міста, він ініціював створення Єлисаветградської громадської бібліотеки (ЄГБ). Її історія започатковується у 1899 році, коли бібліотека прийняла перших читачів. З 1900 по 1914 роки головою дирекції та відповідальним директором ЄГБ обирався Антон Федорович Якубовський. А ще він з 1897 року був попечителем народної біблі-

отеки-читальні Товариства поширення грамотності й ремесел, а також головою Товариства поширення комерційних знань у Єлисаветграді. Служив Якубовський бібліотечній справі настільки самовіддано, що, коли бібліотека опинялася у фінансовій скруті, неодноразово жертвував власні кошти, одного разу навіть не пошкодував 1000 рублів.

Згадка про нотаріуса Антона Федоровича Якубовського, уже як мецената, міститься у біографії видатного оперного співака, нашого земляка Павла Журавленка (1887-1948). Юнаком він, виявляється, працював писарем у Єлисаветградському окружному суді, де його красивий голос помітив і гідно оцінив Якубовський, допомігши здобути вокальну освіту. Що й не дивно, адже Антон Федорович, про що дізнаємося із «Краткого очерка Єлисаветградского общества распространения грамотности и ремесел (1873-1898)» П.З. Рябкова, з 1889 по 1894 рік був членом ревізійної комісії цього благодійного товариства та помічником (заступником) попечителя Єлиса-

*Легендарне рятувальне судно «Волхов»,
першим командиром якого був
Олександр Якубовський*

ветградського ремісничо-грамотного училища. У свою чергу, Софія Віталіївна Тобілевич згадує, що літературні вечори, які влаштовувалися в будинку І. Тобілевича, крім молоді, відвідував «адвокат Якубовський, який ділом і порадами завжди допомагав бідним».

Надзвичайно цінна й невідома нам інформація про Якубовського міститься у монографії історика Олександра Болдирєва «Одеська громада. Історичний нарис про українське національне відродження в Одесі у 70-ті рр. XIX – початку XX ст.» (1994). Виявляється не лише в Єлисаветграді, а й в Олександрії існував український гурток, до складу якого входили бухгалтер М.Ф. Косюра, його дружина Н.Є. Косюра, земський лікар І.Н. Кузубов та його дружина, земський лікар О. Нікольський, земський агрономічний наглядач М. Васько, Я. Зерницький, вчителька Г.В. Хіхлін-Мальська та ін.

Олександрійські українофіли збиралися двічі на тиждень, читали, обговорювали та розповсюджували нелегальну літературу, яку отримували з Києва та Одеси, робили усні повідомлення, вшановували пам'ять Кобзаря, поширювали його твори. Автор монографії, зокрема, повідомляє: «За допомогою харківських українців М.В. Левитський, колишній студент Харківського університету (майбутній «артільний батько»), а тоді присяжний

повірений з Єлисаветграда, доправив до Олександрії близько однієї тисячі брошур «Наймички» Т.Г. Шевченка. Як видно з листа Н.А. Якубовського до Г.В. Хіхлін-Мальської від 15 січня 1893 р., «відчайдушний українофіл» М.В. Левитський залишив в Олександрії близько 300 екземплярів видання. Майже всі ці примірники він передав керівнику українського гуртка М.Ф. Косюрі, а ще кілька екземплярів місцевому нотарю А.Ф. Якубовському та його сину Нестору. Решту транспорту було доставлено М.В. Левитським до Єлисаветграда. Як зізнався сам Микола Васильович: «Є великий попит на малоруські книжки для народного читання».

Як впливає з цього повідомлення, Антон Федорович Якубовський, принаймні, не був байдужим до українофільського руху в Єлисаветграді та Олександрії. А ще дізнаємося, що він мав сина Нестора.

Про нього корінна єлисаветградка Марія Плахотіна (1908-1998) згадує, що Нестор Антонович, як і батько, мав юридичну освіту, працював присяжним повіреним, був секретарем Єлисаветградського благодійного Товариства поширення грамотності й ремесел: «Его два дома посредине квартала на Ивановской улице, между Н.-Донской и ул. Гоголя (нечётная сторона). В 1936 г. распродал имущество и дома (купил их д-р Корж) и уехал к сыну, не помню, в какой город, хотя он мне и называл его». Судячи з усього, додамо від себе, один з будинків дійсно належав йому, а другий він успадкував після смерті батька.

Один з місцевих краєзнавців уточнює: «У 1936-1937 рр. виїхав у Москву, завдяки чому уник репресій і залишився живим». Однак цьому оптимістичному твердженню суперечать дані про жертв репресій радянського режиму, зібрані Воронезьким товариством «Меморіал»: «Якубовский Нестор Антонович. Родился в 1877 г., Кировоградская обл., с. Новая Прага; пенсионер. Арестован: 15 октября 1943 г. Приговорен: 5 августа 1944 г. Приговор: 10 ИТЛ. Номер дела: П-25011». Десь у концтаборі він, очевидно, й згинув.

У цій інформації дивує лише те, що репресували 66-річного Якубовського так пізно і в такий час – через 10 місяців після звільнення Воронежа від нацистської окупації.

А взагалі-то Нестор Антонович, як свідчить книжка «Годы борьбы» (збірник матеріалів з історії революційного руху на Зінов'євщині), що була видана у 1927 році, був одним з найактивніших його учасників у 1917-1919 роках. У ті часи в місті склалася вкрай заплутана й надзвичайно суперечлива ситуація, коли більшовики вели боротьбу за владу в Єлисаветграді з меншовиками, есерами та іншими політичними партіями. Так ось, Нестор Якубовський фігурує в ній як «один з лідерів єлисаветградських меншовиків», що всіляко заважав і перешкоджав більшовикам встановлювати в Єлисаветграді радянську владу.

Ось, приміром, така цитата: «...Меньшевики были против резолюции большевиков. Их лидер Якубовский назвал коммунистов «воинствующей партией». На следующий день он подал заявление во фракцию Совета РСДРП, в которой писал: «Резолюция о власти, проведенная большинством Совета против наших голосов, убеждает меня, что наши разноречия так существенны, что они исключают возможность исполнения ответственных обязанностей». Якубовский просил освободить его от обязанностей члена Совета еще и потому, что «желает, мол, возвратиться к профессиональной работе». Меньшевики убедились, что в Совете им будет трудно бороться с коммунистами и решили перенести борьбу в ряды профсоюзов, где они сравнительно еще пользовались влиянием»

Втім, через деякий час Нестор Антонович, уже як один з керівників «Временного Комитета Революции» в Єлисаветграді, став на чолі міської самооборони, яка організувала й надихала жителів міста на боротьбу з Маруською Никифоровою і здобула в ній перемогу. Цей героїчний і найяскравіший епізод в історії міста тих часів згодом змалював Юрій Яновський у повісті «Байгород».

Книжка «Годы борьбы», в якій Нестор Якубовський характеризується вкрай негативно, побачила світ у 1927 році, коли він, якщо довіряти спогадам Марії Плахотіної, мешкав у Зінов'євську (колишньому Єлисаветграді). Можна лише уявити, яким був його психологічний стан! А взагалі-то можна лише подивуватися, чому Нестора Антоновича не знищили ще тоді як «ворога радянської влади». Втім, інтуїція та елементарна логіка підказують, що навряд чи Якубовський, знаючи про підготовку книжки про революційні події на Єлисаветградщині, яка його компрометує, ще 10 років мешкав у нашому місті. Швидше за все з датою його від'їзду чи втечі із Зінов'євська помилилася Марія Плахотіна (жінці було за 80 років, коли краєзнавці записали її спогади про Єлисаветград і єлисаветградців). А отже, це напевне сталося до виходу книжки в світ, принаймні десятима роками раніше: не у 1936-1937, а у 1926-1927. Адже підстав чекати великих неприємностей з неминучим арештом у Нестора Антоновича вистачало.

Крім меншовицького минулого, йому могли пригадати й молодшого брата Олександра Антоновича Якубовського (1880-1919). Морський офіцер, начальник 9-го дивізіону есмінець, капітан 1-го рангу, він був заарештований разом з дружиною в Астрахані «в связи с выступлением рабочих города против Советской власти». 10 березня 1919 року їх обох розстріляли «без предъявления конкретного обвинения, по списку, утвержденному начальником Особого отдела при Реввоенсовете Каспийско-Кавказского фронта». Позбавили життя подружжя, як бачимо, ні за цапову душу, про всяк випадок, як потенційних ворогів радянської влади.

От якраз про Олександра Якубовського інформації предостатньо. В Інтернеті розміщений його детальний послужний список. Народився майбутній морський офіцер 26 серпня 1880 року в нашому степовому Єлисаветграді. З 1890 по 1894 навіть навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі, після чого вступив до Морського корпусу, який закінчив у 1897 році. Під час російсько-японської війни лейтенант Якубовський був вахтовим начальником міноносця «Стройный»: «При подрыве на mine миноносца 31 октября 1904 года был тяжело ранен и помещен в морской госпиталь в Порт-Артуре. После сдачи крепости Порт-Артур с 20 декабря 1904 по 24 марта 1905 года находился в госпитале в японском плену. После чего, как тяжело раненый, японским командованием отправлен в Шанхай для последующей эвакуации в Россию».

Олександр Якубовський – учасник Першої світової війни, капітан 2-го рангу, командир есмінця «Казанець», був поранений вдруге: «При гибели эсминца «Казанец», потопленного немецкой подводной лодкой 15 октября 1916 года у острова Одесхольм, получил контузию головы, рваную рану на ноге и ушибы по всему телу».

Олександр Антонович нагороджений орденами: Св. Станіслава 3-го ст. з мечами й стрічкою (1904), св. Анни 3-го ст. (1908), Св. Станіслава 2-го ст. (1914), мечами до ордена Св. Станіслава 2-го ст. (1915), Св. Анни 2-го ст. з мечами (1916), Св. Володимира 4-го ст. зі стрічкою (1917); Золотою шаблею з написом «За храбрость» (1905) та ін.

Переповідати багатий послужний список Олександра Антоновича особливої потреби немає, а тому зупинимося лише на двох епізодах його служби, завдяки яким він залишився в історії російського флоту.

По-перше, Якубовський – один з перших російських підводників. Про цей період його читаємо: «Назначен слушателем офицерского класса Учебного отряда подводного плавания (УОПП) 24.03.1907, по окончании которого зачислен в офицеры подводного плавания (ПП). В плавании на подводной лодке (ПЛ) «Пескарь» находился с 1.07.1907 по 31.12.1907. Прикомандирован ко 2-му флотскому экипажу с назначением ротным командиром новобранцев 2.01.1908. Убыл из УОПП 26.01.1908».

По-друге, і це найголовніше, про що у послужному списку Олександра Антоновича чомусь сказано лише одним рядком, він – «Командир спасательного судна «Волхов» с 26.05.1915 по 30.06.1916». А тим часом, мова йде про унікальну плавучу споруду – рятувальне судно підводних човнів «Волхов», перейменоване у 1922 році в «Комуну». Це – найстаріше у світі судно, яке й досі (понад 100 років!) перебуває на озброєнні. «Волхов» – учасник трьох воєн, який підняв з морських глибин 152 підводні човни та кораблі.

Так ось, першим командиром легендарного судна, про що пишуть всі довідники з історії морського флоту, був уродженець Єлисаветграда, капітан 2-го рангу Олександр Антонович Якубовський!

Маю вагомі підстави висловити припущення, що єлисаветградський нотаріус Антон Федорович Якубовський, крім Нестора й Олександра, мав принаймні ще двох синів.

В Інтернеті натрапив на «Список студентов и посторонних слушателей императорского Новороссийского университета в весеннем полугодии 1895/1896 учебного года» і виявив у ньому двох Якубовських, які за всіма, так би мовити, параметрами, можуть бути синами Антона Федоровича. Судіть самі: **«Якубов-**

*Будинок нотаріуса А.Ф.Якубовського.
Світлина з колекції Юрія Тютюшкіна. 1986 р.*

ский Георгий Антонович, студент юридического факультета. Дворянин, православный, родился 04.04.1871, г. Херсон, аттестат Елисаветградской гимназии, учился в Московском университете, поступил в Новороссийский университет в августе 1894. **Якубовский Сергей Антонович**, студент физико-математического факультета (естественные науки). Дворянин, православный, родился 01.06.1875, посад Новая Прага, закончил Елисаветградскую гимназию, поступил в Новороссийский университет в июле 1895». Як склалася їхня доля, невідомо.

Кіровоградський історик, а нині викладач Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Віталій Крижанівський, у фондах Інституту рукописів НБУ імені Володимира Вернадського знайшов та оприлюднив три листи А.Ф. Якубовського до Сергія Шелухіна (1864-1938) за 1892-1896 роки. Видатний український правник та історик, виявляється, з 1889 по 1892 рік працював у Єлисаветградському окружному суді й одночасно зі згоди видавця Михайла Хороманського редагував його газету «Єлисаветградский вестник», надавши їй відчутного українофільського спрямування.

В останньому з листів за 1896 рік Антон Федорович скаржиться Шелухіну: «На мою долю выпало большое несчастье: сын мой старший по окончании университета попал в лечебницу душевнобольных, заболела жена, а я перестал видеть правым глазом (какое-то отслоение сетчатки врачи наш-

ли)». Про кого з синів Якубовського йде мова? Швидше за все про Георгія Антоновича, названого мною гіпотетичним.

А от щодо будинку нотаріуса Якубовського в Єлисаветграді, то розшукати його мені допоміг наш знаний краєзнавець, цьогорічний лауреат відразу двох премій (обласної краєзнавчої імені Володимира Ястребова та міської журналістської імені Віталія Ципіна) Поліщук. Володимир Васильович люб'язно надав у моє розпорядження копію цінного архівного джерела під назвою «Список потомственных дворян, владеющих недвижимыми имуществами в гор. Елисаветграде» за 1916-1917 рр., з якого випливає, що титулярний радник Антон Федорович Якубовський – власник двоповерхового будинку на розі Нижньо-Донської та Івановської вулиць вартістю 3 355 рублів. На щастя, він уцілів і перебуває, принаймні зовні, у непоганому стані. Як легко визначити, це будинок, що розташований якраз навпроти редакції газети «Народне слово»!

Не знаю, як щодо меморіальної дошки на честь визначної єлисаветградської родини, а от хоча б включати будинок Якубовського до туристичних маршрутів по місту, на моє глибоке переконання, все ж таки варто.

БЕРЕЗЕНЬ

1

1 (1944) — 75 років тому народився (с. Ганнинське Кіровоградського району) Віктор Володимирович Перепічай, живописець і педагог. У 1976 закінчив Київський художній інститут (викладачі А. Пламеницький, В. Пузирьков). **З 1969 по 1994 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР. У 1994-2004 викладав у Кіровоградській дитячій художній школі.** Учасник обласних, всеукраїнських та зарубіжних виставок з 1976. Твори зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї, міському художньо-меморіальному музеї О.О. Осмьоркіна та приватних колекціях. Автор тематичної картини «Випускний вечір» (1988). Улюблені жанри – пейзажі і натюрморти: «Вечоріє» (1988), «Дощить» (1994), «Троянди» (1988) та ін. Член Національної Спілки художників України.

2

2 (1919) — 100 років тому народився (с. Піщаний Брід Добровеличківського району, м. Єлисаветград) Іван Дмитрович Гайдаєнко, військовий льотчик. Закінчив у Єлисаветграді семирічну школу, машинобудівний технікум і аероклуб (1937). В армії з 1937. У 1938 закінчив Одеську військову авіаційну школу льотчиків імені Поліни Осипенко. Служив у 333-й розвідувальній ескадрильї. Брав участь у радянсько-фінській війні, нагороджений орденом Червоної Зірки. Учасник Другої світової війни. Одним з перших освоїв американський літак «Аерокобра». Командував ескадрильєю, потім – полком винищувачів. Всього виконав 220 бойових вильотів, провів 20 повітряних боїв, збив 4 ворожі літаки. Після війни з відзнакою закінчив Військово-повітряну академію, потім Академію Генерального штабу. Командував повітряною армією на Далекому Сході, був командуючим ВПС Туркестанського військового округу, з 1973 по 1978 – начальник НДІ ВПС. З 1978 по 1987 – заступник начальника Головного штабу ВПС. Нагороджений 10 орденами. Льотчик-випробовувач 1-го класу. Кандидат військових наук. Генерал-полковник (1972). Заслужений військовий льотчик СРСР (1978).

3

3 (1899) — 120 років тому народився (м. Єлисаветград) Юрій Карлович Олеша (1899-1960), письменник (поляк за походженням). Навчався у Рішельєвській гімназії та Одеському університеті (1916-1918). Відвідав Єлисаветград у 1918 в складі товариства молодих одеських поетів «Зелена лампа», виступив з читанням своїх віршів. У Єлисаветграді жив (вулиця Петровська, будинок Очесальського) і працював старшим контролером акциз-

ного окружного управління, Мамерт Антонович Олеша — рідний брат батька Юрія Олеші. Автор знаменитого афоризму: «Письменники — інженери людських душ». Автор роману «Заздрість» (1927) роману-казки «Три товстуні» (1924), п'єс «Змова почуттів» (1929) та «Список благодіянь» (1931). Проза Олеші, за висловом В.Б. Шкловського, «визначала ритм літератури того часу». У 1998 в повному обсязі вийшла підсумкова книжка письменника під назвою «Юрій Олеша. Книга прощання». Американський літературознавець О. Жолковський відзначає: «Олеша был знаменит своей пророческой проницательностью и щедрым раздариванием творческих идей». **На вулиці Шевченка (колишній Петровській) має бути встановлена меморіальна дошка на честь Юрія Олеші.**

3 (1929) — 90 років тому народився (с. Логіново Івановської області РФ) Микола Федорович Жидельов (1929-2003), графік і живописець. У 1948 закінчив Сімферопольське художнє училище ім. М.С. Самокиша, у 1959 — Московський художній інститут ім. В.І. Сурикова у М. Алексича та П. Суворова. Дипломна робота — оформлення та ілюстрації до книжки «Стара фортеця» В.П. Беляєва. До 1963 працював у Кіровському відділенні Художнього фонду СРСР. Оформив низку книжок для Кіровського книжкового видавництва. Виконав офорти «Полудень» (1954), «На Ангари» (1956), «Місячна ніч» (1958), «Вятська сюїта» (1962) та ін.; акварелі — «Іркутська ГЕС» (1957), «Весна» (1962) та ін. Учасник всесоюзних та всеукраїнських виставок з 1957. **Від 1963 — художник-оформлювач у м. Гайворон. Після смерті в Будинку культури відкрито постійно діючу експозицію його творів. У 2003 створено художньо-меморіальну залу як відділ районного краєзнавчого музею. Почесний громадянин м. Гайворона.**

3

4 (1934) — 85 років тому народився (с. Андріївка Новомиргородського району) Аркадій Юхимович Пастушенко (1934-1983), письменник. У 1962 закінчив факультет журналістики Львівського університету. Працював у редакції літературного часопису «Жовтень», редактором у видавництві «Каменярь». Автор збірок оповідань: «Матері не вмирають» (1964), «Полинове стебло» (1966), «Журавлиний острів» (1972), «Тавріка» (1971); роману «Під мечем Дамокла» (1969), повістей «У гості до самого себе», «Вовк» (1981). Член Спілки письменників УРСР.

4

5 (1989) — 30 років тому народився (с. Вільне П'ятихатського району Дніпропетровської області) Олег Миколайович Габінет (1989-2014), герой АТО. **З річного віку мешкав з батьками у селі Сасівка Компаніївського району. Навідник-оператор танку 17-ї**

5

окремої танкової бригади. Перебуваючи в зоні АТО, підрозділ Олега Габінета тримав оборону підходів до Донецького аеропорту. 14.09.2014 його танк потрапив у засідку поблизу села Тоненьке Ясинуватського району Донецької області та був підданий обстрілу з РПГ. Загинув внаслідок влучання снаряда в танк. **Похований 23.09.2014 в селі Сасівка Компаніївського району.** Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).

9

9 (1814) — 205 років тому народився **Тарас Григорович Шевченко** (1814-1861), поет, художник, український пророк. *У повісті «Наймичка» розповідається про подорож малого Тараса з батьком, який чумакував, Єлисаветградщиною (1824). Згадуються Гуляйполе (Златопіль), Новомиргород, Грузьке, Єлисаветград. Єлисаветградське кавалерійське училище закінчив (1874) небіж Тараса Йосип Варфоломійович Шевченко.* Приятелем Шевченка був художник Григорій Честахівський, уродженець містечка Нова Прага Олександрійського повіту. *У Знам'янці жила правнучка Т.Г. Шевченка Н.В. Красицька, яка створила у місті кімнату-музей Великого Кобзаря. У Голованівську народилася внучата племінниця Тараса Олександра Велігорська, що стала дружиною видатного російського письменника Леоніда Андрєєва, матір'ю поетів Вадима та Даніїла Андрєєвих. В обласному художньому музеї зберігається унікальний та найзагадковіший прижиттєвий портрет Кобзаря — гравюра, виконана лейпцизьким майстром Ф. Брокгаузом у 1861 році.* На виконання закону про декомунізацію в Кіровограді у 2016 замість обласної дитячої бібліотеки імені Аркадія Гайдара з'явилася бібліотека на честь Тараса Шевченка.

9

9 (1889) — 130 років від дня народження (м. Київ) **Олександра Миколайовича Вертинського** (1889-1957), поета, композитора, співака, актора. Навчався у Першій Київській гімназії, захоплювався українським театром, грою братів Тобілевичів, Заньковецької, Манька, українською піснюю. *У Києві на все життя заприятелював з уродженцем Єлисаветграда О. Осмьоркіним.* Надзвичайну популярність здобув після Першої світової війни як виконавець власних пісень у гримі та костюмі П'єро, вважається фундатором бардівської пісні. *Пам'яті героїв Крут присвятив одну з найпроникливіших своїх пісень «То, что я должен сказать» («Я не знаю зачем и кому это нужно...»).* *Гастрюлював у Єлисаветграді 1.11.1918.* Чверть століття перебував в еміграції (до 1943). Після повернення в СРСР знявся у фільмах «Змова приречених» та «Анна на шиї». Батько актрис Анастасії та Маріанни Вертинських. *У книзі мемуарів «Дорогой длиною...» (1990) розповідає про своє українське походження, про зустрічі з О. Осмьоркіним, І. Золотаревським, Доном Амінадо, О. Разумним та іншими видатними єлисаветградцями.*

9 (1994) — 25 років тому народився (с. *Олексіївка Добровеличківського району*) **Віталій Юрійович Бабан** (1994-2014), герой АТО. **Закінчив 9 класів Олексіївської загальноосвітньої школи.** Проходив військову службу за контрактом у 25-й Дніпропетровській повітряно-десантній бригаді. Сержант, головний сержант взводу — командир відділення. Загинув 14.06.2014, перебуваючи на борту літака Іл-76, збитого терористами при заході на посадку аеродрому м. Луганськ. Внаслідок терористичного акту літак вибухнув у повітрі і врізався у землю поблизу території аеропорту. 49 військовослужбовців — весь екіпаж літака та особовий склад десанту — загинули. **Похований на кладовищі села Олексіївка Добровеличківського району.** У селі Олексіївка вулицю Леніна перейменовано на вулицю Віталія Бабана. На фасаді будівлі Олексіївської ЗШ І-II ступенів йому встановлено меморіальну дошку. Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2014) та нагрудним знаком «За оборону Луганського аеропорту».

9

12 (1949) — 75 років тому народився (с. *Злинка Маловисківського району*) **Микола Леонтійович Степаненко**, правозахисник, громадський діяч, підприємець. У 1974 закінчив Одеську спеціальну середню школу міліції, у 1978 — Київську вищу школу МВС СРСР за спеціальністю «Карний розшук». До 1991 служив у органах МВС СРСР, полковник міліції, учасник ліквідації Чорнобильської катастрофи. З 1993 — генеральний директор ЗАТ «Український сувенір», що займається пропагандою кращих зразків народного мистецтва. У 1998-2001 був головою Київської обласної організації Народного Руху України та членом Центрального проводу НРУ. У березні 1999 очолював комісію НРУ з розслідування обставин загибелі В.М. Чорновола, видав три томи матеріалів розслідування під назвою «Майже все про вбивство Чорновола», що спростовують офіційну версію ДТП. У 2004-2009 був головою громадської організації «Земляцтво Кіровоградщини» у Києві. Разом із дружиною Тамарою Василівною — автор проведення та виконавчий директор унікальної Всеукраїнської культурно-мистецької та громадсько-політичної акції «Рушник національної єдності» (його вишивали понад тисячу чоловік з усіх регіонів України). **Обласний етап акції, в якому взяли участь 19 майстрів вишивки Кіровоградщини, пройшов 17.08.2007 за участю подружжя Степаненків.**

12

12 (1959) — 60 років тому народився (м. *Кіровоград*) **Олександр Вікторович Чуднов**, бібліофіл, бібліограф, краєзнавець. **У 1984 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Працював викладачем зарубіжної літератури педінституту, з 1992 по 2001 — завідувачим відділом**

12

рідкісної книжки та краєзнавства обласної наукової універсальної бібліотеки ім. Д.І. Чижевського, науковим редактором видавництва ТОВ «Імекс-ЛТД». Автор наукових розвідок про Діонео, Г. Флоровського, А. Шпіра, Д. Чижевського, В. Ястребова, Н. Бракер та інших видатних єлисаветградців. Автор-упорядник історико-краєзнавчого додатку «Єлисавет» газети «Народне слово» (1992-1993, вийшло 27 номерів). Організував міжнародні науково-практичні конференції, присвячені Г.В. Флоровському, Д.І. Чижевському, А.О. Тарковському. Упорядник та один з авторів книжки «Спасо-Преображенський собор в Єлисаветграді» (2005), автор-упорядник колекційного видання — книжки «На память о родном крае. Історія Центральної України в слові, фарбах, світлинах та поштових листівка XVIII — початок XX ст.» та ін. Автор ідеї та упорядник серії книжок «Єлисаветградське коло» у видавництві «Імекс». Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (1995, 2006).

15

15 (1889) — 130 років тому народився (Херсонська губернія) Олександр Іванович Єгоров (1889-1961), військовий діяч. У 1908 закінчив Херсонське реальне училище, у 1910 — Єлисаветградське кавалерійське училище. Учасник Першої світової та громадянської воєн. У 1916 закінчив Севастопольську авіаційну школу, служив у 12-му армійському загоні. Останнє звання в російській армії — штаб-ротмістр. У грудні 1917 після сформування штабу української авіації перейшов з російської армії до 1-го Українського авіазагону армії військ Центральної Ради. З середини квітня 1918 — командир 1-го Запорізького авіаційного загону Армії УНР. З 22.07.1919 — інспектор авіації Дієвої армії УНР. Станом на 18.10.1919 — командувач авіації дієвої армії УНР. З листопада 1919 служив у Збройних Сил Півдня Росії (Біла армія). У січні 1920 під Одесою потрапив у полон до червоних. Служив у РСЧА. **З 1923 жив у Єлисаветграді, викладав у 5-й кінній школі ім. С.М. Будьонного, став членом місцевого відділення Товариства друзів авіації та повітроплавання. У єлисаветградській газеті «Червоний шлях» опублікував статтю «Авіація в недалекому майбутньому». 6.05.1924 у великій статті «Створимо аеродром» на першій сторінці газети пише: «На єлисаветградців покладена термінова, відповідальна, але почесна робота — підготовка в себе проміжного аеродрому повітряної лінії Харків — Одеса, котрою тими днями мали розпочатися регулярні поштово-пасажирські рейси літака Дорньє-Комета «Укрповітрошляху». Єгоров закликав єлисаветградців упорядкувати аеродром. Був проведений суботник, в якому взяла участь і кавалерійська школа. У 1931 заарештований за справою «Весна», згодом звільнений з ув'язнення, але без права повертатися до авіації. Потім працював у Військово-повітряній академії ім. М. Жуковського, Центральному будинку авіації і космонавтики ім. М.В. Фрунзе, у роки Другої світової війни — у навчальному**

центрі з вивчення ворожої авіатехніки, який сприяв бойовій підготовці льотного і технічного складу частин московської зони протиповітряної оборони. До останніх днів життя був консультантом згаданого Будинку авіації.

15 (1964) — 55 років тому народився (с. Роздолля Компаніївського району) Віктор Анатолійович Кононенко,

художник (графік) та поет. **Брат Олексія та Сергія Кононенків.**

У 1985 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Працював учителем історії, керівником танцювального колективу, редактором Олександрійської міської газети, завідувачем відділу історії Олександрійського краєзнавчого музею.

З 2012 – головний спеціаліст Державного комітету телебачення і радіомовлення України (Київ). Учасник всеукраїнських та зарубіжних художніх виставок з 1997. Основні галузі – книжкова та станкова графіка. Проілюстрував понад 50 книжок (переважно твори братів та племінника) загальним накладом понад 500 тисяч примірників. Автор ілюстрацій до власних книжок: «Хованка для душі: Вірші» (1998), «Світ смішний», «Пики і лики минулого віку» (2002) та «Із краплинок дощових...: Вірші» (2005). Оригінальні графічні твори: «Життя – дегустація» (2000), «Друзі» (2002), «Чумацький Шлях» (2009) та ін. Член Національної спілки художників України (2010). Лауреат Всеукраїнської літературної премії імені Івана Огієнка (2003).

15

16 (1894) — 125 років тому народився (м. Єлисаветград) Юрій Юрійович Дараган

(1894-1926), поет. Батько – українець, мати – грузинка. Дитячі й юнацькі роки пройшли в Грузії. Навчався у Тираспольському реальному училищі. З 1917 по 1922 – на службі у війську УНР, досконало оволодів українською мовою. Після поразки національно-визвольних змагань – в еміграції. Навчався в Українській господарській академії у Подєбрадах та Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова (Прага). Стояв біля витоків Празької поетичної школи. Автор єдиної збірки поезій «Сагайдак» (1925), яка мала помітний вплив на творчість сучасників. Помер від туберкульозу 17.03.1926. у м. Плешове, поблизу Праги. Був похований на Ольшанському цвинтарі в Празі в одній могилі з побратимом – мистцем (графік) Степаном Колядинським. У середині 1930-х, коли закінчився контракт оренди цієї ділянки землі, могила була знищена новим похованням.

16

16 (1894) — 125 років тому народився (м. Єлисаветград) Іван Савич Романченко

(1894-1977), літературознавець, українофіл. **У 1913 закінчив Єлисаветградське шестикласне міське училище, в 1915 – дворічні педагогічні курси**

16

при ньому. У 1917 обирався членом Української Центральної Ради від Одеси. У 1928 році закінчив мовно-літературний факультет Одеського інституту народної освіти. **Навчався разом із уродженцем Новомиргорода, відомим дисидентом-українофілом Степаном Кожум'якою, з яким дружив і листувався впродовж всього життя.** Кандидат філологічних наук (1935),

доцент Одеського інституту народної освіти. У 1935-1939 працював у Всесоюзній бібліотеці в Москві та в Інституті світової літератури, керував літературним об'єднанням при Всесоюзній бібліотеці. У 1941-1944 роках брав участь у Другій світовій війні на боці СРСР, був розвідником групи генерала П.П. Тимофєєва. З 1946 жив і працював у Львові. Перебував під наглядом КДБ. Піддавався переслідуванням за те, що «допускав у лекціях прояви буржуазного націоналізму». Поглиблено вивчав творчість Михайла Драгоманова, опублікувавши 50 наукових розвідок про нього, здобувши славу видатного драгоманознавця України. Похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

16

16 (1974) — 45 років тому народився (м. Кіровоград) Віталій Вікторович Зіноватний (1974-2014), герой АТО. Старший сержант, старший розвідник 3-го окремого полку спецпризначення. Загинув 28.08.2014 під час виконання бойового завдання в районі с. Червоносільське Амвросіївського району Донецької області. Був ідентифікований за експертизою

ДНК. **Похований у Кіровограді на Алеї Слави Рівненського кладовища.**

17

17 (1944) — 75 років тому народився (с. Пустопілля, нині с. Полум'яне Бобринецького району) Геннадій Олександрович Когут, музикознавець-експериментатор, музичний акустик, педагог, конструктор мікротонових музичних інструментів. **У 1963 закінчив Кіровоградське музичне училище**, у 1969 – Київську консерваторію (музикознавець-теоретик).

З 1967 по 1973 працював музичним редактором Держтелерадіо УРСР і режисером-постановником музичних програм Палацу культури «Україна». У 1977-1984 – співробітник Київської ССМШ, де досліджував звуковисотні властивості музичного слуху в дітей і конструював для цього спеціальну апаратуру (інтонометри). З 1985 по 1993 – викладач музично-теоретичних дисциплін Київського музичного училища. У 1993-2002 – викладач Київського державного інституту театального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого. Від 1966 після знайомства з Олексієм Оголевцем, який вважав Когута своїм учнем, почав конструювати інтонометри (кілька варіантів) і, слідом за вчителем, мікротонові електромізуичні

інструменти. Автор монографії «Мікротонова музика» (2005), спогадів «Мои встречи с А. С. Оголевцом» (2006) та інших праць.

17 (1969) — 50 років тому народилася (*сmt Капітанівка Новомиргородського району*) **Лариса Миколаївна Ніцой**, письменниця, педагог, громадська діячка. Дружина політолога Андрія Ніцоя. **У 1991 закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С. Пушкіна**, вчителювала в загально-освітній школі. У 1998 на запрошення В.М. Чорновола разом із сім'єю переїхала до Києва. Працювала у Центральному Апараті Народного Руху України, пізніше – в партії «Реформи і порядок» Віктора Пинзеника. Навчалася за кордоном на курсах з виборчих технологій (NDI, IRI, Фонд Конрада Аденауера). З 2010 – заступник директора Центру Стратегічних Розробок. Автор серії уроків для загальноосвітніх шкіл «Бібліотечний урок веде письменник», ініціатор першого письменницького флеш-мобу в Україні «Читаємо дітям», організатор Всеукраїнського руху «Дорослі читають дітям», Всеукраїнської акції «Почитай мені, татку!» та ін. Автор 14 книжок для дітей (переважно казок): «Казка про славного Орленка», присвячена річниці загибелі В.М. Чорновола (2001), «Пригоди лисеняти Бума» (2006), «Як хом'ячок друзів шукав» (2008), «Невигадані історії про звіряток-друзьоток» (2009, 2012), «Казка про Українське Щастя» (2009), «Неслухи і вередулі» (2014), «Зомба або історія про милосердя» (2015), «Дві бабуськи в незвичній школі або скарб у візку» (2016) та ін.

17

20 (1889) — 130 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Яків Веніамінович Браун** (справжнє прізвище **Броун Ізраїль Бен'ямінович**) (1889-1937), політичний діяч, письменник, літературний і театральний критик. **Після закінчення Єлисаветградської громадської гімназії у 1909-1914** був учасником есерівсько-народницьких гуртків, членом партії соціалістів-революціонерів став у 1917. Закінченої вищої освіти не здобув, хоча й навчався на юридичному факультеті Віденського університету в Австрії та відвідував консерваторію: на перешкоді стали Перша світова війна та революція 1917 в Росії. У 1919 обраний членом Центрального Бюро Партії Лівих Есерів, одним з редакторів нелегального журналу «Знамя», органу ЦК партії лівих соціалістів-революціонерів (1919-1921). Як літературний критик в історію російської літератури увійшов автором першої монографії про творчість Андрія Белого; першої статті про знаменитий роман-антиутопію Євгена Зам'ятіна «Ми», яку сам письменник вважав кращою. Браун – оригінальний прозаїк: автор повістей «Гамбит дьявола» (1928), «Самосуд», «Старики»; оповідання «Глаза». У 1926 заочно прийнятий у Всеросійську спілку письменників (членський квиток № 36).

20

Мріяв про видання своїх творів у 4-х томах. Неодноразово заарештовувався за своє есерівське минуле, у 1937 – розстріляний. Сучасна дослідниця творчості Якова Брауна Наталія Соболевська за виняткову та всебічну обдарованість називає його «людиною ренесансного складу».

21

21 (1919) – 100 років тому народився (*с. Станкувате, нині Тернове Добровеличківського району*) **Юрій Семенович Гілевич** (1919-1990), лікар (хірург). У 1939 закінчив фельдшерську школу в Одесі, у 1949 – Ленінградську військово-медичну академію. 4 роки був начальником медичної частини прикордонних військ у Таджикистані. З 1953 по 1960 працював асистентом кафедри загальної хірургії Кубанського медичного інституту. Кандидат медичних наук (1960). З 1962 – завідувач кафедри загальної хірургії Ставропольського медичного інституту. У 1964 очолює кафедру госпітальної хірургії. Виконав унікальні операції: видалення двох аневризм серця, видалення гігантських (до 16 кг ваги) зобів, розділення сіамських близнюків. Був піонером хірургічного лікування гострої стафілококової деструкції легенів дітей. Опублікував понад 500 наукових праць, у тому числі 14 монографій. Підготував 9 докторів та 61 кандидата медичних наук. Доктор медичних наук, професор. Заслужений діяч науки РРФСР (1970).

23

23 (1894) – 125 років тому народився (*м. Олександрія*) **Дмитро Іванович Чижевський** (1894-1977), учений-енциклопедист. У 1911 закінчив Олександрійську чоловічу гімназію, у 1919 – історико-філологічний факультет Київського університету Св. Володимира. Слухав лекції філософів Ясперса та Гуссерля (1921-1922). Докторську дисертацію захистив у 1933. Працював в університетах Гейдельберга, Фрайбурга, Марбурга (Німеччина) та Гарвардському (США). **Бібліографія творчої спадщини нараховує понад 1000 робіт.** 200 з них присвячено Україні. Це фундаментальні праці: «Філософія на Україні», «Нариси з історії філософії на Україні», «Філософія Сковороди», «Історія української літератури від початків до доби реалізму» та ін. **Ім'я Чижевського присвоєно Кіровоградській обласній універсальній науковій бібліотеці та Олександрійській районній.**

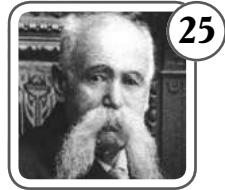
23

23 (1949) – 70 років тому народився (*м. Мала Виска*) **Анатолій Іванович Михайлов**, журналіст. **Випускник Маловисківської СШ № 3 («школи Перебийноса»).** У 1972 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна, у 1982 – відділення журналістики ВПШ при ЦК КПУ. Вчителював, був на ком-

сомольській і партійній роботі. **З 1979 по 1986 працював редактором Маловисківської районної газети. У 1988-1989 роках — головний редактор Кіровоградського обласного радіомовлення.** З 1989 живе і працює в Києві. У 1994-2001 — головний редактор, начальник Управління фотовідеоінформації УКРІНФОРМ. З 2001 — заступник генерального директора Українського національного інформаційного агентства (УКРІНФОРМ). Автор брошури «Газета стала рентабельною», одного з розділів книжки «Творчий пошук журналіста» та інших публікацій. Був упорядником низки фотовиставок, які демонструвалися в Раді Європи (Франція), штаб-квартирі НАТО (Бельгія), Китаї, США, Канаді та інших країнах. Керував групою українських журналістів, які першими висвітлювали події навколо острова Тузла (2003). Нагороджений почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2001).

25 (1859) — 160 років тому народився (Канівщина) Микола Васильович Левитський (1859-1936), «артільний батько», громадський діяч. **З 1861 жив у с. Федвар (нині Підлісне) Єлисаветградського повіту, куди перевели батька — священника. Початкову освіту здобув у Єлисаветграді та Златопільській прогімназії.** У 1885 закінчив юридичний факультет Харківського університету. **Був секретарем Олександрійського повітового земства, займався адвокатською діяльністю в Єлисаветграді, часто друкувався в газеті «Єлисаветградский вестник». Відвідував у Єлисаветграді українофільський гурток Громади О.І. Михалевича, працював секретарем Єлисаветградської земської управи, присяжним повіреним Єлисаветградського суду. Був дійсним членом Єлисаветградського благодійного Товариства поширення грамотності й ремесел (з 1889). 30.09.1894 у Федварі організував першу в Росії землеробську артіль-кооператив, склав і віддрукував артільний договір. У 1896 виступив з доповіддю про артіль єлисаветградських селян на зібранні Вільного Економічного Товариства у Петербурзі та на Міжнародному конгресі кооператорів у Парижі (1896).** Артільний договір був перекладений на французьку, німецьку, англійську та сербську мови. Ідеї Левитського лягли в основу розвитку кооперативного руху багатьох країн Європи. **У 1896 на території Єлисаветградщини було створено 78 артілей, які об'єднали 287 господарств, 1,5 тисячі селян.** У 1899-1902 працював над розробкою закону про артіль в складі комісії при Міністерстві фінансів. Був делегатом міжнародних конгресів з кооперації у Франції (1896), Сербії (1898), Італії (1907), Швейцарії та Австрії (1909), Німеччині й Англії (1910). Левитського називали «артільним батьком», саме він запропонував 30-го вересня кожного року відзначати День кооперації. Мав дружні стосунки з І. Карпенком-Карим, М. Заньковецькою, М. Аркасом, В. Доманицьким, Є. Чикаленком. На I Всеросійському кустарному з'їзді у Петербурзі (1902) домігся внесення у резолюцію права видавати брошури з кооперації українською мовою. Автор статті «Українська стихія в нашому краї» у єлисаветградській газеті «Голос

25

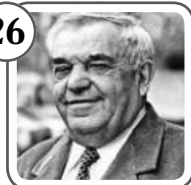
Юга» (1915). Член Центральної Ради (1917-1918), займав посаду директора відділу Державного майна в Міністерстві земельних справ УНР (1918), брав участь у заснуванні Українабанку, Дніпросоюзу. **Створив у Єлисаветграді Спілку кредитних кооперативів, яка видавала у місті тижневик «Наша хата», газету «Новий шлях» та «Вісник Єлисаветградського земства».** Опонентом «артільного батька» неодноразово виступав В.І. Ленін. **Послужив прототипом Мирона Серпокрила — головного героя п'єси І. Карпенка-Карого «Понад Дніпром».** У роки радянської влади займався педагогічною діяльністю, працював у кооперативних установах України. Автор декількох поетичних книжок: «Сусіди України» (1901), «Туга України» (1917) та ін.

25

25 (1874) — 145 років тому народився (м. Новоархангельськ) Савелій (Звулун) Квартін (1874-1952), співак, кантор. У дитинстві, з 7 років, співав у синагогальному хорі. Батько належав до заможних хасидів (торгував текстильними виробами) і тривалий час не дозволяв синові присвятити себе вокальному мистецтву. **Лише після тріумфального виступу в єлисаветградській синагозі у 1890 вдалося зламати опір батька. Юнак також дав у Єлисаветграді благодійний концерт для місцевої інтелігенції на користь Червоного Хреста. В Єлисаветграді ж отримав перші уроки музики й співу від піаніста Ширмана та колишньої оперної співачки Бромберг.** Виступати у якості кантора почав з 1896. Музичну освіту здобув у Відні. Співав у синагогах Одеси, Будапешта, Відня, Петербурга. З 1919 — в еміграції. Був кантором у Брукліні та Нью-Джерсі. У 1936-1937 співав в Єрусалимі й Тель-Авіві. Був не тільки співаком, а й літургійним композитором, виступав з концертами. Залишив багато грамофонних записів, у тому числі власних творів. Володів лірико-драматичним тенором рідкісної краси. Тембр голосу був настільки насиченим, що деякі слухачі сприймали його за баритон. Твори видані у збірниках «Напеви Звулуна» (1928), «Молитви Звулуна» (1938). Написав спогади на ідіші «Моє життя» (1952). Помер у США, похований в Ізраїлі.

26

26 (1939) — 80 років тому народився (с. Тишківка Новомиргородського району) Анатолій Кузьмович Чорноіваненко (1939-2008), організатор сільського виробництва. Закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Керував колгоспом ім. Куйбишева в с. Панчевому Новомиргородського району, агрофірмою «Панчеве», радою КСП області. Кавалер орденів «За заслуги» III і II ст. Заслужений працівник сільськогосподарства України. **Син Олександр Анатолійович Чорноіваненко — голова Кіровоградської обласної ради (з 2014).**

26 (1924) – 95 років тому народився (с. Зелене Петрівського району) Олександр Михайлович Таранець (1924–1998), співак (баритон). Учасник Другої світової війни. Пішов на фронт 15-річним хлопцем, додавши до справжньої дати народження (26.03.1926) два роки. У 1947 закінчив Дніпропетровське музичне училище. Одночасно вступив до Московської та Київської консерваторій, обома був зарахований відразу на другий курс. Перевагу віддав Київській консерваторії, де навчався у легендарного співака і педагога Івана Паторжинського. З 1953 – соліст Укрдержестради (з 1959 – Укрконцерту). Перший виконавець багатьох популярних пісень українських композиторів: «Ми підемо, де трави похилі», «Марічка», «Пісня про рушник» (стала візитівкою співака), «Ясени», «Чорнобривці», «Осіннє золото», «Прилетіла ластівка» та ін. Упродовж життя виконав понад 1000 пісень, у тому числі в 48 кінофільмах. Дав 200 концертів у Чорнобильській зоні. Про його творчий шлях знято телефільм «І на тім рушничкові» (2003). Народний артист УРСР (1984).

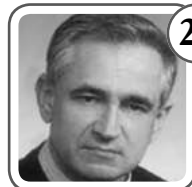
26

26 (1939) – 80 років тому народився (м. Кіровоград) Веніамін Михайлович Янішевський, правознавець, правоохоронець, криміналіст, журналіст. **У 1965 закінчив факультет фізвиховання КДПУ ім. О.С. Пушкіна.** Спортсмен-марафонець, учасник декількох 100-кілометрових забігів. **З 1965 упродовж майже 30 років працював у органах внутрішніх справ, зокрема – у карному розшуку, в тому числі – 15 років начальником відділу КР УМВС області.** Закінчив Академію МВС України. Поковник у відставці. Після виходу на пенсію 8 років очолював юридичний відділ корпорації «Інкопмарк». Автор серії книжок мемуарного й документально-детективного жанру: «Легенди карного розшуку Кіровоградщини» (2013), «Служба: дні і ночі» (2015), «Незабуті імена» (2016), «Наказано знешкодити» (2017). Всі ці книжки замовила Баварська державна бібліотека.

26

27 (1949) – 70 років тому народився (м. Волчанськ Харківської області) Віктор Михайлович М'який, лікар. У 1972 закінчив лікувальний факультет Дніпропетровського медичного інституту. **Працював лікарем-урологом Кіровоградської обласної лікарні. З 1988 – завідувач урологічного відділення міської лікарні швидкої допомоги.** Втілює у життя новітні лікувальні та діагностичні методи провідних НДІ урології України та зарубіжних країн. Виконав тисячі успішних операцій в Україні та Алжирі, де працював декілька років. Обирався депутатом Кіровоградської міської ради. **Почесний громадянин м. Кіровограда (2003).** Заслужений лікар України.

27

29 (1939) — 80 років тому народився (с. Піщаний Брід Добровеличківського району) Володимир Григорович Орищенко (1939-2012), економіст, педагог. У 1967 закінчив Одеський інститут народного господарства, викладав у Одеському інженерно-будівельному інституті та Одеському державному педагогічному інституті ім. К.Д. Ушинського. Кандидат економічних наук (1972). З 1984 по 2003 — ректор Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Д. Ушинського (з 1994 — Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського). Професор (1991). Автор близько 200 наукових праць: 11 монографій, підручників і навчальних посібників. Академік Міжнародної слов'янської академії освіти. Заслужений працівник освіти України.

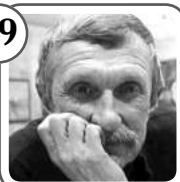
29

29 (1944) — 75 років тому народився (м. Находка, Приморський край, РФ) Геннадій Олександрович Горбунов, живописець. *Дитинство і юність пройшли в Кіровограді. Навчався у СШ № 30, відвідував гурток образотворчого мистецтва Палацу піонерів і студію образотворчого мистецтва Будинку народної творчості.* У 1968 закінчив живописне відділення

Одеського художнього училища ім. М.Б. Грекова. З 1973 по 1993 працював художником оформлювального цеху Одеського художньо-виробничого комбінату художнього фонду УРСР. Учасник виставок з 1973. Брав участь у зарубіжних виставках у Фінляндії (м. Оулу) та Японії (м. Йокогама). Твори зберігаються у музеях та приватних збірках України, Росії, Німеччини, Канади, Нідерландів та Люксембурга. З 1990 працював над реставрацією 8 храмів у Росії (м. Курськ, м. Старий Оскол) та Україні (м. Одеса). Персональні виставки влаштовувалися у 1995, 2000, 2011, 2015, 2014, 2018. Основні твори: «Автопортрет», натюрморт «Червоні троянди», «Магія пейзажу», серія картин «Парки і сквери Одеси», «Григорівка», «Відпочинок рибалок» та ін. Член Національної спілки художників України.

29

31 (1954) — 65 років тому народився (сmt Онуфріївка) Сергій Федорович Новіков (1954-2017), художник. *З 1964 жив і навчався у Світловодську. Відвідував дитячу художню студію Світловодського палацу піонерів. В 1970 став лауреатом міжнародного конкурсу дитячого малюнку в Японії.* У 1977 закін-

чив факультет «Інтер'єр і обладнання» Харківського художньо-промислового інституту. Був запрошений викладати на кафедрі живопису ХХПІ. У 1984 пройшов курси підвищення кваліфікації викладачів вищих художніх навчальних закладів СРСР при Ленінградському інституті живопису, скульптури та архітектури ім. І.Ю. Рєпіна. Створив серію ленінградських пейзажів. Оформив кав'ярню «Ріо» та Аквапарк у Харкові, брав активну участь у створенні діорами

«Афганська війна – як це було» (2002-2004). У своїй творчості поєднував академічний вишкіл з традиціями вітчизняного авангарду 20-30-х років ХХ ст. Автор численних пейзажів і натюрмотів, портретів сучасників та історичних особистостей, картин у жанрі «ню». У 2010 в Харкові пройшла виставка «Одкровення від Сергія Новікова», на якій експонувалися картини на біблійні та міфологічні сюжети, серія портретів Миколи Гоголя. Твори зберігаються в музеях і приватних збірках України, Росії, Австралії, Нової Зеландії, Канади, Німеччини та інших країн. **У березні 2009 влаштував персональну виставку (40 картин) у Кіровоградському художньо-меморіальному музеї О.О. Осмьоркіна.**

1.03.1954 (65 років тому) – Відкрита обласна дитяча туристсько-екскурсійна станція.

15.03.1919 (100 років тому) – Утворено як самостійний відділ статистичне бюро Єлисаветградського повітового виконавчого комітету ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.

22.03.1764 (255 років тому) – Був сформований Єлисаветградський пікінерний полк, що увійшов в історію як Єлисаветградський гусарський полк.

22.03.1919 (100 років тому) – Організовано першу комуну в с. Суботці Знам'янського району.

23.03.1944 (75 років тому) – Наказом Народного комісаріату оборони було відновлено Одеський військовий округ з місцем дислокації його управління в Кіровограді, а з жовтня 1944 – в Одесі.

25.03.1919 (100 років тому) – Рішенням Єлисаветградського повітового виконавчого комітету ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів вулиці Двірцевій присвоєно ім'я «засновника комуністичної партії і радянської держави В.І. Леніна».

25.03.1954 (65 років тому) – Рада Міністрів СРСР ухвалила постанову про будівництво Кременчуцького гідровузла.

26.03.1919 (100 років тому) – Почала виходити газета «Известия Александрійского уездного исполкома Совета рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов».

ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКИЙ ПОЛІЦМЕЙСТЕР ОЛЕКСАНДР РОДКЕВИЧ: ВИДАТНИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, БАТЬКО ДВОХ ГЕНЕРАЛІВ

15 вересня 1888 року в Єлисаветграді помер Олександр Іванович Родкевич, якого поховали в огорожі Петропавлівської церкви. Такої честі удостоювалися лише найшанованіші мешканці міста. На пам'ятнику був такий напис: «Єлисаветградское Общество взаимного страхования имущества отъ огня своему учредителю». Ця надзвичайно цікава й цінна інформація міститься в унікальному довіднику М.П. Чулкова «Русский провинциальный некрополь», виданої у 1996 році. Прочитавши її, я відразу згадав єлисаветградського поліцмейстера Олександра Івановича Родкевича, який неодноразово згадується в «Историческом очерке г. Єлисаветграда» міського голови О.М. Пашутіна. Щоправда, в одних джерелах (переважно єлисаветградських) він та його родина фігурують як Родкевичі, в інших – як Радкевичи. Втім, очевидно, що мова йде про одну й ту саму людину. Тож, аби уникнути плутанини, віддамо перевагу першому варіанту, як більш уживаному.

З 1784 по 1917 рік на посаді Єлисаветградського городничого, а потім поліцмейстера, перебувало близько 30 осіб. Переважна більшість з них нічим особливим себе не проявила, в історії залишилися тільки їхні прізвища.

Натомість двоє єлисаветградських поліцейських були особистостями неординарними,

для яких виконання безпосередніх службових обов'язків, судячи з усього, не стало головною справою життя. Про одного з них, єлисаветградського поліцмейстера Клавдія Іннокентійовича Безсонова, що прославився як один з піонерів пожежної справи у Російській імперії, я вже розповідав.

Єлисаветградське громадське зібрання

Сьогодні розповідь про іншого незвичайного поліцмейстера Олександра Івановича Родкевича, що своє справжнє покликання віднайшов у громадській діяльності на благо нашого міста. Де й коли він народився, чим займався до того, як потрапив до Єлисаветграда, встановити поки що не вдалося. Щоправда, у біографічних довідках про його синів, які народилися у Вітебську, зазначено, що походять вони з родини потомствених дворян Вітебської губернії.

Та й сам Олександр Іванович, судячи з усього, до того, як стати поліцмейстером, був армійським офіцером. На посаді єлисаветградського поліцмейстера він перебував з 1865 по 1869 рік.

Після виходу у відставку в 1869 році колезький радник (в Табелі про ранги відповідає армійському чину полковника, звертання «ваше високоблагородіє») Родкевич обирався гласним Єлисаветградської міської думи і залишався ним до кінця життя.

Нинішнього року, аби не притаманна нам амнезія та зневажливе ставлення до власної історії, ми мали б гідно відзначити дві видатні події в історії міста: 150-річчя заснування в Єлисаветграді громадського зібрання та громадської бібліотеки при ньому.

В «Историческом очерке г. Елисаветграда» Пашутіна (1897) читаємо: «Главным инициатором, который осуществил эту идею и благодаря которому было учреждено в г. Елисаветграде общественное собрание был вновь назначенный в то время елисаветградским уездным исправником и исполняющим должность елисаветградского полицмейстера А.И. Родкевич... Одновременно с учреждением Елисаветградского общественного собрания была учреждена при нем и общественная библиотека».

За короткий час Олександр Іванович зібрав необхідні кошти для найму та облаштування приміщення, розробив та затвердив статут товариства.

Спочатку Громадське Зібрання розмістилося в будинку Єремеева на вулиці Перспективній. Потім деякий час воно перебувало в будинку Сімки на Перспективній вулиці. Нарешті, у 1869 році купець Дашевський спеціально побудував для Єлисаветградського Громадського Зібрання будинок, який воно зобов'язалося орендувати 10 років. Проте уже в 1872 році будинок Дашевського Громадське Зібрання зуміло повністю викупити. Наступного року будівельною комісією на чолі з О.І. Родкевичем було надбудовано

Одна з єлисаветградських страхових дощок (з колекції Віктора Петракова)

другий поверх, куди перевели бібліотеку і сам клуб. Придбання будинку та його перебудова обійшлися Зібранню у майже 30 тисяч рублів. Тут у 1875 році єлисаветградським аматорським театральним гуртком І.К. Тобілевича вперше було виконано «Вечорниці» П.І. Ніщинського. Ця визначна пам'ятка історії та культури нашого міста всеукраїнського значення була знищена, що особливо дивовижно, уже в новітні часи, в незалежній Україні. Ані комуністи, ані німецькі окупанти на таке не наважилися.

Щодо О.І. Родкевича, то він і надалі відігравав визначну роль у громадському житті Єлисаветграда. Так, приміром, Олександр Іванович у квітні 1879 року був включений до складу особливої будівельної комісії міської думи, яка займалася влаштуванням у місті громадської чоловічої прогімназії, а у 1886-1887 роках надбудовою 2-го поверху уже повної гімназії.

З 1878 по 1888 рік (до самої смерті) Родкевич займався проблемою спорудження в Єлисаветграді водогону. Вперше питання про необхідність спорудження в місті водогону, як свідчить запис у журналі засідань міської думи, порушив міський голова О.М. Пашутін 3 червня 1880 року. Цю пропозицію «горячо піддержав А.І. Родкевич». Тоді ж була створена спеціальна комісія для розробки цього питання, до якої увійшов Родкевич. Пізніше, у 1885 році, була навіть утворена «водопровідна» комісія, членом якої став Олександр Іванович. Тож не випадково на урочистостях з нагоди відкриття водогону 17 травня 1893 року священик Михайло Парфенов у своїй промові підкреслив: «Первым и главным пособником Александра Николаевича Пашутина и, можно сказать, двигателем этого дела был умерший А.И. Родкевич, которого память я и предлагаю почитать вставанием». І це попри те, що від дня смерті Олександра Івановича минуло... 5 років!

Та, виявляється (про що ми донедавна не знали), Олександр Іванович Родкевич незадовго до смерті зробив для міста ще одну добру справу – заснував «Єлисаветградское Общество взаимного страхования имущества от огня».

Вичерпну інформацію про це товариство можна знайти у ґрунтовній праці (майже 500 сторінок!) «Книга о знаках страхования от огня» (1827-1918) з каталогом страхових дошок Російської імперії найавторитетнішого знавця та колекціонера «fire marks» (у буквальному перекладі з англійської – «знаки вогню, пожежі») Володимира Борзих, що побачила світ у 2016 році:

«62. «Єлисаветградское общество взаимного страхования имущества от огня». Устав утвержден 3 июня 1882 г. Начало страхования 15 сентября 1882 г. Район деятельности: уездный город Елисаветград (с 1939 – г. Кировоград) Херсонской губернии. На 1 января 1892 года страховало имущество 858 членов общества по 3820 полисам. К страхованию движимого

имущества приступило в 1886 году. «Страховые доски» упоминаются в отчете за 1888 год. На полисах, выданных в 1894 и 1911 гг., стоят рукописные пометки о цене табличек – 60 коп.».

Унікальну колекцію єлисаветградських страхових дощок зібрав незабутній Віктор Петраков. У згаданому каталозі Володимира Борзих представлені три раритети з колекції Віктора Васильовича. Вони вважаються неабиякою рідкістю, цінуються також за... помилку в даті заснування Єлисаветграда – 1753 рік замість 1754-го. Крім того, мають ще одну особливість: «В центре изображенного на табличке Государственного герба на месте всадника виден вензель императора Александра III под короной (подобная замена встречается на предметах нумизматики и фалеристики). А из этого следует уже практический вывод, что сама доска была отлита в годы правления Александра III, то есть никак не позднее 1894 года».

Одна із страхових дощок, виявлена років 10 тому на будинку №29, що на вулиці Харківській, увела в оману навіть патріарха нашого краєзнавства, що у своїх «дослідженнях» всіляко принижує роль та значення фортеці Св. Єлисавети. Він вирішив, що 1753 рік – це дата спорудження самого будинку, з чого зробив сенсаційний висновок, що якимось дивом «зберігся найстаріший будинок міста, датований 1753 роком. Таким чином, фортеці ще не існувало, а поселення біля місця, де мала бути побудована фортеця, розрослися».

Цей краєзнавчий конфуз, на жаль, і дотепер розміщений на декількох сайтах в Інтернеті та вводить в оману шанувальників нашої минувшини.

Олександр Іванович Родкевич – родоначальник династії військових діячів. У 1851 році у Вітебську в подружжя Родкевичів народився син Євген, а в 1857-му – Микола. Обидва стали генералами: Євген Родкевич (1851-1930) генералом від інфантерії (найвищий чин в артилерії та піхотних військах), Микола Родкевич – генерал-лейтенантом кавалерії. Старший син – учасник трьох воєн (російсько-турецької, російсько-японської та Першої світової), командував корпусами та 10-ю російською армією. Євген Олександрович – кавалер тринадцяти бойових нагород, у тому числі й найвищої – ордена Святого Георгія 4-го ступеня (1914). У 1916 році був обраний членом Військової ради Російської імперії. Після Лютневої революції 1917 року Родкевич отримав посаду помічника головнокомандувача Петроград-

*Генерал Євген
Олександрович Родкевич*

ського військового округу Л.Г. Корнілова. Коли той пішов на фронт, командував цим найважливішим округом.

Євген Родкевич – один із багатьох офіцерів, що визнав більшовицьку владу і навіть погодився служити їй. Це сталося після того, як Євген Олександрович побував на прийомі у Леніна. «Я во всем с ним согласился, мы отлично друг друга поняли», – згадував Родкевич. Під впливом батька в Червону Армію вступили всі його сини-офіцери – Гліб, Ігор та Вадим. Всі троє – учасники Першої світової, а капітан Гліб Родкевич у жовтні 1917 року навіть був нагороджений Георгіївською зброєю.

Сам генерал до 1923 року викладав топографію в Одеському артилерійському училищі. Відзначався напрочуд гуманним ставленням до підлеглих, навіть підгодовував їх. 72-річному генералу після виходу у відставку радянська влада призначила персональну пенсію. Помер Родкевич у 1930 році, не доживши до трагічних подій, що невдовзі спіткали його родину.

*Генерал-лейтенант
Микола Олександрович
Родкевич*

У 1935 році дружину генерала Родкевича Олену Іванівну (1859-1935), попри вік (75 років) та інвалідність (осліпла й оглухла), її трьох синів та дочку Кіру було визнано «особо опасными элементами» й вислано з Ленінграда на Північ, де вони й загинули.

Не менш трагічно, передусім через лояльне ставлення до радянської влади, склалася доля генерал-лейтенанта Миколи Олександровича Родкевича (1857 – після 1931) та його сина полковника Миколи Миколайовича Родкевича (1880 – після 1931). З Єлисаветградом пов'язана значна частина їхнього життя. У 1887 році Родкевич закінчив Миколаївську академію Генерального штабу. З 1887 по 1906 рік (майже 20 років!) служив у Єлисаветградському кавалерійському училищі: молодший офіцер (з 1887), ротмістр (1889), командир ескадрону юнкерів (з 1890), підполковник (1894). Виконуючий обов'язки інспектора класів (з 1899) та інспектор класів (з 1906) ЄКУ. Полковник (1900). Його дружина Надія Сергіївна Родкевич була попечителькою Свято-Єлисаветинської общини сестер милосердя при Єлисаветградському комітеті Російського товариства Червоного Хреста.

У 1906 році Родкевича призначають директором Одеського кадетського корпусу з присвоєнням чину генерал-майор. У 1913 році Микола Олександрович – уже генерал-лейтенант. Учасник Першої світової вій-

ни: командир 2-ї бригади 8-ї кавалерійської дивізії, був поранений. Після 1917 року, як і переважна більшість російських офіцерів після падіння Російської імперії, Родкевич кому тільки не служив. У 1918 році він опиняється у лавах армії Української Держави: генеральний значковий, начальник Одеського кадетського корпусу, член комісії з організації військових шкіл та академій в Україні. Потім стає учасником Білого руху. Швидко розчаровується в ньому й у 1919 році призначається директором Київського кадетського корпусу. Фатальним виявилось рішення залишитися в Радянській Росії (мешкав у Одесі). У 1920 році Микола Родкевич був взятий на облік Одеською ЧК як генерал царської армії та армії Денікіна. Восени 1930 року разом із сином, колишнім полковником Генерального штабу Миколою Миколайовичем Родкевичем був заарештований у сфабрикованій ОДПУ у 1930-1931 роках справі «Весна». Ця каральна операція проводилася з метою очищення лав Червоної Армії від колишніх царських офіцерів, хоча саме їхній внесок у перемогу більшовиків у громадянській війні, а не робітничо-селянських командирів, був вирішальний. У цій «справі» засуджено понад 2 тисячі осіб, більшість яких після інтенсивних допитів визнали себе винними: 573-х страчено, інших ув'язнено на тривалі строки. Лише в Зінов'євську було заарештовано понад 200 «змовників». Микола Олександрович Родкевич винним себе не визнав, за що отримав 5 років заслання у Середню Азію, де невдовзі й помер в Алма-Аті.

Його син, Микола Миколайович Родкевич, у 1899 році закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище, в якому викладав батько Микола Олександрович Родкевич. Потім Микола Родкевич-молодший навчався у Миколаївській академії Генерального штабу. У 1912 році, як чимало інших вихованців ЄКУ, закінчив авіаційну школу в Севастополі. У 1918 році полковник Микола Родкевич добровільно вступив у Червону Армію. До арешту викладав у Вищій прикордонній школі та Одеській піхотній школі. Через хворобу був демобілізований з армії. Займався в Одесі науковою роботою в галузі військово-хімічної оборони, мав кілька цінних винаходів. 24 січня 1931 року заарештований як «участник военного заговора». Як і батько, винним себе не визнав, але був засуджений до 5 років таборів. Покарання відбував в Ухто-Іжемському виправно-трудоному таборі в Комі АРСР, буцімто завідував там розплідником сторожових собак, де й зник безслідно.

КВІТЕНЬ

5 (1869) — 150 років тому народився (м. Одеса) Володимир Семенович Лапідус (псевдонім **С. Владимиров**) (1869-1914), журналіст, видавець, літератор. Навчався у Харківському університеті, потрапив під вплив ідей Л.М. Толстого. Друкувався в «Харьковских ведомостях», «Одесских новостях» та інших газетах. Автор книжок «Грезы любви» (1898), «Совесть» (1911). **3 1903 — редактор-видавець щоденної ілюстрованої газети «Елисаветградские новости», за-снував у місті власну друкарню, де друкував заборонені твори Толстого та його листи до елисаветградців. Був заарештований, декілька днів провів у в'язниці: газету закри-ли. В Елисаветграді надрукував роман «Призрак счастья» (1903). У 1906 подарував його Елисаветградській Громадській Бібліотеці разом з книжкою свого приятеля-толстовця Тенеромо (Файнермана) «Воспоминания о Л.Н. Толстом».**

5

5 (1894) — 125 років тому народився (с. Калинівка Курської області) Микита Сергійович Хрущов (1894-1971), державний і партійний діяч СРСР. З 1929 навчався у Москві в Промисловій академії. З 1931 — на партійній роботі. З 1935 до 1938 — перший секретар Московського міського та обкому партії. У 1938-1949 — перший секретар ЦК КП(б)У, одночасно у 1944-1947 — Голова Раднаркому УРСР. Під час ВВВ — член Військової ради фронтів, генерал-лейтенант (1943). З 1953 до 1964 — перший секретар ЦК КПРС, одночасно у 1958-1964 — Голова Ради Міністрів СРСР. На XX з'їзді КПРС (1956) виступив з доповіддю, яка розвінчала культ особи Сталіна. Ця подія названа однією з найважливіших у XX столітті. Період правління Хрущова називають «відлигою»: були випущені на свободу сотні тисяч політв'язнів. З симпатією ставився до української мови та культури: любив українську пісню, сорочку-вишиванку. **Твором, який справив на нього в дитинстві незабутнє враження і надихнув згодом на викриття злочинів сталінського режиму, він називав оповідання В.К. Винниченка «Піня».** Вперше побував на будівництві Кремгесу в серпні 1957. **21.08.1957 на міському стадіоні відбувся багатотисячний мітинг. 17.03.1961 колишній районний центр м. Новогеоргіївськ, перенесений із зони затоплення, і селище гідробудівників були об'єднані в одне місто під назвою Хрущов. Вдруге Микита Сергійович відвідав наш край 29.07.1962 з нагоди урочи-стого пуску Кременчуцької ГЕС. Глава радянського уряду увімкнув 7-му резервну турбінку і перерізав червону стрічку перед входом у машинний зал. На багатолюдному мітингу вручив колективу Кременчукгесбуду орден Трудового Червоного Прапора і виступив з промовою про перспективи розвитку радянської енергетики. Тоді ж він наказав змінити назву міста. 25.10.1962 Президія Верховної Ради УРСР присвоїла йому назву Кремгес, а у 1969 — місто Світловодськ.**

5 (1889) — 130 років тому народився (с. Ганнівка Петрівського району) Микола Олександрович Тюленев (1889-1969), агро меліоратор. В 1911 закінчив сільськогосподарське відділення Київського політехнічного інституту. Працював у Наркомземі УРСР (1922-1923), близько 10 років був науковим співробітником Радовельської болотної дослідної станції на Житомирщині (1923-1932), в Українському науково-дослідному інституті гідротехніки і меліорації (1932-1941 і 1956-1969), Інституті фізіології рослин і агрохімії АН УРСР (1949-1955). Доктор сільськогосподарських наук (1940), професор (1955). Автор 250 наукових і науково-популярних праць з питань сільськогосподарського освоєння осушених торфоболотних ґрунтів, серед яких 4 монографії. Член-кореспондент АН УРСР (1948),

5

6 (1979) — 40 років тому народився (с. Соколівське Кіровоградського району) Дмитро Миколайович Панченко (1979-2014), герой АТО. Закінчив Кіровоградський медичний коледж імені Є.І. Мухіна. Працював фельдшером у селі Ганнинському Кіровоградського району. Мобілізований влітку 2014-го, санітарний інструктор розвідувальної групи спеціального призначення 3-го окремого полку спеціального призначення. Загинув 29.08.2014 під час виходу з Іловайського котла так званим «зеленим коридором». Деякий час вважався безвісти зниклим, навіть був тимчасово похований як невпізнаний герой у Дніпропетровську. Лише нещодавно його тіло ідентифікували з допомогою ДНК-аналізу. **Перепохований у березні 2015 в Кіровограді на Алеї слави Рівненського кладовища.** Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).

6

8 (1859) — 160 років тому народився (с. Петроострів Новомиргородського району) Микола Данилович Диковський (1859-1928), ветеринарний лікар, учений-біолог та бактеріолог, громадський діяч, організатор промислового виробництва біопрепаратів у Росії. У 1881 закінчив Харківський ветеринарний інститут. З 1883 по 1887 працював земським лікарем Курського повіту. Влаштував у місті бактеріологічний кабінет. У 1891 закінчив курси бактеріологів при Харківському ветеринарному інституті, отримавши необхідні знання з профілактики сибірської виразки. У 1893 вперше в Курській губернії успішно провів вакцинацію тварин проти сибірки за методом Ценковського. Один з ініціаторів заснування в Курську ветеринарно-бактеріологічної лабораторії. З 1897 до 1928 – її завідувач. З 1906 Курська ветбаклабораторія виробляла біопрепарати практично для всієї Російської імперії. У 1913 за заслуги у справі боротьби із заразними хворобами тварин удостоєний Великої

8

золотої медалі Всеросійської гігієнічної виставки. Був головою Курського відділення Всеросійського товариства покровительства тваринам і на громадських заходах з 1899 завідувачем лікарні для них. У 1921 присвоєно звання «Герой праці». В березні 1922 ветеринарно-бактеріологічна лабораторія була перейменована в Курський ветеринарно-бактеріологічний інститут ім. М.Д. Диковського.

8

8 (1889) — 130 років тому народився (м. Бориспіль) Федір Андрійович Євсєєвський (1889-1970), композитор, диригент та педагог, військовий капельмейстер. У 1914 році закінчив Санкт-Петербурзьку консерваторію. **Військову освіту здобув у Єлисаветградському кавалерійському училищі.** Під час Першої світової війни – штабс-ротмістр Українського

гусарського полку. У 1918-1919 був диригентом театру в Ромнах. Емігрував до Франції. Підробляв акомпаніатором, з 1927 керував вокальним кварталом «Кітеж», з яким у 1928 виступив із благодійним концертом в Grand Opera. Організував струнний квартет «Сучасні менестрелі», диригував оркестром балаєчників. З 1936 – диригент Української опери в Парижі. Брав активну участь у мистецькому житті російської та української діаспори Франції, на гастролях керував українським хором. Написав музику до опери «Весняна казка», прем'єра якої відбулася в 1944 і була записана на радіо. Після Другої світової війни працював акомпаніатором у Російському драматичному театрі. У 1954 оркестр під його керівництвом записав платівку на студії грампластику Pathe Records. Автор балету «Фантастична казка» (прем'єра відбулася у 1959), хорових творів на слова Т.Г. Шевченка, опери «Оксана або Весняна казка» (лібретто Олександра Олеся), п'єс для скрипки, віолончелі та інших творів. Похований на цвинтарі Сент-Женев'єв-де-Буа.

8

8 (1894) — 125 років тому народився (м. Єлисаветград) Володимир Якович Шульгин (1894-1918), археолог, громадський діяч, герой Крут. Після закінчення Київської гімназії у 1913 вступив на природничий відділ фізико-математичного факультету Київського університету, захоплювався археологією. У 1912-1916 брав участь в археологічних експедиціях, які досліджували палеолітичну стоянку біля с. Мізин. Один з організаторів Помічного Студентського Куреня, який у нерівному бою з більшовицьким військом поліг біля станції Крути за незалежність України. У 30-ті роки ХХ століття труну з прахом Шульгіна та його друга В. Наумовича таємно перепоховано на Лук'янівському цвинтарі Києва. **Про перебування славетної української родини Шульгиних у Єлисаветграді розповідається в книжці кіровоградського краєзнавця Сергія Шевченка «Шульгини. Інгульський слід» (2013, серія «Єлисаветградське коло»).**

10 (1884) — 135 років тому народився (с. *Федвар*, нині *Підлісне Олександрівського району*) **Терентій Петрович Юра** (1884-1973), актор. *Брат Гната Юри. У 1905 вступив до професійної української трупи С. Максимовича у Єлисаветграді.* У 1908-1917 грав у мандрівних трупах та антрепризах О. Дукельського, О. Суходольського, П. Колісниченка та ін. *У 1917 керував театром «Сурма» в Олександрії.* З 1921 по 1957 служив у Київському українському драматичному театрі ім. І.Я. Франка. Знімався в кіно (фільм «Іван» О. Довженка та ін.). Народний артист УРСР (1940).

10

10 (1939) — 80 років тому народився (с. *Казавчин Гайворонського району*) **Віктор Васильович Маринюк**, художник монументально-декоративного мистецтва. У 1967 закінчив Одеське художнє училище. Живе і працює в Одесі. Один з яскравих представників андеграунду, що своїм новаторством протистояв офіційному мистецтву соцреалізму. У 1975-1980 брав участь та організовував багато неофіційних «квартирних» виставок в Одесі й Москві. Учасник виставки «Сучасне мистецтво з України» у 1979 (Мюнхен – Лондон – Париж – Нью-Йорк). Ідеолог та учасник творчих груп «Човен» (1993), «Мамай» (1998). У 2006 світ побачив альбом «Маринюк», присвячений творчості митця. Член Національної спілки художників України (1987). Заслужений художник України (2008).

10

11 (1909) — 110 років тому народився (с. *Талова Балка Світловодського району*) **Григорій Аврамович Федорус** (1909-1991), фізик. У 1932 закінчив Кам'янець-Подільський інститут соціального виховання (техніко-математичне відділення). У 1935-1942, 1946-1960 працював у Інституті фізики АН УРСР. З 1960 – завідувач відділом Інституту напівпровідників АН УРСР. Доктор технічних наук (1974), професор (1981). Заслужений діяч науки УРСР (1980). Лауреат Державної премії УРСР (1981).

11

12 (1989) — 30 років тому народився (с. *Пантаївка Олександрівського району*) **Олександр Олександрович Басак** (1989-2014), герой АТО. *Закінчив факультет фізвиховання КДПУ імені Володимира Винниченка.* Призваний за мобілізацією. Старший солдат Державної прикордонної служби. Патрульний відділу інспекторів Донецького прикордонного загону. Загинув 31.07.2014 в складі диверсійно-розвідувальної групи при обстрілі терористами з мінометів та гранатометів прикордонної застави «Василівка»

12

(НП Василівка Амвросіївського району Донецької області). *Похований у рідному селі, встановлено меморіальну дошку.* Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2014).

13 (1969) — 50 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Віталій Станіславович Делестьянов**, музикант (клавішні). Музикою почав займатися з п'яти років. Навчався у дитячій музичній школі та Кіровоградському музичному училищі, яке закінчив у 1988 у викладача та композитора Кіма Шутенка. Виступав у складі ВІА «Аллегро» (керівник В.В. Ванцак). З 1988 по 1993 навчався у Криворізькому державному педагогічному інституті, грав у джазовому колективі «Диксиленд» (під керівництвом В.І. Дрянника). У 1993 брав участь у фестивалі «Червона рута» у складі групи «Ось Так!». З 1993 по 2001 грав у складі різних естрадних і джазових колективів у Польщі та Німеччині. Співпрацював з Кіровоградською обласною філармонією як аранжувальник. У 2002 виступав у дуєті із заслуженим артистом України Сергієм Дьомінім, написав для кіровоградського співака декілька пісень. З 2002 робив аранжування для телесеріалів «Кодекс честі», «Кодекс честі 2», «Цвіт нації», «Утьосов»; брав участь у зйомках серіалів «Утьосов» і «Махно». З 2003 виступає в одному з кращих джазових оркестрів світу – Державному академічному оркестрі «Радіо Бенд Олександра Фокіна».

14

14 (1894) — 125 років тому народився (*Єлисаветградський повіт*) **Петро Семенович Шелухін** (1894-1982), військовий діяч. Учасник трьох війн. Шлях в авіацію почав ще в Першу світову війну мотористом, побачивши на фронті польоти першого російського льотчика Михайла Єфимова. У 1919 був направлений у Київську льотну школу, у громадянську війну воював на території України. Вважався майстром повітряної розвідки. За участь у громадянській війні нагороджений трьома орденами Червоного Прапора. Після війни командував 15-ю винищувальною авіаційною бригадою, яку перетворив у зразкове з'єднання. Отримав орден Леніна. Згодом служив командуючим ВПС у Закавказзі та Приморському краї. Його вихованцями були Валерій Чкалов і Олександр Покришкін. Під час Другої світової війни генерал-майор – перший командуючий ВПС Південного фронту. Йому підпорядковувались ВПС 9-ї і 18-ї армій (827 літаків). Генерал-лейтенант авіації. Автор спогадів «На той далекой, на гражданской...» (журнал «Авиация и космонавтика: вчера, сегодня, завтра», 2009, № 11).

14 (1994) — 25 років тому народився (*сmt Нова Прага Олександрійського району*) **Артем Володимирович Пойда** (1994-2015), герой АТО. *Навчався в Новопраському НВК*, після закінчення 11-го класу проходив строкову службу в ла-

вах ЗСУ. Демобілізувався у жовтні 2013, у квітні 2014 добровольцем прийшов у військкомат за мобілізацією. Молодший сержант, вогнеметник 17-го окремого мотопіхотного батальйону 57-ї окремої мотопіхотної бригади. Загинув 21.01.2015 під час відбиття масованої атаки російських збройних формувань на взводному опорному пункті 717-го блокпосту (західна околиця Горлівки). За мить до смерті з вогнемета «Шмель» влучив у вороже броневавто з 12-ма терористами і вогнеметом. Поліг від кулі, що пройшла між пластинами бронезилята. *Похований у Новій Празі*. Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015). Нагороджений (посмертно) громадським орденом «Народний герой України» (2017).

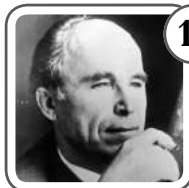
14

16 (1864) — 155 років тому народився (м. Новомиргород) **Іпполит Олександрович Демінський** (1864-1912), лікар-епідеміолог. Батько — ветеринарний лікар. *Навчався у Златопільській прогімназії*. Згодом родина переїхала в Астрахань. У 1889 закінчив медичний факультет Казанського університету і був призначений головним санітарним лікарем у дирекцію з риболовства м. Астрахань. Згодом 16 років працював головним лікарем на соляних родовищах озера Баскунчак, де йому вдалося відкрити лікарню і бактеріологічну лабораторію. З 1899 по 1912 брав активну участь у ліквідації шести спалахів чуми, холери й тифу. Був нагороджений срібною медаллю Св. Анни та Орденом Св. Анни III ст. У 1908 був призначений заступником директора Астраханської бактеріологічної лабораторії. У 1910 на Першому з'їзді лікарів-епідеміологів Південно-Східної Росії виклав систему протичумних заходів, серед яких провідне місце займали дослідження степових гризунів: виділив культуру чумного мікроба від верблюда і ховраха. У 1912 ціною власного життя, заразившись від ховраха, довів ідентичність чуми у тварин і людей. Перед смертю надіслав колезі телеграму такого змісту: «Я заразился от сусликов легочной чумой. Приезжайте. Возьмите добытые культуры. Записи все в порядке, остальное все расскажет лаборатория. Труп мой вскройте как случай экспериментального заражения человека от сусликов. Прощайте. Деминский».

16

17 (1919) — 100 років тому народився (с. Табурище, нині у складі м. Світловодська) **Віктор Вікторович Соколов** (1919-2002), поет. У 1939 закінчив Макіївський металургійний технікум, працював техніком-сталеплавильником. Друкуватися почав з 1938. В 1958-1966 керував Донецькою обласною письменницькою організацією, був головним редактором журналу «Донбас». Член Спілки письменників України (1950). З 1950

17

мешкав у Києві в одному будинку з Ліною Костенко й Володимиром Яворівським. Збірки поезій: «Весна» (1949), «Роботящими руками» (1955), «Тобі» (1958), «Тривоги серця» (1965), «Сейсмічна станція душі» (1972), роман у віршах «Моє серце в Донбасі» (1960), поема-репортаж «Вогні в тайзі» (1974) тощо. Написав близько 20 поем. Історію свого життя, свого покоління Віктор Соколов розповів у поемі «Листи до матері у потойбічний світ», яку можна вважати його віршованою автобіографією. Твори перекладалися 13 мовами. Похований на Байковому цвинтарі. *Почесний громадянин Світловодська (2003). У 2016 вулицю Колгоспну у Світловодську перейменовано на вулицю Віктора Соколова.*

17

17 (1954) — 65 років тому народився (м. Гайворон) Яків Солодкий, музикант-перкусіоніст (ударні інструменти). У 1983 закінчив джазове відділення Саратовського музичного училища. Працював у багатьох філармоніях СРСР. З 1984 по 1995 жив у Ленінграді. Грав у джазовому ансамблі під керівництвом Д. Голощокіна при Санкт-Петербурзькій філармонії. У 1992-1995 з рок-групою «DDT» Юрія Шевчука записав альбоми «Актриса Весна» та «Черный пес Санкт-Петербург». Спеціалізується на латиноамериканському джазі та сальсі. У 1995 випустив сольний альбом «Магія перкусії», перший і поки що єдиний в історії вітчизняної музики, де лідером виступає майстер гри на ударних інструментах. З 1996 мешкає у Мюнхені (Німеччина). З 1998 — засновник і директор оркестру «Latin Viziť». Брав участь у багатьох престижних джазових фестивалях, виступав разом із всесвітньо відомими джазменами. Викладає у Мюнхенському університеті історію гри на барабанах.

20

20 (1864) — 155 років тому народився (м. Єлисаветград) Діонео (справжнє прізвище Шкловський Ісаак Вульфович) (1864-1935), публіцист, етнограф, белетрист, критик, перекладач. Рідний дядя видатного письменника та літературознавця Віктора Борисовича Шкловського (1893-1984). *Навчався у Єлисаветградській гімназії (1879-1882)*, Одеському реальному училищі та Харківському університеті. *Друкувався в «Єлисаветградском вестнике». За участь у діяльності Єлисаветградського народовольчого гуртка був засланий на 5 років до Сибіру.* Досконало оволодів англійською, німецькою, французькою, італійською та іспанською мовами. З 1896 — лондонський кореспондент часописів «Русские ведомости» та «Русское богатство». Найвідоміші книжки: «Очерки современной Англии» (1903), «На темы свободы» (1908), «Меняющаяся Англия» (1914-1915), «Пестрая книга» (1921) та ін. Вважався найавторитетнішим англознавцем свого часу. Перший перекладач творів індійського письменника Рабіндраната Тагора на російську мову. На Жовтневу ре-

волюцію 1917 року гостро відреагував книжкою «Россия под властью большевиков» (1919). У романі *«Когда боги ушли»* (1923) рідне місто Діонео Єлисаветград постає під назвою Верхньоінгульськ. Публіцистичну творчість високо цінували В. Короленко, В. Вересаєв, В. Набоков, П. Струве та багато інших діячів культури.

20 (1929) — 90 років від дня народження (с. *Торговиця Новоархангельського району*) **Мойсея Абрамовича Іткіса** (1929-2009), спортсмен (кульова стрільба), педагог. У 1946-1949, навчаючись у Москві, виступав за товариство «Трудові резерви», а з 1949 — за СКА (Ленінград). У командних змаганнях, починаючи з 1954, став 13-разовим чемпіоном світу. 14-разовий чемпіон Європи. Встановив 19 рекордів світу та 75 рекордів СРСР. У 1963 закінчив заочний факультет інституту фізичної культури імені П.Ф. Лесгафта. Викладав у Ленінградському військово-інженерному інституті імені Можайського. Полковник. Кандидат педагогічних наук, доцент. Заслужений майстер спорту СРСР (1956).

20

22 (1904) — 115 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Михайло (Міхал) Костянтинович Хороманський** (1904-1972), польський письменник, драматург. *Батько — ветеринарний лікар Костянтин Хороманський — приятелював з поетом Олександром Олесею, який часто гостював у нього в Єлисаветграді. Міхал навчався в Єлисаветградській гімназії. У 20-ті роки був інтелектуальним лідером єлисаветградської творчої молоді. Арсеній Тарковський згадував:*

22

«...Хороманський був нашим учителем. Він писав вірші по-людськи, перекладав з французької Верхарна та символістів, був першим, хто показав мені принаймні краєчок “нової поезії”». Вивчав педагогіку та психологію в радянських університетах. У 1924 виїждить до Польщі, дебютує у польській літературі «Оповіданнями з підтекстом» (1932). Перший роман «Ревнощі і медицина» (1933) перекладено багатьма мовами, автор відзначений премією Польської академії наук. З 1939 по 1958 живе у Бразилії та Канаді, займається живописом. Після повернення у Польщу публікує сатиричні романи «Відступ з приводу калош» (1966) та «Макумба» (1968); детективні за сюжетом, але далекі від канону романи «Проникнути в суть» (1968), «Співець тропічних островів», «Убивство, молитва та провидці» (у 2-х томах), в яких знову показав себе майстром стильового парадоксу; декількох п'єс та збірників оповідань. Екранізовані три романи письменника (у тому числі й роман «Заздрість і медицина» польським режисером Янушем Маєвським у 1973). На честь видатного земляка у Кіровограді встановлено дві меморіальні дошки (на будинку, де він народився, та на фасаді гімназії).

22

22 (1904) — 115 років тому народився (с. Інгуло-Кам'янка Новгородківського району) Федір Федорович Оксанич (1914–1997), педагог, краєзнавець. У 1941 закінчив Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова. **З 1944 до 1974 — директор Новопраської середньої школи Олександрійського району, фундатор і натхненник становлення авторської школи, сучасник і послідовник ідей В.О. Сухомлинського.** У школі відразу після війни силами учнів та вчителів було збудовано астрономічну обсерваторію, яка щорічно приймала до трьох тисяч відвідувачів. Фізико-технічний гурток школи виготовив повний комплект приладів і моделей, необхідних для проведення уроків з фізики, 24 радіоприймачі для населення, акумулятори та ін. Гордістю школи була виробнича бригада, яка мала 103 га землі, чотири трактори, два автомобілі, сад і теплицю. Автор книжок: «У тісному зв'язку з життям», збірка з досвіду трудового навчання і профорієнтації учнів (1969), «Нова Прага — селище хліборобів» (1987), «В боях за рідну землю» (1987). **У 2007 в Олександрійському районі засновано щорічну педагогічну премію імені Федора Оксанича.** Заслужений учитель УРСР.

22

22 (1929) — 90 років тому народився (м. Зінов'євськ) Григорій Олександрович Гамарник, спортсмен, борець класичного стилю. У 1960 закінчив Київський інститут фізичної культури. 4-разовий чемпіон СРСР (1953, 1956–1958). Титул чемпіона світу у першій напівсередній вазі виборів у 1955 в німецькому місті Карлсруе, ставши першим чемпіоном світу серед українських борців. Був капітаном збірної СРСР з греко-римської боротьби. Крім золотої медалі чемпіона світу, отримав спеціальний приз за мужність — мармурову скульптуру леопарда (боровся у фіналі зі зламаними пальцями). Чемпіон 1-ї спартакіади народів СРСР (1956), був визнаний кращим борцем турніру. Заслужений майстер спорту СРСР (1955). Заслужений тренер УРСР. Відомий борець і тренер Юхим Роговой називає Гамарника «самым легендарным украинским спортсменом советской эпохи, идеалом борца и наставника». З 1992 мешкає в США. У 2003 рішенням редакції газети «Еврейский мир» включений до десятки найкращих спортсменів-євреїв ХХ століття.

22

22 (1939) — 80 років тому народився (м. Запоріжжя) Володимир Ілліч Воловенко (1939–1999), хоровий диригент, співак, музикант. Закінчив Херсонське музичне училище та Одеську консерваторію ім. А. Нежданової. Хорову майстерність опановував у визначних корифеїв хорової справи: професорів К. Пірова та Д. Загребського. **З 1973 — викладач кафедри музики і співів музично-педагогічного факультету КДПі ім. О.С. Пушкіна. Талант**

хормейстера особливо яскраво виявився в роботі зі студентською академічною хоровою капелю педагогічного інституту, багаторазовим лауреатом республіканських фестивалів та конкурсів. У 1972 колектив був відзначений золотою медаллю Республіканського фестивалю самодіяльного мистецтва. Тривалий час керував вокальною групою вокально-інструментального ансамблю «Степівчанка». Був винятково талановитою особистістю: писав ліричні вірші, гарно малював, а ще – дуже совісним і безвідмовним, зокрема частіше від будь-кого їздив у Чорнобильську зону з концертами для ліквідаторів, що й привело зрештою до загострення серцевої хвороби та передчасної смерті.

22 (1944) — 75 років тому народився (с. Плетений Ташлик Маловисківського району) Микола Васильович Кваша, диригент, композитор, аранжувальник. *У 1969 закінчив Кіровоградське музичне училище. Відтоді — керівник оркестру ансамблю народного танцю «Ятрань». У 1993-1995 — художній керівник гурту «Наталка». З 1996 — художній керівник ансамблю «Єлисавет-ретро», водночас у 2009-2015 — головний диригент академічного театру музики, пісні і танцю «Зоряни» при Кіровоградській обласній філармонії. Серед творів — хореографічна композиція «Аркан» (1975), одноактний балет «Українська рапсодія» (1985), «Українське рондо» для оркестру народних інструментів (1990), «Фантазія» для цимбал з оркестром (1993), «Фантазія» для сопілки з оркестром на народні теми (1995), бальні танці «Ятраночка», «Кладочка» та ін. Співавтор хореографічної композиції «Дружба народів» на відкритті Олімпійських ігор у Москві (1980). У 1977 фірма «Monitor» (США) випустила платівку із записами його творів. **Лауреат обласної премії у галузі культури «Духовний скарб Кіровоградщини» (2016).** Заслужений працівник культури УРСР (1984).*

22

22 (1949) — 70 років тому народився (м. Новоукраїнка) Віталій Іванович Либа, художник. Мати — вчителька української мови та літератури, батько — офіцер. З 1952 живе в Ужгороді. У 1969 закінчив Ужгородське училище прикладного мистецтва у видатного представника Закарпатської школи живопису Йосипа Бокшая. З 1971 року працює художником декоративно-монументального напрямку, створив десятки великих мозаїчних образів в архітектурі. З 1987 з творчою метою їздить за кордон (Словаччина і Чехія). За 21 рік лише у містах Словаччини влаштував 12 персональних виставок. Картини закуплені до приватних колекцій України, Росії, Канади, США, Німеччини, Ізраїлю, Ватикану, Польщі, Чехії, Словаччини. Головна тема творчості — сакральна. У 2002 картина «Свята Трійця» була відібрана як подарунок для музею Ватикану. Тодішній президент Словаччини Р. Шустер вручив її папі Іоану-Павлу II. А картина «Христос і хмарочоси», створена через тиждень

22

після зруйнування терористами торговельного центру в Нью-Йорку 11.09.2001 на знак поваги й співчуття була подарована американському президентові Бушу. Персональні виставки проходили у Львові (2006, 2007) та Ужгороді (2009-2010).

22

22 (1954) — 65 років тому народився (*с. Сотницька Балка Новоукраїнського району*) **Володимир Іванович Яцола** (1954-1979), композитор, аранжувальник. У 1965 переїхав з батьками до Івано-Франківська. Навчався у музичному училищі ім. Д. Січинського за спеціальністю баян, потім в Івано-Франківському педінституті на відділенні музики і співів.

Одночасно був музичним керівником ВІА «Гуцулочки». Колектив був дуже популярним. Виступав у Києві, Москві та інших містах Радянського Союзу, гастролював у Японії (1977), Польщі (1978), Алжирі (1979). Першу пісню Володимир написав у 1972 під час навчання у музичному училищі. Згодом з'явилися пісні: «Гей, як сонце спати ляже», «Загубив – не вернеш», «Чари», «Квіти сонця», «Анничка», «Танго кохання» та інші твори. ВІА «Гуцулочки» співав в основному його твори або його обробки народних пісень. Відома фірма «Мелодія» навіть випустила їхню платівку (1979). Перебував під покровительством Володимира Івасюка, до якого часто приїздив у Львів. Після таємничої загибелі Івасюка сказав: «Зі мною буде те саме...». Так і сталося через півроку: 25-річного Яцола знайшли утопленим, а папка з нотами нових пісень, що була при ньому, зникла. У 2006 в Івано-Франківську видано нотну збірку пісень Володимира Яцоли «Недописані мелодії... недоспівані пісні...».

23

23 (1989) — 30 років тому народилася (*м. Знам'янка*) **Катерина Володимирівна Носкова** (1989-2015), героїня АТО. *Закінчила Знам'янську ЗШ № 2 та професійно-технічне училище № 3. Мешкала та працювала листоношею у відділенні «Укрпошти» в селищі Знам'янка Друга.* У лютому 2015 добровільно вступила на контрактну службу до лав Збройних Сил

України та вирушила до зони проведення АТО. Старший солдат, старший телефоніст 17-го окремого мотопіхотного батальйону 57-ї окремої мотопіхотної бригади. 16.08.2015 загинула під Горлівкою під час обстрілу терористами, врятувавши життя двох поранених перед тим, як поруч із нею розірвалася міна. Похована у Знам'янці. Нагороджена (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015). Нагороджена (посмертно) громадським орденом «Народний герой України» (2017).

24 (1789) — 230 років тому народився (*Єлисаветградський повіт*) **Дмитро Єрофійович Остен-Сакен** (1789-1881), військовий, державний і громадський діяч. Батько Єрофій Остен-Сакен був командиром Єлисаветградського

гусарського полку. Учасник всіх воєн проти Наполеона, російсько-турецької війни (1828-1829). Автор книжки «Мысли и некоторые предметы военного дела». Під час Кримської війни 1853-1856 – начальник Севастопольського гарнізону. За оборону Севастополя удостоєний графського титулу, став членом Державної Ради. У 1835-1850 – командир Другого резервного кавалерійського корпусу, начальник військових поселень Новоросійського краю. **За наказом Остен-Сакена розведено більшість садів та бульварів у Єлисаветграді. Перший почесний громадянин Єлисаветграда (з 1864).** Перевіз із Батурина у маєток Приют у Єлисаветградському повіті келію Св. Дмитра Ростовського, збудував у маєтку дві церкви за проектами А.М. Достоевського (Вознесенську та Різдва Христового). Був попечителем Одеського навчального округу, **видав у Єлисаветграді (1874) книжку «Сведения об осмотре в Єлисаветграде и Одессе некоторых учебных благотворительных заведений».** Сприяв заснуванню у місті першого в Росії безплатного ремісничо-грамотного училища (1867), **домігся дозволу на заснування Єлисаветградського благодійного Товариства поширення грамотності й ремесел (1873).** Почесний мировий суддя Єлисаветградського повіту (1869-1880). У Севастополі йому спорудили пам'ятник за оборону міста під час Кримської війни. Прослужив 76 років у офіцерських чинах. Брав участь у 15 війнах, 90 битвах; відзначався видатною хоробрістю, але жодного разу не був поранений чи контужений. Син Микола Остен-Сакен (1831-1912) став видатним дипломатом. Зокрема у 1896 підписав російсько-китайську залізничну конвенцію.

24

29 (1864) — 155 років тому народився (с. Капітанівка Новомиргородського району) Яків Іванович Бровар

(1864-1941), живописець, пейзажист. З 1885 по 1896 навчався в Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі в пейзажному класі М.К. Клодта. Його наставниками також були І.І. Шишкін і А. Куїнджі, які мали значний вплив на формування творчої особистості художника. З 1887 твори Бровара експонувалися на виставках в Академії мистецтв (отримав срібні медалі у 1889, 1890 та 1892), виставках Московського товариства любителів мистецтв, Товариства передвижників та ін. У 1894 удостоєний звання класного художника 2-го ступеня. У 1890 за картину «Старий будинок» отримав премію С.Г. Строганова, в 1905 за пейзаж «Осіньна дорога» – премію імені А.І. Куїнджі. Персональні виставки влаштовувалися в Петербурзі у 1908 та 1912. Особливо прославився своїми роботами в заповідній Біловезькій пущі. Твори зберігаються у Третьяковській галереї, Російському музеї та художніх музеях Києва, Рязані, Самари, Іркутська, Ульяновська та приватних зібраннях. Батько письменниці Анни Мар (1887-1918).

29

29

29 (1954) — 65 років тому народилася (м. Кіровоград) Валентина Григорівна Ноженко, музейний працівник, мистецтвознавець. У 1991 закінчила історичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Музейній справі присвятила все життя (понад 40 років). З 1978 по 1992 працювала науковим співробітником у Кіровоградському обласному краєзнавчому та міському художньо-меморіальному музеї Олександра Осмьоркіна. З 1992 — головний зберігач фондів Кіровоградського обласного художнього музею. Доглядала реставрації понад 190 картин, ікон, графічних творів. Завдяки їй фонди музею поповнились колекціями картин художників-земляків В. Федорова, М. Бондаренка, А. Німенка, П. Оссовського, Б. Домашина, О. Логвинюка, С. Письменного та ін. Автор книжки нарисів про музейних працівників «Музей як доля» (2013, разом із Тетяною Храповою). *Лауреат обласної мистецької премії імені Олександра Осмьоркіна (2015). Лауреат обласної премії у галузі культури «Духовний скарб Кіровоградщини» (2016).*

30

30 (1949) — 70 років тому народилася (м. Кіровоград) Наталія Іванівна Бідненко, поетеса. *Закінчила Піщанобридську середню школу. Навчалася в Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування. Працювала технологом на заводі, а з 1998 — інженером лабораторії обчислювальної техніки, викладачем у Кіровоградському кооперативному коледжі економіки і права імені М.П. Сая.* Авторка збірок віршів: «Мелодія несбывшейся любви» (2004), «Ты был прекрасен, как Париж» (2006), «Казалось, все давно испито» (2007), «Инверсия любви» (2010), «Сумувало літо» (2011), «Якби не ти...» (2016). Член Національної спілки письменників України (2017). *Перший лауреат міської літературної премії імені Арсенія Тарковського (2018).*

3.04.1914 (105 років тому) — Єлисаветградський футбольний гурток отримав від миколаївських спортсменів запрошення зіграти матч.

3.04.1914 (105 років тому) — В Єлисаветграді Акціонерним Товариством Г.О.Зельцер відкрито фабрику штучних мінеральних і фруктових напоїв, які виготовлялись винятково з натуральних соків та рафінованого цукру. Фабрика була обладнана найновішою закордонною технікою.

7.04.1914 (105 років тому) — В залі Громадського Зібрання відкрилася пересувна виставка з Москви про хворобу туберкульоз. Експонати у вигляді анатомічних препаратів демонстрували вражені хворобою різні органи людей і тварин. Виставку відвідало 1 300, наступного дня — ще 2 400 мешканців Єлисаветграда.

7.04.1914 (105 років тому) – У залі Дворянського Зібрання відкрилася Друга Єлисаветградська художня виставка, влаштована Товариством поширення грамотності й ремесел. Експонувалося близько 300 творів 68 художників різних напрямків і течій.

7.04.1914 (105 років тому) – В Єлисаветграді відкрився сезон видовищ та розваг: театр, сад, ілюзії відвідали понад три тисячі чоловік.

8.04.1914 (105 років тому) – У Зимовому театрі Єлисаветграда відбулося дитяче свято, організоване засновницею дитячого садка Е.В. Яновською. Була виконана казкова опера «Спляча красуня», діти демонстрували ритмічну гімнастику, грав дитячий оркестр.

8-9.04.1914 (105 років тому) – Єлисаветградське відділення Всеросійського союзу християн-тверезників влаштувало в місті «Свято тверезості». У ці дні заборонялась торгівля міцними спиртними напоями у трактирах та інших закладах, за винятком ресторанів першого розряду.

9.04.1914 (105 років тому) – Правління місцевого товариства заохочення конярства влаштувало на Єлисаветградському іподромі змагання зі скачок.

14.04.1914 (105 років тому) – У Петербурзі товариство архітекторів влаштувало конкурс проектів міського критого ринку для Єлисаветграда. Міську управу в журі представляли гласний І. Пашутін та архітектор Л. Любельський. Кращими (з 10 проектів) визнано три: «Французький ключ» (премія 500 руб.), «Червоне яечко» (300 руб.), «Єлисаветграду» (100 руб.).

16.04.1914 (105 років тому) – У Бобринці відбулося освячення місця і закладання будівлі для чоловічої гімназії за проектом одеського архітектора Бораковського.

17.04.1914 (105 років тому) – У Зимовому театрі Єлисаветграда розпочалися гастролі української театральної трупи під орудою Ф. Светлова за участю М. Заньковецької і П. Саксаганського.

18.04.1914 (105 років тому) – Відбулося засідання комісії Єлисаветградського товариства охорони народного здоров'я, на якому обговорено питання про влаштування літньої дитячої колонії (табору відпочинку). Завідувачі початкових шкіл мали визначити по 5 учнів для направлення в колонію.

20.04.1914 (105 років тому) – В Єлисаветграді з дозволу Херсонського губернатора місцеве відділення товариства охорони народного здоров'я влаштувало день благодійності «Біла квітка» для збирання пожертвувань хворим на туберкульоз.

21.04.1929 (90 років тому) – У Зінов'євському міському театрі ім. Т.Г. Шевченка відбувся вечір української літератури за участю відомих письменників В. Сосюри, І. Микитенка, Л. Первомайського, А. Дикого, С. Голованівського.

25.04.1914 (105 років тому) – Єлисаветградський поліцмейстер видав розпорядження про те, щоб усі місцеві автомобілісти отримали дозволи на право їздити по місту і показували їх поліції за першою вимогою.

25.04.1914 (105 років тому) – В Єлисаветградському Зимовому театрі з лекцією «Ідея рівноправності жінок» виступив член Державної Думи Росії, професор Микола Некрасов.

27.04.1934 (85 років тому) – Голова окрвділу ДПУ, чекіст, згодом письменник Д. Медведєв (автор книжок «Сильні духом», «Це було під Рівним») через газету «Соціалістичний наступ» звернувся до мешканців міста із закликом взяти активну участь у будівництві стадіону м. Зінов'євська.

БРАТИ ЄВГЕН І МИКОЛА БОРИСОВИ: ВИДАТНІ ЗЕМСЬКІ ДІЯЧІ ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО ТА ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО ПОВІТІВ

Готуючи цю публікацію, згадав вірш Євгена Маланюка пам'яті поета, уродженця Єлисаветграда Юрія Дарагана через 10 років після смерті з вражаючим епіграфом до нього: *«На Ольшанськiм кладовищі в Празі, в місці, де була могила Юрія Дарагана, поховано якусь жінку. Хрест валяється на стежці. З часописів 1936 р.»*:

*...Лиш десять літ – і вже по всім.
Серця сліпі! Серця калічні!
Коротка ця хахлацька вічність,
Непевна і гірка, як дим.*

А уже в наш час подібна ганебна історія стала з могилою видатного поета-лірика Олександра Олеся у тій самій Празі, чий прах ледве не викинули на сміття. На щастя, ексгумовані останки поета встигли перепоховати на Лук'янівському цвинтарі у Києві.

*Єлисаветградська повітова земська управа,
в якій працював Євген Борисов.
Світлина з колекції Юрія Тютюшкіна*

Вкотре, коли пишу про напівзабутих українських народодлюбців кінця 19 – початку 20 століть (а було їх, ой як небагато!), дивуюсь та обурююсь, чому ми такі невдячні. Ну, нехай раніше, до здобуття Україною незалежності, досліджувати їхню подвижницьку діяльність заборонялося, то що заважає робити це сьогодні? Невже вся історія України – це Запорізька Січ, Холодний Яр та ОУН-УПА?!

Письменник, лексикограф та бібліограф Михайло Комарів у «Посмертній згадці» про публіциста, фольклориста, етнографа, критика, перекладача та громадського діяча Євгена Івановича Борисова (1853-1900) назвав його «одним із щирих трудівників на народній українській ниві». Його життя та діяльність, на моє глибоке переконання, давно заслуговують моногра-

Укладена Євгеном Борисовим «Енциклопедія Єлисаветградського земства» з дарчим написом упорядника зберігається в ОУНБ імені Дмитра Чижевського

батька, спочатку навчався у духовному училищі та семінарії, але досить швидко зрозумів, що це не його покликання. У 1877 році Євген блискуче закінчив юридичний факультет Новоросійського університету кандидатом прав (1877), брав участь у революційному русі, був членом Одеської, а згодом і Київської громади.

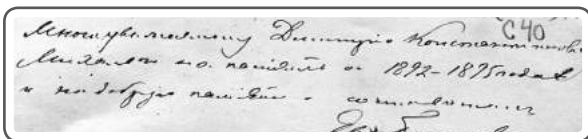
За завданням редактора «Одеского вестника» Павла Зеленого, якого називають

«найвидатнішим діячем Єлисаветградського земства», перебував кілька тижнів у відрядженні у Львові, підготував цикл публікацій про суспільний рух у Галичині під назвою «Листи з Австрії» (1878), ставши одним з перших дослідників творчості Івана Франка.

Із згаданих вище джерел дізнаємося, зокрема, що Борисов у Громаді займався перевезенням через кордон нелегальної української літератури. Більше того, у 1878 році зустрічався в Женеві з Михайлом Драгомановим: мова йшла про нелегальне перевезення з-за кордону друкарні для її встановлення поблизу Києва. Цим питанням активно займалися Євген Бори-

фічного дослідження, та схоже на те, що охочих цим зайнятися поки що не знайшлося. Донедавна, крім слабенької статті у Вікіпедії, складеної на основі дореволюційних довідників та джерел (передусім згаданому некролозі Комарова та споміні Івана Франка) марно було щось віднайти про Борисова в Інтернеті. Та особливо прикро, що єлисаветградський період, надзвичайно важливий у житті Євгена Івановича, навіть не згадано. Щоправда, останнім часом з'явилися ґрунтовна розвідка про історію Одеської громади Олександра Болдирева, монографія про одного з її найвидатніших членів Володимира Мальованого Миколи Шитюка та Олега Козирева. З цих джерел Євген Борисов постає як один з найвизначніших українських громадських та політичних діячів того часу.

Народився Борисов на Черкащині (с. Вербовець Катеринопільського району) у родині священика. Тож, за прикладом

сов та Яків Шульгин. Здійсненню плану завадили арешти. У 1879-1882 роках Борисов перебував на засланні в Якутії, що вкрай негативно позначилося на його здоров'ї.

Після повернення із заслання поселився в Києві. Разом із Мальованим та Ковалевським намагався заснувати українську радикальну партію, пізніше політичну партію українських соціалістів-федералістів. Комаров у некролозі відзначає: «В той саме час розпочалися українські спектаклі драматичної дружини, згуртованої Ашкаренком під орудою М. Кропивницького, і не дивно, що вони зворушили симпатії Борисова, як і всіх щирих українців». У київському часописі «Заря» та інших періодичних виданнях він писав нариси про український театр та драматургію, друкував рецензії на українські спектаклі.

Клавдія Флоровська

У 1883 році Борисова звинуватили у державній зраді. Йому, щоправда, зарахували попереднє ув'язнення як надмірно суворе (чого вартий лише піший етап довжиною 11 тисяч верст!), однак підпорядкували гласному нагляду поліції на 3 роки із заборобою жити у столицях, Києві та Одесі. Тому у 1884 році Євген Іванович вимушений був виїхати для проживання до Варшави. Під час останньої зустрічі у 1896 чи 1897 році Іван Франко поцікавився думкою Борисова про хліборобські артілі, які створював на Єлисаветградщині Микола Левитський і слава про які гриміла на всю Росію. Відповідь Євгена Івановича його здивувала: «Се чиста фікція добродія Левитського. Ніяких таких спілок нема. Спілки засновуються на папері, щоб узяти позичку з фонду, який вистарав Левитський; діставши гроші, люди діляться ними і сплячують свій пай кожний окремо». Франко відзначає, що він і засумнівався б в об'єктивності Борисова, аби «не знав його безумовно чесний характер».

До речі, чомусь всі, хто пише про діяльність «артільного батька» Миколи Левитського, воліють про це не згадувати. А тим часом, Євген Іванович за завданням земства досконало вивчив це питання і дійшов до такого сумного висновку. Та й у спогадах Євгена Чикаленка читаємо про те саме: «Коли херсонське губерніяльне земство послало відомого українського діяча, свого секретаря Є.І. Борисова, для обслідування артілей, заснованих Левитським, то виявилось, що селяни дурили його, бо в дійсності ніяких артілей нема, а селяни з'єднуються в артіль тільки для того, щоб дістати безпроцентову позичку від земства, а потім, поділившись нею, господарюють собі кожен окремо, як і звикли з діда-прадіда. Видруковане в «Земському Збірнику» дослідження Борисова про артілі наробило тоді великого ше-

лесту і полеміки, і земство відмовилось надалі кредитувати артілі. З того часу Левитський організовував вже не хліборобські артілі, які всі пощезали, як бульки на воді, а міські, ремісничі, торговельні і взагалі всякі, як тепер кажуть, кооперативи».

У 1891 році за сприяння Павла Зеленого Борисов влаштовується спочатку бухгалтером, а згодом і секретарем Єлисаветградської повітової земської управи. Перебуваючи на цій посаді до 1896 року, Євген Іванович зробив головну справу свого життя – уклав фундаментальну книжку (понад 900 сторінок) «Систематический свод постановлений Елисаветградского уездного земского собрания за 1865-1895 гг.», про яку сучасники писали: «Это настольная книга всякого земца, в которой с замечательной подробностью извлечены из дел и с полным знанием дела систематически сгруппированы все данные для истории Елисаветградского земства, давшего столько выдающихся деятелей и по праву стоявшего со дня введения земских учреждений на одном из первых мест по результатам своей деятельности». Ця книжка побачила світ у 1896 році у друкарні Гольденберга в Єлисаветграді. Примірник, що зберігається в ОУНБ імені Дмитра Чижевського, цінний ще й тим, що містить дарчий напис Євгена Борисова: «Многоуважаемому Дмитрию Константиновичу Михальчи на память о 1892-1895 годах и на добрую память о сотрудничестве». Дмитро Михальчі – член Єлисаветградської повітової земської управи, титулярний радник, власник села Обознівки.

*Олександрійська повітова земська управа,
в якій працював Микола Борисов*

Уже згаданий нами дослідник громадського руху в Україні Олександр Болдирев відзначає, що після розгрому у 1885 році єлисаветградської Громади «...український осередок в Єлисаветграді на деякий час завмирає, але не зовсім... В 1891-1893 роках українські діячі влаштовують тут недільну школу, в якій вчителюють відомий одеський діяч Євген Борисов та май-

бутній провідник Одеської «Просвіти» Сергій Шелухін».

Цікаво, чи зустрічалися в Єлисаветграді Євген Борисов та Яків Шульгин? Останній після заслання та заборони викладати опинився у 1893 році на посаді контролера Єлисаветградського відділення Державного банку Росії і перебував у нашому місті до 1899 року. Саме тоді, коли Євген Борисов працював у Єлисаветградській повітській земській управі...

Не зібрана різноманітна за тематикою творча спадщина Борисова, надрукована під псевдонімами та розпорошена у численних одеських, київських та львівських часописах. Відомо, наприклад, що зібраний ним фольклорний матеріал увійшов до збірок Михайла Драгоманова й Павла Чубинського. Чимало матеріалів Євгена Борисова було передано Володимиру Ястрєбову й надруковано в його збірнику «Материалы по этнографии Новороссийского края» (1894). Борисов – автор розвідки «Чумацька пісня» («Світ», 1882). А ще він переклав російською мовою окремі твори польських письменників І. Крашевського, Е. Ожешко, Б. Пруса. Більше того, Євген Іванович написав оповідання «Осінь кохання», яке в 1895 році було видане в Одесі окремою книжечкою.

В останні роки життя (з 1896 по 1900 рік) Борисов редагував «Сборник Херсонского земства», щомісячне видання Херсонської губернської земської управи. Прожив Євген Іванович лише 47 років, не маючи (за винятком останніх років життя) ні постійного місця проживання, ні стабільної роботи, ні сім'ї.

Про одну з родзинок у життєписі Борисова ми дізналися із спогадів Клавдії Василівни Флоровської, сестри видатного богослова Георгія Флоровського (обоє народилися в Єлисаветграді). З 1883 по 1894 рік їхній батько Василь Флоровський був смотрителем Єлисаветградського духовного училища та законовчителем земського реального училища і чоловічої гімназії. Клавдія Василівна пише: «...У деда і бабушки було много племянников... Один из племянников – Евгений Иванович, близ-

кий родственник знаменитого проповедника архиепископа Иннокентия Борисова... Евгения я очень помню – это была моя первая любовь, а позже я узнала, что и мама тоже была к нему очень неравнодушна и никому не показалось ни странным, ни неприличным, когда она, по получении известия о его смерти в Херсоне, поехала туда на погребение его. Я знала его мало, он умер, когда мне было едва 16-17 лет, жил до этого уже несколько лет в Херсоне и о нем, как и о других лицах прошлого, как я уже говорила, говорилось мало. Он был по происхождению украинец, а по убеждениям – тоже, то, что позже называли «самостійник», т.е. сепаратист. Он кончил юридический факультет; чем он занимался по окончании университета, не знаю,

Укладена Миколою Борисовим «Енциклопедія Олександрійського земства», зберігається у Державній історичній бібліотеці РФ

– я его помню журналистом, сотрудником (а может быть и редактором – я тогда была слишком мала) недолговечного «Одесского вестника». В политике он принимал активное участие настолько, что ездил по политическим делам за границу, сидел в тюрьме и в конце концов провел 8 лет в Якутском крае, откуда привез целый очень интересный и ценный этнографический труд, который, однако, был, по-видимому, такого сорта, что издан быть не мог и в конце концов судьба его неизвестна...».

І знову ж таки, як і у випадку з Яковом Шульгиним, виникає питання, невже, перебуваючи в Єлисаветграді одночасно з Флоровськими, Борисов жодного разу з ними не зустрівся?

Ще менше відомостей про молодшого брата Євгена земського статистика та громадського діяча Миколу Івановича Борисова (1860-?). З 1880 по 1884 рік він навчався на медичному факультеті Київського університету. З 1887 року працював статистиком Олександрійського повітового земства. У 1889 році в Олександрії в друкарні Райхельсона побачив світ «Систематический свод постановлений Александрийского уездного земского собрания с 1865 по 1889 годы» (419 с.). На титульний сторінці читаємо: «Составлен Г.И. Горяновым под руководством Н.И. Борисова». Отже, й молодший Борисов безпосередньо причетний до упорядкування унікального джерела з вивчення земської справи в Олександрійському повіті.

У передмові упорядник особливо відзначає нарис лікаря Олександрійської земської управи Миколи Тезякова про розвиток медицини в повіті. А крім того, Микола Борисов, починаючи з 1887, опублікував низку сільськогосподарських бюлетенів по Олександрійському повіту. Він – автор багатьох праць з сільськогосподарської та освітнянської тематики: «Сельско-хозяйственный обзор по Александрийскому уезду за 1889-1890 год» (Херсон, 1891), «Опыт шелководства в Александрийском уезде Херсонской губ.» (Херсон, 1892), «Волшебный фонарь в народной школе. По данным Александрийского уездного земства за 1889-1895 гг.», «Продолжительность курса в одноклассных земских школах Херсонской губернии (По результатам выпускных испытаний в 1896 г.)», «Результаты выпускных испытаний в одноклассных земских школах Херсонской губернии в 1897 г.», «Крестьянское дело в Херсонской губернии 1897 г.» та ін. Микола Борисов регулярно друкувався у часописах «По морю и суше», у редактованому братом «Сборнике Херсонского земства». Був учасником X Всеросійського з'їзду природодослідників та лікарів у Петербурзі (1898). Після цього сліди Микола Борисова губляться. Де й коли він помер, невідомо. Фотознімків братів поки що не знайдено.

Погодьтеся, що вже за упорядкування унікальних книжок про діяльність Єлисаветградського та Олександрійського земств брати Борисови заслуговують на нашу вдячність та незабуття.

ТРАВЕНЬ

1 (1919) — 100 років тому народився (с. Аджамка

Кіровоградського району) Борис Лазарович Аров

(1919-2016), журналіст. З 1937 працював у Миколаївській обласній газеті «Южная правда». Учасник Другої світової війни, військовий кореспондент. Закінчив філологічний факультет Миколаївського педагогічного інституту. Основні журналістські теми: спорт, культура, долі людей. Висвітлював чемпіонат світу з хокею (1974) Олімпійські ігри (1980), Універсіаду (1981) та інші спортивні події. Друкувався у часописах «Огонек», «Юность», «Україна», «Старт» та ін. Один з авторів п'єси «Партизанська іскра», яка отримала республіканську комсомольську премію імені Миколи Островського. Уклав низку фотоальбомів про м. Миколаїв, створив сценарії декількох документальних фільмів. Автор книжок: «Акварели рідного міста» (2002), «Чуткие струны души Марка Лисянского» (2012). Нагороджений орденом Богдана Хмельницького.

1

1 (1929) — 90 років тому народився (м. Знам'янка)

В'ячеслав Євгенович Шкода (1929-2011), педагог,

красзнавець, нащадок Тараса Шевченка. Закінчив філологічний факультет Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Ушинського та *Кіровоградське музичне училище. З 1965 по 1996 — викладач Знам'янської дитячої музичної школи.*

З 1990 — директор Знам'янського міського літературного музею Т.Г.Шевченка «Кобзарєва світлиця». З 2004 по 2010 — зберігач фондів Знам'янського міського краєзнавчого музею. Автор досліджень «Чорний ліс», «Чорне озеро. Реалії і легенди у контексті історії» та багатьох інших. Ініціював спорудження у Знам'янці пам'ятника Тарасу Шевченку та меморіальних дощок видатним землякам. Почесний громадянин міста Знам'янки. Лауреат державної краєзнавчої премії імені Дмитра Яворницького. Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова. У 2015 на будівлі Знам'янського міського краєзнавчого музею відкрито меморіальну дошку В'ячеславу Шкодi. У 2014 започатковано проведення щорічних круглих столів, присвячених пам'яті краєзнавця.

1

1 (1924) — 95 років тому народилася (м. Єлисаветград) Майя

Петрівна Качина (1924-1999), актриса, театральний

діяч. У 1930 родина переїхала до Москви. В 1948 закінчила студію при Московському театрі ім. Ленінського Комсомолу, якою керував народний артист СРСР І.М. Берсенєв. Творча біографія розпочалася в 1951 у Новгородському драматичному театрі. Служила також у театрі Приморського військового округу

1

і в Калузькому драматичному театрі. З 1956 по 1972 – актриса Курського драматичного театру, в якому зіграла понад 50 ролей. Стала одним з перших дикторів Курського телебачення. Як драматург дебютувала в 1957 п'єсою «Життя за життя». В 1963 пише п'єсу для дітей «Пригоди Петька Усова». У 1966 здійснила інсценізацію роману австралійської письменниці Д. Кьюсак «Спеотне літо в Берліні» під назвою «Джой дізнається правду», в якому зіграла головну роль. У 1973 – інсценізація повісті К. Симонова «Из записок Лопатина» («Двадцять днів без війни»). З 1972 по 1982 – відповідальний секретар Курського відділення Всеросійського Театрального Товариства.

2

2 (1949) — 70 років тому народився (с. Кам'яний Брід Ульяновського, нині Благовіщенського району) Сергій Вікторович Колесников (1949-2017), поет. У 1967 закінчив Кіровоградське медичне училище, у 1981 – філософський факультет Київського університету. Працював фельдшером «швидкої допомоги» (1967-1979); асистентом кафедри філософії Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування (1981), майстром ВО «Друкмаш» (1981-1986). У червні-серпні 1986 у складі 442-го Донецького механізованого полку цивільної оборони СРСР брав участь у ліквідації техногенної катастрофи на Чорнобильській АЕС. З 1990 по 1993 – голова регіональної організації спілки «Чорнобиль». Дебютував у 1971. Автор книжок пародій «Шлях у генії» (1994), «Поет на груші» (1995, спільно з А. Кримським), «Іду на Ви» (2008), «Галопом по хайвеях» (2011); двох збірок лірики «Весни обірване суцвіття» (1995) та «Кам'яний Брід» (1998). Остання книжка «Відрядження до пекла» (2016) – спогади про трагічні події літа 1986-го та долі чорнобильців. Член Національної спілки письменників України (2000). Нагороджений орденом «За заслуги» 3-го ст. (2016). Лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка (2016).

3

3 (1859) — 160 років тому народився (с. Кам'яно-Костувате Братського району на Миколаївщині) Панас Саксаганський (справжнє прізвище Тобілевич Панас Карпович) (1859-1940), актор і режисер. Навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі, грав у аматорських драматичних гуртках. На професійній сцені з 1883. У 1890 почав режисерську діяльність у власній трупі – «Товаристві малоросійських артистів під керівництвом П.К. Саксаганського». Часто виступав у Єлисаветграді. У 1918-1922 очолював у Києві постійний Державний народний театр, на основі якого 1922 утворено Театр ім. М.К. Заньковецької. Автор книжок: «Як я працюю над роллю», «До театральної молоді», «До молодих режисерів», «Театр і життя» (1932). Його ім'ям назва-

но Київський обласний український музично-драматичний театр (м. Біла Церква). Народний артист УРСР (1925). Народний артист СРСР (1936). Герой Праці (1924).

3 (1909) — 110 років тому народився (м. Бобринець) Ісаак Хаскелевич Грінштейн (1909–1966), художник (графік), ілюстратор, плакатист. Яскравий представник мистецтва соціалістичного реалізму. У 1930 закінчив Одеський художній інститут, викладав у ньому (1930–1933). Учасник виставок з 1928. Малював для московських журналів (з 1935) «Работница», «Смена», «Крестьянка», «Знание – сила» та ін. Штатний художник журналу «Огонек». Ілюстрував книжки для видавництва Детгиз, «Детский мир», «Молодая гвардия»: «Челкаш» М. Горького (1947), «Через три океана» М. Чуковського (1952), «Рассказы» С. Антонова та багатьох інших. Особливо вдалими визнані ілюстрації до повісті В. Катаєва «Сын полка» (1946). Виконав портрет художника М.С. Сар'яна (пастель 1948), який зберігається у Державній картинній галереї Вірменії. Автор агітаційних і політичних плакатів, які мають історичну та художню цінність. Член Спілки письменників СРСР.

3

3 (1919) — 100 років тому народився (поселення Чорногорія, нині у межах міста Новомиргород) Аркадій Федорович Ковачевич (1919–2010), військовий діяч (льотчик). **3 1927 навчався у школах Новомиргорода, Знам'янки, Кіровограда. У 1934 вступив до Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства; відвідував місцевий аероклуб, який закінчив у 1937.**

3

3 1938 навчався в Одеській школі військових льотчиків. На фронті – з липня 1941. Воював у небі над Калініним, Одесою, Сталінградом, на Курській дузі. Над Волгою провів 65 бойових вильотів і збив 8 літаків. З 1943 служив командиром ескадрильї у «полку асів». До вересня 1944 здійснив 520 бойових вильотів, збив 26 особисто і в парі – 19 літаків. Після війни з відзнакою закінчив Військову повітряну академію (1948). У 1954 – також з відзнакою Військову академію Генерального штабу Збройних Сил СРСР ім. К.Є. Ворошилова. Генерал-лейтенант авіації (1987), заступник начальника ВПА імені Ю.О. Гагаріна. Останній політ особисто здійснив у 1957 на МіГ-17. Почесний громадянин м. Новомиргорода. Герой Радянського Союзу (1943).

5 (1959) — 60 років тому народилася (с. Козакова Балка Новоукраїнського району) Наталія Іванівна Клокар, педагог. У 1980 закінчила факультет іноземних мов КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Тривалий час учителювала, була директором школи. Кандидат педагогічних наук (1997), доцент. З 1999 по 2012 – ректор Київського обласного інституту післяди-

5

пломної освіти педагогічних кадрів у м. Біла Церква. Коло наукових інтересів – післядипломна педагогічна освіта, освітній менеджмент, підготовка директорів навчальних закладів до роботи в нових соціально-економічних умовах, триступенева програма підготовки управлінських кадрів. Доктор педагогічних наук (2011), професор. З 2012 по 2015 – начальник головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації. З 2015 – професор кафедри державної служби та менеджменту освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. Заслужений працівник освіти України.

5

5 (1959) – 60 років тому народився (м. Новомиргород) Григорій Миколайович Урсол, лікар (хірург). У 1982 закінчив лікувальний факультет Одеського медичного інституту ім. М.І. Пирогова, у 2006 – Національну академію державного управління при Президенті України. **З 1982 по 1994 працював у Кіровоградській обласній лікарні (з 1990 – завідувач відділення торакальної хірургії). У 1994 заснував лікувально-діагностичний центр «Ацинус» та приватну «Лікарню Святого Луки», генеральний директор фірми.** Кандидат медичних наук. Автор понад 60 наукових праць, 2 винаходів. Почесний професор Міжнародного університету у Відні (Австрія). **У 2010 організував проведення у Кіровограді Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми торакальної хірургії (526 учасників з 24 країн).** З 2009 викладає у Харківській медичній академії післядипломної освіти лікарів. Заслужений лікар України.

8

8 (1934) – 85 років тому народився (м. Зінов'євськ) Анатолій Андрійович Кравчук (1934-2000), актор і режисер. Після закінчення у 1957 Київського інституту театального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого працював у театрах Кам'янця-Подільського, Хмельницького, Лієпаї (Латвія) та Львова. У 1980-1985 – головний режисер Львівського українського драматичного театру ім. М.К. Заньковецької. З 1995 по 1998 – режисер Львівського російського драматичного театру Радянської Армії. Ініціатор переходу театру на українську мову (тепер Львівський муніципальний театр ім. Л. Українки). З 1991 працював у Львівському українському молодіжному театрі ім. Леся Курбаса. За роки творчої діяльності поставив багато вистав, зіграв більш ніж 200 ролей в театрі, кіно та телебаченні. Автор поетичної збірки «Храните гениев, храните!» (2002). Заслужений артист Латвійської РСР (1963). Народний артист УРСР (1975).

8 (1969) – 50 років тому народилася (м. Керч) Світлана Анатоліївна Калугіна, журналістка, педагог, поетеса, спортсменка, фоторепортер. У ді-

воцтві – Крупницька (по батьковій лінії – родичка відомого українського історика Бориса Крупницького). **У 1988 закінчила Олександрійське педагогічне училище (нині Олександрійський педагогічний коледж ім. В.О. Сухомлинського), у 1995 – філологічний факультет КДПУ імені Володимира Винниченка.**

Вчителювала в сільській школі. З 1997 по 2002 у селі Глинськ Світловодського району очолювала Будинок дитячої творчості. **З 2008 – головний редактор газети «Вісті Світловодщини».** Член Національної спілки журналістів України, голова ревізійної комісії обласної організації НСЖУ. Триразова чемпіонка України з пауерліфтингу (2017, 2018). Майстер спорту України (2018). Пише ліричні вірші, які публікує у місцевій пресі, в Інтернет-виданнях та на власній сторінці Фейсбук.

8

10 (1994) – 25 років тому народився (с. Верблюжка Новгородківського району) Володимир Михайлович Генич (1994-2014), герой АТО. Солдат, гранатометник 30-ї окремої механізованої бригади. Загинув 4.07.2014 в результаті мінометного обстрілу блокпосту механізованої бригади в районі с. Велика Вергунка Луганської області. **Похований у с. Верблюжка Новгородківського району.**

30.04.2015 на фасаді Верблюзького НВК «ЗШ I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад», де навчався Володимир Генич, йому відкрито меморіальну дошку. Рішенням сесії Верблюзької сільської ради вулиця Калініна перейменована на вулицю Генича. Нагороджений (по-смертно) орденом «За мужність» III ступеня (2014).

10

11 (1989) – 30 років тому народився (с. Созонівка Кіровоградського району) Євген Андрійович Яловець (1989-2017), герой АТО. **У 2005 закінчив 9 класів Созонівської ЗШ, потім – Кіровоградський професійний ліцей. Проходив строкову військову службу в лавах ЗСУ. Після армії працював верстатником у ПАТ «Гідросила».** 3 березня 2014 служив у Кіровоградському об'єднаному міському комісаріаті Кіровоградської області, з вересня 2015 – начальником служби захисту інформації Кіровоградського районного військового комісаріату.

11.03.2017 був відряджений до 10-го окремого мотопіхотного батальйону 59-ї окремої мотопіхотної бригади оперативного командування «Південь» на посаду спеціаліста-оператора, старший сержант. Загинув 11.06.2017 у районі села Павлопіль Волноваського району Донецької області внаслідок обстрілу з протитанкового ракетного комплексу військової вантажівки, в якій він перебував.

14.06.2017 похований на Алеї почесних поховань Рівненського кладовища. Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2017). **13.10.2017 на фасаді Созонівського НВК, в якому навчався герой, відкрито меморіальну дошку.**

11

12

12 (1959) — 60 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Віталій Іванович Завіна** (1959–2011), педагог, хореограф. *Випускник кіровоградської СШ № 34. З 1970 танцював у народному самодіяльному ансамблі бального танцю «Конвалія» Будинку культури заводу радіовиробів. З 1980 — хореограф «Конвалії». У 1981 закінчив Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С. Пушкіна за спеціальністю «Педагогіка і методика початкового навчання». З 1987 працював у КДПІ ім. О.С. Пушкіна: декан педагогічного факультету (1998–2003), перший проректор Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (2003–2010), професор (2007). Кандидат педагогічних наук (1996). Автор понад 100 наукових праць з проблем педагогіки та хореографії. З 2010 по 2011 — ректор КДПУ імені Володимира Винниченка. Роботу в інституті поєднував з посадою художнього керівника «Конвалії», лауреата Всеукраїнських оглядів художньої самодіяльності. З 1991 — президент Федерації спортивного (бального) танцю Кіровоградської області. Лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського (2007). Заслужений працівник культури України (1995).*

14

14 (1929) — 90 років тому народився (*с. Успенка Онуфріївського району*) **Микола Іванович Кодак** (1929–1994), педагог. *Випускник Деріївської СШ Онуфріївського району (1947). У 1952 з відзнакою закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Директор Деріївської середньої школи (1961–1991)*

та Пависької СШ ім. В.О. Сухомлинського (1970–1976). Про життя Деріївської школи знято науково-популярний фільм московською студією документальних фільмів (1968). Ініціатор створення у школі красзнавчого музею та музею Дніпровської переправи. Досвід педагогічного колективу з проблем навчально-виховного процесу висвітлив у книжці «Сільська школа сьогодні» (К., 1976). Відзначений орденом Трудового Червоного Прапора. Разом з дружиною та трьома дітьми учительська династія Кодаків у 1984 мала 100 років спільного педагогічного стажу, виховала більше 5 тис. учнів. Пам'яті М.І. Кодака присвячено книжку «Нам пощастило працювати з ним» (Кіровоград, 2007).

14

14 (1929) — 90 років тому народився (*с. Мар'янівка Петрівського району*) **Володимир Григорович Бойко** (1929–2009), фольклорист і літературознавець. У 1952 закінчив Київський державний університет імені Тараса Шевченка. Працював редактором у Держлітвидаві (1955–1957), у відділі фольклористики ІМФЕ АН УРСР (1957–1976). Доктор філологічних наук (1970), професор (1982). Викладав у Київському університеті з 1976 до 2002:

завідувач кафедри теорії літератури (1976-1986), професор кафедри історії української літератури (1986-1993), професор кафедри фольклористики (1993-2002). Автор трьох монографій: «Поетичне слово народу і літературний процес» (1965), «Сучасна народнопоетична творчість на Україні. Основні тенденції розвитку» (1973), «Поезія Едуарда Межелайтіса» (1988). Брав участь у підготовці до видання багатотомної серії «Українська народна творчість», 20-томного видання творів М. Рильського. Упорядкував більш як 30 збірок українського фольклору. Збірник «Українські народні казки» (1976) здобув міжнародне визнання і був перекладений англійською, німецькою, французькою мовами та 5 мовами народів Індії.

14 (1944) — 75 років тому народився (м. Кіровоград) Микола Петрович Семенюк (1944-2014), журналіст. Батько загинув на фронті. *Трудову діяльність розпочав токарем на заводі «Червона Зірка». У 1971 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Працював у редакціях газет «Молодий комунар» (1971-1978), «Зоря комунізму» (1980-1984), «Кіровоградська правда» (1984-1990), «Народне слово» та «Вечірня газета». Був кращим відповідальним секретарем місцевих ЗМІ.* Як журналіст спеціалізувався на спортивній тематиці. Вирізнявся серед журналістської братії професіоналізмом та порядністю. Мав неабиякий художній смак, який успадкував від діда художника і палітурника, що мав прізвище Перепльотчиков. Останніми роками жив і працював у Києві, був редактором галузевого журналу міністерства соціальної політики України. Писав вірші філософського й патріотичного змісту. Як щирий український патріот, майже щодня ходив на Майдан під час революції Гідності. Серце не витримало шквалу смертей на Майдані. *Похований у Кіровограді.*

14

15 (1954) — 65 років тому народився (с. Мала Вільшанка Вільшанського району) Григорій Петрович Абажєй, культосвітній працівник, збирач та пропагандист фольклорної спадщини українського народу. *У 1980 закінчив Олександрійське культурно-освітнє училище, у 1993 — Рівненський державний інститут культури. З 1977 — керівник дитячого хореографічного ансамблю будинку культури науково-виробничого об'єднання «Етал», з 1993 — художній керівник народного самодіяльного ансамблю танцю «Віночок». З 1999 — директор Олександрійського міського Палацу культури. З 2006 — викладач хореографії комунального вищого навчального закладу «Олександрійське училище культури».* Незмінний виконавець образу засновника Олександрії Козака Вуса на міських щорічних заходах з нагоди Дня міста. Народний самодіяльний ансамбль танцю «Віночок» — лауреат I Всеукраїнського фестивалю самодіяльного хореографічного мистецтва (1993), міжнародного фестивалю «Берегиня» (1994),

15

фестивалю Кобзарського мистецтва (1995) та ін. Колетив на чолі з Абажеєм гастролював у 12 країнах світу. Заслужений працівник культури України (1999).

16

16 (1909) — 110 років тому народилася (м. Єлисаветград) Раїса Гаврилівна Марголіна (1909-2008), художниця.

У 1932 закінчила Київський художній інститут. Працювала в галузі театральньо-декораційного мистецтва. З 1930 — у Київському ляльковому театрі. Оформила десятки спектаклів. У 1958 на Міжнародній виставі у Брюсселі її роботи відзначені срібною медаллю. Ляльки та ескізи зберігаються

в Українському музеї театру, музики та кіно, у Театрі ляльок Сергія Образцова. Була дружиною відомого художника, багаторічного директора Київського музею західного і східного мистецтва В.Ф. Овчинникова (1907-1978). У 60-ті рр. минулого століття він на подвір'ї музею виконав серію мозаїк, для однієї з них («Української мадонни») позувала Раїса Гаврилівна з дочкою. Нагороджена Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР. Член Спілки художників СРСР (1940)

18

18 (1954) — 65 років тому народилася (м. Балашиха Московської області) Наталія Олександрівна Василенко, педагог і громадський діяч. У 1976 закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С. Пушкіна. З 1980 по 1992 — старший викладач Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування. Кандидат педагогічних наук (1989).

З 1993 — ректор ПВНЗ «Кіровоградський інститут комерції», доцент кафедри педагогіки і психології. Автор наукових праць: «Проблема совершенствования урока в педагогическом наследии В.А. Сухомлинского» (1993), «В.А. Сухомлинский о самовоспитании школьников» (1995) та ін. Доктор філософії у педагогічних науках (1995). Президент Асоціації жінок-підприємців м. Кіровограда, член правління Кіровоградської обласної організації «Дія».

19

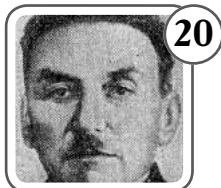
19 (1884) — 135 років тому народилася (м. Єлисаветград) Наталія Густавівна Нейгауз (1884-1960), піаністка, педагог. Сестра Генріха Нейгауза. Навчалася у музичній школі батьків, потім два роки у професора Варшавської консерваторії Олександра Міхаловського, після цього брала уроки у Леопольда Годовського в Берліні. Однією з перших

оцінила композиторський талант Кароля Шимановського. Восени 1907 повернулася до Єлисаветграда і 1 жовтня виступила з сольною програмою на сцені Громадського зібрання. Восени 1908 брала участь у Бетховенському вечорі, що відбувся в Єлисаветграді. Концертувала з братом у багатьох містах Європи. Газети Дортмунда,

Кельна і Гамбурга назвали її виступ «величезною сенсацією в музичному світі». У 1910 навчається у німецького піаніста та педагога К.Г. Барта. Завершивши навчання за кордоном, близько 1912 оселяється в рідному місті та присвячує себе піаністській педагогіці, викладаючи в Музичній школі Г.В. Нейгауза. Сприяє популяризації музики К. Шимановського в Єлисаветграді, виконавши 13.01.1918 р. його дві фортепіанні п'єси, бере активну участь у діяльності щойно створеного місцевого Товариства шанувальників науки та мистецтва. Влітку 1920 виходить заміж за професора музики, австрійського підданого Йоганна Штайнбаха й на завжди покидає рідне місто. Відтоді більше ніколи не зустрічалася з батьками і братом. Жила в Німеччині, займалася музичним вихованням доньки Астрід Шмідт-Нейгауз. Творчий фортепіанний дует Астрід та її чоловіка Ханса-Отто був одним із провідних камерно-інструментальних колективів Європи. Після Першої Світової війни подружжя пара, відійшовши від кар'єри виконавців, присвятили себе педагогіці, викладаючи у Вищій музичній школі Кельна.

20 (1894) — 125 років тому народився (с. Могильне, за іншими даними с. Хашувате Гайворонського району) Павло

Юхимович Забудовський (1894-1993), лікар, історик медицини, педагог. У 1910-1915 навчався на природознавчому та медичному факультетах Новоросійського університету в Одесі. Під час Першої світової війни служив військовим лікарем у госпіталях. У 1919 закінчив медичний факультет Київського університету. Брав участь у громадянській війні на Південно-Західному фронті. У 1922-1928 працював у Наркоматі охорони здоров'я РРФСР, науковим співробітником Інституту охорони здоров'я дітей і підлітків, Інституті санітарної освіти. З 1939 по 1972 — завідувач кафедри (від 1953 — курсу) історії медицини Центрального інституту удосконалення лікарів Міністерства охорони здоров'я СРСР. Доктор медичних наук (1963), професор (1964). Вважається одним з основоположників історії медицини в Радянському Союзі. Автор 250 наукових праць з історії вітчизняної і зарубіжної медицини. Головна з них — фундаментальна праця, курс лекцій у 2-х частинах «История отечественной медицины» (1960, 1971). Дружив з письменником, лікарем за фахом Михайлом Булгаковим. У 30-ті роки вони разом працювали в Інституті санітарної культури. Лауреат Державної премії СРСР.

20 (1949) — 70 років тому народився (с. Підлісне Козелецького району Чернігівської області) Віталій Миколайович Бабич, мовознавець, перекладач, громадський діяч. У 1970 закінчив факультет іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна, викладав у школах США (1978) та Англії (1979). Кандидат філологічних

наук (1978). Працював у КДПІ ім. О.С. Пушкіна з 1973 по 1994, деканом факультету іноземних мов у 1976-1993. Був головою обласної організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Г. Шевченка (1991-1994). Володіє англійською, німецькою та французькою мовами. Автор близько 20 наукових праць, зокрема посібника «Лінгвоукраїнознавча інтерпретація англomовного тексту» (1990). З 1994 живе у Києві, працює перекладачем у компанії ERC. Переклади англomовних письменників друкувалися у журналі «Всесвіт». Здійснив переклад праці німецького філософа Ганса-Георга Гадамера «Герменевтика і поетика». **Дочка Ярослава Бабич** (нар. 24.07.1976) – поетеса, автор декількох книжок, член Національної спілки письменників України. Має ступінь доктора філософії з економіки. Нині мешкає у Грузії. Викладає економіку в Міжнародній школі економіки ISET при Тбіліському державному університеті. **Син Богдан Бабич** (нар. 28.04.1978) – мовознавець, фахівець із комп'ютерної лінгвістики, працює в університеті м. Лідс (Англія), де захистив докторську дисертацію, асоційований професор Центру перекладознавчих досліджень. Автор близько 50 наукових праць. Член Союзу українців у Великій Британії (СУБ).

21

21 (1919) — 100 років тому народився (с. Рівне Новоукраїнського району) Іван Іванович Кувіка (1919-1982), військовий інженер. У 1938 закінчив Оріхівський сільськогосподарський технікум Запорізької області. **Працював агрономом Рівненської МТС.** З 1939 – у лавах Червоної Армії. Закінчив Архангельське військово інженерне училище (1941) та Вищу офіцерську інженерно-мінерну школу (1945). На фронтах Другої світової війни – з серпня 1941. У серпні-жовтні 1943 під його керівництвом на 700-кілометровому шляху знешкоджено чотири мінні поля, розміновано понад 100 км шосейних доріг, сотні будинків. Особливо відзначився у битві за Дніпро. У 1950 закінчив Військову академію ім. М.В. Фрунзе, з 1951 – старший викладач академій: Військово-Морської ім. К.Є. Ворошилова та Академії зв'язку ім. С.М. Будьонного в Ленінграді. Полковник запасу (1961). В 1965 без відриву від виробництва закінчив спецкурс Ленінградського інституту фізичної культури імені Лесгафта. З 1961 працював директором ДЮСШ, заступником директора Палацу спорту, очолював спеціалізовану школу фігурного катання у Ленінграді. З 1971 – на господарській та профспілковій роботі. Герой Радянського Союзу (1944).

22

22 (1949) — 70 років тому народилася (с. Плетений Ташлик Маловисківського району) Валентина Федорівна Левочко, журналіст, бібліограф, театрознавець і мистецтвознавець. **Середню освіту здобула у Кіровоградській СШ № 3. Закінчила філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна.** Працювала бібліотека-

рем та журналістом. Друкувалася з театрознавчими та мистецтвознавчими статтями, нарисами, рецензіями та інтерв'ю у найпрестижніших газетах і журналах Радянського Союзу. *Автор автобіографічно-мемуарної книжки «Новеллы из моей жизни» (2013), яка чекає на свого видавця.*

23 (1949) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) Юрій Онисимович Соловей, художник і скульптор, актор і режисер. З дитинства захоплювався живописом і театром. У 1969 закінчив Ярославське театральне училище, продовжував займатися образотворчим мистецтвом. З 1970 по 1974 працював актором і художником-постановником у театрах Одеси і Новгорода. У 1975-1985 — актор театру Ленсовєта у Ленінграді. Одружився з відомою актрисою Алісою Фрейндліх. Молоде подружжя навіть грало разом у декількох спектаклях, зокрема у «Варшавській мелодії» (розлучилися у 1990). З 1985 працював художником-постановником у ленінградських театрах і творчих об'єднаннях: «Факел» (1985-1987), концертна студія театральних артистів (1987-1989), театр «Російська антреприза ім. Андрія Миронова» (1989-1996). У 1989 відкрив своє художнє ательє для представників ленінградського художньо-музичного андеграунду. З 1992 по 2009 влаштував 18 виставок своїх творів у Ізраїлі, США, Франції, Росії. З 1996 — вільний художник. Живе у Німеччині, де в Гамбурзі має «Арт-студію Юрій Соловей». Твори зберігаються в приватних колекціях Франції, Бельгії, Швеції, Німеччини, Фінляндії, Ізраїлю та США. Член Європейської академії природничих наук. Нагороджений медаллю Леонардо да Вінчі. Член Міжнародного художнього фонду.

23

26 (1774) — 245 років тому народився (на Полтавщині) Карпо Стефанович Павловський (1774-1832 в Єлисаветграді), священник, протоієрей. Закінчив духовну семінарію (1794), служив у Миколаєві та Херсоні. *17.10.1794 одружився з дочкою Новомиргородського протоієрея Григорія Саражиновича. З 1809 — настоятель Єлисаветградського Успенського собору. Брав найактивнішу участь у рятуванні мешканців міста від епідемії чуми (1812-1813). Засновник та перший смотритель Єлисаветградського духовного училища (1820) (на знімку), викладав у ньому Закон Божий та латину до кінця життя.*

26

26 (1939) — 80 років тому народився (м. Ростов-на-Дону) Юрій Петрович Кунченко (1939-2006), математик, педагог. У 1962 закінчив радіофізичний факультет Томського університету. Працював науковим співробітником Томського університету, Сибірського фізико-технічного НДІ ім. В.Д. Кузнецова. *З 1979 по*

26

1990 працював у Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування, завідувач кафедри вищої математики (1985-1990). Доктор фізико-математичних наук (1988), професор (1989). З 1990 і до кінця життя працював у Черкаському державному інженерно-технологічному інституті: завідувач кафедри радіотехніки (1990-2005), проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків (2005-2006). Почесний громадянин м. Черкас (2000). Сфера наукових інтересів – нелінійна статистична радіотехніка. Створив свою унікальну всесвітньо відому наукову школу в галузі нелінійної статистичної обробки негауссівських сигналів. Автор понад 150 наукових праць, серед яких шість монографій. Дійсний член Нью-Йоркської академії наук (1992). У 1996 занесений до книжки «2000 видатних людей 20-го сторіччя», виданої Міжнародним біографічним центром у Кембриджі (Англія), а в 1997 обраний «Міжнародною людиною року – 1997» Американським біографічним центром. Заслужений працівник науки і техніки України (2006).

28

28 (1919) – 100 років тому народився (селі Костянтинівка Арбузинського району Миколаївської області) Арон Борисович Рєзнік (1919-1995), педагог. У 1936-1941 навчався на філологічному факультеті Одеського університету (закінчив у 1945). Учасник Другої світової війни. **З 1946 по 1963 працював завідувачем парткабінетом і бібліотекою, очолював відділ**

пропаганди та агітації Гайворонського райкому партії, одночасно викладав словесність у школі. З 1963 по 1979 – директор Гайворонської СШ № 5. Створив авторську школу, «школу Рєзніка», в якій навчали учнів самостійно здобувати знання, прищеплювали любов до книжок, виховували глибоке почуття громадянського обов'язку. Автор понад 200 статей з методики та дидактики викладання історії та суспільствознавства, російської мови та літератури, міжпредметних зв'язків, самоосвіти учнів тощо. Кандидат педагогічних наук (1977). З 1980 – старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту трудового навчання і профорієнтації АПН СРСР, завідувач науковою лабораторією з питань інновацій. **Ініціатор створення у 1992-1993 на міжшкільній основі класу «Самоосвіта» для учнів випускних класів трьох шкіл Гайворона.** Перебував у творчій дружбі з В.О. Сухомлинським.

30

30 (1949) – 70 років тому народився (с. Красногірка Голованівського району) Валерій Феофанович Марчак, художник і педагог. Закінчив Львівський інститут декоративно-прикладного мистецтва (ЛІДПМ). Художник станкового та монументального живопису, учасник республіканських та зарубіжних виставок. Викладав у ЛІДПМ: доцент, завідувач

кафедри живопису. У 2000 заснував Українську академію дизайну у Львові. Ректор академії, професор. Член Національної спілки художників України.

31 (1929) — 90 років тому народився (м. Мала Виска) Василь Дмитрович Грузін (1929–2012), журналіст. *Пережив нацистську окупацію, середню школу закінчив у 20 років. Після закінчення десятирічки як активний юнкор був зарахований літературним працівником маловисківської районки «Червоний прапор».*

У 1955 закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Працював власним кореспондентом газети «Зоря Полтавщини», редактором міськрайонної газети «Ленінська зоря» (м. Лубни). З 1976 і до кінця життя — в одній із найпопулярніших українських газет «Сільські вісті»: завідувач, редактор відділу суспільно-політичного життя. З 1998 — заступник головного редактора, з 2003 — головний редактор «Сільських вістей». Кавалер ордена «За заслуги» III ступеня (2005). Заслужений журналіст України.

2.05.1929 (90 років тому) — На сцені Зінов'євського театру відбувся концерт видатного російського співака, народного артиста Республіки Л.В. Собінова.

3.05.1919 (100 років тому) — Українське повстанське військо отамана М. Григор'єва, що вчинило антирадянський заколот, захопило Єлисаветград і утримувало місто три тижні. Під час єврейського погрому було вбито понад три тисячі людей.

8.05.1814 (205 років тому) — З нагоди захоплення російською армією Парижа в Єлисаветграді влаштовано громадський бал, на який витрачено 1931 руб. 20 коп.

8.05.1919 (100 років тому) — Отаман Микола Григор'єв видав у Єлисаветграді свій знаменитий «Універсал», в якому висунув гасло «за радянську владу без комуністів».

13.05.1924 (95 років тому) — В Єлисаветград прилетів перший пасажирський літак, що відкрив повітряну лінію Харків–Одеса. Вона мала такий маршрут: Харків–Полтава (120 км), Полтава–Єлисаветград (190 км), Єлисаветград–Вознесенськ–Одеса (250 км). Поштово-пасажирське повітряне сполучення здійснювалося літаком «Дорньє-Комета», розрахованим на 5 осіб.

15.05.1864 (165 років тому) — Отримано дозвіл на присвоєння генерал-ад'ютанту, графу Д. Остен-Сакену звання почесного громадянина м. Єлисаветграда.

18.05.1904 (115 років тому) — Освячено та відкрито лікарню Св. Анни Єлисаветградського комітету Російського товариства Червоного Хреста.

25.05.1914 (105 років тому) — З нагоди 150-річчя від дня заснування Єлисаветградського гусарського полку міська дума від міста Єлисаветграда подарувала полку ікону Св. Єлисавети.

27.05.1764 (255 років тому) – Отримано копію указу Катерини II, який починається так: «За благо изобрели мы имеющиеся в Заднепровских местах наших Новосербское и все при крепости Св. Елисаветы селения назвать ныне Новороссийскою губерніею, определяя в оную командиром Мельгунова...». З утворенням Новоросійської губернії у фортеці Св. Єлисавети було засновано митницю.

30.05.1834 (185 років тому) – Єлисаветград відвідав французький маршал Мармон. У книзі про свої подорожі відзначив наше місто як одне з кращих на півдні Росії.

Травень 1784 (235 років тому) – В Єлисаветграді спалахнула епідемія чуми, померло щонайменше 250 людей.

Травень 1799 (220 років тому) – Територія Олександрійського повіту вперше увійшла до складу Єлисаветградського.

Травень 1859 (160 років тому) – Споруджено цукровий завод у с. Могильному Гайворонського району.

Травень 1879 (140 років тому) – З фортеці Св. Єлисавети М.І. Кутузов разом із Єлисаветградським кінно-єгерським полком вирушив у похід проти турків.

Травень 1869 (150 років тому) – Введено в дію залізницю Єлисаветград-Кременчук.

Травень 1889 (130 років тому) – Поміщик В. Бракер побудував у с. Комишува-тому (нині в складі смт Компаніївки) паперову фабрику, яка за рік виготовляла з соломи 12 тисяч пудів обгорткового паперу. На ній працювали 200 робітників.

26.05.1899 (120 років тому) – В Єлисаветграді за проектом міського архітектора О.Л. Лишневського почалося спорудження будівлі «Пушкінського народного училища» (тепер ЗШ №7 ім. О.С. Пушкіна).

Травень 1909 (110 років тому) – Вихідцями із сусіднього с. Цибулевого засновано с. Богданівку Знам'янського району.

ЗЕМСЬКИЙ ДІЯЧ МИКОЛА БОРИСОВ У СПОГАДАХ ОНУКИ

Колись у газетах досить популярною була рубрика «Повертаючись до надрукованого». Вона з'являлася тоді, коли на публікацію відгукувалися читачі, надаючи авторові додаткову інформацію, невідомі йому факти, дещо уточнюючи. Нині таке трапляється надзвичайно рідко. Я вже й не пам'ятаю, коли востаннє читачі намагалися допомогти мені таким чином заповнити прогалини в життєписі якоїсь видатної особистості минулих часів. І ось, нарешті, я, що стало приємною несподіванкою, був удостоєний такої честі.

Деякі місяців тому я опублікував нарис про подвижницьку діяльність братів-українофілів Євгена та Миколу Борисових – видатних діячів Єлисаветградського та Олександрійського повітових земських зібрань. У ній я з прикрістю констатував, що опинилися вони серед напівзабутих особистостей, що не вдалося відшукати їхніх фотознімків, що невідомо навіть, де й коли помер молодший з братів – Микола Борисов.

На цю публікацію відгукнулася киянка Людмила Іллівна Колчинська, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник відділу нейрохімії Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця. Вона повідомила, що Микола Іванович Борисов – її прадід! А найголовніше, що вона має спогади про нього своєї матері, відповідно онуки Борисова Ірини Давидівни Колчинської (1917-1994) та його фотознімок. Прикметно, що Ірина Давидівна, як і її донька, була біохіміком за фахом, кандидатом біологічних наук. Свої спогади про незабутнього дідуся вона писала похапцем на початку 90-х років, незадовго до смерті.

Спогади містять надзвичайно цінну, передусім для олександрійських краєзнавців, інформацію про Миколу Борисова. Виявляється, він мешкав і напрочуд плідно працював в Олександрії земським статистиком, а потім викладачем технікуму 46 років (з 1887 по 1933 рік), там же помер і похований. Настільними книгами всіх, хто цікавиться історією Олександрійського повіту, мають стати принаймні три фундаментальні праці, упорядковані Миколою Івановичем: «Систематический свод постановлений Александрійского уездного земского собрания с 1865 по 1889 годы», «Список землевладельцев Александрійского уезда на 1896 год», «Первый систематический каталог Александрійской общественной библиотеки» (1903).

Щодо фотознімка Миколи Борисова, то він дійсно унікальний. Зроблений в Єлисаветграді у фотоательє Тираспольського у 1889 році. Очевидно, це сталося під час відвідин брата Євгенія, який тоді працював у Єлисаветградському земстві.

Спогади Ірини Давидівни, попередньо відредаговані та перекладені українською мовою, пропоную увазі читачів.

ЖИТТЯ І СМЕРТЬ В ОЛЕКСАНДРІЇ

Мій дід Микола Іванович Борисов був сином священика із села Вербо-вель, розташованого за 2 км від Моринців – батьківщини Т.Г. Шевченка. Крім нього, були дві сестри Неоніла й Олена і брат Євген. Дід був наймолодшим і втратив батька у дворічному віці.

У 9 років дідуся повезли на пароплаві до Києва на навчання у духовній семінарії, де вже перебував старший брат Євген. Від пристані до будинку сестри Ніли, яка вийшла заміж за полковника, йшли пішки під свист і улюлюкання хлопчаків. Причиною такої реакції було сільське вбрання маленького Миколки – він приїхав у довгій сорочці й без... штанів. Після закінчення училища, а потім і духовної семінарії, в яких брати Борисови, як сини покійного священика, навчалися безкоштовно, вони не виявили бажання навчатися у духовній академії. Натомість вступили до університету: дід – на медичний факультет Київського, а Євген – на юридичний факультет Новоросійського в Одесі.

Закінчити університет дідуся не вдалося. Оскільки він брав участь у студентських заворушеннях, то був виключений з 4-го курсу університету з «вовчим білетом», без права жити у губернських містах. Так дідуся опинився у маленькому повітовому місті Олександрії, залізнична станція називалася «Олександрія Херсонська». Тут він придбав невеличкий будинок на околиці, за полотном залізниці, прямисінько навпроти будівлі вокзалу, де й поселився з матір'ю Марією Іванівною Борисовою.

Де і як він познайомився з моєю майбутньою бабусею – Катериною Іванівною Чичугіною, я не знаю: у дитинстві цим не цікавилася, а тепер від кого дізнаєшся? Бабуся була років на 8-10 молодшою від дідуся. Вона була

вродливою, музично обдарованою, надзвичайно охайною та хазяйновитою жінкою. Жила родина Борисових у достатку. Подружжя мало трьох дітей – дядю Юру, маму й тьотю Олю. Спочатку наймали будинок у Єзерських на вулиці Центральній, потім переїхали на Миколаївську (пізніше Пролетарську) вулицю у власний будинок із 8 кімнат. У дворі були ще два будинки. Один завжди винаймав зубний лікар Варшавський, а в іншому – дерев'яному флігелі – жили квартиранти.

Дідусь Микола Іванович був незвичайною особистістю: талановитим ученим, надзвичайно делікатним і добрим чоловіком. Його біографія була непростю. Людина високої культури і неабиякого інтелекту, він був позбавлений гідного товариства, позаяк жив у закутковій Олександрії.

Його скромність і делікатність, доброта й порядність були просто такі легендарними. Коли мамина подруга Марія Іванівна хотіла охарактеризувати когось із своїх знайомих як винятково хорошу людину, вона говорила: «Он человек вроде Николая Ивановича». («Він схожий на Миколу Івановича»).

В енциклопедії «Гранат» про дідуся та його брата була стаття, про що я дізналася цілком випадково. Коли я дідусеві про це сказала, то він зняковів і недбало махнув рукою. Це, мовляв, така дрібниця, про яку й говорити не варто.

Запам'ятався епізод під час єврейських погромів 1905 року. Дідусь з бабусею, маючи трьох власних дітей, прихистили у себе в будинку кілька єврейських родин. На підвіконня виставили ікони. Проте погромникам хтось доніс, що тут ховають євреїв, і вони спробували увірватися у квартиру, але дідусь їх не впустив, ризикуючи життям. Натомість, коли дідусь смертельно захворів, у синагозі Олександрії було проведено спеціальне богослужіння, на якому євреї молилися про його одужання.

Перечитавши написане, з прикрістю зрозуміла, наскільки я безсила передати всю велич цієї незвичайної людини, котру мала за щастя знати й любити, не усвідомлюючи того, яке чудо випало на мою долю. Адже дідусь приділяв мені стільки часу й уваги! Читав книги, ми здійснювали тривалі прогулянки околицями Олександрії. Він учив мене розуміти й любити природу. Як нам гарно було удвох! Тихим голосом дідусь завжди розповідав

щось цікавеньке. Ніколи не читав мені нотацій, не повчав. Майже ніколи не повторювався, а коли й повторювався, то якось по-новому. Влітку ми ходили зранку купатися, дід навчив мене плавати й пірнати, я полюбила річку. Зробив мені гойдалку. Взимку катав мене на санчатах, допоки я сама не навчилася це робити.

Коли я пішла до школи, спочатку пробував зі мною займатися тато, але йому не вистачило терпіння, і дідусь перехопив (дуже тактовно) ініціативу. Згодом я завжди готувалася до занять самостійно, без сторонньої допомоги, в якій не було потреби. Я у дитинстві часто хворіла і завжди у важкі хвилини (банки, компреси, клізми, змазування мигдалин або болючі перевязки гнійних ран на нозі – було й таке) дідусь якось непомітно й тихо опинявся поруч, і мені відразу ставало легше. Сьогодні б сказали, що у нього було сприятливе для мене «біополе». І дійсно, одна його присутність під час хвороби додавала мені сил і впевненості, і біль відступав. Тому можна зрозуміти моє невідбутнє горе, коли помирив і помер дідусь. Захворів він навесні лиховісного в історії України 33-го. Дідусь слабнув і набрякав на очах, подовгу, сидючи, спав. Сумно було бачити, як з нього витікає життя. Пам'ятаю, як він сказав мамі, що вже не здатний розпалювати печі. Топили тоді вугіллям, а це нелегка справа. Поки дідусь топив, він відчував свою корисність в будинку. Різке погіршення здоров'я, просто удар у серце, він отримав, коли прочитав листівку із Нікополя (від тьоті Софії і дяді Юри) про те, що у бабусі, котра жила у них тієї зими, стався інсульт і її розбив параліч. Буквально через декілька днів дідусь остаточно зліг у дуже важкому стані. Він не втрачав притомості й наполегливо просив покласти його в лікарню, аби не бути родині тягарем. Тато влаштував його в окрему палату. Лікував сам з Всеволодом Степановичем. Дідусь марнів на очах і врятувати його не вдалося. Мама відвідувала дідуса двічі на день, тато регулярно навідувався в палату. Дідусь усіх вражав ясним розумом і чудовою пам'яттю навіть на смертному ложі. Наприклад, тато з В.С. пошепки говорили про людодідів, яких привозили до лікарні з навколишніх сіл. Все це відбувалося жахливою весною 33-го року. І раптом вони побачили, що дідусь щось шепоче. Прислухалися – виявляється, він дав їм точну статистичну довідку про людодідство в одній з губерній Росії під час голоду, вказавши і рік, коли це сталося, і назву праці, і навіть сторінку. Помер дідусь 21 березня 1933 року. У мене й дотепер стискується серце в мої 74 роки, коли я про це згадую. Тоді ж його смерть настільки вразила мене, що я, легковажна дівчинка, без будь-яких нагадувань чи спонукань, майже рік не відвідувала ні кіно, ні театр, ні танці, які так любила до й після смерті дідуса.

Спасибі тобі, любий дідусю, за те, що ти був у моїй долі, не кожному випадає щастя знати і любити таку видатну людину. Це я почала усвідомлювати ще в дитинстві та юності, а надто гостро відчуваю нині у старості,

коли підбиваю підсумки свого життя. Бабуся пережила його (якщо можна назвати її стан життям) на 7 місяців, померла 12.10.33 року в Нікополі.

Ховали дідуса з лікарні. Везли на підводі, позаду йшла невелика групка родичів. Приїхали діти: Юра – з Нікополя, Оля – з Києва. Оркестр і колектив технікуму механізації сільського господарства, де в останні роки дідусь, уже будучи пенсіонером, викладав економічну географію, на похорон запізнилися. Поховали дідуса на кладовищі за вокзалом, де мы часто з ним гуляли в розсаднику. Треба сказати, що розсадник в Олександрії був чудовий. Дуже гарний доглянутий сад, з величезною кількістю різноманітних порід дерев, чагарників і квітів. Повітря за вокзалом було напрочуд чисте, пахло польовими квітами, полином і тим особливим ароматом степу, який я полюбила на все життя. За вокзалом були кургани, про походження яких дідусь так захоплює розповідав. Пам'ятника на могилі ми не встановили ні тоді, ні після, лише посадили хрестиком півники, за якими доглядали до війни. Після війни, уже у 80-ті роки, я намагалася відшукати могилу дідуса і, звісно ж, не знайшла, тому поклала квіти на чужу могилу, де росли півники.

Під час похорону стався моторошний епізод, що назавжди врізався в пам'ять. До кладовища підїхала висока гарба, накрита великим шматком брезенту. Візник відкинув брезент і почав вихоплювати за ноги оголені трупи й скидати їх у величезну, заздалегідь підготовлену яму. Це були дистрофіки, що померли у лікарні. Вони надходили з навколишніх сіл і брели до лікарні в надії не стільки на медичну допомогу, скільки на тарілку рідесенького супу, яким годували цих нещасних. Багато з них не доходили до лікарні й падали прямо в пилюку посеред вулиць, де й помирали. Іноді, коли я прямувала до школи, я бачила ці страхітливі тіні людей, що брели від ринку до лікарні. Повертаючись зі школи, бачила їх або в агонії, або вже мертвими. Від них поширювався жахливий сморід, позаяк ці люди не милися – не було чим і не було сил. Крім того, від голоду розкладалися білки їхніх тіл.

Після смерті дідуса ми невдовзі продали будинок на Пролетарській № 5, де я народилася, а гроші відіслали у Нікополь, оскільки бабуся була паралізована і для догляду за нею потрібні були кошти...

ЧЕРВЕНЬ

1

1 (1934) — 85 років тому народився (с. Терноватий Кут Криворізького району на Дніпропетровщині) Іван Васильович Кравцов (1934-2010), актор. У 1957 закінчив Харківський театральний інститут (курс Івана Мар'яненка). З 1961 до 1977 та з 1979 і до кінця життя служив у *Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького*. Зіграв

близько 200 ролей: Возний («Наталка Полтавка» І. Котляревського), Шельменко («Шельменко-денщик» І. Квітка-Основ'яненко), Оверко («Фараони» О. Коломійця), Микола Задорожний («Украдене щастя» І. Франка), Калитка, Гervасій, Мартин Боруля («Сто тисяч», «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого) та ін. Народний артист України (2001).

2

2 (1854) — 165 років тому народився (м. Єлисаветград) Сергій Кирилович Соколов-Бородкін (1854-1918), громадський діяч, філантроп. *Походив із української родини, що поселилася у фортеці Св. Єлисавети після її заснування.* З 1868 по 1874 навчався в Імператорському ліцеї у Москві, отримав

срібну медаль. У 1879 закінчив фізико-математичний факультет Московського університету зі ступенем кандидата наук. У 1880 одружився зі старшою дочкою власника знаменитої Трьохгорної мануфактури Любові Іванівні Прохоровій (1857-1881 (похована в Новодівичому монастирі в Москві). Мав дочку Любов Сергіївну (1881-1968). Після раптової смерті молодшої жінки зі схвалення тещі Анни Олександрівни Прохорової одружився з її третьою дочкою Варварою. У цьому шлюбі народилися Міліца Сергіївна Соколова-Бородкіна (1892-1960, друга дружина видатного музиканта, уродженця Єлисаветграда Генріха Нейгауза). **З 1883 — повітовий і губернський гласний, мировий суддя, член правління ЄЗРУ, казначей Єлисаветградського благодійного Товариства поширення грамотності й ремесел, попечитель народної бібліотеки-читальні. Засновник лікарень та навчальних закладів у Єлисаветграді. Був почесним попечителем земської школи у с. Червоновершка Компаніївського району (родовому маєтку Соколових-Бородкіних). Окрім Червоновершки, володів на Єлисаветградщині селами Федорівка, Драчеве, Савичівка та іншими — загальною площею 9 тисяч десятин землі.** З 1914 — член правління Товариства Прохоровської Трьохгорної мануфактури. *На знімку: маєток Соколових-Бородкіних у с. Червоновершка, збудований за проектом єлисаветградського міського архітектора Андрія Достоєвського.*

2 (1869) — 150 років тому народився (с. Табурище, нині м. Світловодськ) Андреолетті (справжнє прізвище **Іван Іванович Пагірєв**) (1869 — після 1925), скульптор.

Походив із селян. У 1890 його усиновив італійський художник Джованні (Іван Іванович) Андреолетті, який працював у Росії. У 1894 юнак закінчив Одеську рисувальну школу, а у 1900 — скульптурне відділення Академії мистецтв, де навчався у В. Беклемішева. У 1900 отримав звання класного художника та закордонне пенсіонерство за роботу «Вдалий улов». У 1901 здійснив поїздку в Італію. Брав участь у Весняній виставці АМ (1905). З 1908 викладав у Рисувальній школі Товариства заохочення мистецтв у Петербурзі. Найвідоміші твори: пам'ятник засновнику Харківського університету Василю Каразину (1905, архітектор О. Бекетов), надгробок М.О. Римського-Корсакова на Новодівичому кладовищі Олександрівської лаври, виконаний з мармуру за ескізом М.К. Реріха у 1912 (нині — у Некрополі майстрів мистецтв Росії). У квітні 1917 став членом-засновником Спілки художників-скульпторів. Після 1917 жив у Франції, де одружився з художницею Є. Іллінською. Копія зі скульптури «Вдалий улов» встановлена в П'ятигорську як фонтан (на знімку).

2

3 (1939) — 80 років тому народився (м. Кіровоград) Генадій Семенович Гун, учений-металург, громадський діяч.

У 1961 закінчив Магнітогорський гірничо-металургійний інститут. Викладає в ньому вже понад 50 років: незмінний завідувач кафедри «Матеріалознавство, якість та сервіс металургійних і машинобудівних технологій», нині — радник ректора Магнітогорського державного технічного університету ім. Г.І. Носова. Створив наукову школу в галузі порошкової металургії. Підготував 14 кандидатів і 3 докторів наук. Автор 12 монографій. У 60-ті роки ХХ століття створив студентський камерний оркестр, який багато гастролював, став лауреатом міжнародного фестивалю «Варшавська осінь». Доктор технічних наук, професор. Почесний металург РФ. Лауреат Державної премії в галузі науки і техніки. Заслужений діяч науки РФ. Заслужений працівник культури РРФСР.

3

8 (1829) — 190 років тому народився (м. Ставрополь, Росія) Микола Георгійович Емануель (1829-1875), військовий діяч, **син героя Вітчизняної війни 1812 Г.А. Емануеля (1775-1837)**. У 1847 закінчив Пажеський корпус. На початку 50-х років був поручиком лейб-гвардії Кінного полку, потім — майором Маріупольського гусарського полку. З 1869 служив управляючим Полтавського депо Головного управління державного кіннозаводства. Полковник (1872). Залишив помітний слід в історії російської дуелі — 12 разів виходив на поєдинок. Надто запаль-

на вдачу, певно, й перешкодила йому здобути генеральський чин. *Перебуваючи у відставці, обирався гласним Єлисаветградського повітового земства (1865-1868). Похований в Єлисаветграді в окремому склепі поруч з батьковою усипальнею.*

8 (1924) — 95 років тому народився (с. Таращанка, нині у складі с. Іскрівка Петрівського району) Павло Васильович Плєскановський, конструктор. З 1947 працював конструктором на Дніпропетровському автомобільному заводі (з 1951 — знаменитий Південний машинобудівний завод). У 1964 без відриву від виробництва закінчив Дніпропетровський державний університет зі спеціальності «Виробництво літальних апаратів». Інженер-конструктор, провідний інженер, начальник лабораторії холодного штампування металів, заступник начальника відділу нової техніки, начальник відділу підготовки виробництва. Автор багатьох винаходів (в основному в галузі технології та конструкції ракетних двигунів, трубчатих камер, сільськогосподарських машин). Нагороджений медалями ім. М.К. Янгеля, В.П. Глушка, Ю.В. Кондратюка та ін. Заслужений винахідник УРСР (1976).

10

10 (1899) — 120 років тому народився (с. Червоне Олександрійського повіту) Леонід Антонович Усачов (1899-1965), композитор і диригент. Диригуванню, співу та композиції навчався 1919-1923 у Харкові. *У 1920-1922 працював співаком у трупі Биковського в Олександрії. У 1921 художник Б.В. Йогансон створив його портрет (зберігається у*

Дніпропетровському художньому музеї). У 1923-1928 викладав музику та керував хором Олександрійського педагогічного технікуму. У 1928-1948 — головний диригент капел у Запоріжжі. Заснував Державну хорову капелу «Дніпрельстан» (1928), з 1948 — керівник хорової капели Дніпропетровської філармонії. Автор опери-балету «Муха-цокотуха» (за твором К. Чуковського, 1945); циклу романсів та пісень на сл. Т.Г. Шевченка (1960), «Думи про Запорізьку Січ» (сл. П. Ребра, 1961); пісень, вальсів, поем, од, ораторій та романсів (близько 100) на вірші О. Пушкіна, М. Лермонтова, Ф. Тютчева, А. Ахматової, О. Твардовського, М. Рильського та інших поетів; музики до спектаклів Запорізького театру ім. М. Щорса.

13

13 (1939) — 80 років тому народився (м. Кіровоград) Валерій Денисович Гоппа, математик. У 1956 закінчив Київське Суворовське училище. В 1964 — факультет приладобудування МВТУ ім. Баумана. В 1972-1973 став лауреатом премії IEEE Американського інституту інженерів електротехніки та електроніки за кращу статтю з теорії ін-

формації. Доктор фізико-математичних наук (1981). Працював у Центральному економіко-математичному інституті (ЦЕМІ), в Інституті проблем передачі ін-

формації (ІППІ) та Обчислювальному центрі Російської Академії Наук (ОЦ РАН). У 1986-1990 читав курс лекцій з алгебраїчної теорії інформації на спеціальному факультеті інформатики Московського геологорозвідувального інституту. Автор монографій: «Geometry and Codes (Mathematics and its Applications)», «Введение в алгебраическую теорию информации», «Универсальные неприводимые модули». Вперше досліджені ученим алгебраїко-геометричні коди (АГ-коди) отримали на його честь міжнародно визнану назву «Коди Гоппа».

13 (1989) — 30 років тому народився (с. *Надлак Новоархангельського району*) **Вадим Юрійович Танський** (1989-2016), герой АТО. Служив стрільцем у 37-му окремому мотопіхотному батальйоні 56-ї окремої мотопіхотної бригади. Загинув 15.02.2016 внаслідок вогнепального поранення в районі с. Гранітне Волноваського району Донецької області. *Похований у рідному селі*. Нагороджений (посмертно) відзнакою «За мужність та відвагу».

13

15 (1894) — 125 років тому народився **Микола Григорович Чеботарьов** (1894-1947), математик. *Навчався у Єлисаветградській гімназії (1904-1907)*, закінчив Київський університет (1916). З 1927 — професор Казанського університету, доктор фізико-математичних наук, засновник Казанської алгебраїчної школи. Член-кореспондент АН СРСР (з 1929), лауреат Державної премії СРСР (1947). Президією АН СРСР засновано премію імені М.Г. Чеботарьова, його іменем названо науково-дослідний інститут математики і механіки при Казанському державному університеті, присвячено експозицію музею історії закладу.

15

19 (1924) — 95 років тому народився **Василь Володимирович Биков** (1924-2003), білоруський письменник. За фахом — учитель. Учасник Другої світової війни. Автор повістей «Журавлиний крик» (1960), «Третя ракета» (1962), «Альпійська балада» (1964), «Сотников» (1970), «Обеліск» (1971), «Дожити до світанку» (1972), «Вовча зграя» (1974), «Його батальйон» (1975), «Знак біди», «Кар'єр» та ін. Повісті «Круглянський міст» та «Мертвим не болить» за радянських часів були заборонені. *У боях під Кіровоградом (зима 1944) був важко поранений, отримав контузію, вважався загиблим. Тривалий час його ім'я було викарбуване на обеліску Слави с. Велика Северинка Кіровоградського району. Письменник відвідував місце своєї «смерті» та «воскресіння», листувався з педагогічним колективом Великосеверинівської школи.* Майже всі твори

19

письменника екранізовані. Останні роки життя провів в еміграції (Фінляндія, Німеччина, Чехія), де й помер. Похований на батьківщині, в столиці Білорусі. Лауреат Державної премії СРСР (1974).

19

19 (1929) — 90 років тому народився (с. Дмитрівка Знамянського району) Володимир Ілліч Тимошін (1929-1999), оперний та концертно-камерний співак (тенор). У 1951-1955 навчався у Московській та Ленінградській консерваторіях, закінчив Київську консерваторію (1975). У 1952-1956 — соліст Ленінградського театру опери та балету імені

Сергія Кірова. Лауреат VI Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Москві (1957) та Міжнародного конкурсу вокалістів у Тулузі (1958). У 1956-1978 — соліст Київського театру опери й балету. У 1978-1987 — соліст Укрконцерту. Від 1976 — викладач Київської консерваторії, професор (1991). Похований на Байковому кладовищі. В аудиторії № 28 Київської консерваторії, де працював співак, йому встановлено мармурову меморіальну дошку. Народний артист УРСР (1965).

20

20 (1954) — 65 років тому народився (сmt Дмитрове, нині Олександрійське Олександрійської міськради) Іван Васильович Казачков, фахівець у галузі гідродинаміки. У 1976 закінчив механіко-математичний факультет Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Працював в Інститутах кібернетики (1976-1983), теплофізики (1983-1985) АН УРСР,

електродинаміки НАНУ (1985-1995). З 1989 — провідний науковий співробітник, начальник відділу Державного науково-технічного центру ядерної та радіаційної безпеки. Доктор технічних наук (1991). Водночас 1995-2000 — професор кафедри кібернетики Київського інституту сухопутних військ. З 2004 по 2009 — професор кафедри АЕС Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Від 2009 очолює кафедру прикладної математики та інформатики Ніжинського університету (Чернігівська область) та кафедру теплоенергетики Державної академії житлово-комунального господарства (Київ). З 1998 читає лекції у Королівському технологічному університеті (Стокгольм): від 2008 — афілійований професор. Автор 7 монографій та навчальних посібників, 5 патентів на винаходи.

21

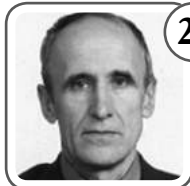

21 (1919) — 100 років тому народився (м. Олександрія) Віктор Дмитрович Єдкін (1919-1993), військовий діяч (льотчик). У 1937 закінчив Ждановський металургійний технікум. До 1940 навчався у Чугуївському авіаційному училищі. На фронтах Другої світової війни — з перших днів. Здійснив 350 бойових вильотів, провів 150 повітряних боїв, збив

21 літак. До 1951 служив у реактивній авіації Групи радянських військ у Німеччині. Полковник запасу (1955). До 1974 – механік гідрографічної лабораторії кафедри гідрології Одеського метеорологічного інституту. Герой Радянського Союзу (1945).

21 (1959) — 60 років тому народився (с. Підвисоке Новоархангельського району) **Володимир Васильович Поліщук**, журналіст і краєзнавець. Має дві вищі освіти.

Журналістську діяльність розпочав у багатотиражній газеті «Будівельник» тресту «Кіровоградбуд». Друкується у ЗМІ з 1979. У радянські часи публікувався у республіканських та центральних виданнях: газети «Правда», «Літературная газета», «Літературна Україна», журнал «Вітчизна» та багатьох інших. З 1993 по 2005 працював у органах внутрішніх справ: начальник центру громадських зв'язків УМВС в області, полковник міліції. З 2005 по 2016 викладав у Кіровоградській філії університету «Україна», з 2017 – у Центральноукраїнському національному технічному університеті. З 2005 – кореспондент обласної газети «21-й канал», працював власкором газети «День». Лауреат кількох журналістських конкурсів. Автор низки книжок краєзнавчої тематики, написаних на архівних матеріалах і виданих власним коштом: «Зроблено в Єлисаветграді» (2014), «Будинок, якого вже немає» (2014), «Про що писали єлисаветградські газети» (2015), «Там, де Інгул круто вився» (2016), «Неатрибутоване місто» (2016), «Убивство на фортечних валах» (2017), «Сто років тому» (2018)». Всі вони розміщені на сайті ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. *Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (2018). Перший лауреат міської журналістської премії імені Віталія Ципіна (2018).*

21

23 (1991) — 100 років тому народився (м. Єлисаветград) **Іван Васильович Терент'єв** (1919-1991), актор.

У 1937 закінчив середню школу у рідному місті. З 1938 по 1940 навчався в Одеському педагогічному інституті. Учасник Другої світової війни, фронтовик, відзначений бойовими нагородами. З 1945 – актор Кіровоградського обласного російського театру ім. С.М. Кірова. З 1959 по 1961 працював у російському драматичному театрі м. Жданова, куди був переведений з Кіровограда театр ім. С.М. Кірова. У 1961-1991 – актор Кіровоградського обласного українського музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького.

У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особовий фонд І.В. Терент'єва. У 2009 оперна співачка Катерина Іванівна Терент'єва видала книжку «Театр пам'яті моеї», присвячену батькові. Заслужений артист УРСР (1982).

23

24

24 (1919) — 100 років тому народився (*с. Підгайці Кіровоградського району*) **Федір Іванович Говоров** (1919-1943), військовий діяч (артилерист). **У 1935 закінчив 8 класів та школу фабрично-заводського навчання у Кіровограді. Працював токарем на заводі «Червона Зірка».** В армії служив з 1939. В 1942 закінчив прискорений курс Ростовського артилерійського училища. Гвардії старший лейтенант, командир вогневого взводу 276-го гвардійського легкого артилерійського полку. Був нагороджений орденом Червоної Зірки й медаллю «За бойові заслуги». Свій подвиг здійснив 23.10.1943 біля села Красний Рог у Білорусії, самовіддано кинувшись з гранатою на ворожі війська й ціною життя відволікши чимало сил противника, завдяки чому радянські війська втримали позиції. Похований у Чернігові. Герой Радянського Союзу (посмертно, 1944).

24

24 (1979) — 40 років тому народився (*с. Серебряне Світловодського району*) **Василь Миколайович Столярів** (1979-2015), герой АТО. Закінчив загальноосвітню школу. Мешкав у селищі Вознесеньське Вознесенського району Миколаївської області. 28.01.2015 мобілізований до лав Збройних Сил України. З 2015 брав участь в антитерористичній операції на сході України. Служив старшим механіком-водієм 72-й окремої механізованої бригади, молодший сержант. Загинув 7.12.2015 під час виконання бойового завдання в районі с. Андріївки Волноваського району Донецької області. 18.12.2015 похований на кладовищі селища Вознесеньське Вознесенського району Миколаївської області.

28

28 (1954) — 65 років тому народився (*с. Заліське Тальнівського району Черкаської обл.*) **Олексій Дмитрович Брайченко**, історик і педагог. З відзнакою закінчив історичний факультет Київського університету ім. Т.Г. Шевченка. **З 1981 по 2002 працював у КДПІ ім. О.С. Пушкіна (з 1997 — КДПУ ім. В.К. Винниченка): декан історичного факультету (1994), проректор з наукової (1996) та навчально-виховної (з 1998) роботи.** Кандидат історичних наук

(1989), доцент (1993). **Керівник Кіровоградського регіонального наукового центру дослідження історії Центральної України Інституту історії України НАН України.** Упорядник та один з авторів наукового збірника «Центральна Україна за доби класичного середньовіччя: студії з історії XIV ст.» (2003) та інших наукових праць (загальним числом понад 80). Голова обласного відділення Товариства зв'язків з українцями за межами України (1997-2002), голова обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури (2000-2002). З 2002 — заступник директора Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів Національної академії

державного управління при Президентів України, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту. Дослідник Синьоводської битви (праця «Синьоводська проблема: перспективи комплексних краєзнавчих досліджень»). Упорядник книжки «Сині Води в усній народній та художній творчості. До 650-річчя Синьоводської битви» (2012). Нині заступник директора Інституту Публічного управління та кадрової політики Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Заслужений працівник народної освіти України (1997).

28 (1984) — 35 років тому народився (м. *Кіровоград*) **Андрій Валерійович П'ятов**, спортсмен, футболіст (голкипер).

Почав грати у футбол у рідному місті. У 1998 запрошений у спортінтернат до футбольної школи «Молодь» (м. Полтава). Грав за клуб вищої ліги «Ворскла» (Полтава). Зріст – 190 см, вага – 78 кг. З 2006 – гравець донецького «Шахтаря» та Національної збірної України. 7-разовий чемпіон України, 6-разовий володар Кубка України, 5-разовий володар Суперкубка України. У 2009 та 2010 визнавався кращим воротарем та кращим гравцем чемпіонатів України. *У складі донецького «Шахтаря» у 2009 виграв один з найпрестижніших футбольних трофеїв Європи – Кубок УЄФА, який привозив показати вболівальникам рідного міста.* Кавалер ордена «За мужність» III (2006) та II (2009) ступенів. Заслужений майстер спорту України (2009).

28

29 (1939) — 80 років тому народилася (селище *Дергачі Харківської області*) **Валентина Максимівна Дигало** (1939-2007), бібліотекознавець.

У 1962 закінчила Харківський державний бібліотечний інститут. Працювала бібліотекарем Компаніївської дитячої бібліотеки, завідувачкою Кіровоградською районною бібліотекою для дітей, завідувачкою відділу обласної бібліотеки для дітей ім. А.П. Гайдара, завідувачкою Кіровоградської міської бібліотеки для юнацтва ім. Т.Г. Шевченка. **З 1978 по 2002 — перший директор обласної бібліотеки для юнацтва ім. О.М. Бойченка (нині бібліотека імені Євгена Маланюка).** Значну увагу приділяла зміцненню матеріальної бази бібліотеки. У 1996 домоглася від влади виділення бібліотеці додаткових 300 кв. м, які займав овочевий магазин, для відділу абонементу, що дало змогу розширити площі обслуговування користувачів та поліпшити умови праці бібліотекарів. За її ініціативою спільно з Кіровоградською державною телерадіомовною компанією у 1996 було створено єдиний в Україні телевізійний молодіжний клуб «Відкриті двері». Сприяла виданню двох колективних збірок поезій переможців обласних конкурсів юних талантів «О, мово моя, душа голосна України»: «Брунька розкрилась учора» (1996) та «Білі крила» (2001). Однією з перших серед бібліотек для

29

юнацтва розпочала роботу над автоматизацією та комп'ютеризацією бібліотечних процесів. Заслужений працівник культури УРСР (1993).

1.06.1894 (125 років тому) – Відкрито Єлисаветградське відділення Державного банку Росії. Уже наступного року воно мало в обігу до 20 мільйонів рублів.

Початок червня 1919 (100 років тому) – Антирадянський заколот, який охопив значну територію Єлисаветградського й Олександрійського повітів, підняв Нестор Махно.

6.06.1964 (55 років тому) – Ансамблю «Ятрань» присвоєно звання заслуженого ансамблю танцю УРСР.

7.06.1904 (115 років тому) – Засновано сільські кредитні товариства Єлисаветградського повіту. Видавали кредити заможним селянським господарствам.

7.06.1954 (65 років тому) – День народження м. Світловодська. Того дня бригада мулярів Ф. Ульянова заклала перші камені у фундаменти житлових будинків.

13.06.1784 (235 років тому) – Перша згадка про міську поліцію Єлисаветграда. Тоді вона називалася «управой благочиния».

17.06.1814 (205 років тому) – В пам'ять про позбавлення Єлисаветграда від чуми у місті засновано лікарню для бідних на 10 чоловік.

18.06.1754 (265 років тому) – Закладено фортецю Св. Єлисавети, День народження м. Єлисаветграда.

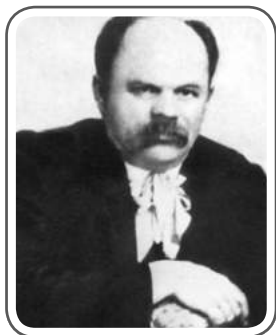
28.06.1989 (30 років тому) – Створено обласну організацію Спілки художників України.

29.06.1754 (265 років тому) – У фортеці Св. Єлисавети відбувся перший ярмарок, на який приїхали купці з Росії, Польщі, Молдавії, Криму і Туреччини.

Червень 1944 (75 років тому) – Після повернення з евакуації почав працювати в Кіровограді український музично-драматичний театр імені М.Л. Кропивницького.

Червень 1949 (70 років тому) – Утворено Кіровоградське обласне управління лісового господарства.

У ПОШУКАХ ДІТЕЙ ВИДАТНОГО УКРАЇНЦЯ: АНДРІЙ ГРАБЕНКО ТА ЙОГО РОДИНА

Андрій Грабенко

Власне кажучи, про самого Андрія Михайловича Грабенка (1867-1932), уродженця с. Обознівки, випускника Єлисаветградського земського реального училища 1876 року, який став видатним громадським діячем та фольклористом-музикознавцем під псевдонімом Конощенко, інформації вистачає. Зокрема, в історію міста Херсона він увійшов передусім як один із засновників, а згодом багаторічний голова херсонської української Громади.

До Херсона Грабенко потрапив не з власної волі, а після розгрому в 1885 році єлисаветградської Громади. Її члени отримали різні покарання: від кількарічного заслання до Сибіру (найбільш небезпечні) та інших міст Російської імперії, а деякі – до висилки під нагляд поліції до... губернського Херсона. Раніше якось не замислювався над таким покаранням: переведення на роботу із повітового Єлисаветграда до столиці губернії – Херсона. Сам Андрій Грабенко про ці події згадував так: *«Ми з товаришами-статистиками «волею судьб» опинилися в Херсоні, в місті-закутку, що в ті часи вважали його урядові чинники за місце заслання. Вкотре доводиться дивуватися, як ми самі погано знаємо історію рідного міста, що вже говорити про всю Україну»*.

А тим часом, якихось 120 років тому, в «Иллюстрированном путеводителе по Юго-Западной железной дороге» (1898) відзначалося: «Елисаветград ныне – один из лучших и наиболее благоустроенных уездных городов. Он даже может смело соперничать со многими губернскими городами... Елисаветград в последнее время так разросся, что даже в печати был возбужден вопрос о необходимости переименования его в губернский, путем образования особой Елисаветградской губернии». Більше того, газета «Голос Юга» 11 вересня 1911 року в інфор-

Бела Балаш

мації під заголовком «К разделению Херсонской губернии» повідомляла: «В министерстве внутренних дел был поднят вопрос о разделении Херсонской губернии на две: Одесскую и Елисаветградскую. Министром поручено Херсонскому губернатору созвать по этому вопросу особое совещание при участии общественных деятелей. При образовании новых губерний, к ним будут присоединены территории соседних губерний». Тож чи варто після цього дивуватися, що єлисаветградці зневажливо називали Херсон «містом-закутком», тобто «глухоманню»? Дивовижно інше, як швидко після революції 1917 року та трьох перейменувань Єлисаветград перетворився в глухе, провінційне місто із втраченою історією.

У 2016 році в Херсоні на виконання закону про декомунізацію у Дніпровському районі міста замість вулиці Петра Алексеєва з'явилася на честь нашого земляка вулиця Андрія Грабенка, якого називають видатним херсонцем, першим українським діячем м. Херсона. До речі, сучасники відзначали дивовижну зовнішню схожість Андрія Михайловича з Тарасом Шевченком.

А от щодо родини Грабенка, то відомості про неї майже відсутні. Привід, щоб зацікавитися дітьми Андрія Михайловича, виник у мене після того, як в Інтернеті випадково натрапив на майже сенсаційну інформацію херсонського краєзнавця Сергія Макарова про його доньку Олену Андріївну Грабенко. Закортіло дізнатися й про інших дітей Грабенка, якщо, звісно, вони у нього були. Єдине джерело, з якого дізнаємося про сімейний стан Грабенка, – це «Список осіб, що перебували під наглядом поліції в Херсоні на 1 січня 1887 року: «А.М. Грабенко: селянин, власник, з с. Обознівки Єлисаветградського повіту, 30 років, має дружину і трьох дітей». Це повідомлення оз-

Георг (Дьйордь) Лукач

начає, що перші троє дітей Андрія Михайловича народилися на Єлисаветградщині, інші (а вони напевне були) – вже у Херсоні. Проте ні їхня стать, ні імена, ні дати народження не вказані. Першим у моїх пошуках «засвітився» Олександр Грабенко.

Про його існування дізнаємося зі спогадів уродженця Херсона, державного і політичного діяча УНР Дмитра Кедровського (1890-1970) «Обриси минулого»: «Одного дня в 1908 році син Грабенка, Олександр, запросив до себе кількох нас, молодших своїх товаришів по Херсонському реальному училищу, щоб познайомити з дуже цікавою особою». Ним виявився перший український авіатор, один із засновників Революційної української партії (РУП), наш земляк (родом

із Олександрівки) Левко Мацієвич (1877-1910). Саме для РУП основоположник українського націоналізму Микола Міхновський (1873-1924) у 1900 році написав знамениту політичну програму під назвою «Самостійна Україна».

Кедровському особливо запам'яталася така думка Мацієвича: «...Національне визволення українського народу повинно йти впарі з соціальним... В незалежній українській державі права працюючого люду повинні бути широко забезпеченими, бо інакше може вийти так, що в тій самій державі маси лишаться поневоленими соціально, змінюючи лише чужого, московського пана, на свого, українського. А для зміни пана не варто будувати власну державу».

Погодьтеся, що це висловлювання Мацієвича 110-річної давності сприймається напрочуд злободенно. Чим займався Олександр Грабенко після закінчення Херсонського реального училища, встановити не вдалося. Натомість він значиться у списках померлих у Херсоні під час голодомору 1932-1933 років: «Грабенко Олександр Андрійович, 50 років, пенсіонер, помер 15.08.1933 року від туберкульозу легенів». Таким чином, можемо легко визначити дату та місце його народження – 1883 рік, Єлисаветград або Обознівка.

У цьому ж скорботному списку знаходимо й батька: «Грабенко Андрій Михайлович, 76 років, пенсіонер, помер 30.06.1932 року від туберкульозу». Діагноз в обох однаковий і, звісно ж, вигаданий – не писати ж правду про причину смерті: «померли від голоду».

Гіпотетичного (прямих доказів не маю) сина Андрія Грабенка я знайшов у списках загиблих учасників Білого руху в Росії: Грабенко Михайло Андрійович, народився у Херсонській губернії. У 1915 закінчив 2-гу Московську школу прапорщиків. Поручик. Воював у складі Донської армії. Потрапив у полон. А далі мовою оригіналу загадкова кінцівка: «В мае 1921 передан из МВО в гражданские учреждения». В який цивільний заклад із Московського військового округу передали поручика Михайла Грабенка, де він помер або був страчений, з'ясувати не вдалося.

Ну, а тепер про згадану на початку Олену Андріївну Грабенко, яка й надихнула на цю публікацію. З наявних в Інтернеті джерел, передусім з ґрунтовної монографії історика Олександра Дмитрієва «Марксизм без пролетариата: Георг Лукач и ранняя Франкфуртская школа 1920-1930-е гг.» (Санкт-Петербург, 2004), дізнаємося, що Олена Грабенко народилася

Йозеф Ревай

16 травня 1886 року в Єлисаветграді. А вже наступного року опинилася з батьками у Херсоні, де у 1905 році із золотою медаллю закінчила Маріїнську жіночу гімназію, отримавши свідоцтво на право викладати російську мову у початкових школах, володіла німецькою та французькою мовами. І хоча в будинку її батька гостював весь цвіт тодішньої української інтелігенції (Коцюбинський, Кропивницький, Карпенко-Карий, Садовський, Саксаганський, Заньковецька, Мацієвич та багато інших), і дівчина була свідком розмов про «українську справу», однак, судячи з усього, ні педагогом, ні «свідомою українкою» Олена не стала. Натомість вона вступила в партію соціалістів-революціонерів (есерів), у її найбільш радикальну частину (бойову групу Бориса Савінкова, що займалася терористичною діяльністю).

19-річна дівчина («курсистка Елена») брала участь в організації втечі з Херсонської в'язниці чотирьох революціонерів. Забезпечивши їх документами і не чекаючи неминучого арешту, Олена емігрувала до Франції; жила також у Швейцарії, Німеччині та Угорщині. Цей єдиний період її життя більш-менш досліджений, оскільки Олені Андріївні судилося відіграти визначну роль у житті та творчості принаймні двох чоловіків, вихідців з Угорщини, що стали видатними європейськими інтелектуалами неомарксистського спрямування.

Ольга Грабенко

У 1912 році Олена познайомилася спочатку з Белою Балашем (1884-1949) – письменником (прозаїком, поетом, драматургом), філософом, теоретиком кіно (основоположником світової кіноестетики). Той, у свою чергу, познайомив її зі своїм другом Георгом (Дьйордем) Лукачем (1885-1971) – філософом та літературознавцем.

Відомий ізраїльський та американський філолог-славіст Омрі Ронен в есе, присвяченому Балашу, аналізуючи його твір «Мои русские женщины» (1918), відзначає: «...У него до первой войны уже был роман с русской, Еленой Андреевной Грабенко, позже первой женой Лукача... Во всех его русских героинях есть нечто от болезненного образа Елены Грабенко, политэмигрантки, дочери земского деятеля из Херсона... террористки с достоевщиной, привлечшей и Балаша и Лукача».

20 травня 1914 року Олена Грабенко в німецькому місті Гейдельберзі виходить заміж за Дьйордя Лукача, одного з найвидатніших мислителів ХХ століття. Микола Бердяєв, до речі, вважав його «самым умным из коммунистических писателей». Свідками на весіллі були не менш знамениті особистості: австрійський економіст Еміль Ледерер (1882-1939) та німець-

кий філософ (творець «філософії надії») і соціолог неомарксистської орієнтації Ернст Блох (1885-1971). Цей шлюб викликав велике невдоволення батька Дьйордя Лукача – одного з найбагатших будапештських банкірів – та його сестри. Тому учитель Лукача в Гейдельберзькому університеті, всесвітньо відомий філософ, соціолог та історик Макс Вебер (1864-1920) вдався до хитрощів, відрекомендувавши наречену Олену Грабенко своєю далекою родичкою. Пізніше шафер Ернст Блох писав, що «Лукач знайшов у Олені свою Соню Мармеладову, втілену Росію Достоевського». Не випадково першу частину свого літературознавчого шедевру «Теорія роману», присвяченого творчості Федора Достоевського, Дьйордь Лукач присвятив своїй молодій дружині.

У 1918 році подружжя переїхало на батьківщину чоловіка – в Угорщину, вступивши до лав комуністичної партії Угорщини. Обое, підкреслюють дослідники, відігравали в ній суттєву роль. Наступного року владу в країні захопили комуністи, й була проголошена Угорська Радянська Республіка (УРР), в уряді якої Лукач погодився бути наркомом освіти і культури. Пріснувала УРР трохи більше чотирьох місяців. На той час Дьйордь Лукач і Олена Грабенко розлучилися, зберігши товариські взаємини.

Нарешті останній «угорський роман» Олени Грабенко – це Йозеф Риваї (1898-1959), письменник, літературознавець, один із засновників комуністичної партії Угорщини. Дослідники відзначають: «В Вене, в начале 1920-х годов Риваи был очень близок с Еленой Грабенко, которая, однако, вернулась в Херсон в самом конце 1923 года».

...Повернулася в Україну, щоб безслідно зникнути? Жодної фотографії, навіть словесного портрету Олени Грабенко відшукати поки що не вдалося. Фатальна жінка? Ні, швидше жінка-фантом, яка на додачу мала ще й «двійника»! У статті «Ольгинская гимназия» (так на честь дочки імператора Ольги, яка пожертвувала на її будівництво 40 тисяч рублів, назвали жіночу гімназію у Ставрополі) як одна з видатних випускниць згадується... Олена Андріївна Грабенко. Разом із двома подругами вона перед Першою світовою війною вступила в нелегальний молодіжний соціал-демократичний гурток при чоловічій гімназії. Після занять юні революціонерки складали та поширювали серед робітників антиурядові листівки, прокламації, відозви. От власне і вся інформація про Олену Грабенко, за винятком ось такого повідомлення: «Елена Андреевна Грабенко многие годы жила в Киеве. Занимала руководящие должности. Умерла в 1967 году от тяжелого недуга».

Дивовижно, чи не так? Багато що в долях цих жінок збігається: прізвище, ім'я та по батькові, приблизно вік, навчання в гімназії, участь у революційному русі. То може мовиться про одну й ту саму особу?

Та остаточно ситуацію з дітьми Андрія Михайловича Грабенка заплутує Ольга Андріївна Грабенко (1898-1971), дружина легендарного героя грома-

дянської війни на Далекому Сході Сергія Лазо (1894-1920). Того самого, якого буцімто живцем спалили у топці паровоза. Ольга Грабенко (Лазо) написала спогади про свого чоловіка, але про себе не повідомила геть нічого: ні звідки вона родом, ні хто її батьки. Про неї лише пишуть: «Ольга Грабенко была украинской красавицей и настоящей большевичкой» (у більшовицьку партію вступила в 1916 році). Після загибелі чоловіка її доля складалася доволі благополучно. Під час Другої світової війни Ольга Андрівна у складі медчастини пройшла фронтовими дорогами. Здобула вищу освіту, історик за фахом. Викладала у Військовій академії ім. М.В. Фрунзе. Кандидат історичних наук, полковник. Похована на Новодівичому кладовищі. Мала від Сергія Лазо дочку Аду (1919-1993), філолога, яка працювала редактором видавництва «Детгиз». А що коли ця Ольга Андрівна Грабенко (Лазо) – іще одна дочка Андрія Михайловича Грабенка і відповідно рідна сестра Олени Андріївни Грабенко? Питання поки що суто риторичне.

Та все ж маю надію, що з часом незвичайна доля уродженки Єлисаветграда Олени Андріївни Грабенко, її перебування та роль у колі європейських інтелектуалів неодмінно надихнуть істориків на пошуки, і ця жінка нарешті матеріалізується. А з нею – її брати та сестри.

ЛИПЕНЬ

3 (1909) — 110 років тому народився (с. Миколаївка Кіровоградського району, на хуторі «Надія») **Назар Юрійович Тобілевич** (1909-2001), інженер-механік. *Онук Івана Карпенка-Карого, дід відомого театрального режисера Андрія Жолдака. Навчався в Єлисаветградській гімназії. У 1938 з відзнакою закінчив механічний факультет Київського хіміко-технологічного інституту харчової промисловості. Учасник бойових дій у Другій світовій війні, був у полоні. У повоєнні роки до 1958 працював у теплоенергетичній лабораторії Київської філії Всесоюзного НДІ цукрової промисловості. З 1958 по 2000 працював у Київському хіміко-технологічному інституті харчової промисловості. З 1963 по 1986 – завідувач кафедри промислової теплоенергетики. Доктор технічних наук (1969), професор (1972). Автор близько 200 наукових праць, у тому числі 11 винаходів. Видатний учений у галузі теплообміну і гідродинаміки в теплообмінній апаратурі. Створив і керував науковою школою з промислової теплоенергетики. Разом із братом Андрієм у повоєнні роки домігся відкриття музею-заповідника «Хутір Надія», де й похований згідно із своїм заповітом.*

3

4 (1949) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) **Леонід Йосипович Блехер**, правозахисник, соціолог, публіцист, блогер. Батько – військовий, фронтовик, мати – лікар. У 1971 закінчив механіко-математичний факультет Ростовського державного університету. В студентські роки вперше познайомився з самвидавом. Працював програмістом обчислювального центру Краснодарського статистичного управління. В 1973 переїхав до Москви, де працював програмістом у «Главмосплоовощпром». Брав участь у виданні самвидавського правозахисного бюлетеня «Хроника текущих событий» (сер. 1970-х – поч. 1980-х) та в діяльності Фонду допомоги політ'язням (1979-1980-ті). З 1988 – соціолог, провідний співробітник Фонду «Общественное мнение» (ФОМ). В 2001-2008 був керівником ФОМівських дискусійних та інтернет-проектів (дискусійний клуб «Дискурс», ФОМ-Клуб та ін.), входив у редколегію журналу «Социальная реальность». Автор (спільно з Георгієм Любарським) книжки «Главный русский спор: от западников и славянофилов до глобализма и Нового Средневековья».

4

6 (1959) — 60 років тому народився (Ленінградська область) **Михайло Леонідович Михайлов**, футболіст (воротар). Зріст 185 см, вага 87 кг. *Футболом захопився у Кіровограді, навчався в ДЮСШ під керівництвом В. Третьякова. Грав за Кіровоградську «Зірку» у 1978, провів 20 матчів. У 1979 був запрошений до дніпро-*

6

петровського «Дніпра», з 1980 грав у Київському «Динамо». Виступав також за Бакинський «Нефтчі», Донецький «Шахтар» та грецький клуб вищої ліги «Аполлон». Зіграв у чемпіонатах СРСР 152 матчі. Дворазовий чемпіон СРСР (1981, 1985), володар Кубка СРСР (1985), володар Кубка володарів Кубків європейських країн (1986) у складі київського «Динамо». З 1993 по 2006 та з 2009 і дотепер тренує воротарів київського «Динамо». У 2007-2009 тренував воротарів збірної України. Нагороджений орде- ном «За заслуги» II ст. (2016). Заслужений майстер спорту СРСР (1986).

7

7 (1894) — 125 років тому народився (м. Гжатськ Смоленської області) Фауст Васильович Нікітін (1894-1992), зоолог-селекціонер. **З 1903 — у Єлисаветграді. Батько В.О. Нікітін — нотаріус, українофіл, перший голова Єлисаветградської «Просвіти» (1917), після 1920 викладав українську мову і літературу. Засуджений у 1930 до заслання (у справі «Спілки Визволення України»).** Брат **Юрій Нікітін — актор, репресований, загинув у концтаборі. Сестра Тетяна — актриса, дружина уродженця Єлисаветграда Станіславського. Фауст після закінчення у 1913 Єлисаветградської гімназії** вступив до Московського університету на відділення природничих наук. У 1915 закінчив Одеське військове училище, учасник Першої світової війни, Георгіївський кавалер, капітан, командував батальйоном. **У грудні 1917 повернувся в Єлисаветград**, воював у лавах Червоної та Білої Армій (Збройних Силах Півдня Росії). **У 1920-1922 навчається у Єлисаветградському агрономічному політехнікумі. Працював учителем математики (1922-1925), службовцем на заводі «Червона Зірка». Став одним з фундаторів Єлисаветградського природничо-історичного музею (обласного краєзнавчого музею), очолював Зінов'євське окружне наукове краєзнавче Товариство (1927-1931). У 1930-1931 був репресований «по обвиненню в участі в какой-то военной контрреволюционной организации, во главе которой якобы стоял бывший генерал Вишневский и полковники Карпенко и Рыбицкий»;** засланий на 7 років таборів у Мордовію. Один з найвидатніших учених у галузі кролівництва. **У 1930 видав у Єлисаветграді українською мовою свою першу наукову працю «Практичне кролівництво». Автор понад 30 книжок. Написав низку спогадів про Єлисаветград, своїх гімназійних друзів; про те, як був репресований (рукописи зберігається в ОКМ).** Лауреат Державної премії СРСР (1951).

8

8 (1949) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) Юрій Іванович Носенко, фахівець у галузі ракетно-космічної техніки. У 1972 закінчив Військову інженерну академію ім. О.Ф. Можайського за фахом «Балістика ракет і космічних апаратів», потім ад'юнктуру академії та Вищі академічні курси Військової академії Генерального штабу ЗС РФ.

Служив у Науково-дослідному університеті Міністерства оборони на інженерних та командних посадах, брав участь у випробуваннях понад 10 орбітальних комплексів і наземних систем обробки та аналізу інформації. Був начальником Центру космічної розвідки Головного розвідувального управління Генерального штабу Збройних Сил СРСР. Генерал-лейтенант. Викладав у Московському авіаційному інституті. Доктор технічних наук, професор. Автор понад 100 наукових праць у галузі балістики-навігаційного забезпечення. З 2005 по 2009 – заступник керівника Федерального космічного агентства при Уряді Російської Федерації. Нині – заступник генерального директора АТ «Науково-дослідний інститут точних приладів». Дійсний член Російської академії ракетно-артилерійських наук та Академії космонавтики ім. К.Е. Ціолковського.

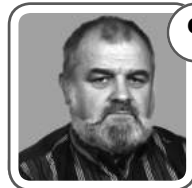
9 (1949) — 70 років тому народився (сmt Новгородка) Василь Андрійович Кушнір, математик, педагог. *Випускник Новгородківської СШ № 1 (1967). У 1973 закінчив фізико-математичний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна, працював учителем Митрофанівської СШ Новгородківського району. У 1979 закінчив факультет прикладної математики й механіки Воронежського університету. З 1976 працює в КДПІ ім. О.С. Пушкіна (нині Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка):* завідувач кафедри математики. Кандидат фізико-математичних наук (1987). Доктор педагогічних наук (2003), професор (2005). Автор монографії «Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект» (2001) та інших наукових праць (понад 250).

9

9 (1944) — 75 років тому народився (с. Панчеве Новомиргородського району) Олександр Федорович Жанталай,

художник (живописець і графік). Навчався у Донецькій дитячій художній школі. У 1992 здобув вищу художню освіту в Українському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова у Львові (викладачі В. Гурмак, А. Попов). З 1975 по 1992 працював на Донецькому художньо-виробничому комбінаті. Автор живописних портретів, пейзажів та натюрмортів, акварелей та рисунків у реалістичному стилі. Створив галерею дружніх шаржів. Багато мандрує світом; побував у Німеччині, Швейцарії, Франції, Бельгії, Данії, Португалії, Іспанії, об'їздив майже всю Росію. З 1989 – учасник обласних та всеукраїнських мистецьких виставок, має близько 20 персональних виставок у містах: Маріуполь (1980), Южно-Сахалінськ (1962), Хабаровськ (1982), Донецьк (1982-1995), Катовіце (Польща), Магдебург (Німеччина, обидві 1982), Москва (1983), Сегед (Угорщина, 1993). Полотна зберігаються у музеях Донецька та Горлівки (Донец. обл.). Основні живописні твори: «Зима» (1985), «Батько» (1989), «Хата баби Гальки» (1993), «Художник» (1994), «Старшина Ф. Жанталай» (1995), «Маки та любистки» (2001), «Вир» (2002),

9

«Моя мама» (2005) та ін. Член Національної спілки художників України (1995). З 2001 – голова творчої секції «Живопис. Графіка» Донецької організації НСХУ.

10

10 (1974) – 45 років тому народився (*сmt Петрове*) **Сергій Вікторович Козир** (1974-2015), герой АТО. *Закінчив середню школу в рідному селищі*, протягом 1993-1995 років проходив строкову військову службу в Збройних Силах України. З 1996 мешкав і працював у місті Кривий Ріг. 10.02.2015 призваний за частковою мобілізацією. Старший сержант,

командир бойової машини – командир 1-го відділення 3-го взводу 9-ї механізованої роти 3-го механізованого батальйону 93-ї окремої механізованої бригади. Загинув 29.04.2015 на блокпосту поблизу селища Піски Ясинуватського району. Одна з мін розірвалася під ногами Сергія, завдавши йому важких уламкових поранень. Помер у шпиталі. Похований на Центральному кладовищі Кривого Рогу, на Алеї Слави. 15.09.2015 на будинку, де мешкав герой, відкрито меморіальну дошку на його честь.

12

12 (1899) – 120 років тому народився (*м. Новогеоргіївськ*) **Петро Іванович Кодьєв** (1899-1968), живописець, реставратор. У 1919 навчався у 2-х художніх майстернях у Москві у В. Кандинського. У 1932 закінчив Київський художній інститут (викладач В. Пальмов). У 1931-1934 – директор і викладач Київського художнього технікуму. З 1938 по 1962

– директор Державної науково-дослідної реставраційної майстерні Міністерства культури УРСР. Один із засновників Спілки художників УРСР (1938), її перший відповідальний секретар. У 1945-1957 керував реставрацією творів із Дрезденської картинної галереї (Німеччина). Учасник мистецьких виставок з 1927. Улюблені жанри – тематична композиція, портрет, пейзаж і натюрморт. Посмертні персональні виставки влаштовувалися у Києві (1969, 1999, 2009) і Кіровограді (2004, 2009). Автор картин: «Т. Шевченко в Україні. 1859» (1938), «Пророк (Т. Шевченко)» (1939), «Т. Шевченко слухає скрипалю на пароплаві, повертаючись із заслання» (1954), «Т. Шевченко на плоту. Біля Межигір'я. 1843» (1966), «Сполох» (1954), «Спогади про громадянську (Автопортрет)» (1968) та ін. Твори зберігаються у Національному музеї Тараса Шевченка, Національному художньому музеї, музеї російського мистецтва та ін. Декілька десятків картин родиною художника-земляка подаровано Кіровоградському обласному художньому музею (КОХМ). Писав вірші та спогади (рукописи зберігаються у КОХМ). Дочка Олена Петрівна Кодьєва – доктор культурології, професор кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Київського університету права НАН України – у 2012 видала книжку «Петр Иванович Кодьев: Жизнь и деятельность. Творческое наследие. Родные, друзья, современники».

14 (1894) — 125 років від тому народилася (с. Триліси Олександрівського району) Марія Едуардівна Бострем (1894-?), скульптор, художник лялькового театру. *Сестра видатного художника та іконописця Георгія Бострема (1884-1977). Родина Бостремів мешкала в Єлисаветграді у власному будинку, потім в Одесі. Після громадянської війни з сестрою Ольгою опинилася в Саратові. Понад 20 років працювала у Саратовському ляльковому театрі «Теремок». Здійснила 150 постановок, виготовила більше тисячі ляльок. Кращі з них (зокрема до спектаклів «Кицькин дім» та «Мауглі») експонуються у Московському театральному музеї імені Є.В. Бахрушина, в музеї імені С.В. Образцова, в Саратовському краєзнавчому музеї. Після смерті сестри та чоловіка жила в племінниці в Донецьку, де й померла.*

14

14 (1894) — 125 років від тому народився (с. Липівка Олександрівського району, за іншими даними с. Любомирка) Георгій Олександрович Поляновський (1894-1983), музикант, музикознавець. *Випускник Єлисаветградської гімназії (1913), удостоєний срібної медалі. Закінчив юридичний факультет Московського університету, отримав також музичну освіту. У 1922 в Москві організував центральний робітничий хор швейників, з яким у 1924 виступав на похороні Леніна. Редактор перших музичних радіопередач, музичний критик газети «Правда». За 60 років лекційно-просвітницької роботи прочитав понад 10 тисяч лекцій музичної тематики. Автор більше 40 книжок і брошур, написав мемуари «70 лет в мире музыки». Заслужений діяч мистецтв Російської Федерації (1972).*

14

14 (1969) — 50 років від тому народився (м. Усть-Каменогорськ, Казахстан) Артем Віталійович Ципін, актор театру і кіно. *Дитинство і юність (загалом 18 років) пройшли в Кіровограді, навчався в СШ № 11. Син журналіста й поета Віталія Ципіна; онук доцента КДПІ ім. О.С. Пушкіна, кандидата філологічних наук Семена Ципіна. Дебютував у рідному місті на сцені студентського театру «Резонанс» у Валерія Дейнекіна, якого називає своїм першим учителем.*

14

У 1995 закінчив Санкт-Петербурзький державний інститут театального мистецтва (акторсько-режисерський курс Л. Додіна). В 1993-1996 – актор Малого драматичного театру – Театру Європи. З 1998 – актор театру Сатири на Васильєвському. Зіграв понад 40 ролей у театрі, 37 ролей у фільмах та серіалах. Автор текстів пісень до багатьох спектаклів. Театральні критики відзначають: «Артем Ципин – актер глубоко интеллектуальный, необычайно точно проникающий в суть роли и, одновременно, внутренне пластичный, способный работать на острой грани характерности и тонкой

философичности...». Лауреат премії уряду Росії за спектакль «Даніель Штайн, перекладач» (2010). Лауреат П'ятого Міжнародного кінофестивалю в Пекіні за «кращу чоловічу роль» у фільмі «Біла-біла ніч» (2015). Заслужений артист Росії (2005).

17

17 (1904) — 115 років тому народився (м. Єлисаветград) Самуїл Михайлович Блінков (1904-1990), лікар-невропатолог. Закінчив медичний факультет Берлінського університету. З 1932 по 1952 – науковий співробітник, завідувач відділень, заступник директора з наукової роботи Інституту мозку АМН СРСР; завідувач лабораторії нейрохірургії та експериментальної неврології Інституту нейрохірургії імені Миколи Бурденка. Доктор медичних наук, професор. Визначив нові критерії оцінки симетрії структур скроневої долі головного мозку. Дав анатомічне обґрунтування хірургічних операцій на центральній нервовій системі, відкрив деякі властивості нервових центрів, зв'язки між кровопостачанням головного мозку і напрямом росту пухлин великих півкуль і мозкового стовбура тощо. Автор 14 монографій: «Особенности строения мозга человека. Височная доля человека и обезьян» (1955), «Смещения и деформации головного мозга» (1957), «Мозг человека в цифрах и таблицах» (1964), «Атлас нейрохирургической анатомии» (1990) та ін.

17

17 (1939) — 80 років тому народився (сmt Новоархангельськ) Олександр Васильович Палагін, вчений у галузі інформатики та обчислювальної техніки. У 1961 закінчив електротехнічний факультет Київського політехнічного інституту. Відтоді (понад 50 років!) працює в Обчислювальному центрі (тепер Інститут кібернетики ім. В.М. Глушкова) АН УРСР.

Кандидат технічних наук (1969). Доктор технічних наук (1979), професор. З 1984 – заступник директора Інституту з наукової роботи. Наукові інтереси пов'язані з розробкою універсальних і спеціалізованих комп'ютерних систем. Брав активну участь у створенні та реалізації Національної програми інформатизації. Очолював Раду з автоматизації наукових досліджень при Президії НАН України, багато років є членом Комітету з державних премій України, головою експертної ради ВАК. У 1990 обраний членом-кореспондентом, а у 2006 став дійсним членом НАН України. Автор понад 340 наукових праць, серед яких 9 монографій та більш як 85 винаходів. Заслужений винахідник УРСР (1982). Лауреат премії О.С. Лебедева АН УРСР (1983). Лауреат премії імені В.М. Глушкова НАН України (2013). Лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки (1988).

18 (1964) — 55 років тому народився (с. Диківка Знам'янського району) Валерій Вікторович Радул, педагог. У 1989 закінчив Кіровоградський державний педа-

гогічний інститут імені О.С. Пушкіна (КДПУ імені Володимира Винниченка, нині — Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка) за спеціальністю «Вчитель математики і фізики». Доктор педагогічних наук (1998), професор (2001). У 1999 був обраний завідувачем кафедри педагогіки. Нині обіймає посаду завідувача кафедри педагогіки та освітнього менеджменту. Автор понад 130 наукових праць з проблем загальної та соціальної педагогіки, з яких 9 монографій та 14 навчальних посібників. Під його керівництвом захищено 20 кандидатських та 2 докторські дисертації. Обраний почесним професором Вищої гуманітарної школи (м. Кошалін, Польща), дійсним членом Асоціації професорів слов'янських країн. **З 2003 до 2005 — ректор КДПУ імені Володимира Винниченка. Лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського (2011).**

18

19 (1909) — 110 років тому народився (м. Єлисаветград) Олександр Григорович Архангородський (1909-1977), інженер-суднобудівник. У 1931 закінчив Миколаївський суднобудівний інститут, де й викладав упродовж багатьох років. У 1935 створив лабораторію зварювання, читав курс лекцій з електрозварювання. Під час Другої світової війни в евакуації у Киргизії проектував озерні судна. З 1942 — завідувач кафедри кораблебудування. У 1947-1952 — декан кораблебудівного факультету. З 1952 по 1959 — завідувач кафедри Миколаївського суднобудівного інституту. З 1959 по 1976 працював у Калінінградському технологічному інституті рибної промисловості й господарства. Автор монографії «Аналитический метод проектирования корпуса судна» (1959). Доктор технічних наук (1960), професор (1961). Заслужений діяч науки РРФСР (1976).

19

19 (1909) — 110 років тому народилася (м. Єлисаветград) Тетяна Олександрівна Жданко (1909-2007), етнограф, сходознавець. З родини військового. **Батько в Єлисаветграді був начальником гарнізону**, згодом дослужився до чину генерал-лейтенанта. У 1930 закінчила етнографічне відділення історико-філософського факультету Московського університету. З 1931 по 1936 працювала науковим співробітником, завідуючою відділом Центрального державного музею Узбецької РСР у Самарканді. З 1936 по 1941 — завідувача відділом Узбекистану Музею народів Союзу ССР. З 1944 працювала в Інституті етнографії АН СРСР. У 1953-1986 — завідувачка відділу етнографії народів Середньої Азії та Казахстану, вчений секретар. В наукових експедиціях досліджувала етнічну історію народів Приаралля.

19

Доктор історичних наук (1964). Учасниця багатьох міжнародних конгресів і симпозіумів сходознавців, антропологів і етнографів. У 1945-1959 керувала Каракалпакським етнографічним загonom у складі Хорезмської археологічно-етнографічної експедиції. Автор кількох монографій, брошур, багатьох статей. Під її керівництвом укладено «Историко-этнографический атлас Средней Азии и Казахстана». Нагороджена орденом Дружби народів та ін. Заслужений діяч наук Каракалпакської АРСР. Лауреат Державної премії СРСР (1981).

19

19 (1939) — 80 років тому народився (с. *Новий Стародуб Петрівського району*) **Василь Якович Чирва**, хімік. У 1962 закінчив хімічний факультет Кишинівського державного університету. Аспірант Інституту хімії природних сполук Академії наук СРСР (1962-1965). З 1965 по 1974 – науковий співробітник Інституту хімії Академії наук Молдавської

РСР. Доктор хімічних наук (1973), професор (1974). З 1974 до 2016 викладав у Сімферопольському державному університеті ім. М.В. Фрунзе (нині –Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського): завідувач кафедри органічної хімії, декан факультету природничих наук (1989), декан хімічного факультету (2000). Основні напрями наукових досліджень: хімія природних сполук, біоорганічна хімія. Має 20 патентів на винаходи, автор понад 400 наукових публікацій українською, російською, англійською та німецькою мовами. Підготував 30 кандидатів і 4 докторів наук. Після анексії Криму в 2016 звільнений з університету «за український націоналізм». Заслужений працівник народної освіти України (1999).

20

20 (1949) — 70 років тому народився (с. *Червона Кам'янка Олександрійського району*) **Анатолій Миколайович Плitchко**, математик, педагог. У 1972 закінчив факультет кібернетики Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Кандидат фізико-математичних наук (1975). У 1979-1995 – старший науковий співробітник

Інституту прикладних проблем механіки і математики АН УРСР (Львів). Доктор фізико-математичних наук (1994). **З 1995 — професор кафедри прикладної математики, статистики та економіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині — Центральноукраїнський державний педагогічний університет)**. Автор двох монографій, близько 150 статей. Учасник 10 міжнародних наукових конференцій. Здійснив наукові візити за запрошеннями до університетів Болгарії, Великої Британії, Ізраїлю, Іспанії, Італії, Німеччини, Польщі, Франції, Швеції. Отримав наукові гранти DAD (німецький), INTAS (європейський), Мянговського (польський). Тематика досліджень – теорія банахових просторів. Член Американського математичного товариства.

21 (1839) — 180 років тому народився (*Ліфляндська губернія*) **Оскар Рейнгольдвич Екеспарре** (1839-1925), цивільний інженер. У 1864 закінчив Політехнікум у м. Карлсруе (Німеччина). **В 1864 вступив на службу при будівництві залізниці Балта-Єлисаветград. З 1867 по 1869 перебував на посаді директора цієї залізниці. У 1871-1874 — головний інженер Знам'янсько-Миколаївської залізниці.** Після цього повернувся на батьківщину в Естонію. Член Державної Ради Російської імперії (1906). З 1908 по 1914 — заступник голови фінансової комісії Державної Ради, заступник голови особливої комісії для всебічного обстеження залізничної справи в Росії (15 казенних доріг). Був доповідачем фінансової комісії з питань кошторисів управління залізниць та Міністерства Шляхів Сполучення.

21

23 (1854) — 165 років тому народилася (*с. Заньки Ніжинського району Чернігівської області*) **Марія Костянтинівна Заньковецька** (справжнє прізвище **Адасовська**) (1854-1934), геніальна актриса й театральна діячка. Навчалась у приватному пансіоні у Чернігові. **27 жовтня 1882 дебютувала на професійній сцені в ролі Наталки («Наталка-Полтавка» Котляревського) в Єлисаветграді в Зимовому театрі. Саме у нашому місті стала Заньковецькою. Коли постало питання, як її подати на афіші, Марія Костянтинівна обрала це сценічне ім'я.** Виступала в трупях М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садовського (1882-1903) та інших. На 1-му Всеросійському з'їзді сценічних діячів у Москві 1897 вимагала припинити утиски українського театру. Після 1917 працювала у керованому П. Саксаганським Народному театрі у Києві (до 1922). Її мистецтво високо цінували П. Чайковський, Л. Толстой, А. Чехов, В. Стасов, І. Репін, К. Станіславський, М. Єрмолова, М. Нестеров та ін. Першою в Україні удостоєна звання народної артистки Республіки (1923). **На площі перед реконструйованим театром корифеїв у Кіровограді встановлено пам'ятник Марії Заньковецькій в образі Наталки Полтавки.**

23

23 (1954) — 65 років тому народився (*с. Ганно-Требинівка Устинівського району*) **Станіслав Олексійович Довгий**, фахівець у галузі обчислювальної математики та геодинаміки довкілля, державний і політичний діяч. **Син поета Олексія Довгого.** У 1976 закінчив механіко-математичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. З 1975 до 1991 працював у Інституті гідромеханіки АНУ. У 1991-1997 — генеральний директор НВО «Топаз-Інформ». З 2001 — директор Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАНУ. Викладав у Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка (1989-1995), Київській ака-

23

демії водного господарства (1996-1999), Національному технічному університету України «Київський політехнічний інститут» (1999-2005). Кандидат технічних наук (1985). Доктор фізико-математичних наук (1996). Член-кореспондент НАН України (1997). Народний депутат України 3-х скликань (з 2002). З 2000 – президент Малої АН України. Повний кавалер ордена «За заслуги» (2004, 2009, 2012). Лауреат Державної премія України в галузі науки і техніки (2005). Заслужений діяч науки і техніки України (2001).

24

24 (1959) — 60 років тому народилася (м. Кіровоград) Ольга Миколаївна Полевина, поет, прозаїк, критик, перекладач, музикант і музикознавець. **Закінчила Кіровоградське музичне училище та музично-педагогічний факультет КДПі ім. О.С. Пушкіна. З 2007 — директор Кіровоградської музичної школи № 4.** Автор романів: «Королева полини», «Круиз по Стиксу», «Санта Лючия», «Знакомство по брачному объявлению»; повістей та оповідань «Ветер-обманщик»; фантастичної прози «Черное озеро»; документальної прози «Повесть о людях и о себе» та ін. Побачили світ збірники поезій: «Изнанка счастья», «И пусть стихия властвует над нами» (венки сонетов в соавторстве с Александром Архангельским). Переклала з української мови на російську поезії Л. Костенко, В. Базилевського, В. Гончаренка, В. Погрібного, А. Корінь та ін. Член Національної спілки письменників України (2005). **Голова обласного літературного об'єднання «Степ» (з 2017).** Переможець VI та VIII Міжнародних фестивалів фантастики «Фанданго» за оповідання «Весёлая Мэри выходит замуж» (2012) та повість «Элемент игрик» (2015). **Лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка (2007).** Лауреат Всеукраїнської літературної премії імені Максиміліана Кірієнка-Волошина (2016).

28

28 (1944) — 75 років тому народилася (м. Кіровоград) Тамара Болеславівна Буяльська, педагог і культуролог. **Дочка відомого літературознавця, уродженця Єлисаветграда Б.А. Буяльського (1919-2009).** У 1966 закінчила Вінницький державний педагогічний інститут ім. Миколи Островського. З 1966 по 1977 — викладач Вінницького політехнічного технікуму. З 1977 працює у Вінницькому політехнічному інституті (нині — Вінницький національний технічний університет (ВНТУ) на посадах викладача, старшого викладача, доцента, завідуючої кафедрою, з 1992 — проректора з науково-педагогічної роботи. Засновник кафедри культурології ВНТУ, яку очолювала з 1990 по 2012. Кандидат філософських наук, професор Міжнародної кадрової академії. З 1999 — директор Інституту гуманітарних досліджень. Автор концепції гуманізації технічної освіти, яка впроваджена в практику навчально-вихов-

ного процесу в 1990. Ініціатор створення в університеті Центру культурології і виховання студентів з унікальними художніми музеями: «Меморіальний музей Ф.З. Коновалюка», «Музей сучасного подільського мистецтва» та ін. Член експертної Ради з гуманітарних наук при Міністерстві освіти і науки України (1995-2000). З 1992 – ініціатор і організатор проведення на базі ВНТУ міжнародних науково-практичних конференцій «Гуманізм та освіта». Автор понад 150 наукових праць. Заслужений працівник народної освіти України (1996).

28 (1954) — 65 років тому народився (м. Олександрія) Володимир Федорович Черкасов, учений, педагог. *Закінчив Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С. Пушкіна, працює у ньому з 1981 року.* Доктор педагогічних наук (2009), професор (2012). *З 2012 року завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.*

28

Науковий редактор «Наукових записок. Серія: Педагогічні науки» ЦДПУ ім. В. Винниченка. Ініціатор та організатор проведення Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Сходинки до майстерності» та Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецька освіта XXI століття: виклики сьогодення». Автор понад 190 наукових праць у вітчизняних та зарубіжних виданнях: монографія «Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962-1991 рр.)», навчальних посібників «Музично-педагогічна освіта України (1991-2010 рр.)», «Теорія і методика музичної освіти», підручника «Основи наукових досліджень в музично-освітній галузі», співавтор трьох колективних монографій.

29 (1954) — 65 років тому народився (м. Гайворон) Ігор Якович Крутой, композитор, продюсер. *Навчався у Гайворонській СШ № 5 («школі Резніка»).* У 1974 з відзнакою закінчив теоретичне відділення Кіровоградського музичного училища (клас композиції К.О. Шутенка). Рік викладав курс баяна у Гайвороні та с. Бандурове. Згодом навчався на диригентському факультеті Миколаївського музично-педагогічного інституту та композиторському факультеті Саратовської консерваторії (з 1986). Працював у ВІА «Поющие юнги» та «Голубые гитары». Автор багатьох пісень-шлягерів, створених у співдружності з поетесою Р. Казаковою та співаком О. Серовим. Лауреат щорічних конкурсів «Пісня року». У 1989 створив продюсерський центр «АРС» – одну з найпотужніших концертних організацій Росії. У 1998 на Площі Зірок у Москві закладена його іменна Зірка. Автор музики до трьох художніх фільмів, до мюзиклу «Снігова королева» (2003). У жовтні 1999 під час перебування на Кіровоградщині обраний почесним доктором КДПУ імені Володимира Винниченка.

29

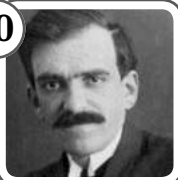
У 2012 відвідав Кіровоградське музичне училище і подарував йому концертний рояль. Заслужений діяч мистецтв РФ (1992). Народний артист Росії (1996). Народний артист України (2011).

29

29 (1959) — 60 років тому народилася (*м. Кіровоград*) **Валентина Миколаївна Мирза-Сіденко**, природознавець, еколог. У 1981 закінчила геолого-географічний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. З 1981 по 1984 працювала вчителем географії Кіровоградської СШ № 9. У 1984-1993 — старший науковий співробітник, завідувач відділу природи, заступник директора з наукової роботи Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. З 1993 по 1995 — провідний спеціаліст Державного управління екології і природних ресурсів у Кіровоградській області. **З 1995 — викладач, старший викладач, в. о. завідувача кафедри географії та геоекології Кіровоградського (нині Центральноукраїнського) державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.** Кандидат біологічних наук (2003), доцент. За її участю складено Каталог природної флори краю, списки рідкісних та «червонокнижних» видів рослин і тварин. Написала низку розділів книжки «Заповідні куточки Кіровоградської області» (1999). Автор монографії, трьох навчально-методичних посібників та інших наукових праць. **Голова обласного відділення Українського ботанічного товариства. Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (2000).**

30

30 (1889) — 130 років тому народився (*Полтавщина*) **Олександр Якович Шульгин** (1889-1960), історик і державний діяч. Син історика **Я.М. Шульгина. Раннє дитинство (1893-1899) пройшло в Єлисаветграді.** Закінчив Петербурзький університет, де навчався на юридичному (1908), фізико-математичному (1908-1910) та історико-філологічному факультетах (1910-1915). З липня 1917 до січня 1918 — в уряді Центральної Ради, перший міністр (генеральний секретар) міжнародних справ УНР. З 1920 — в еміграції. Брав найактивнішу участь у роботі Асамблеї Ліги Націй у Женеві (1920), представляючи у ній Україну до 1939. З 1926 по 1946 — міністр закордонних справ, а у 1939-1940 — голова уряду УНР в екзилі. Засновник і голова Українського академічного товариства в Парижі (1946-1960). Написав низку цінних політологічних праць з проблем генези нації та історії національно-визвольного руху: «Україна і червоний кошмар» (1927), «Україна проти Москви» (1935), «Без території» (1934), «Державність чи Гайдамащина» (1934), «Політика» та ін. Останню присвятив світлій пам'яті брата Володимира Шульгина та його товаришів, які загинули під Крутами 29.01.1918. У спогадах, виданих 1969, дав таку

характеристику нашому місту: *«Не завжди Єлисаветград був пустою в українському відношенні, не був він таким... і за часів перебування там моїх батьків. А у 80-х роках це був своєрідний, хоч і конспірований, центр виховання українців. Був там тасмний гурток, з якого вийшов і сам Євген Чикаленко. Вийшли звідти й брати Тобілевичі... Були й інші, що розсіялися по світу»*. 22.12.2000 у Києві, в День української дипломатії, міністр закордонних справ України А. Зленко відкрив меморіальну дошку першому главі зовнішньополітичного відомства УНР.

30 (1939) — 80 років тому народилася (м. Бровари Київської області) Надія Семенівна Можайкіна,

співачка, актриса, педагог. В 1965 закінчила театральну студію оперети (м. Київ), у 1967 році – музично-педагогічний факультет Київського державного педагогічного інституту ім. М. Горького. Працювала актрисою в театрах: Закарпатському музично-драматичному, Хабаровському театрі оперети, **Кіровоградському музично-драматичному ім. М. Кропивницького (1970-1973). З 1970 по 1984 на викладацькій роботі в Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С. Пушкіна.** Кандидат мистецтвознавства (1983). З 1984 працює в Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова: завідувачка кафедри теорії та методики постановки голосу, професор. Автор понад 60 наукових праць (статті, методичні рекомендації, програми, посібники).

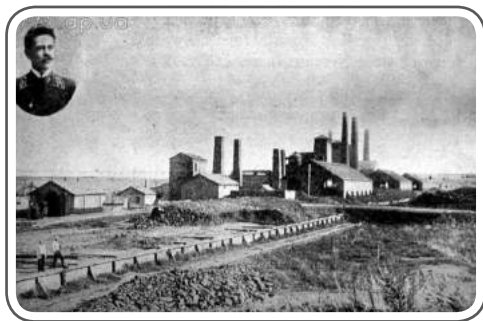
1.07.1874 (145 років тому) – В Єлисаветграді за клопотанням міського громадського управління, підтриманим Херсонським губернатором М.С. Абазою, відкрито окружний суд. З цієї нагоди у приміщенні Громадського Зібрання влаштовано святковий обід.

10.07.1874 (145 років тому) – День заснування заводу Ельворті в Єлисаветграді.

10.07.1829 (190 років тому) – Командуючий Кавказькою армією генерал **Георгій Емануель** спорядив першу російську експедицію на Ельбрус (5 642 м), під час якої черкес Кілар досяг його вершини. Поховано Емануеля – одного з героїв Вітчизняної війни 1812 року – в Єлисаветграді, склеп сплюндровано під час громадянської війни.

16.07.1834 (185 років тому) – Найбільша пожежа в Єлисаветграді: згоріла майже половина міста, збитків завдано на 1 мільйон 364 тисячі 349 рублів асигнаціями.

ГІРНИЧИЙ ІНЖЕНЕР МАРТИН ШИМАНОВСЬКИЙ ТА ФОТОГРАФ ЕММАНУІЛ ПЛЕТЦЕР В ІСТОРІЇ КРИВОГО РОГУ

У 2016 році на виконання закону про декомунізацію у Кривому Розі замість вулиці Комуністичної з'явилася вулиця Мартіна Шимановського. Нарешті мешканці промислового гіганта України вшанували пам'ять видатного гірничого інженера, одного із засновників Кривого Рогу. Не

менш приємна ця новина й для нас, адже мова йде про нашого земляка. Дивує лише те, що у біографічних матеріалах про Мартіна-Бернарда-Маріана-Фелікса (таке його повне ім'я) Шимановського, складених провідними істориками Криворіжжя Петром Варгатюком та Іваном Кочергіним, наш Єлисаветград ...не згадано зовсім, вже не кажучи про велику кількість помилкових тверджень. Найсуттєвіші з них: дати народження й смерті Мартіна Шимановського, ким він доводиться композитору Каролі Шимановському, в якому місті закінчив реальне училище, де похований. Іван Кочергін зізнається: «Біографічні дані про відомого на Криворіжжі гірничого інженера, багаторічного директора-розпорядника першого в Кривому

*Мартін
Шимановський*

Розі металургійного підприємства Мартіна Феліксівича Шимановського дуже скупи і в дечому суперечливі. Ті, хто писав про нього, наводять схожу інформацію з незначними доповненнями... Коли й де закінчив свій життєвий шлях Мартин Феліксівич Шимановський, теж залишається загадкою, яка чекає свого розв'язання».

Втім, це швидше вина не дніпропетровських і криворізьких колег, а передусім наша власна. Адже лише нещодавно музикознавець і краєзнавець Марина Долгих дослідила єлисаветградський період життя Мартіна Шимановського.

Отже, народився він у 1857 році у с. Тимошівці (родинному гнізді Шимановських) Чигиринського повіту Київської губернії (нині це Черкаська область). Мартін Шимановський – наймолодший брат батька композитора, а отже доводиться йому дядьком. Середню освіту здобув у Єлисаветградському земському реальному училищі, ставши у 1875 році одним з його перших випускників. Того ж року Мартін Шимановський вступив до Санкт-Петербурзького імператорського гірничого інституту, який успішно закінчив у 1880 році. Подальша доля Мартіна Феліксовича з 1881 по 1898 рік пов'язана з Криворіжжям і докладно висвітлена дніпропетровськими істориками.

Марина Долгих зазначає: «Завдяки одруженню 1884 року Мартіна Шимановського з Юзефою Таубе, рідною сестрою матері Кароля Шимановського, в родині сплелися дві споріднені кровні ланки: Шимановські та фон Таубе. У великій родині Шимановських Мартін Феліксович перебував у становищі своєрідного мецената, «сімейного магната», який надавав допомогу всім її нужденним представникам».

Останні роки життя М. Шимановського пройшли в Єлисаветграді. Багато років тому серед документів Єлисаветградської міської думи автор цих рядків натрапив на дуже цікаву, навіть сенсаційну інформацію: «В 1900 году горный инженер М.Ф. Шимановский просил Елисаветградскую городскую думу разрешить ему изыскания на бурый уголь в городской земле. Его уполномоченным выступил Р.В. Пржишховский. Дума разрешила

производить на его счет и риск разведки на бурый уголь в течение текущего 1900 года. Сам М.Ф. Шимановский давал в думе объяснения... Целый год в думе шли дискуссии об условиях разрешения. Шимановский хотел вложить в это дело 80 тысяч рублей». Дозвіл, судячи з усього, Мартін Феліксович або не отримав, або

втїлити в життя проект розробки бурого вугілля на міській землі завадив стан його здоров'я. Життя Мартіна Феліксовича обірвалося несподівано у віці 48-ми років від інфаркту. Смерть настала 9 січня 1905 року в селі Гданцівці Олександрійського повіту. Як свідчить «Список землевладельцев Александрійского уезда на 1896 год» Мартін Шимановський мав у ній невеличкий клаптик землі (238 сажнів). Нині Гданцівка, з якою пов'язана головна справа життя гірничого інженера, входить до складу промислового району Кривого Рогу. Поховали М.Ф. Шимановського в Єлисаветграді на католицькому цвинтарі 14 січня 1905 року.

Та хоч як там було, але саме Шимановського слід вважати піонером розробки родовищ бурого вугілля в Єлисаветграді, а не Ігоря Тамма, що, як стверджують наші краєзнавці, у 1919 році у газетних публікаціях закликав до створення видобувного підприємства. Перший видобуток вугілля відбувся буцімто у 1921 році, однак далі справа не пішла. По-справжньому це сталося 1 вересня 1930 року, коли була введена в експлуатацію шахта бурого вугілля «Піонер» на Балашівці; в червні 1932 р. – шахта «Піонер-біс», а в кінці 1932 р. – фабрика брикетування бурого вугілля. Про те, коли їх закрили, інформація відсутня або, точніше кажучи, відшукати її мені не вдалося. Закрили кіровоградські шахти, очевидно, після 1948 року. Принаймні цього року, як повідомляла газета «Кіровоградська правда», підприємство ще успішно працювало.

Мартін Шимановський з 1886 року займав надзвичайно відповідальну посаду відповідального і уповноваженого в Росії директора-розпорядника «Акціонерного товариства Криворізьких залізних руд» – компанії з французьким капіталом, що виникла у 1880 році завдяки невтомній діяльності відомого громадського діяча Катеринославської губернії Олександра Миколайовича Поля.

У 1892 році під безпосереднім керівництвом Мартіна Шимановського стало до ладу перше металургійне підприємство в Криворізькому регіоні

– Гданцівський чавуноливарний завод. За два роки було побудовано три домени печі висотою 18 метрів і добовою потужністю 4 тисячі пудів кожна. Відкрилися зразково обладнані електростанція та лікарня. Завод був з'єднаний під'їзною колією з Катерининською залізницею. На початок XX століття Гданцівський чавуноливарний завод перетворився в одне з найпотужніших підприємств Півдня Російської імперії з щорічною виправкою чавуну понад 3 млн пудів.

Навколо заводу за сприяння директора-розпорядника виникло маленьке містечко з багатоквартирних будинків для робітників та інженерів, з якого й постало місто Кривий Ріг.

Спорудження Гданцівського чавуноливарного заводу було настільки видатною подією, що у 1899 році у Німеччині був виданий унікальний фотоальбом «Kriwoi-Rog-Gdantzefka», чи не єдиний примірник якого зберігається у фондах Національної бібліотеки Франції. Нині з ним можна познайомитися в Інтернеті

на сайті Кривого Рогу. Найбільша несподіванка для нас у тому, хто автор чудових світлин, що знайомлять з панорамними знімками кар'єрів, архітектурою промбудівель, з виробництвом, видами й типами людей тощо. В анотації по-справжньому сенсаційна для нас інформація: «Двадцать пять уникальных фотографий конца позапрошлого века выполнены известным фотографом из Елисаветграда Эммануилом Рафаиловичем Плетцером».

А цього року стараннями криворізького краєзнавця Ігоря Рукавіцина світ побачила книжка про історію Кривого Рогу «Géologie de Krivoi-Rog et de Kertsch. Production sidérurgique de la Russie méridionale». «Железородное Криворожье на рубеже XIX-XX веков: европейский взгляд», написана 115 років тому французом Жюлем Кордевинером і перекладена на російську мову ректором Криворізького національного університету, доктором технічних наук, професором Миколою Ступником. У передмові зазначено: «Кроме 19 оригинальных репродукций снимков елисаветградского фотографа Эммануила Плетцера, книжка дополнена 15-ю его же фотографиями, большинство из которых ранее не публиковались...».

Можна лише подивуватися, як йому вдалося передати розмах та грандіозність спорудження заводу. Адже робити пейзажні знімки у ті часи було непросто. Фотоапарат зі штативом був важкий і громіздкий. В окремому ящику доводилося носити ретельно упаковані скляні пластинки й не-

лику похідну фотолабораторію. Еммануїл Плетцер блискуче впорався із завданням, створивши справжні шедеври фотомистецтва, які хочеться розглядати й розглядати.

Надзвичайно прикро, але відомості про видатного фотомайстра майже відсутні. Чималенька колекція ліричних світлин Еммануїла Плетцера, виконаних у жанрі кабінет-фото, представлена в галереї «Єлисаветград». Це салонні портрети чоловіків, жінок, дітей, цілих родин. Такі фото виготовлялися й у інших єлисаветградських ательє. А от у «криворізькій» серії світлин надзвичайно високої якості та складності Плетцер постає як майстер натурних фотозйомок, епічного фото.

На звороті паспорту – вишукані віньєтки з написом: «Фотография Эм. Плетцера. Елисаветградъ. Дворцовая улица. д. Перимонда». Безумовно, Еммануїл Плетцер належав до найбільш успішних фотографів нашого міста. З архівних джерел відомо, що, приміром, у 1915 році в його ательє працювали три фотографи, які зробили за рік 4 тисячі знімків на суму 4 000 рублів. Власник фотоательє навіть звертався в міську управу з проханням дозволити йому розміщення рекламних вітрин зі зразками своєї продукції на центральних вулицях міста (Великій Перспективній та Дворцовій). Тож не дивно, що саме Еммануїлу Плетцеру доручили виконання такого складного завдання.

Таким чином, два єлисаветградці посіли надзвичайно поважне місце в історії Кривого Рогу. Гірничий інженер Мартін Шимановський спорудженням Гданцівського чавуноливарного заводу започаткував місто металургів, а фотограф Еммануїл Плетцер у своїх світлинах увічнив, як це відбувалося.

СЕРПЕНЬ

1 (1919) — 100 років тому народився (м. Єлисаветград)

Болеслав Адамович Буяльський (1919-2009), літературознавець і педагог. Учасник Другої світової війни, мав бойові нагороди. У 1945 закінчив Вінницький педагогічний інститут, де до 1993 викладав курси античної і зарубіжної літератури. У 1993-1996 — професор кафедри культури Вінницького технічного університету. Дослідження присвячені методиці вивчення української та російської літератури в школі. Кандидат філологічних наук (1953). Автор популярних посібників: «Выразительное чтение» (1963), «Поэзия усного слова» (1969, 1990), «Курс на мастерство» (1970, 1974), «Искусство выразительного чтения» (1986) та ін. У 2009 Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека підготувала бібліографічний опис «Темниця живого слова Б.А. Буяльського».

1

4 (1944) — 75 років тому народився (м. Кіровоград) Анатолій Йосипович Григор'єв, педагог, дефектолог, реабілітолог, журналіст, поет (псевдонім **Анатолій ГАЙ**).

У 1972 закінчив історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту ім. В.Г. Короленка, у 1983 — з відзнакою дефектологічний факультет Київського державного педагогічного інституту ім. М. Горького. *Тривалий час працював у Кіровоградській СШ № 1. З 2000 — у Кіровоградському державному педагогічному університеті ім. В.К. Винниченка.* Кандидат педагогічних наук (1989), професор (2000) кафедри медико-біологічних основ і фізичної реабілітації. Створив власну наукову школу з цієї тематики. Автор 16 монографій та посібників, підготував 8 кандидатів наук, видав 12 наукових збірників з проблем соціальної освіти, валеології і систем оздоровлення людини. Монографія «Аномалії розвитку дітей» включена до фондів бібліотеки Конгресу США. За його редакцією з 2006 розпочато 10-томне видання першої у світі «Енциклопедії фізичної реабілітації». Тривалий час працював власкором газети «Демократична Україна» по Кіровоградській області. Автор збірок поезій: «Криниця в центрі України» (1997), «Зоряне латаття» (2005), «А джерело дзвенить...» (2009) та ін. У 2009 відзначений державною нагородою — орденом «За заслуги» III ст. Заслужений працівник освіти України (1995).

4

6 (1949) — 70 років тому народився (Тернопільська область) Віктор Васильович Френчко, скульптор. Після закінчення з відзнакою скульптурного факультету Київського державного художнього інституту (майстерня академіка М.Г. Лисенка) живе і працює в Кіровограді, де створив велику кількість робіт у різних жанрах: скульптурних композицій, бюстів, пам'ятників, пам'ятних знаків. *Для обласного*

6

товариства охорони пам'яток історії та культури в останні роки створив понад 30 меморіальних дощок: Арсенію Тарковському, Юлію Мейтусу, Семену Тютюшкіну, Миколі Смоленчуку, Наталії Ленгауер, Генріху Нейгаузу, Каролію Шимановському, Євгену Маланюку, Валерію Гончаренку, Юрію Луцкевичу, Самуїлу Вайсенбергу та ін. Автор пам'ятників захисникам правопорядку,

чорнобильцям, козаку Головку — засновнику с. Головкивка Олександрійського району, стели Надії Тарковській та ін. У творчій співдружності з Аркадієм Мацієвським (1931-2006) створені пам'ятники героям-Червонозорівцям та Козаку — захиснику Вітчизни (отаману Сірку) у селі Торговиця Новоархангельського району. Учасник багатьох республіканських та обласних художніх виставок. Член Національної спілки художників України (2012). Лауреат обласної мистецької премії імені Олександра Осмьоркіна (2009).

8

8 (1929) — 90 років тому народився (с. Городище Менського району на Чернігівщині) Олексій Прокопович Довгий (1929-2017), поет і перекладач. У 1957 закінчив Харківський сільськогосподарський інститут, у 1963 — Вищу партійну школу в Києві. *Деякий час у молодості працював на Кіровоградщині, зокрема в Устинівському, де народився син*

Станіслав Довгий, та Долинському районах. Перебування на Долинщині увічнено у віршах «Мертве» і «Долинка» та інших, що увійшли до збірки «Пора конвалій»:

*Чебрецями й материнкою
дні осінні одцвіли,
і над тихою Долинкою
дикі бджоли одгули.*

Працював у видавництвах «Дніпро» (1964-1966), «Музична Україна» (1967-1970), «Молодь» (1970-1980). З 1961 по 2007 надруковано 26 книжок поезій. Низку його віршів покладено на музику. Окремі збірки вийшли у перекладах у Чорногорії, Македонії та Грузії. Сам перекладав твори поетів союзних республік СРСР. Член Спілки письменників УРСР (1971). Заслужений діяч мистецтв України (2006).

10

10 (1884) — 135 років тому народилася (м. Миколаїв) Наталія Андріївна Лисенко (1884-1968), артистка театру, зірка німого кіно. Дочка лікаря Андрія Віталійовича Лисенка (брата композитора Миколи Лисенка), який тривалий час (з 1884 по 1905) працював у Знаменці завідувачем залізничної лікарні. Там і минули дитинство та юність Наталки. Свою першу роль (Катря

— за п'єсою «Не судилось» М. Старицького) зіграла у 1898 році в аматорському музично-драматичному гуртку, створеному батьком у Знаменці. З 1901 грала в МХТ, театрі

Корша (Москва), 1909-1912 – в Театрі «Соловцов» (Київ). У кіно – з 1915. Основні фільми: «Катюша Маслова» (1915), «Без вини винуваті» (1916), «Отець Сергій» (1918), «Куліси екрана», «Голгофа жінки», «Німіий страж» та ін. До 1920 знялася більш як у 40 фільмах. У 1920 з чоловіком І. Мозжухіним емігрувала до Франції, де продовжувала зніматись у фільмах знаменитого кінорежисера Я. Протазанова («Минають тіні», «Кін» та ін.). Загалом знялася у 30 фільмах, що мали успіх. Кар'єра у звуковому кіно не склалася через «неистребимый малорусский акцент».

11 (1854) – 165 років тому народився Володимир Миколайович Петерс (Камнєв) (1854-1938), військовий діяч. Закінчив Петербурзьку військову гімназію, Миколаївське кавалерійське училище та Академію Генерального штабу. **3 1910 по 1914 – начальник Єлисаветградського кавалерійського училища, генерал-майор. Був головою «Товариства взаємодопомоги колишніх юнкерів ЄКУ», заснованого у 1913.** Учасник Першої світової війни, командував бригадою.

11

Тоді ж, враховуючи антинімецькі настрої в Росії, змінив прізвище на Камнєв (точніше – переклав його на російську мову). Дочка вийшла заміж за випускника Єлисаветградської гімназії Г. Лангемака, винахідника «катюші». У 1914, коли Петерс залишав ЄКУ, товариші по службі подарували йому пам'ятний жетон у вигляді книжечки із золота з вигравіюваними прізвищами. У 1916 тимчасово виконував обов'язки начальника Імператорської Миколаївської військової академії. Після 1917 служив радянській владі. Був начальником курсів, навчав червоних командирів військовому мистецтву. Репресований і розстріляний. Фото Петерса з дружиною – з книжки Олександра Глушка «Неизвестный Лангемак. Конструктор «Катюш» (Москва, 2012).

13 (1899) – 110 років тому народився (м. Єлисаветград) Бернард Ілліч Ярроу (справжнє прізвище **Ярошевич**) (1899-1973), співробітник ЦРУ. **Навчався в Єлисаветградській гімназії.** Вступив до Новоросійського університету в Одесі, але пробув у ньому недовго. Емігрувавши до Польщі, продовжив навчання у Краківському університеті. З 1922 жив у США. У 1928 закінчив юридичний факультет Колумбійського університету. До 1937-го займався юридичною практикою в Нью-Йорку. З 1938 по 1942 – помічник окружного прокурора Нью-Йорка. У 1942 вступив на службу до щойно створеного

13

Управління стратегічних служб (УСС), попередника Центрального Розвідувального Управління (ЦРУ) США. Був спеціальним помічником начальника УСС генерала Вільяма Донована (1883-1959), якого називають «батьком американської розвідки», «батьком ЦРУ». Під час Другої світової війни з 1942 по 1945 виконував розвідувальну місію в Югославії щодо формування майбутнього уряду цієї країни. У квіт-

ні-червні 1945 був членом американської делегації на установчій конференції ООН у Сан-Франциско. З 1945 по 1952 працював у юридичній фірмі Салліван і Кромвель. Став одним із засновників радіостанції «Вільна Європа» («Радіо «Свобода») (1952), її віце-головою (1954-1957) та старшим віце-головою (1957-1972). Некролог опублікувала газета «Нью-Йорк Таймс» 26.05.1973. Син Пітер Ярроу (1938 року народження) – всесвітньо відомий музикант і громадський діяч. Під час відвідин України (2010, 2011 та 2013) з освітньо-виховним проектом «Не смійся з мене» в одному з інтерв'ю підкреслив: *«Мої батьки народилися в Єлисаветграді – тепер це Кіровоград... Якби я народився тут, мене б звали Петро Ярошевич»* (на знімку).

13

13 (1979) – 40 років тому народився (с.мт Компаніївка) Артем Сергійович Ситник, правознавець. У 2001 з відзнакою закінчив Національну юридичну академію України ім. Ярослава Мудрого. **З 2001 по 2003 – помічник прокурора, слідчий, старший слідчий Ленінського району Кіровограда. У 2004-2008 – старший слідчий, в. о. керівника слідчого відділу, керівник слідчого відділу прокуратури Кіровоградської області.** У 2008-2011 – начальник слідчого відділу прокуратури Київської області. З 2011 до 16.04.2015 мав адвокатську практику в адвокатській фірмі «Юридичні гарантії», обіймаючи посаду керуючого партнера. У березні 2015 був одним із чотирьох основних претендентів на посаду директора Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), пройшовши всі етапи конкурсу. З 16.04.2015 – перший директор НАБУ.

14

14 (1904) – 115 років тому народився (с. Тернівка Новоархангельського району) Анатолій Софронович Коверга (1904-1989), природознавець. Закінчив Ленінградський університет, кандидат біологічних наук (1939). З 1939 по 1989 – директор Нікітського ботанічного саду в Криму. У роки Другої світової війни організував експедиції зі збирання лікарської сировини, з якої виготовлено мільйони доз рятівних медпрепаратів. Після війни домігся повернення в Україну з Німеччини унікального гербарію кримської флори. Разом зі своїми учнями вивів 27 нових цінних сортів південних і субтропічних плодів, які нині культивуються на півдні України, в Молдові та на Кавказі. Перетворив Нікітський ботанічний сад в один з найбільших у Європі: понад 1700 видів рослин, понад 30 тисяч дерев і чагарників. Помер на своєму робочому місці, у ботанічному саду. Лауреат Державної премії СРСР (1952).

14 (1904) – 115 років тому народився (м. Бобруйськ, Білорусія) Микола Ксенофонтівч Анкудінов, хореограф, балетмейстер. У 1928 закінчив Київську державну хореографічну студію, якою керував Ростислав Захаров (зго-

дом відомий балетмейстер, народний артист СРСР, професор, доктор мистецтвознавства). **З 1929 по 1941 працював у Кіровограді керівником танцювального гуртка Палацу піонерів та школярів, очолював балетний колектив Палацу культури «Металіст» заводу «Червона зірка».** Одним з перших в Україні здійснив постановку опери *«Кіт у чоботях»*, в якій діти співали й танцювали у супроводі оркестру та хору. Зі своїм колективом здійснив постановку балетів: *«Червоний мак» Р. Глієра, «Бахчисарайський фонтан» Б. Асаф'єва, «Вальпургієва ніч» Ш. Гуно, «Половецькі танці» О. Бородіна та ін.* Учасник Другої світової війни. Майор запасу, нагороджений двома орденами Червоної зірки та ін. *Після війни керував у Кіровограді балетною студією, працював балетмейстером в українському театрі ім. М.Л. Кропивницького, театрі російської драми ім. С.М. Кірова, керівником місцевих танцювальних колективів.*

14

14 (1934) — 85 років тому народився (с. Телятин Люблінського воєводства, Польща) Михайло Васильович Гіляровський, режисер. У 1960 закінчив Київський інститут театрального мистецтва. Відтоді працював у театрах Чернігова, Ніжина, Дрогобича, Львова, Києва, Москви. У 1972-1976 — головний режисер Київського театру драми і комедії. **З 1976 по 1979 — головний режисер Кіровоградського обласного українського музично-драматичного театру імені Марка Кропивницького, здійснив у ньому постановку вистав: «Дума про Сухомлинського» (1977), «Соловейко-Сольвейг» (1979) і Драча, «Хрест життя» М. Старицького (1978).** У 1981-1985 — режисер Харківського російського драматичного театру ім. О.С. Пушкіна. У 1989 організував і очолив драматичний колектив «Блакитна троянда» при Українському фонді культури (Київ). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1969).

14

15 (1869) — 150 років тому народився (Єлисаветградський повіт) Аркадій Іпполитович Келеповський (1869-1925), юрист, державний діяч. **У Єлисаветградському повіті його матері у 1902 належало 3000 десятин землі та кам'яний будинок у Єлисаветграді.** У 1890 закінчив юридичний факультет Московського університету. З 1890 по 1904 служив чиновником для особливих доручень при Московському губернаторі. **У вересні 1895 Єлисаветградським повітовим земським зібранням обраний почесним мировим суддею, переобирався декілька разів.** У 1897 брав участь у проведенні Всеросійського перепису населення в якості завідуючого дільницею. Був старшим інспектором у справах преси та друку. Безпосередньо причетний до першої публікації сумнозвісної книжки «Протоколи сіонських мудреців» (1897). З 1905 по 1916 призначався Уфимським та Владимирським віце-губернатором, губернатором Ліфляндії, Любліна та Пскова. З червня 1916 по березень 1917 — Харківський губернатор, останній в історії Харківщини. З 1921 — в еміграції у Королівстві Сербів,

Хорватів та Словенців, був головою російської колонії. *Членом Державної Думи Росії був його рідний брат Сергій Іпполитович Келеповський (1873-1928).*

16

16 (1879) — 140 років тому народився (м. Путивль Курської області) Олександр Іванович Мещанінов (1879-1969), лікар. У 1904 закінчив медичний факультет Київського університету, брав участь у російсько-японській війні. *Після демобілізації три роки працював ординатором у лікарні Св. Анни Товариства Червоного Хреста в Єлисаветграді. Потім перейшов на самостійну роботу хірургом у село Петрове, а звідти у повітову лікарню м. Олександрії. Працюючи у Петрівській земській лікарні, влаштував у ній водопровід, каналізацію та водяне опалення. За час роботи в Олександрійському та Єлисаветградському земствах підготував понад тридцять сестер милосердя, написав 15 праць з актуальних питань медицини й хірургії. В Олександрії був організатором і головою Олександрійського науково-го медичного товариства.* Виконав багато операцій на шлунково-кишковому тракті. Свій оригінальний метод лікування узагальнив у доповіді на Всеросійському з'їзді хірургів, надрукував у фаховому журналі. З 1919 по 1957 працював у Харківському інституті удосконалення лікарів на посаді завідувача кафедри, де підготував понад 500 фахівців. Автор близько 100 наукових праць. Професор (1935), доктор медичних наук (1936). У роки окупації Харкова під час Другої світової війни брав участь в організації спеціального лазарету у таборі для військовополонених, врятувавши сотні життів. Ім'ям професора названо провулок у Харкові, де розташована лікарня № 9, а лікарні швидкої невідкладної допомоги в день її відкриття 20.05.1977 присвоєно ім'я О. Мещанінова.

19

19 (1959) — 60 років тому народився (Тернопільська область) Василь Михайлович Ожоган, мовознавець. У 1982 закінчив філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. **З 1983 по 2004 жив у Кіровограді; викладав у КДПІ ім. О.С. Пушкіна (КДПУ ім. В.К. Винниченка, нині Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені В.К. Винниченка). Доктор філологічних наук (1999), професор кафедри української мови (2001). З 1998 по 2003 — декан філологічного факультету. У 2003-2004 — проректор з науково-педагогічної та виховної роботи КДПУ ім. В.К.Винниченка.** Досліджує питання функціональної граматики. Автор монографії «Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови» (1997) та багатьох інших наукових праць. Член координаційної ради з питань мовознавства Національної академії наук України. Відповідальний редактор наукового збірника «Актуальні проблеми граматики». З 2004 — віце-президент Національного університету «Києво-Могилянська академія» з навчальної роботи, нині з науково-педагогічної роботи.

20 (1874) — 145 років тому народився Олександр Васильович Дорошкевич (1874-1919), військовий діяч.

Закінчив 2-й Московський кадетський корпус, Олександрівське військове училище (1895), Миколаївську академію Генерального штабу за 1-м розрядом (1904). Брав участь у російсько-японській війні. Згодом служив на штабових посадах у Варшавській, Віленській та Приамурській військових округах.

3 01.09.1911 до 1914 — викладач Єлисаветградського кавалерійського училища, полковник (1912).

Сім'я жила в Єлисаветграді до 1918. Учасник Першої світової війни. З 27.06.1917 — генерал-майор, начальник: штабу XXXI армійського корпусу, з листопада 1917 — фактичний його командувач. Нагороджений Георгіївською зброєю (10.04.1917) та іншими бойовими відзнаками. З 17.04.1918 — командувач Чернігівського корпусу Армії УНР, згодом — Армії Української Держави. Генерал-хорунжий. Після початку протигетьманського повстання був заарештований отаманом Палієм, командувачем військ Директорії на Чернігівщині. Утримувався у чернігівській в'язниці. Після захоплення Чернігова червоними розстріляний більшовиками у в'язниці.

20

20 (1919) — 100 років тому народився (с. Ольгівка Новгородківського району) Євмен Михайлович Доломан (1919-2006), поет і прозаїк.

Навчався в Одеському індустріальному технікумі та Харківському університеті (1938-1941). Учасник Другої світової війни. Друкуватися почав з 1937.

Працював у редакції журналу «Дніпро» (з 1951 по 1968),

згодом — у Держкомвидавї, директором Українського відділення Літфонду СРСР (1981-1985). Автор 13 поетичних збірок; книжок оповідань «Серце — не камінь» (1959), «Васько да Гама» (1965), трилогії «На безіменній висоті» (1971), роману «Випробування вірності» (1976), книжки для дітей «Проліски прагнуть сонця» (1985) та інших творів. Переважна більшість поетичних та прозових творів присвячені темі Другої світової війни. Окремі твори перекладено білоруською, вірменською, чеською, угорською мовами. Член Спілки письменників УРСР (1951).

20

22 (1919) — 100 років тому народився (с. Спаське, нині у складі с. Березівки Маловисківського району) Олександр Давидович Моторний (1919-1977), педагог і письменник.

Закінчив історичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. **Працював учителем української мови та літератури, директором середньої школи у с. Березівка.**

Учасник Другої світової війни. Друкувався в газеті «Радянська освіта». **Написав книжку «Щедре серце» (1963) про діяльність директора Богданівської СШ Знам'янського району І.Г. Ткаченка.** Автор п'єси «Свіжий вітер» (1958); збірки гумо-

22

ресок «Слизьке масло» (1961); нарисів та оповідань «Степові світанки» (у співавторстві, 1962), «Степовий велет» (1966); повісті «Горлиця з яблуневого саду» (1973). Член Спілки письменників УРСР (1962).

22

22 (1939) — 80 років тому народилася Людмила Яківна Чижова (с. Піщаний Брід Добровеличківського району), поетеса, дитяча письменниця. У 1959 закінчила Мигіївський технікум-радгосп, що у Первомайському районі Миколаївської області (отримала диплом агронома), у 1975 – Київський державний інститут культури. Працювала директором

Щербанівського та Дорошівського Будинків культури Вознесенського району на Миколаївщині. З 1978 – заступник директора обласного Будинку художньої творчості працівників освіти. Друкується з 1963. Автор 20 збірок поезій: «Бабусина казка» (1994), «Води живої джерело» (1994), «День пророка Наума» (1995), «Окраса життя» (1996), «Ода матері» (1997), «Казка на канікулах» (2001), «Новорічна казка» (2002), «Із глибини народної криниці» (2003), «Звідки осінь починається» (2004), «Казка дідуся Гната» (2004), «Русалка Степова» (2006), «Світле свято Миколая» (2007), «Гороскопи, зодіаки – року кожного ознаки» (2008), «Скриня казок» (2009) та ін. Близько 30-ти віршів було покладено на музику. Лауреат обласної премії імені Миколи Аркаса (2000). Член Національної спілки письменників України (2007).

23

23 (1894) — 125 років тому народився (м. Олександрія) Шолом Секунда (Шлойме Абрамович Секунда) (1894-1974), американський композитор єврейського походження. З 1907 мешкав у США. Закінчив музичну школу, брав приватні уроки у відомого музиканта Е. Блоха; згодом навчався у Колумбійському університеті. Перший музичний

спектакль (спільно з С. Шмулевичем) поставив у 1914. У 1920-1940-х – музичний директор єврейських театрів Філадельфії, Сент-Луїса та ін. З 1950 по 1961 працював музичним директором Бруклінського єврейського центру. З 1967 викладав музикознавство у Нью-Йоркському університеті. Творча спадщина вражає: понад 60 мюзиклів, 7 оперет, майже 100 літургійних творів, музика до багатьох кінофільмів, понад 1000 естрадних пісень. На мелодію до пісні «My Yiddishe meydele» («Моя єврейська дівчина») (1922) хтось із російських емігрантів написав оригінальний текст, внаслідок чого з'явилася одна з найпопулярніших російських пісень «Москва златоглавая». Ще одна пісня «Бай мір бісту шейн» («Для мене ти найвродливіша»), створена в 1932, визнана кращою мелодією ХХ ст.; перекладена на 80 мов.

23 (1899) — 120 років тому народився (м. Єлисаветград) Лаврентій Семенович Жаренко (псевдонім Жей) (1899-1977), живописець і графік.

Учасник Другої світової війни, мав бойові нагороди. Навчався в Одеському художньому училищі (1934-1938) у Д. Крайнева, О. Шовкуненка, Л. Мучника. Учасник виставок з 1935. Виконував переважно пейзажі у техніці акварелі. Твори експонувалися в Марселі (1973). Персональні виставки влаштовувались в Одесі (1964), Миколаєві (1965), Херсоні (1969). Викладав в Одеському художньому училищі (1938-1944, 1945-1949). Член Спілки художників України (1946). Роботи зберігаються в Одеському, Миколаївському, Луганському, Херсонському художніх музеях. ***П'ять своїх робіт заповів Кіровоградській картинній галереї.***

23

23 (1924) — 95 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Тихін Олексійович Непомнящий** (1924-1997), кіннодраматург, прозаїк. У 1949 закінчив сценарний факультет ВДІКа (майстерня Є.І. Габриловича). У кіно з 1947. Автор сценаріїв науково-популярних і документальних фільмів: «На подъёме» (1957), «Дмитрий Шостакович» (1965), «Ритмы революции» (1968), «Возрождение» (1967, Ломоносовська премія, 1968), «Рассказы о доме своём» (1975-1976), кінотриптиха «Советский Союз» (1982-1984); художніх стрічок: «До завтра» (1964), «Мировой парень» (1972) та ін. Автор повістей: «Бумеранг Зорича», «Казуаль», «Завтрашня погода». Заслужений працівник культури РРФСР (1984).

23

25 (1889) — 130 років тому народився (*с. Глодоси Новоукраїнського району*) **Фотій Минович Мелешко** (1889-1970), письменник (драматург, прозаїк, мемуарист) і громадський діяч. У революційному русі з 17 років, за що три роки (з 1910 по 1913) перебував у засланні. У 1913 був делегатом Всеукраїнського з'їзду кооператорів, на якому познайомився з основоположником українського кооперативного руху Миколою Левитським. Учасник Першої світової війни, нагороджений Георгіївським хрестом. ***Активний учасник визвольних змагань доби УНР на Єлисаветградщині. Повстанський отаман. Командував 5-ю селянською Глодоською дивізією,*** отримав військове звання майора армії УНР. Учасник Першого Зимового походу, нагороджений Залізним Хрестом. З 1921 – в еміграції (Чехія, Німеччина, США). Закінчив Празький університет, отримав звання доктора філософії. Працював учителем в українських школах. Автор таких творів: епопеї з селянського життя «Три покоління», драм «Понад Дніпром», «Останній», «Трьома шляхами»; оповідань, новел, історичних мемуарів («Участь глодосян у визвольній боротьбі 1905-1920 років», «Українські січові стрільці на Єлисаветградщині» та ін.).

25

25

25 (1919) — 100 років тому народився (м. Єлисаветград) Олександр Васильович Поверенний (1919-1981), військовий діяч. *У 1939 закінчив технікум у Кіровограді. До серпня 1941 працював на заводі «Червона Зірка».* У вересні 1943 першим з артилеристів полку досяг правого берега Дніпра. Із своєї гармати знищив 17 танків, 7 автомашин з боєприпасами і живою силою, 4 кулеметні точки та мінометну батарею. Воював на Криворізькому і **Кіровоградському** напрямках, визволяв села і міста Молдавії. Після війни працював на Оренбурзькому верстатобудівному заводі. Герой Радянського Союзу (1943).

25

25 (1959) — 60 років тому народився (м. Макіївка Донецької області) Василь Вікторович Білошапка, краєзнавець і журналіст. *Пращури по материнській лінії походять із сіл Бовтишка та Івангород Олександрівського району.* У 1982 закінчив Ворошиловградський державний педагогічний інститут. Відтоді мешкає в смт Олександрівка. Працював учителем

Олександрівської СШ № 1, відповідальним секретарем районної газети «Вперед», власним кореспондентом обласної газети «Народне слово», директором державного музею історії Олександрівського району. Нині – головний зберігач фондів Олександрівського районного краєзнавчого музею. Досліджував життя і діяльність видатних особистостей, пов'язаних з олександрівським районом: Л. Мацієвича, М. Грабовського, І. Фундукля, родини Раєвських та ін. Один із засновників кімнати-музею Лева Мацієвича в Олександрівці. У співавторстві з Борисом Кузиком видав книжки: «Олександрівка. Погляд крізь віки» (2001), «Олександрівський меридіан: люди, події, час» (2003), «У плині часу. Енциклопедія Олександрівщини» (2002), двотомник «Кіровоградщина: історія та сучасність центру України» (2005) та ін. Член Українського геральдичного товариства, автор і співавтор гербів і прапорів Олександрівського району, селища Олександрівки та сіл Антонівки, Бовтишки, Трилісів. Член Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України» (2008) та обласного літературного об'єднання «Степ» (2010). *Лауреат обласної красназвачої премії імені Володимира Ястребова (2002). Лауреат обласної премії у галузі геральдики та вексилології імені Якова Паученка (2005).*

28

28 (1954) — 65 років тому народився (м. Новоукраїнка) Олександр Вікторович Андріяш, фізик, фахівець у галузі створення озброєнь та військової техніки. *Син Героя Соціалістичної Праці В.С. Андріяша. Випускник Новоукраїнської СШ № 6 (1971).* У 1977 з відзнакою закінчив Московський інженерно-фізичний інститут (МІФІ) за спеціальністю «Теоретична

ядерна фізика». З 1976 по 2009 працював у РФЯЦ-ВНДІТФ (Російський федеральний ядерний центр – Всеросійський науково-дослідний інститут технічної фізики), який був створений в 1955 для ведення робіт з удосконалення систем ядерної зброї (м. Снежинськ Челябінської області). У 2000–2009 – перший заступник наукового керівника Центру. Доктор фізико-математичних наук (2000). Автор понад 100 наукових праць. З 2009 працює у Всеросійському науково-дослідному інституті автоматики Державної корпорації з ядерної енергії «Росатом». З 2011 – науковий керівник. Лауреат Державної премії Росії (2000). Лауреат премії Уряду РФ за участь у розробці та запровадженні в серійне виробництво спеціалізованого термоядерного заряду (2008). Заслужений діяч науки Російської Федерації (2006).

30 (1894) — 125 років тому народився (м. Єлисаветград) Олександр Маркович Петров (1894–1956, Париж, пох. на клад. Сент-Женев'єв-де-Буа), військовий і громадський діяч. Закінчив Олександрівське військове училище, Механіко-технічне училище й Телавську школу прапорщиків. Учасник Першої світової та громадянської воєн. Служив у Дроздовському стрілецькому полку, брав участь у 1-му Кубанському («Льодовому») поході, капітан. Евакуювався у 1920 в Галліполі. В еміграції у Франції жив у Парижі. Закінчив Зарубіжні вищі військово-наукові курси генерал-лейтенанта М.М. Головіна (імператорської Академії Генерального штабу в еміграції), згодом викладав на них. Член 1-го Відділу Російського загальновійськового союзу, Товариства галліполійців, Об'єднання дроздовців у Франції, Спілки російських військових інвалідів. У 1938–1939 співпрацював з журналом «Армия и Флот» (автор публікацій про організацію саперних військ).

31 (1939) — 80 років тому народився (с. Нова Поляна Знам'янського району) Віктор Іванович Михайловський, дипломат. У 1961 закінчив Київський державний університет імені Тараса Шевченка, у 1977 – Дипломатичну академію МЗС СРСР. Кандидат економічних наук (1967). З 1961 по 1968 на викладацькій роботі. У 1977–1984 – радник Посольства СРСР у Лаосі. Дипломатичний ранг – Надзвичайний і Повноважний Посол України (1999). Автор понад 60 наукових праць з питань міжнародних відносин та економічного співробітництва. З 1997 по 2003 – Надзвичайний і Повноважний Посол України в Латвійській Республіці. Нагороджений орденом «За заслуги» III ст. (1999). **Прикметно, що з 2011 по 2015 Надзвичайним і Повноважним Послом України в Латвії був уродженець Кіровограда Валерій Тимофійович Жовтенко.**

1.08.1879 (140 років тому) – В Єлисаветграді відбувся концерт артистки імператорських театрів Д. Леонової і композитора М. Мусоргського.

7.08.1884 (135 років тому) – Професор Володимир Антонович провів археологічні розкопки декількох курганів поблизу фортеці Св. Єлисавети.

16.08.1959 (60 років тому) – В Олександрії здано в експлуатацію перший у Радянському Союзі завод гірничого воску.

18.08.1874 (145 років тому) – Початок гастролей у Єлисаветграді оперної трупи, у складі якої виступав видатний оперний співак Федір Стравинський. Тут він уперше в своїй кар'єрі виконав партію Мельника в опері Даргомижського «Русалка». Виступи в Єлисаветграді тривали до 24 жовтня.

18.08.1919 (100 років тому) – Єлисаветград захопила Добровольча армія генерала А. Денікіна.

18.08.1919 (100 років тому) – Казенний сад передано Єлисаветградській думі.

30.08.1914 (105 років тому) – У Східній Пруссії після розгрому 2-ї російської армії застрелився її командуючий, генерал О.В. Самсонов. Прах «жертви задля врятування Парижа» його вдова розшукала на чужині і перепоховала на батьківщині в с. Якимівці Маловисківського району.

СЕРГІЙ КОЛАЧЕВСЬКИЙ: ЛІКАР, ПІДПРИЄМЕЦЬ, НАЙВИДАТНІШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ БЛАГОДІЙНИК, ЧИЙ ЗАПОВІТ НЕ БУВ ВИКОНАНИЙ

До 170-річчя від дня народження

Сергій Колачевський

У травні того ж 2016 року на виконання закону про декомунізацію найдовша вулиця Кривого Рогу – 23 лютого – була перейменована на честь ще одного нашого земляка Сергія Миколайовича Колачевського (1849-1911). Поблизу цієї вулиці був розташований рудник, який належав Колачевському. Його так само, як і Мартіна Шимановського, слід вважати засновником Кривого Рогу. Все життя цієї дивовижної людини (доктора медицини, рудопромисловця, громадського діяча та мецената) пройшло під гаслом: «Все боїться часу, але час боїться доброти».

Сергія Колачевського сьогодні називають «українським Нобелем, який не відбувся». Воістину, це найтрагічніша постать в історії українського благодійництва.

Свій блискучий нарис про Сергія Колачевського науковий співробітник Криворізького міського історико-краєзнавчого музею Олександр Мельник назвав сенсаційно, ефектно й, на перший погляд, провокативно: «Мільярд доларів на благодійність: Сергій Колачевський – Нобель півдня України».

До речі, на сьогодні – це єдине джерело про трагічну долю «українського Нобеля», хоча помер Сергій Колачевський у далекому 1911 році. Та лише через сто з гаком років зроблено спробу висвітлити дивовижну біографію людини, яка своїм багатством хотіла поділитися й ошасливити якомога

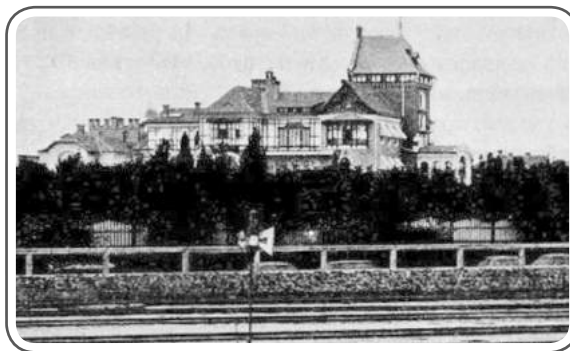
*Євгенія Володимирівна,
дружина Сергія Колачевського*

більшу кількість людей та організацій. І ця благородна мета зазнала краху, оскільки не була виконана. Та навіть коли б вдалося здійснити задумане, навряд чи розпорошені кошти мали б той ефект, на який розраховував Сергій Миколайович. Напевне, значна частина капіталу була б розкрадена розпорядниками спадщини.

А тим часом капітал Колачевського, призначений ним на доброчинність, у декілька разів перевищував той, який винахідник динаміту Альфред Нобель (1833-1896) заповів на заснування премії за найвидатніші досягнення у галузі хімії, фізики, літератури, фізіології та медицини і за миротворчу діяльність: 30 млн руб. проти 6,92 млн доларів. Олександр Мельник стверджує, що за тогочасним курсом 30 млн рублів дорівнювали 14 млн доларів, а за сучасним курсом – це мільярд доларів.

На превеликий жаль, і як не дивно, на сьогодні не існує ґрунтовної наукової праці про видатну родину Колачевських, за винятком навчального посібника (60-сторінкової брошури «Михайло Колачевський: музично-педагогічна спадщина»), присвяченої молодшому братові Сергія Миколайовича, виданої 1999 року сміховинно малим накладом – аж... 100 примірників! Її автор – професор Миколаївського педагогічного інституту, музикознавець Євген Сергійович Федотов – зібрав в архівах унікальний матеріал про цю родину.

Започаткував рід Колачевських в Україні уродженець Смоленської губернії, секунд-майор Федір Іванович Колачевський. У 14-річному віці він вступив на військову службу і служив у російській армії з 1771 по 1795 рік; брав активну участь у багатьох кампаніях проти турків, відзначився зокрема під час облоги Очакова та оволодіння Бендерами. Вийшовши у відставку, Федір Колачевський одружився з Ганною Спиридонівною Манвеловою і «...заснував понад річкою Омельничок в Олександрійському повіті два

Маєток Колачевських у Кривому Розі

хутірці Федорівку (за власним ім'ям) і Туркестанівку (на згадку про військові походи в Туркестан)».

Саме у дідовій Федорівці (нині Онуфріївського району) й народився в січні 1849 року Сергій Миколайович Колачевський. Тут і в сусідній Тур-

кестанівці пройшло його дитинство. Як свідчить довідник «Кіровоградська область. Адміністративно-територіальний устрій» (1985), на території нашого краю дійсно існувало сільце Туркестанівка в Онуфріївському районі, яке у радянські часи буцімто отримало нову назву – село Калачівка. Подумалося, яке несподіване для радянської влади перейменування населеного пункту – на честь його колишніх власників Колачевських (Калачевських). Хоча, як відомо, у переважній більшості випадків комунізація у топоніміці йшла у протилежному напрямку: саме позбавлялись назв, пов'язаних з іменами дворян та поміщиків, тобто представників експлуататорського класу. Втім, ця інформація виявилась недостовірною.

Як свідчать до-
революційні дже-
рела, зокрема таке
поважне, як «Спи-
сок землевладель-
цев Александрийс-
кого уезда на 1896
рік», то це сільце
Колачевських уже
тоді мало дві наз-
ви (Туркестанівка,
Калачівка). Та й
рідне село Сер-
гія Колачевсько-

Рудник Колачевського

го Федорівка до 1917 року також мало другу назву – Калачівка. Отож ніякого перейменування Туркестанівки у радянські часи не відбулося. Просто, аби уникнути плутанини з двома розташованими поруч Калачівками, пожертвували назвою Туркестанівка. Щоправда, чи існує сьогодні село Калачівка, підпорядковане Попівській сільській раді, маю великі сумніви. Адже за даними перепису населення 2001 року в селі мешкало... 50 чоловік.

Навчався Сергій Колачевський у Кременчуцькій гімназії, блискуче закінчив медичний факультет Київського університету й почав практикувати в земських установах Кременчука, де вже працював його старший брат Михайло, налагодив у місті зразкове медичне обслуговування населення. У 1876 та 1879 роках, беручи приклад з видатного російського хірурга Миколи Пирогова, двічі вирушав у складі загону Червоного Хреста на Балкани, де допомагав повсталому болгарському народу в боротьбі за незалежність із Туреччиною. У 1876 році Колачевський захистив докторську дисертацію. В історію російської медицини Сергій Миколайович увійшов передусім як хірург, що здійснив першу в Російській імперії успішну операцію резекції шлунка.

З 1882 року Колачевський жив і працював у Одесі, займавши чільне місце у громадському житті міста як лікар і культурний діяч. Його обирають віце-президентом Одеського «Товариства Красних Мистецтв», членом Одеського товариства історії та старовини, відряджають до Петербурга для вирішення питання щодо відкриття у місті художнього училища.

А сходження до багатства, на трон «залізного короля» почалося з того, що у посаг його дружині Євгенії Володимирівні від тітки дісталось 400 десятин землі біля села Веселі Терни Верхньодніпровського повіту.

Спочатку Сергій Миколайович ніяких особливих планів стосовно їхнього використання не виношував і здавав землю в оренду під поля та пасовиська місцевим селянам. Та дізнавшись, що на навколишніх землях щороку відкривають нові родовища руд, які приносять великі прибутки, вирішив за допомогою фахівця детально обстежити свою ділянку.

У результаті пошуків у 1891 році було відкрито багатіюче родовище. Однак для початку розробок потрібні були великі кошти, яких лікар Колачевський, звісно ж, не мав. І Сергій Миколайович ризикнув: під заставу рудоносної ділянки та зобов'язання поставок руди взяв у німецькому банку «Дойчен Кайзер» кредит у розмірі 1,5 млн марок. Робота закипіла, вже восени 1893 року приступили до видобутку руди.

У Вікіпедії читаємо, що вдалося зробити Колачевському, аби його рудник процвітав: «Розуміючи, як важливо створити колектив кваліфікованих працівників, Колачевський починає будувати велику їдальню на 1000 місць, яка при потребі легко перетворювалась на театр. ...Витрати на харчування одного робітника складали 6-7 руб. на місяць. Колачевський був єдиним на ті роки підприємцем, котрий взяв на себе витрати на харчування гірників. Постійні робітники переводились на відрядну систему оплати, а ковалям, токарям, слюсарям, машиністам встановлювалась висока, порівняно з іншими рудниками, плата. Заробляв простий робітник від 15 до 20 руб. на місяць, майстер – близько 25-35, інженери – до 100 руб. (у 1910 році корова коштувала близько 5 руб.). Були ще й поденні робітники, які отримували 40 коп. в день і безкоштовно харчувались у другій спеціальній їдальні. Але Сергій Колачевський у своїх новаторських пошуках підвищення рентабельності підприємства пішов далі. Побудував робітниче містечко (по 2 квартири в будинку) та гуртожитки для тимчасових і холостих робітників. Причому в будинках була вода, світло, газ, а квартплата складала всього 20 коп. на місяць».

З часом було збудовано школу з безкоштовним навчанням, бібліотеку, лазню. Крім того, у робітників Колачевського були трудові книжки і страхові поліси. Працювала лікарня, яку відкрила дружина Колачевського. А на вихідні відчиняли двері клубу, де часто гастролювали Марія Заньковецька,

Панас Саксаганський та інші корифеї українського театру. Вистави для виробничників були безкоштовними.

А ще Сергій Миколайович першим у Кривбасі у 1897 році купив власний паровоз для рудничних потреб, провів на рудник залізничну гілку та міст, який з'єднав селище з центром міста. У 1902 році він одним із перших провів електричне освітлення до житлових будинків. Понад 20 тис. руб. витратив на будівництво криниць для забезпечення потреб рудника і людей в чистій воді. Не випадково сучасники називали його «залізним королем».

Однак улюбленою справою Сергія Миколайовича було не видобування залізної руди, а... садівництво. На 23,5 десятини землі за маєтком він розвів чудовий сад, більшу частину якого займали 5400 елітних сортів фруктових дерев, кущів та винограду. У 1910 році на сільськогосподарській виставці в Єкатиринославі колекція плодів Колачевського отримала золоті й срібні медалі.

Помер Сергій Миколайович раптово 23 травня 1911 року в Петербурзі. Причину смерті достеменно не встановлено. За офіційною версією, у Колачевського буцімто стався серцевий напад (інфаркт). Звісно ж, коли помирає така багата людина, то не виключалася й можливість отруєння.

Оскільки подружжя Колачевських дітей не мало, то весь свій багатомільйонний статок вони заповіли на доброчинні справи.

Згідно із заповітом близько 100 тис. руб. було роздано робітникам рудника Колачевського. Працюючі на ньому від 3 до 5 років мали отримати піврічний оклад, від 5-8 років – річний оклад, а хто мав стаж роботи понад 10 років – оклад за 2 роки. 50 тис. руб. дарувалося Одеській громаді сестер милосердя, частина грошей була виділена на будівництво церкви на руднику та на зведення будинку престарілих для мешканців Катеринославської і Херсонської губерній.

Та головним у заповіті мало стати негайне будівництво у маєтку вищого сільськогосподарського училища імені Євгенії і Сергія Колачевських зі зразковими полями, фермою і фруктовим садом, з безкоштовним навчанням у ньому всіх верств населення Херсонської і Катеринославської губерній (75% місць віддавалося селянським дітям, 25% – дворянам). Цьому училищу Сергій Миколайович заповів у власність «все без винятку: маєток, капітал і рудник, з усіма його атрибутами...». Згідно з підрахунками, для училища залишався фантастичний капітал у 29 млн руб., або по тогочасному курсу – понад 14 млн доларів.

Певно, як Альфред Нобель заснуванням своєї премії намагався хоч якось спокутувати свій гріх перед людством за винайдення динаміту, так і Сергій Колачевський, мабуть, теж думав про ту шкоду, яку завдає навколишньому середовищу видобування залізної руди. Отой, по сучасному висловлюючись, екологічний аспект у його заповіті відчувається.

Михайло Колачевський

Очевидно, заповіт Сергія Колачевського був би виконаний, аби не братові діти та жінчині родичі. Саме на часі розповісти і про них.

Місцем народження композитора і громадського діяча Михайла Колачевського (1851-1907), молодшого брата Сергія Миколайовича, зрідка називають хутір Калачівку, поблизу села Попівки Олександрійського повіту (нині Онуфріївського району), значно частіше – саму Попівку. А тим часом, мистецтвознавець Євген Федотов, посилаючись на виписку з «Метричної книги» Петропавлівської церкви села Попівка, доводить, що народився Михайло Колачевський у сусід-

ньому, успадкованому від діда, селі Федорівці Олександрійського повіту, де через відсутність місцевої церкви реєстрація подібних актів не велася. У Попівці він був лише хрещений. Отже, обидва брати Колачевські з'явилися на світ у Федорівці (Калачівці).

З біографічної довідки у Вікіпедії дізнаємося, що Михайло Колачевський здобув юридичну і музичну освіту. В 1876 році закінчив Лейпцизьку консерваторію по класу теорії композиції. Найвидатнішим твором композитора стала побудована на основі народних мелодій «Українська симфонія» – дипломна робота, вперше виконана у Лейпцигу в 1876 році (в Україні вперше прозвучала в Полтаві у 1900 році у виконанні Полтавського симфонічного оркестру під керуванням Д.В. Ахшарумова). Після повернення на батьківщину Михайло Колачевський жив і працював у Кременчуці. Створив кілька фортепіанних п'єс, романсів на тексти російських поетів, реквієм для хору, солістів, струнного оркестру й органа, струнний квартет, фортепіанне тріо, хори. Поряд з творчою займався громадською діяльністю, адвокатською практикою і меценатством. Протягом 1890-1900 рр. очолював Кременчуцьку земську управу, багато зробив для розвитку земських шкіл і лікарень.

Будучи дуже хворобливим від самого народження (прогресуючий параліч), перебував під постійним лікарським наглядом старшого брата. На відміну від Сергія, Михайло у шлюбі з Варварою Остроградською мав аж чотирьох дітей: синів Володимира, Олексія, Сергія і дочку Євгенію.

Спочатку в суд з вимогою через Сенат скасувати заповіт дядька звернувся його старший племінник Володимир Михайлович. Мовляв, яка психічно нормальна дюдина могла так вчинити? Розгляд справи тривав

декілька років, але суд зрештою визнав заповіт дійсним. Потім до справи підключилися ображені родичі Євгенії Колачевської: тітка теж була несповна розуму, коли складала заповіт на користь чоловіка. Лише у 1916 році Сенат ухвалив остаточне рішення про законність заповіту. Але виконати його не встигли, до влади внаслідок жовтневого перевороту прийшли більшовики.

У радянському Кривому Розі знищили буквально все, що зробив доброго для міста Сергій Миколайович: маєток, сад, робітниче селище, навіть могили подружжя. Лише рудник Колачевського під назвою «шахта ім. Орджонікідзе» працює й досі.

Згаданий нами дослідник життя й діяльності Сергія Колачевського Олександр Мельник відшукав вражаючі паралелі у біографіях «двох Нобелів». Альфред Нобель прожив 63 роки, Колачевський – 61. Перший знав 5 мов, другий – 4. Останньою волею обох було пожертвування грошей на благодійні ініціативи в галузі культури й освіти. Позови родичів, що намагалися заперечити законність заповітів, й судові тяганини тривали 3 і 5 років відповідно. І Нобель, і Колачевський не мали дітей.

Володимир Колачевський

ВЕРЕСЕНЬ

2

2 (1954) — 65 років тому народився (с. Демидівка Любашівського району Одеської області) Володимир Євгенович Панченко, літературний критик, літературознавець, письменник, громадський діяч. У 1975 закінчив філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Викладав у ньому з 1979 по 1984. Кандидат філологічних наук (1979). Член Спілки письменників УРСР (1979). *У Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С. Пушкіна (нині КДПУ ім. В.К. Винниченка) працював з 1984 по 2001:* доцент, завідувач кафедри зарубіжної літератури та компаративістики, професор, доктор філологічних наук (1998). Народний депутат України (1990-1994). *У 1992 привіз із Мужена (Франція) кабінет Володимира Винниченка, який відтоді зберігається у Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї. З 1985 по 1991 очолював обласну письменницьку організацію. Автор сценаріїв документальних стрічок про Володимира Винниченка, Євгена Чикаленка та Леоніда Куценка. З 2001 — професор кафедри філології, згодом віце-президент з навчальної роботи Національного університету «Києво-Могилянська академія». Автор багатьох монографій та посібників: «Юрій Яновський» (1988), «Магічний кристал: сторінки історії українського письменства» (1995), «Євангеліє чужих піль...» (1996), «Будинок з химерами» (1998), «Патетичний фрегат: роман Юрія Яновського як літературна містифікація» (2002), «Володимир Винниченко: парадокси життя і творчості» (2004), «Неубієнна література» (2007), «Кільця на дереві» (2016) та багатьох інших. Лауреат міжнародної премії імені Володимира Винниченка Українського фонду культури (1995). Лауреат літературної премії «Благовіст» (1996). Лауреат літературної премії імені Олександра Білецького (1998). *Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (2005). Лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка (2016). Панченко — член ініціативної групи «Перше грудня», об'єднання українських інтелектуалів, яке виникло у 2011. Це вони переконали українську владу в тому, що назва Єлисаветград загрожує національній безпеці, внаслідок чого Кіровоград перейменували на Кропивницький.**

3

3 (1934) — 85 років тому народилася Марина Арсеніївна Тарковська, філолог, літератор, *дочка уродженця Єлисаветграда, поета Арсенія Тарковського*. У 1961 закінчила філологічний факультет МДУ ім. М.В. Ломоносова. З 1963 по 1980 працювала у Видавництві іноземних та національних словників редактором, в.о. завідувача редакції словників на романських мовах. Хранителька і популяризатор творчої спадщини батька і брата. Автор книжки «Осколки зеркала» (1999, 2006), визнаної одним з кращих

зразків мемуарної літератури новітніх часів (лауреат премії Букера). Упорядник поетичних книжок Арсенія Тарковського та спогадів про нього «О Тарковском» (1989, 2002). Виступає з лекціями про творчість не тільки батька, а й брата Андрія Тарковського (видатного кінорежисера) у Росії та за кордоном. У 2005 стала членом Спілки кінематографістів РФ. Чоловік Олександр Гордон – кінорежисер, автор книжки про Андрія Тарковського «Не утоливший жажды» (2007). Син Михайло Гордон (1958 р.н.) взяв прізвище знаменитого діда, талановитий поет і прозаїк Михайло Тарковський живе у Сибіру. В 2007 у Красноярську вийшов тритомник його творів. *Марина Тарковська регулярно відвідує наше місто, яке відіграло винятково важливу роль у житті й творчості Арсенія Тарковського.*

5 (1934) — 85 років тому народився (м. Кірово, згодом Кіровоград) Геннадій Анатолійович Сухорученко

(1934-2000), поет. Закінчив Літературний інститут ім. М. Горького в Москві. Член правління Ростовської обласної письменницької організації, співголова літературно-історичного товариства «Шолоховский круг». Редактор обласної газети «Донская искра». Член Спілки письменників Росії (1978). Автор 10 книжок поезій: «Молодые голоса» (1959), «Люблю, когда нелегко» (1962), «Музыка на рассвете» (1976), «Солнечный дождь» (1981), «Светлое имя твое» (1984), «По ту сторону рекламы» (1986), «Ромашковый полдень» (1984), «Листья зари» (1988), «Волшебный остров» (1991), «Русский клич» (2001). У 2002 в Ростові-на-Дону на будинку, в якому жив Г. Сухорученко, встановлена меморіальна дошка. Заслужений працівник культури РРФСР.

5

6 (1934) — 85 років тому народився (с. Верблюжка Новгород-ківського району) В'ячеслав Гнатович Сумський (1934-2007), актор. *У юності мріяв стати льотчиком, його навіть записали до вступу у Кіровоградське військове училище льотчиків. Але військовий комісар, почувши, як хлопець співає (баритон), акомпануючи собі на акордеоні, порадив вступати до консерваторії.* Після закінчення у 1956 Київського інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого (курс К. Хохлова і Л. Олійник) працював у Львівському (1957-1967), Запорізькому (1967-1980), Полтавському (1980-1990) українських музично-драматичних театрах. З 1993 і до кінця життя – актор Національного українського драматичного театру імені Івана Франка. Зіграв на сцені понад 150 ролей: Енея в «Енеїді» Івана Котляревського, Ярему в «Гайдамаках» за Тарасом Шевченком, Степана у «Невольнику», Микити у «Ярославі Мудрому», Хігінса у «Мій чарівний леді» Ф. Лоу, Белугіна в «Одруженні Белугіна» О. Островського та інші. Знявся у телесеріалі «Сад Гетсиманський» (1993). Батько відомих ак-

6

трис Ольги і Наталії Сумських. Похований на Байковому кладовищі. Народний артист УРСР (1981).

7

7 (1859) — 160 років тому народилася (Англія) Марія Томасівна Ельворті (Мері Пієрс) (1859-1948), благодійниця, дружина **Роберта Ельворті — одного із засновників та власників АТ Р. і Т. Ельворті (заводу сільськогосподарських машин) в Єлисаветграді. В Єлисаветграді з 1888 по 1898 у подружжя народилося шестеро дітей. На початку ХХ століття — голова Єлисаветградського Благодійного Християнського Товариства. Полечителька народного училища ім. О.М. Пашутіна, відкритого 1904, в якому навчалася 275 дітей. У Єлисаветграді був заснований товариством «Дитячий притулок М. і Р. Ельворті» на вулиці Преображенській у спеціально збудованому фундаторами будинку (напроти єврейської лікарні).**

8

8 (1934) — 85 років тому народився (Свердловська область) Петро Васильович Сисолін (1934-2011), інженер-конструктор, винахідник. У 1958 закінчив Харківський політехнічний інститут, фахівець у галузі конструювання сільськогосподарських машин. Кандидат технічних наук (1964). **У КІСМі працював з 1963. Створив кафедру та факультет сільськогосподарського машинобудування, його перший декан (1966-1968). З 1972 по 1980 — генеральний конструктор Кіровоградського СКБ посівних машин. У 1980 повертається до викладацької діяльності у КІСМі, професор кафедри сільськогосподарського машинобудування (1990).** Автор 75 наукових праць, 2 підручників, 5 навчальних посібників, 178 свідоцтв і патентів, більшість яких упроваджена у виробництво на ПАТ «Червона зірка» (м. Кіровоград), а розробка «Автоматичний гідростимульний пристрій» запатентована у США. Заслужений винахідник України (1991).

9

9 (1904) — 115 років тому народилася (маєток Бузова Балка поблизу Компаніївки) Віра Харитонівна Розумовська (1904-1967), піаністка й педагог. **Початкову музичну освіту отримала в Єлисаветграді, навчаючись у школі Нейгаузів. У 1919 закінчила Єлисаветградську жіночу громадську гімназію. Влітку 1919 брала участь у циклі концертів музичного комітету підвідділу мистецтв Єлисаветградського відділу народної освіти. У 1921 вступила до Київської консерваторії, одна з перших випусниць Г.Г. Нейгауза. З 1926 по 1931 — солістка Ленінградської консерваторії. Лауреат Першого Всесоюзного конкурсу піаністів (1933), дипломант Міжнародного конкурсу піаністів ім. Ф. Шопена (1932). У 1933-1967 — викладач Ленінградської консерваторії, професор (1946).** Про життя і творчість піаністки і педагога розповідає книжка Тетяни Уралової «Вера Харитоновна Разумовская: путь в искусство» (2007).

9 (1934) — 85 років тому народився (м. Зінов'євськ) Юрій Павлович Луцкевич (1934-2001), художник і педагог.

Відвідував художню студію Кіровоградського Палацу піонерів, якою керував Б.В. Вінтенко. Закінчив Київський художній інститут (1959) і творчі майстерні АМ СРСР (1965). Викладав у Київському училищі прикладного мистецтва й малювання (1959-1962).

Учасник багатьох міжнародних, всесоюзних та республіканських виставок, визнаний лідер українського неobaroko. Працює у галузі станкового живопису: «У дні війни» (1965), «Ляльковий майстер» (1966), «Військова музика» (1968), «Апофеоз живопису» (1983), «Михайло Булгаков» (1986), «Бабина хата» (1991) та ін. Твори представлені у збірках провідних музеїв колишнього СРСР та зарубіжжя (Німеччина, Польща, Хорватія, Англія, Франція, Данія).

Посмертна виставка живописних робіт земляка була влаштована в обласному художньому музеї (2003). 11.09.2014 на фасаді Кіровоградської ЗШ № 6, в якій Луцкевич навчався з 1942 по 1948, відкрито меморіальну дошку

9

10 (1934) — 85 років тому народився (с. Олексіївка Бобринецького району) Олександр Григорович Юрченко (1934-2010), хімік.

У 1957 закінчив хіміко-технологічний факультет Київського політехнічного інституту (КПІ) за спеціальністю «Технологія органічного синтезу». У 1964 захистив кандидатську дисертацію і був відряджений на стажування до Гарвардського університету (США), де проводив наукову роботу під керівництвом хіміка-органіка професора Р.Б. Вудворда — лауреата Нобелівської премії. Доктор хімічних наук, професор. В 1975 був обраний завідувачем кафедри органічної хімії і технології органічних речовин і одночасно деканом хіміко-технологічного факультету КПІ, який очолював 25 років. За його безпосередньою участю була створена й успішно працює всесвітньовідома наукова школа з хімії каркасних органічних сполук. Результати досліджень знайшли відображення в 260 наукових працях, 36 патентах та авторських свідоцтвах. Віце-президент Українського хімічного товариства. Член ради Державного фонду фундаментальних досліджень. Член Нью-Йоркської академії наук (1993). Заслужений діяч науки і техніки України. Лауреат Державної премії України (1997). На стіні хіміко-технологічного факультету КПІ встановлена меморіальна дошка на його честь.

10

11 (1939) — 80 років тому народилася (с. Жовтневе Новомиргородського району) Надія Андріївна Калініченко, педагог.

У 1964 закінчила Уманський державний педагогічний інститут імені П.Г. Тичини за спеціальністю «Вчитель біології та вчитель основ сільськогосподарського виробництва».

11

Учителювала, зокрема у 1974-1996 працювала директором Комишуватської середньої школи Новоукраїнського району – однієї з кращих в Україні з проблем трудового виховання старшокласників. Кандидат педагогічних наук (1984). З 1996 до 2014 – завідувач кафедри педагогіки і психології Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського. Науковий кореспондент Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1984-2012). Доктор педагогічних наук (2009), професор. З 2014 – завідувач кафедри біології та методики її викладання Кіровоградського (нині Центральноукраїнського) державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Наукові дослідження: традиції та інновації в навчальних закладах Кіровоградщини, розвиток гуманістичних ідей Сухомлинського в сучасній школі, трудова підготовка учнів сільської школи, профільне навчання у сучасній школі. Автор, співавтор та упорядник 16 книжок та монографій («Сучасники В.О. Сухомлинського», «Світлий геній школи Павлиша. Збірник статей», «Трудова підготовка учнів сільської школи в Україні. Друга половина XIX-XX століття», «Школи Кіровоградщини: традиції та інновації. Альманах», «Василь Сухомлинський, Іван Ткаченко, Олександр Захаренко»). Заслужений учитель України (1983). Лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського (2004). Нагороджена срібною медаллю «К.Д. Ушинський» (2009) та золотою медаллю «Григорій Сковорода» (2014) Національної Академії педагогічних наук

14

14 (1914) — 105 років тому народився (м. Єлисаветград) Ілля Григорович Венецький (1914-1981), економіст, статистик, демограф. У 1940 закінчив Московський інститут народного господарства та обліку. Викладав у Московському інституті зовнішньої торгівлі. У 1965-1981 – у Московському економіко-статистичному інституті. З 1973

– завідувач сектору досліджень НДІ ЦСУ СРСР. Доктор економічних наук (1966), професор (1967). Учасник Другої світової війни. Автор 25 книжок, підручників, монографій: «Основы теории вероятности и математическая статистика» (1968), «Вариативные ряды и их характеристика» (1982), «Статистические методы в демографии» (1877), «Вероятностные методы в демографии» (1981) та ін. Заслужений діяч науки РРФСР (1978).

14

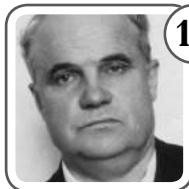
14 (1979) — 40 років тому народився (м. Знам'янка) Дмитро Володимирович Цуркан, герой АТО. Випускник Знам'янської ЗШ № 3 (1996). У 2001 з відзнакою закінчив Національну академію внутрішніх справ України. Протягом 2001-2014 працював слідчим в Одесі. Майор міліції. Під час російсько-української війни – стар-

ший інспектор батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Миротворець» Головного управління МВС України у Київській області. Чергував на блокпостах, здійснював розвідувальні дії. Загинув 29.08.2014 під час виходу з Іловайського котла «зеленим коридором» при обстрілі російськими десантниками поблизу села Горбатенко. 14.09.2014 тіло було знайдено пошуковою групою Місії «Експедиція-200» («Чорний тюльпан») **Похований у Знам'янці 24.09.2014**. Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).

14 (1909) — 110 років тому народився (м. Єлисаветград)

Іван Григорович Мащенко (1909-1982), конструктор. *Навчався у ФЗУ при заводі «Червона Зірка», на якому працював до 1929. У 1932 закінчив Зінов'євський вечірній машинобудівний інститут*, після чого був відряджений на навчання у Харківський авіаційний інститут, який закінчив у 1937.

Кандидат технічних наук (1966). Вважається одним із засновників Казанського проектного бюро машинобудування (нині ВАТ КПП «Авіамотор»), на якому працював з 1966 по 1981; був заступником Головного конструктора. Брав активну участь у створенні різних типів авіаційних двигунів. За розробку двигуна РД-3М-500 для першого в світі реактивного пасажирського літака Ту-104 у 1957 став лауреатом Ленінської премії. Депутат Казанської міської ради з 1947 по 1963.

14

14 (1924) — 95 років тому народився (м. Єлисаветград)

Семен Васильович Дорогий (1924-2004), хоро-вий диригент і педагог. *Навчався у кіровоградській школі № 7. Учасник Другої світової війни, мав бойові нагороди. У 1954 закінчив Одеську консерваторію (учень Костянтина Пігрова). Один із засновників Кіровоградського музичного училища, перший керівник хорового відділення (1959-1968), фундатор музично-педагогічного факультету Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна, засновник студентської хорової капели КДПІ ім. О.С. Пушкіна, відомої далеко за межами міста.*

Московська фірма грампласту «Мелодія» навіть випустила платівку із записом хорових творів у виконанні капели. Серед учнів — народні артистки України Л. Забіляста та Л. Маковецька, заслужений діяч мистецтв України Ю. Любович та ін. У 1968 очолив кафедру хорового диригування Київської консерваторії, створив першу в Україні чоловічу хорову капелу (з 1974 — ім. Л.М. Ревуцького). З 1981 по 2001 працював у Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова доцентом кафедри музичного виховання і хорового диригування. Заслужений працівник культури УРСР (1968). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1973).

14

14 (1924) — 95 років тому народилася (м. Єлисаветград) Зінаїда Миколаївна Грієва (1924-2013), журналістка, письменниця. Учасниця Другої світової війни.

14

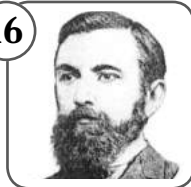
З 1957 по 1985 працювала кореспондентом дитячої редакції Дніпропетровського телебачення. Як поет дебютувала в 1962. Автор 52 книжок для дітей: «Сказки о маленьком бычке» (Київ, 1974), «Новоселье. Рассказы» (Київ, 1997), «Иришкин сон. Сказка» (Київ, 1980), «Дурочка. Сказка» (Київ, 1981), «Белый барашек. Пьеса» (Київ, 1981), «Найди свою радугу. Рассказы» (Дніпропетровськ, 1988), «Настоящий друг» (Київ, 1992), «Умница мышка. Сказки» (Київ, 1995). Твори перекладались на англійську мову.

15

15 (1974) — 45 років тому народився (м. Долинська) Ігор Ярославович Бірча (Гарік Бірча), актор, шоумен. *Навчався на історичному факультеті КДПі ім. О.С. Пушкіна. Виступав за головну команду КВК Кіровограда «Скіфи», згодом з друзями створив нову команду КВК «Гольфстрім».* З 2001 живе і працює в Києві. Резидент «Comedy Club Ukraine». У 2002 дебютував на каналі «Інтер» із своїм другом **Антонієм Лірником** у шоу «Хто крайній?». У 2008-2009, як актор і автор (*у дуєті з іще з одним кіровоградцем Андрієм Богдановичем*), брав участь у створенні скетч-шоу «Українці Афігенні». Знімався у гумористичних програмах: «ДомКом» (роль дяді Віті), «Недоторканні», «Шури-Мури», «Бігуді-шоу», «Анекдоти по-українськи» та ін. Знявся у кінокомедіях «На білому катері» та «Між першою та другою», у трилері «Джокер», у двох десятках серіалів. Автор ідеї та виконавець головної ролі у популярному комедійному телесеріалі «Віталька» (2012-2017).

16

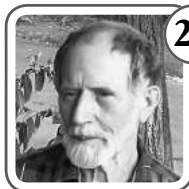
16 (1849) — 170 років тому народився (1849-1891) Михайло Костянтинович Гоняєв, юрист та літератор, шахіст, історик і теоретик гри в шахи та шашки. Навчався на природничому факультеті Новоросійського та Петербурзького університетів (1867-1870), як журналіст працював у газеті «Санкт-Петербургские ведомости». У 1870 році, не завершивши навчання, повернувся в Одесу, сподіваючись редагувати «Одесский вестник», але не склалося. Після річної практики у відомого адвоката М.Я. Городецького присвячує себе юриспруденції. *Переїздить до Єлисаветграда, де плідно займається адвокатською практикою. У нашому місті жив і працював понад 15 років (до 1888). У 1881 видав у Єлисаветграді фундаментальну працю (400 ст.) «Гражданский процесс в мировом суде», яка здобула визнання фахівців. У 1875 накладом 500 примірників у Єлисаветградській друкарні А. Гольденберга був надрукований переклад німецького шахового підручника А. Гобелера, виконаний Гоняєвим і доповнений його «Очерком истории и литературы шахматной игры» — першою в Росії працею з історії шахів. У 1876 був обраний старшиною Єлисаветградського Громадського Зібрання, куди ходив грати в шахи. Мешкаючи в Єлисаветграді, друкувався в «Шахматном листке» (зокрема стаття «Теория шахматных задач», 1877) та «Шахматном*

вестнике», де було опубліковано оповідання «Заповіді Каиссь» (1886). В Єлисаветграді написав «Очерк истории игры в шашки» (1884) та інші праці. Першим упорядкував правила та опублікував «Устав шашечной игры» в журналі «Радуга» (1884). В Єлисаветграді 26.11.1873 у подружжя Гоняєвих народився син Олексій.

20 (1939) — 80 років тому народився (м. Кіровоград) Володимир Кіндратович Волохов, художник.

У 1964 закінчив Дніпропетровське художнє училище ім. Є.В. Вучетича, де навчався у відомих педагогів, **уродженців Кіровоградщини Якова Калашника і Миколи Боровського**.

З 1964 по 1966 навчався у Ленінградському вищому художньо-промисловому училищі ім. В.І. Мухоміної. **Працював помічником декоратора у театрі ім. М.Л. Кропивницького, художником обласного краєзнавчого музею, очолював художню раду обласних художньо-виробничих майстерень Художнього фонду УРСР**. Виконав багато робіт на замовлення Кіровоградських храмів та приватних осіб. Учасник обласних, республіканських та міжнародних виставок. Твори зберігаються в обласному художньому музеї та у приватних збірках Болгарії, Японії, Франції, США, Канади, Ізраїля. Творчість останніх років пов'язана із Францією. Автор картин: «Пам'яті Врубеля», «Новий рік», «Віра, Надія, Любов», «Світ науки», «Ілона», «Сон (Т. Шевченко)», «Вечір. Червоний будинок», «Жінка в блакитному» та ін.

20

21 (1914) — 105 років тому народився (м. Єлисаветград) Микола Абрамович Володарський (1914-1992), поет.

Закінчив Запорізьке ремісничє училище, працював слюсарем на заводі, пізніше — у райкомі комсомолу. У 1933 вступив до Літературного інституту в Москві, працював у підмосковній газеті. У 1940 був заарештований, у концтаборах Воркути провів 10 років. Після звільнення працював кореспондентом радіо Комі АРСР і Ухтинського телебачення. Автор 10 поетичних книжок: «Светлый родник» (1959), «Радуга над Печорой» (1962), «Экзамен», «Сквозь серебряную стужу», «Верность мечте», «Избранное», «В дороге», «Шумит зеленый полдень», «Свет памяти», «Предзимье» (1991). Представлений в антології «Украина. Русская Поэзия. XX век» (2007).

21

24 (1894) — 125 років тому народився (Тернопільська область) Роман Григорович Купчинський (1894-1976, США), письменник, поет-пісняр. Автор повісті «Заметіль», поеми «Великий день» (1921). Автор текстів та мелодій майже 60 стрілецьких пісень. Старшина війська Українських Січових Стрільців (УСС). **Багато пісень написав у селі Грузькому**

24

на Єлисаветградщині, де був розквартирований легіон УСС у 1918, зокрема таку відому, як «Мав я раз дівчиноньку...». Склав прощальну пісню на залишення Єлисаветградщини: «В городі Єлисаветі тужили дівчата...». Про відвідини Хутора Надії розповів в оповіданні «Стрілецькі гості».

25

25 (1804) — 215 років тому народився Міхал Грабовський (псевдонім **Едвард Тарша**) (1804-1863), польський письменник, літературний критик і публіцист, один з основоположників «української школи» у польській літературі. *Дитячі роки минули в Олександрівці, де батько купив маєток з 229 кріпаками чоловічої статі та кам'яним будинком у*

готичному стилі на березі Тясмину. Навчався у повітовій школі василіан в Умані та Рішельєвському лиці в Одесі. *З 1825 по 1850 постійно проживав в Олександрівці. Тут у нього гостювали Тарас Шевченко (1843), Пантелеймон Куліш (1843, 1844, 1846), польські письменники Северин Гоцинський, Тимко Падура, Богдан Залеський, художник Наполеон Орда та ін. В Олександрівці написав низку «українських творів»: романи «Коліїщина і степи» (1838), «Гуляйпільська застава» (1840-1841), «Тайгури: повість народна» (1846), «Пан староста Канівський» (1865) та ін. Автор статей: «Українські мелодії» (1828), «Про українські пісні» (1837), «Про українські народні легенди» (1845).* Член Одеського товариства історії та старожитностей. Написав історичну працю «Україна давня і теперішня» (1850). *У 2015 за переклад на українську мову роману Грабовського «Гуляйпільська застава» Олексій Чорноіван (уродженець Новомиргорода) став лауреатом обласної літературної премії імені Євгена Маланюка. У 2014 на будівлі Олександрівської районної бібліотеки відкрито меморіальну дошку Міхалу Грабовському.*

25

25 (1949) — 70 років тому народилася (м. Кіровоград) Олена Валентинівна Надутенко, поетеса, громадська діячка. *У 1972 закінчила Кіровоградський інститут сільськогосподарсько-го машинобудування, у 1975 – Московський інститут підвищення кваліфікації при Раді Міністрів СРСР. Працювала у*

відділі пропаганди Держплану України, генеральним директором чесько-українських спільних підприємств «ADOP», «Моравія». З 2000 – президент Асоціації «Бізнес-леді», виконавчий директор Кіровоградського регіонального обласного відділення Співки підприємців малих, середніх та приватизованих підприємств України. З 2009 по 2012 працювала старшим викладачем, доцентом Кіровоградського інституту розвитку людини «Україна». Автор поетичних збірок: «Я починаю життя спочатку» (2002), «Святой и грешный этот мир» (2003), «Три троянди» (2004), «На теренах долі» (2005), «Зона аномалії» (2008); дитячих книжок: «Веселі акварелі» (2007), «Хочу знати все про НАТО» (2010), «Сонця лучик золотий» (2011), «Про що співав єнотик» (2013), «Барвіста вишиваночка»

(2013), «От А до Я» (2013) та ін. Член творчого об'єднання «Парус» (2000), обласного літературного об'єднання «Степ» (2004), літературного клубу «Євшан» (2004), Кіровоградського відділення Конгресу літераторів України (2010).

27 (1964) — 55 років тому народився (с. Великі Трояни Ульянівського, нині Благовіщенського району) Петро Петрович Мельник, журналіст, письменник. *Закінчив фізико-математичний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна та Національну академію при Президенті України, магістр державного управління. З 1986 по 1990 учителював. З 1990 по 2003 — кореспондент, завіділлом, відповідальний секретар, головний редактор Новоукраїнської районної газети «Радянське село» (згодом «Новоукраїнські новини»). З 2003 по 2005 — заступник начальника управління преси та інформації облдержадміністрації. З 2006 — власний кореспондент газети Верховної Ради України «Голос України» по Кіровоградській області. У 2016 обраний головою обласної організації Національної спілки журналістів України. Лауреат обласної журналістської премії (2009). Автор серії «Кулінарних казок» для дітей — «Дивовижна подорож Соні й Асі до Скандинавії» (2016) та «Дивовижна подорож Соні й Асі до Давнього Єгипту» (2017) з чудовими ілюстраціями художника Федора Лагна. Заслужений журналіст України (2016).*

27

28 (1894) — 125 років тому народився (м. Єлисаветград) Трохим Калинович Коломиєць (1894-1971), військовий діяч. Учасник Першої світової війни, унтер-офіцер. У 1919 вступив до лав РСЧА. Під час Громадянської війни воював на Південному фронті комісаром полку. У 1934 закінчив Військову академію ім. М.В. Фрунзе. Під час ВВВ командував дивізією, корпусом, армією. Генерал-лейтенант. Брав участь у багатьох військових операціях. Нагороджений орденом Леніна, двома орденами Суворова, орденом Кутузова, трьома орденами Червоного Прапора та ін.

28

28 (1949) — 70 років тому народився (м. Октябрськ, Башкирія) Віктор Федорович Шмідт, будівельник, підприємець, меценат, громадський діяч. У 1980 закінчив Усть-Каменогорський будівельно-дорожний інститут, у 2000 — Кіровоградський національний технічний університет. Отримав спеціальності інженера-механіка та спеціаліста з бухгалтерського обліку та аудиту. У 1989 створив у Кіровограді альтернативне існуючим будівельним організаціям Акціонерне Будівельне Товариство «Інгул». З 1996 — генеральний директор потужної будівельної корпорації «Інгул-Габро», яка об'єднала 11 профільних підприємств. Надає кошти на спорудження в Кіровограді пам'ятника жерт-

28

вам Чорнобильської катастрофи (автор Олександр Кривко), визнаного одним з кращих в Україні. У 1995-1998 — видавець опозиційних газет «Зодчий» і «Думка». У 2006 профінансував видання першої у світі «Енциклопедії фізичної реабілітації» у 10 томах (за редакцією професора Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка А.Й. Григор'єва). З 1995 — доктор економічних наук, професор. Лауреат Міжнародного рейтингу «Золота Фортуна» (2000). Лауреат Всеукраїнської програми «Лідери регіонів» (2002). Президент «Євразійського еколого-інвестиційного Фонду ЮНЕСКО». З 2003 — повноважний представник ООН з прав людини у країнах СНД. У 2004 нагороджений орденом Св. Миколая Чудотворця «За примноження добра на землі». Став 160-м кавалером цього ордена і першим уродженцем нашого краю, удостоєним цієї престижної міжнародної відзнаки. Заслужений будівельник України (1999).

29

29 (1919) — 100 років тому народився (с. Зелене Петрівського району) Іван Євтихійович Хоменко (1919-1968), поет. Навчався в Зеленській середній школі. В 1938 закінчив театральну школу в Дніпропетровську, працював у Криворізькому драматичному театрі. Одночасно навчався у Криворізькому педагогічному інституті. Учасник Другої світової війни, фронтовик. Нагороджений орденом Червоної Зірки і медалями: «За бойові заслуги», «За взяття Відня», «За перемогу над Німеччиною». Вірші почав друкувати в 1943 у фронтових газетах. Написав поему «Богдан Хмельницький» про голодомор 1932-1933 на Кіровоградщині. За цю поему в 1949 був засуджений до 25 років таборів. Під час хрущовської «відлиги» в 1956 повернувся в Україну. Автор драматичної поеми «Маруся Чурай» (1967) та 7 поетичних збірок: «Дуби не хиляться» (1958), «Лірика та поеми» (1959), «Схід сонця» (1960), «Солов'їні світанки» (1962), «Горицвіт» (1963), «Правда не вмирає» (1964), «Живе зерно» (1965) та інших. Твори для дітей: «Яринка-сирітка» (1962), «Хоробрий Грицик» (1963), «Зірка щастя» (1967), «Казки» (1969). Книжка вибраних творів «В дорозі до вершин» побачила світ у 1969. Похований на Байковому кладовищі. Член Спілки письменників УРСР (1962).

29

29 (1969) — 50 років тому народився (с. Казавчин Гайворонського району) Ігор Анатолійович Гришин (1969-2016), герой АТО. Разом із завершенням навчання у місцевій загальноосвітній школі здобув професію водія в Гайворонському міжшкільному навчально-виробничому комбінаті. Згодом оволодів професією механізатора у Гайворонському СПТУ-35. У 1987-1989 проходив строкову службу в Групі радянських військ у Німецькій Демократичній Республіці. З серпня 2015 служив у ЗСУ: молод-

ший сержант 57-ї окремої мотопіхотної бригади. Загинув 5.02.2016 року в смт Зайцеве (поблизу Горлівки). *Похований у рідному селі*. Нагороджений (помертню) орденом «За мужність» III ступеня (2017).

29 (1989) — 30 років тому народився (м. Кіровоград) Євген Олегович Коноплянка, спортсмен (футболіст). *Вихованець школи кропивницького футбольного клубу «Олімпік» і ДЮСШ-2 (перший тренер Юрій Кевлич)*. Амплуа — півзахисник. Зріст — 176 см, вага — 68 кг. *У 2005-2007 грав за кіровоградський «Олімпік»*. З 2007 по 2015 — гравець дніпропетровського «Дніпра»: 212 матчів, 45 голів, фіналіст Ліги Європи УЄФА (2014-2015). Тричі визнавався кращим українським футболістом року (2010, 2012, 2013). З 2015 по 2016 виступав за клуб «Севілья» (Іспанія): зіграв 30 матчів, забив 9 голів, переможець Ліги Європи УЄФА (2015-2016). З 2017 — гравець клубу «Шальке 04» (Німеччина). З 2010 — гравець Національної збірної України. За станом на 2017 у її складі провів 68 матчів, забив 15 голів.

8.09.1879 (140 років тому) — В Єлисаветграді урочисто відкрито 4-класну чоловічу громадську прогімназію.

23.09.1769 (250 років тому) — Указом Катерини II дозволено селитися волохам (молдованам) у спустошених татарами слободах Мурзинці і Бечанці поблизу фортеці Св. Єлисавети, з переселенців створили Молдавський гусарський полк.

24.09.1904 (115 років тому) — Викладачем мистецтв Єлисаветградського земського реального училища зарахований Феодосій Козачинський, талановитий художник і педагог.

Вересень 1989 (30 років тому) — Вийшов перший номер газети «Думка» (орган Кіровоградської координаційної ради Руху), яка нелегально ротапринтним способом друкувалася у Прибалтиці. Редактор Володимир Кобзар.

УРОДЖЕНЕЦЬ АДЖАМКИ АНДРІЙ ГРАУР: ТРАГІЧНА ДОЛЯ РОЗВІДНИКА Й ШПИГУНА

*Во врага переодетый
У врага крадёт секреты,
Не раскрыт и не замечен
В шпионаже наш разведчик.
К нам заброшен, засекречен,
Нам наносит он урон –
Это вражеский разведчик.
Мы его зовём шпион*

Александр Измайлов

Андрій Граур

Чи не замислювалися ви над тим, яка різниця між термінами «розвідник» і «шпигун», вони – синоніми (близькі за значенням) чи антоніми (протилежні за значенням слова)? Вичерпну відповідь на це запитання дає винесений в епіграф віршик для дітей, з якого випливає, що це дійсно унікальна пара слів, які є одночасно й синонімами, й антонімами.

Стефан Мрочковский («містер Томсон») (1885-1967), Євген Березняк («майор Вихрь») (1914-2013), Сергій Даниленко («Карін») (1896-1985); Ігор Щорс (1915-1998) (контррозвідник, троюрідний брат «українського Чапаєва» Миколи Щорса), Семен Ігнат'єв (останній сталінський міністр держбезпеки СРСР) (1904-1983); Борис Ярошевич (співробітник ЦРУ Бернард Ярроу) (1894-1973) – ось, звісно, далеко не повний перелік наших земляків, відомості про яких містять всі довідники з історії радянської та американської спецслужб.

Інформацію про своїх співробітників вони (передусім зовнішня розвідка та контррозвідка) оприлюднюють зрідка, тому кожне «розсекречене ім'я» викликає підвищений інтерес. А надто, коли мова йде про уродженців нашого краю. Нещодавно в мережі Інтернет я й виявив такого: це – Андрій Григорович Граур (1905-1957). Щоправда, інформація про нього доволі суперечлива й заплутана. Довелося перелопатити всі наявні в Інтернеті джерела, що містять згадки про нього, перш ніж спробувати ескізно викласти історію його життя та розвідувальної діяльності. Та й взагалі, виникає пи-

тання, як ставитися до офіційних біографій чи автобіографій «бійців невидимого фронту»? Чи можна їм повністю довіряти?

Сумніви щодо цього з'явилися в мене після ознайомлення із життєписом уродженця Аджамки Андрія Григоровича Граура (1905-1957). За національністю він вважається українцем. Проте звертає на себе увагу досить дивне прізвище. І дійсно, в Інтернеті я без проблем знайшов інформацію щодо його походження. Виявляється, прізвище Граур характерне й поширене серед румун та молдован (а це один народ) і перекладається як «шпак» (російською мовою «скворец»). Отже, насправді Андрій Граур є українцем румуно-молдовського походження. Що й не дивно, адже в заселенні нашого краю у середині 18 століття молдовани відігравали одну з провідних ролей.

Андрій Григорович Граур не лише народився в Аджамці в родині батрака, в ній він прожив перші 20 років. Тут закінчив початкову 4-класну школу, розпочав трудову діяльність наймитом у куркуля Іллі Богданова (1913-1920), майже рік у 1923 році був помічником (молотобійцем) у кустаря-ковалеві Щербини. Того ж року колишній наймит був обраний головою Арнаутівської сільради і перебував на цій посаді два роки. Щось, чи не здається вам, надто вже наголошується на бідняцькому стані родини майбутнього розвідника: і батько був наймитом, і син пронаймитував майже все дитинство (до 15 років). Щодо початкової освіти, то тут явно якась помилка. Якщо школа в Аджамці дійсно була 4-класною, то як Андрій Граур міг закінчити її в 1913 році, коли йому виповнилося лише 8 років?

Далі повідомляється, що Граур з 1920 по 1922 рік був продармійцем Вознесенського продзагону. В 1923 році колишній наймит у вісімнадцятирічному віці обирається головою Аджамської сільської ради і перебуває на цій посаді два роки. До речі, Аджамка на ті часи мала статус містечка з населенням (за переписом 1897 року) майже 10 тисяч чоловік. У 1924 році Граур стає комсомольцем, а наступного – кандидатом у члени ВКП(б). Втім, більшовицька революція 1917 року, слід віддати їй належне, обіцяне в «Інтернаціоналі», «кто был никем, тот станет всем», послідовно втілювала в життя, і вихідці з найбідніших верств населення дійсно робили карколомні кар'єри.

Отож, у 1925 році жага до знань спонукає Андрія Граура до здобуття вищої освіти, і він їде до Москви, щоб вступити на робітфак при Московському інституті інженерів транспорту. Робітфаксами (робітничими факультетами) в СРСР називали загальноосвітні навчальні заклади для підготовки робітників і селян до вступу у вищі навчальні заклади. Після цього наш земляк здобуває дві вищі освіти. Спочатку у 1928 році Граур став студентом Московського вищого технічного училища ім. М.Е. Баумана, звідки у 1930-му перевівся у Московський автомеханічний інститут ім. М.В. Ломоносова. Після його закінчення з 1931 по 1934 рік працював майстром цеху на авто-

заводі ім. Сталіна («ЗІС»). Потім служив у Червоній Армії курсантом артилерійського прожекторного полку. Демобілізувавшись, деякий час (7 місяців) працював за фахом – начальником автобаз Тресту хлібопечення Наркомату харчової промисловості СРСР, а потім вступив на навчання до одного з найелітарніших навчальних закладів країни – Московського інституту сходознавства, в якому навчався з 1936 по 1938 рік.

З лютого 1938-го по 1953 рік (загалом 15 років) Граур працює у НКВС, де робить блискучу кар'єру. Вражає вже один перелік посад, які займав наш земляк: «После нескольких месяцев службы в центральном аппарате ИНО НКВД СССР Граур был послан награничную разведработу. Выполнял ответственные задания в США (1938-1939), Швеции (1940-1941), Англии (1941-1943). Подполковник госбезопасности (с 1943 года). Затем, в 1943-1951 годах занимал руководящие должности в центральном аппарате: с 1944 г. – начальник 3-го (Англо-американского) отдела 1-го Управления НКГБ СССР. С 1947 г. – начальник Отдела «Д» КИ при СМ-МИД СССР. В 1943-1945 годах возглавлял отдел по взаимодействию с английской и американской разведками в совместной борьбе против фашистской Германии. В 1951-1952 гг. – старший советник при службе внешней разведки ГДР. В апреле 1953 г. полковник Граур уволен на пенсию по состоянию здоровья».

Йосип Григулевич

Найавторитетніший дослідник історії радянської зовнішньої розвідки Володимир Антонов називає Граура «исключительно сильным разведчиком и опытейшим оперативником».

Граур, зокрема, керував розвідувальною мережею у країнах Латинської Америки. Серед його підопічних був навіть легендарний розвідник-нелегал Йосип Григулевич («Артур»), якому одного разу Граур влаштував прочуханку: «За какими такими инструкциями «Артур» приехал в Уругвай? С чьего разрешения? Когда он прекратит самочинные действия? Пусть объяснит свои поступки!» Наступило время избавиться от прежних романтических привычек. Терпеливое ожидание приезда наших товарищей в Бразилию – тоже работа. Разведчик по сути своей должен быть терпелив». Григулевич смиренно відповів шефу: «Благодарю Вас за откровенность. Надеюсь, Вашего доверия в мою способность работать успешно я полностью не утратил».

Автор книжки «Асы нелегальной разведки» (2015) Микола Шварьов зазначає: «Граур отличался тяжелым, почти деспотичным нравом и в таких серьезных вопросах, как соблюдение конспирации, беспрекословное испо-

ление указаний Центра, дисциплина, ответственность, – поблажек не дал. И он был прав...».

Згаданий Йосип Григулевич (1913-1988) організував перший невдалий замах на Троцького. Тоді група бойовиків на чолі з мексиканським художником Давидом Сікейросом буквально зрешетила кулями кімнату Льва Давидовича, однак той дивом залишився живим, заховавшись під ліжком. Останнє завдання, яке мав виконати Йосип Григулевич ціною власного життя, – ліквідація керівника Югославії Йосипа Броз Тіто. Тут розвіднику в черговий раз пощастило – помер замовник убивства Йосип Сталін. Неймовірно обдарований Йосип Григулевич (це ж треба такий збіг – зійшлися в одній недобрій справі аж три Йосипи), повернувшись в СРСР, став видатним ученим, істориком-латиноамериканістом та письменником, академіком.

Андрій Граур брав участь у розробці «атомного проекту» радянської розвідки – надтаємної операції з проникнення в німецькі, американські та англійські науково-дослідні центри та промислові об'єкти, що займалися ядерною проблематикою, з метою здобути необхідну для радянських учених інформацію. Цю операцію й назвали відповідно – «Енормоз», що перекладається як «щось страхотливе».

На тлі загалом позитивних відгуків про розвідувальну діяльність Андрія Граура шокує сприймається його характеристика у спогадах Павла Судоплатова: «...В Стокгольм был командирован один из активных участников «чистки» в ИНО НКВД в 1938-1939 годах партийный выдвиженец А. Граур. Впоследствии он какое-то время в 1941 году возглавлял шведскую резидентуру НКВД, после чего был отозван в Москву. Работая в центральном аппарате как начальник отдела внешней разведки, Граур отличался особой подозрительностью к людям, что

Павло Судоплатов

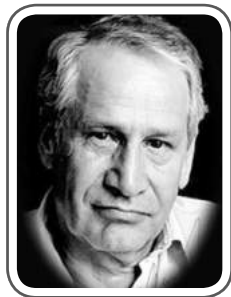
сыграло трагическую роль в судьбах некоторых наших разведчиков...». Відчувається, що Судоплатов відверто недолюблював Граура, тому важко судити, наскільки він був об'єктивним в оцінці діяльності свого колеги.

Взагалі Павло Судоплатов (1907-1996) – одна із найзловісніших постатей в історії світової розвідки. Розвідник-диверсант і терорист, він виконував найбруднішу роботу: безпосередньо розробляв операції з ліквідації одного з лідерів ОУН Євгена Коновальця (знищив особисто), Льва Троцького (операція «Утка»), Степана Бандери, Юрія Шухевича та багатьох інших ворогів Сталіна й радянської влади. Павло Судоплатов, до речі, – уродженець Мелітополя, українець за походженням і таким себе вважав усе життя. На відміну від Граура, який досконало знав декілька іноземних мов, Судоплатов блискуче володів лише українською, ставши найвидатнішим фахівцем

у боротьбі з українським націоналізмом, та, звісно, російською мовами. Після смерті Сталіна й Берії Судоплатов був засуджений на 15 років ув'язнення (1953-1968). Переніс три інфаркти, осліп на одне око, став інвалідом 2-ї групи. Після звільнення 20 років боровся за свою реабілітацію, що й відбулося у 1992 році. Автор сенсаційної книжки спогадів «Разведка и Кремль. Записки нежелательного свидетеля» (1996), що стала світовим бестселером, та низки інших.

В одній із них Судоплатов розповідає, що саме йому доручили очолити групу, яка займалася «атомним проектом» радянської розвідки. Однак історики не знайшли жодних доказів його причетності до операції «Ендормоз». Адже Судоплатов, на відміну від Граура, не мав вищої технічної освіти і не володів іноземними мовами. Можливо, цим і пояснюється відверто зневажливе, навіть презирливе ставлення Судоплатова до Граура?

В «Очерках истории российской внешней разведки» Євгена Примакова відзначається, що останньою посадою полковника Андрія Граура у 1951-

Маркус Вольф

1952 роках була така: представник служби зовнішньої розвідки СРСР у Німецькій Демократичній Республіці. Це означає, що Граур надавав практичну допомогу німецьким колегам у становленні розвідувальної служби щойно створеної молодій держави. Наш земляк, виявляється, був першим наставником тоді 28-річного Маркуса Вольфа (1923-2006), що стане легендою ХХ століття, керуватиме розвідкою НДР 35 років (1953-1988). Маркуса Вольфа називали «людиною без обличчя», оскільки іноземні розвідки не могли роздобути жодного його зображення аж до кінця існування НДР.

Закордонна агентурна мережа зовнішньої розвідки НДР налічувала понад 38 тисяч агентів. У самому ж управлінні працювали 4 286 працівників. «Штазі» (це абревіатура, що розшифровується як держбезпека) – німецький аналог КДБ СРСР – чи не найпотужніша розвідка світу, якої боялися більше від самих КДБ та ГРУ. Агенти «Штазі» були у найближчому оточенні не тільки всіх канцлерів ФРН (Конрада Аденауера, Віллі Брандта, Гельмута Коля), а й навіть американського президента Джона Кеннеді (одна з його коханок), «свої люди» були і в НАТО.

Після возз'єднання Німеччини Маркус Вольф відмовився від пропозиції ЦРУ передати їм найціннішу агентурну мережу «Штазі» (1 500 чоловік!) в обмін на надання політичного притулку й комфортне життя в США. За свою принциповість Вольф заплатив декількома роками ув'язнення, не видавши жодного свого агента.

У мемуарних книжках Маркуса Вольфа неодноразово згадується й наш земляк: «Граур был уполномочен лично Сталиным взять нас под свою опеку. У него был большой опыт, и мы, разинув рты, слушали его рассказы об авантюрных буднях разведки».

Про фінал кар'єри розвідника Граура та кінець його життя довідники подають доволі суперечливу й інтригуючу інформацію: «Уволен по болезни с 10.09.53. Пенсионер с 1953» (В. Петров «Кто руководил органами госбезопасности СССР. 1941-1954 (2010); «в 1951-1953 годах был представителем внешней разведки СССР при ВПР МГБ ГДР. Скончался на этом посту» («История Российской внешней разведки в 6 томах» (2014); «с апреля 1953 года – на пенсии, 29 марта 1957 года покончил жизнь самоубийством в Москве» («Справочник по истории Коммунистической партии и Советского Союза 1898-1991); «в апреле 1953 г. уволен на пенсию по состоянию здоровья. Покончил жизнь самоубийством» (К. Дегтярьов, О. Колпакіді «Энциклопедия спецслужб. Внешняя разведка СССР» (2009). Жодних подробиць про те, що ж сталося насправді.

Лише Павло Судоплатов повідомляє таке, від чого волосся дибки стає: «Только после войны Граур был уволен, когда стало ясно, что он был психически серьезно болен: придя на прием к начальнику разведки П. Федотову, он «сознался» в своей работе на американскую разведку».

Знову ж таки, відчуваючи відверто негативне ставлення Судоплатова до Граура, можна було б засумніватися у його щирості, аби не ще одне свідчення людини, не довіряти якій жодних підстав немає. А це – краший учень Андрія Григоровича, Маркус Вольф: «Он стал болезненно недоверчивым, видимо, сказались и профессиональная деформация личности, и тревожная атмосфера сталинского времени. Мания преследования все отчетливее проявлялась в поведении Грауэра... В конце концов Грауэра отозвали в Москву, где к тому времени, конечно, заметили, что он перешел границу, отделяющую нормальное поведение от паранойи».

Андрій Граур, таким чином, упродовж своєї розвідувальної діяльності побував у двох іпостасях одночасно: і розвідника, і шпигуна (щоправда, лише у свій хворобливий уяві).

ЖОВТЕНЬ

1

1 (1939) — 80 років тому народився (м. Кіровоград) Борис Григорович Кокуленко, танцівник, хореограф, мистецтвознавець. *З 1957 по 1968 танцював у Заслуженому самодіяльному ансамблі танцю УРСР «Ятрань». Закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна. З 1968 по 1970 — керівник народного ансамблю танцю «Юність» КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Працював балетмейстером у Кіровоградському обласному українському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кривиницького, учителем хореографії Кіровоградського навчально-виховного комплексу; започаткував музей історії хореографічного мистецтва нашого краю.* Автор книжок «Степова Терпсихора» (1999), «Там, де Ятрань» (2004, 2006, 2013). Кандидат мистецтвознавства (2010). *Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (2000).* Заслужений працівник культури України.

1

1 (1984) — 35 років тому народився (м. Олександрія) Сергій Валерійович Добровольський (1984-2014), герой АТО. *Закінчив Олександрійську ЗШ № 13.* Після строкової служби в армії обрав професію військового, служив на кораблі «Донбас», підводному човні. Старшина РБМТЗ 23-ї окремої бригади Національної гвардії України. Загинув 24.08.2014. Колона потрапила у засідку бойовиків поблизу с. Новоіванівка Амвросіївського району. Був похований у безіменній братській могилі. 10.10.2014 ексгумований пошуковцями Місії «Евакуація-200» (Чорний тюльпан). Упізнаний за тестами ДНК. *Похований 28.03.2015 у м. Олександрія на Алеї Слави військового кладовища.* Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).

2

2 (1884) — 155 років тому народився (м. Єлисаветград) Андрій Юхимович Ратмиров (псевдонім **Тимківський**) (1884-1967), актор і режисер. У 1904 після закінчення Одеської гімназії навчався на акторських курсах артистки імператорських театрів М.Ф. Морської (Одеса). У 1907-1908 — студент у Новоросійському університеті. З 1915 по 1917 — актор та режисер Товариства українських акторів під керівництвом Й. Бородіна у Херсоні. У 1917-1918 — актор Товариства українських акторів М. Заньковецької та М. Саксаганського у Києві. З 1918 по 1925 — актор Українського державного народного театру (Київ). *З 1947 по 1949 працював у рідному місті: актор та головний режисер Кіровоградського обласного українського музично-драматичного театру ім. М.Л. Кривиницького.* Після цього 10 років був постановником Закарпатського

обласного державного українського музично-драматичного театру. Заслужений артист УРСР (1955).

2 (1989) — 30 років тому народилася (м. Кіровоград) Ольга Михайлівна Свідерська, спортсменка-параолімпійка (плавчиня). До 2006 займалася плаванням у реабілітаційній ДЮСШ «Інваспорт». З 2006 у відділенні інваспорту секції плавання Кіровоградської ДЮСШ № 1 року під керівництвом О.А. Кузнецової. 11-разова чемпіонка Європи, 7-разова чемпіонка світу, учасниця та 5-разова призерка двох Параолімпійських ігор, 9-разова рекордсменка Європи, 14-разова рекордсменка світу. Заслужений майстер спорту України. У 2009 з відзнакою закінчила Кіровоградський кооперативний коледж. Кавалер Ордена княгині Ольги III (2012) та II (2016) ступенів. *Перший почесний громадянин м. Кропивницького (2017).*

2

4 (1919) — 100 років тому народився (с. Козакова Балка Новоукраїнського району) Анатолій Федорович Пащенко (1919-1986), радіохімік, один з розробників ядерної зброї в СРСР. *Батьки — вчителі, після революції 1917 викладали у Новомиргородському педагогічному технікумі. Мав по матері дядька-дисидента Степана Кожум'яку (1898-1989).* У 1941 закінчив Харківський хіміко-технологічний інститут. Працював на засекречених підприємствах ВПК. З 1947 — на ВО «Маяк» (атомний комбінат, м. Озерськ Челябінської області). *З 1960 по 1969 на посаді головного інженера. Аби потрапити на це підприємство, Пащенку довелося публічно в центральній пресі засудити дядька за «націоналістичні» погляди й відмовитися від нього.* Зробив вагомий внесок у технологію виділення плутонію з опроміненого в реакторі урану, при ньому розпочалося будівництво підприємств з переробки радіоактивних відходів. Нагороджений орденом Леніна, трьома орденами Трудового Червоного Прапора, двома орденами «Знак пошани» та ін. У 1988 удостоєний пам'ятної медалі «За довголетню і плідотворну діяльність по розвитку атомної науки». Лауреат Ленінської премії в галузі науки і техніки (1961).

4

5 (1939) — 80 років тому народився (м. Новоукраїнка) Віктор Петрович Тентюк, фінансист. Один із фундаторів державної фінансово-економічної системи: стояв біля витоків створення, становлення і розвитку систем Державного казначейства України, Державної податкової служби України, Пенсійного фонду України. У 1964 закінчив Одеський кредитно-економічний інститут. *До 1971 працював на різних посадах*

5

у **Новгородківському та Новоукраїнському райфінвідділах**; потім – першим заступником і завідувачем фінансового відділу Дніпропетровського облвиконкому. З 1983 – заступник міністра фінансів УРСР. У 1990 призначається першим керівником Державної податкової служби України. У 1993-1995 – голова правління Пенсійного фонду України. З 1995 по 1997 – заступник міністра фінансів, начальник Головного управління Державного казначейства України. Його називають «першим казначеєм незалежної України». У 2002 занесений до портретної галереї найвидатніших особистостей нашої держави, представлених у книзі «Уславлені постаті України». Заслужений економіст України (1999).

6

6 (1864) — 155 років тому народився (Полтавщина) Сергій Павлович Шелухін (1864-1938), юрист, письменник, громадський діяч. Закінчив юридичний факультет Київського університету. Працював суддею у різних містах України, **у тому числі й Єлисаветграді**. Як поет, перекладач та літературний критик друкувався під псевдонімами С. Павленко,

С. Полтавець. **У 1888-1893 працював на різних посадах у Єлисаветградському окружному суді та редагував газету «Єлисаветградский вестник», надавши їй українофільського спрямування.** Автор меморандуму на захист української мови (12.06.1904), надісланого прем'єр-міністру Вітте. У 1905 в Одесі прочитав першу в Росії публічну лекцію українською мовою перед двотисячною аудиторією про злуку України з Москвою. Займав високі посади в урядах УНР (перший Генеральний прокурор України, міністр судових справ). З 1921 – в еміграції. Професор карного права в Українському педагогічному інституті у Празі. Автор праць з історії права, зокрема ґрунтовної монографії «Україна – назва нашої землі з найдавніших часів» (1936). Включений в Енциклопедичний довідник «Чехословацькі праці про мову, історію і культуру слов'янських народів від року 1760» (Прага, 1972).

7

7 (1939) — 80 років тому народилася (с. Красносілля Олександрівського району) Ганна Семенівна Пащенко (1939-1998), актриса. В 1959 закінчила театральну студію при Київському українському музично-драматичному театрі імені Івана Франка. Працювала у музично-драматичних театрах Луцька (1959-1965), Рівного (1965-1971),

Ніжина та Чернігова (1972-1998). Виконала понад 200 ролей. Народна артистка України (1993).

8 (1864) — 155 років тому народився (м. Лебединь Липецької області) Сергій Миколайович Ігумнов (1864-1942), земський лікар, громадський діяч, поет. Понад 40 років життя віддав земській медицині. **Два роки (1900-1901) працював са-**

літтарним лікарем Олександрійського повіту. Регулярно виступав з доповідями, рефератами та повідомленнями на зібраннях і з'їздах олександрійських лікарів, які друкувалися в «Сборнике Херсонского земства»: «К вопросу об улучшении некоторых сторон аптечного дела в Александрийском уезде», «К вопросу об окулистической помощи населению»; «Что делаем мы, открывая новые фельдшерские пункты?», «О некоторых ближайших нуждах медицинской организации Александрийского земства» та ін. **Олександрійська земська управа висловила йому вдячність за корисну діяльність. Сам Ігумнов відзначив: «Работа в Александрийском уезде значительно укрепила мои прежние мнения и обогатила знаниями...».** З 1904 жив і працював у Харкові, де й помер під час окупації. У Харкові видав дві збірки віршів (1911, 1915). Автор багатьох праць з питань епідеміології, демографії, санітарної статистики. Здобув визнання не тільки як фахівець медицини, а й як громадський діяч, популяризатор медичних знань, історик земської медицини: «Земские врачи теперь и прежде», «К вопросу о кризисе земской медицины», «Общий характер и строй земской медицины» та ін.

8

8 (1904) — 115 років тому народився (м. Новогеорґіївськ) Юхим Іудович Лукін (1904-1999), зоогеограф, гідробіолог, еволюціоніст. У 1911 батьки переїхали до Харкова. У 1926 закінчив біологічний факультет Харківського університету, який тоді називався Інститутом народної освіти. У 1929 закінчив аспірантуру Харківського відділення Українського НДІ зоології. Кандидат біологічних наук (1935). У 1936 першим у світі відкрив і описав у статті українською мовою роль адаптивних модифікацій і спадкових змін в еволюції. Вперше показав на рівні натуралістичних фактів, що «ефект Болдуїна» в природі є та відіграє суттєву роль в еволюції. Один з співавторів теорії стабілізуючого відбору. Автор монографії «Дарвинизм и географические закономерности в изменении организмов» (1940), яка стала важливим внеском у створення синтетичної теорії еволюції. За відданість генетиці зазнав переслідувань (1948-1949). Доктор біологічних наук (1942), професор (1943), завідувач кафедри гідробіології Харківського університету. Автор трьох монографій та класичного підручника «Зоологія» (1961, 1981, 1989). Включений до книжки «Выдающиеся ученые-биогеографы: биобиблиографический справочник» (2007).

8

9 (1944) — 75 років тому народився (м. Кіровоград) Валерій Семенович Поркуян, спортсмен (футболіст). **Футболом почав займатися у 1957 (перший тренер В.М. Третьяков).** **Грав за Кіровоградську «Зірку» 1962-1964. Провів 89 матчів, забив 21 гол.** У 1965 запрошений до Одеського «Чорноморця». Грав за збірну СРСР на чемпіонаті світу 1966 в Англії, став її кращим бомбардиром (4 голи у ворота

9

збірних Чилі, ФРН та Угорщини). Збірна СРСР посіла 4 місце, а Поркуян отримав «Бронзову бутсу» як один з кращих бомбардирів чемпіонату. Майстер спорту міжнародного класу (1966). Грав за Одеський «Чорноморець», Київське «Динамо» та Дніпропетровський «Дніпро». Триразовий чемпіон СРСР (1966, 1967, 1968), володар Кубка СРСР (1966). Всього в чемпіонатах СРСР (вища ліга) зіграв 208 матчів, забив 43 голи. Заслужений майстер спорту (1991).

9

9 (1979) — 40 років тому народився (*с. Мошни Черкаського району*) **Олександр Борисович Сабада** (1979-2014), герой АТО (військовий льотчик). У 2000 закінчив Харківський інститут військово-повітряних сил. Брав участь у миротворчих місіях ООН в Ліберії (2008) та Конго (2011). Загинув 20.05.2014 на борту гелікоптера, збитого сепаратистами біля м. Слов'янськ. Підполковник (посмертно). *Похований у Кіровограді на Лелеківському кладовищі*. Нагороджений (посмертно) орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

10

10 (1924) — 95 років тому народилася (*м. Зінов'євськ*) **Надія Семенівна Ігнат'єва** (1924-2009), актриса. У 1941 закінчила 9 класів Кіровоградської середньої школи № 1. З 1944 працювала секретарем Будинку народної творчості, потім – у балетній трупі Кіровоградського обласного музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького; невдовзі була переведена до акторського складу. **З 1952 по 1959 працювала в Кіровоградському обласному театрі російської драми ім. С.М. Кірова. В 1959 у зв'язку з переведенням театру до м. Жданова (Маріуполя) перейшла до Кіровоградського державного українського музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького, в якому зіграла близько 200 ролей.** Одна з кращих – роль Васілуци в спектаклі «Каса маре» за п'єсою Іона Друце (режисер-постановник Костянтин Паракон'єв) (1964). Заслужена артистка УРСР (1971).

11

11 (1894) — 125 років тому народився (*м. Катеринослав*) **Віктор Платонович Петров** (псевдонім **Віктор Домонтович**) (1894-1969), літературознавець, етнограф, фольклорист, мовознавець, філософ, історик, археолог, прозаїк, радянський розвідник. У 1918 закінчив Київський університет. З 1919 по 1941 працював у різних наукових установах. Доктор філологічних наук (1930), професор. *Багато років приятелював*

з Миколою Зеровим, якого відвідував у Златополі, де той учительював у 1914-1917. Свої враження про містечко Златопіль виклав у спогадах «Болотяна лукроза, II». Редагував журнал «Етнографічний вісник» АН УРСР. У 1941 – директор Інституту фольклору АН УРСР. Під час Другої світової війни редагував у Харкові, згодом у Кіровограді у 1943 нелегальний часопис «Український засів». До 1949 перебував у Західній Німеччині, потім за загадкових обставин опинився в СРСР. Упродовж життя підготував понад 200 наукових праць, 30 наукових розвідок, близько 30 художніх творів. Автор капітальних монографій: «Скіфи: мова і етнос» (1968), «Етногенез слов'ян. Джерела, етапи розвитку і проблематика» (1972), «Походження українського народу» та ін. Є одним з основоположників інтелектуальної прози в українській літературі: романи «Аліна й Костомаров», «Романи Куліша» «Доктор Серафікус», «Без ґрунту» та ін. Таємницею залишається питання, як, коли і чому він став радянським розвідником.

11 (1894) — 125 років тому народився (м. Єлисаветград)

Модест Йосипович Рубінштейн (1894-1969), економіст і громадський діяч, публіцист. У 1911 закінчив реальне училище у Білостоці (тепер Польща). З 1912 по 1917 навчався на біофаці Цюрихського університету, у Петроградському психоневрологічному інституті, на медичному факультеті Московського університету. За фахом – лікар. Член РСДРП з 1915. Учасник Першої світової (полковий лікар), громадянської (заступник начальника політвідділу групи військ Південного фронту, начальник відділу 1-ї Кінної Армії) та Другої світової воєн (брав участь в обороні Москви, підполковник). З 1921 по 1930 працював у Червоному Інтернаціоналі профспілок (Профінтерні), член Центральної Ради. Їздив у відрядження до європейських країн (Німеччина), США, Австралії, Китаю. У 1931 обраний дійсним членом Комуністичної академії, заступником директора Інституту економіки. У 1931-1934 та 1938-1939 – член Президії Держплану СРСР. У 1934 обраний членом Комісії Партійного Контролю при ЦК ВКП(б). У наступні роки працював завідувачем зарубіжного відділу газети «Правда», в Інституті Світового господарства і Світової політики АН СРСР. З 1948 по 1956 – в Інституті економіки АН СРСР, з 1956 по 1969 – в Інституті Світової економіки та Міжнародних відносин АН СРСР. Доктор економічних наук (1935), професор (1954). Учасник Пагуошського руху вчених світу (брав участь у 8 конференціях). Опублікував понад 30 книжок і брошур. Багато робіт перекладено – на 16 мов.

11

11 (1909) — 110 років тому народився (с. Дмитрівка Знам'янського району) Кузьма Йосипович Гуренко (1909-1944), військовик. Отримав початкову освіту, наймитував у рідному селі. Згодом працював на нафтових промислах у місті Грозному (Чечено-Інгушетія). Учасник Другої

11

світової війни. На фронті – з вересня 1942. Воював на Південно-Західному та 3-му Українському фронтах. Стрілець 3-го батальйону 60-го стрілецького полку 20-ї гвардійської стрілецької дивізії. Гвардії ефрейтор. Особливо відзначився під час проведення Яссько-Кишинівської наступальної операції. 21.08.1944 біля села Ермоклія (Молдова) у вирішальний момент бою з протитанковими гранатами кинувся під німецький танк і ціною власного життя підірвав його. Герой Радянського Союзу (1945, посмертно).

14

14 (1954) — 65 років тому народилася (*Чернігівщина*) **Валентина Федорівна Деркач**, педагог. У 1976 закінчила історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту ім. В.Г. Короленка. *У Павлівській загальноосвітній школі ім. В.О. Сухомлинського працює з 1976: заступником директора з навчально-виховної роботи з 1980, з 1999 — директором «Школи Сухомлинського»*. Палкий пропагандист спадщини видатного педагога, майстер практичних дій щодо творчої їх реалізації в умовах модернізації освіти. Автор близько 125 публікацій, незмінний учасник всеукраїнських педагогічних читань та міжнародних конференцій, присвячених В.О. Сухомлинському. *У 2005 навчальний заклад став лауреатом Всеукраїнського конкурсу в номінації «Школа шкіл».* *Лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського (2002).* Заслужений працівник освіти України (2012).

16

16 (1929) — 90 років тому народився (*с. Данилова Балка Ульяновського, нині Благовіщенського району*) **Вілен Митрофанович Струтинський** (1929-1993), фізик-теоретик. У 1952 з відзнакою закінчив фізико-математичний факультет Харківського університету. З 1953 по 1970 працював у Інституті атомної енергетики ім. І.В. Курчатова. Доктор фізико-математичних наук (1965). Наукові праці присвячені вивченню структури атомного ядра. В 1967-1970 працював гостьовим професором в Інституті теоретичної фізики ім. Нільса Бора в Копенгагені (Данія). З 1970 до 1991 завідував відділом теорії ядра Інституту ядерних досліджень АН УРСР. Член-кореспондент АН УРСР (1972). Лауреат премії з ядерної фізики ім. Т. Боннера Американського фізичного товариства (1978). Почесний доктор наук Копенгагенського університету (1979). Лауреат наукової премії фонду А. фон Гумбольдта (1991). Член Європейської академії наук і мистецтв (Трієст, Італія, 1991).

16 (1929) — 90 років тому народився (*м. Знам'янка*) **Віктор Федорович Байдак**, правознавець, педагог. У 1951 закінчив Харківський юридичний інститут, у 1969 – Львівський політехнічний інститут. Працював слідчим Тернопільської

прокуратури (1951-1952), перебував на партійній роботі (1952-1973). За сумісництвом займався викладацькою діяльністю. З 1973 – проректор Херсонського педагогічного інституту, у 1980-1996 – його ректор. З 1996 – завідувач кафедри правознавства Миколаївського університету. Кандидат юридичних наук (1970), професор (1991). Ініціатор створення правового коледжу в складі Миколаївського університету. Наукові дослідження у галузі моралі та права. Видав низку посібників для учнів шкіл та студентів.

16

20 (1874) — 145 років тому народився (м. Єлисаветград) Костянтин Хризанфович Середін (1874-?), військовий діяч. *У 1895 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.* Служив у 28-му драгунському Новгородському полку. Після закінчення у 1903 Миколаївської академії Генерального штабу обіймав посади старшого офіцера

20

для доручень штабу Київського військового округу, викладача офіцерської кінної школи, помічника командира 26-го драгунського Бузького полку. З 1903 – штаб-офіцер для доручень командувача Київського військового округу, полковник (1911). У роки Першої світової війни 1914-1918 – офіцер для доручень при головнокомандувачеві Південно-Західного фронту, командир драгунського Приморського (1916), 12-го уланського Білгородського полків. Начальник штабу 8-ї кавалерійської дивізії. Генерал-майор (1917). Після проголошення незалежності УНР – в українській армії, генерал-хорунжий. За Гетьманату – військовий аташе українського посольства в Румунії. Подальша доля невідома.

20 (1924) — 95 років тому народився (с. Триліси Олександрівського району) Володимир Іванович Шаповал (1924-2001), лікар. Перед війною з відзнакою закінчив

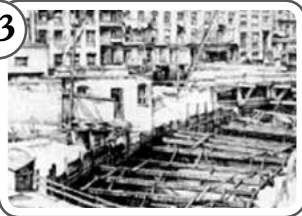

20

Смілянську фельдшерсько-акушерську школу. Учасник Другої світової війни. Воював спочатку у партизанському загоні, потім у лавах Червоної Армії. Був важко поранений, ледве не втратив руку. З відзнакою закінчив Чернівецький медичний інститут. *До 1951 працював лікарем, завідувачем районного відділу охорони здоров'я у Знам'янці.* Потім переїхав до Харкова. Доктор медичних наук, професор. У 1968 відновив та очолив кафедру урології у Харківському медичному інституті. Заснував у Харкові перший в СРСР обласний нефроурологічний центр. Нині Харківський обласний клінічний центр урології та нефрології носить його ім'я. На фасаді будівлі встановлено меморіальну дошку. Заслужений діяч науки України.

23 (1889) — 130 років тому народився (м. Єлисаветград) Аббо Островський (1889-1975), американський живописець, графік, педагог. *Початкову освіту здо-*

23

був у Єлисаветграді, відвідував Вечірні Рисувальні Класи при Єлисаветградському Земському Реальному Училищі. У 1907 закінчив Одеську школу образотворчих мистецтв. У 1908 емігрував до США. Юнаком поселився у Нью-Йорку, навчався у Національній академії рисунка та міському коледжі. Улюблені жанри – амери-

канський міський пейзаж та вуличні сценки. Персональні виставки відбулись у 1931 (Американський національний музей у Нью-Йорку та Музей мистецтв у Балтіморі) і 1936 (Нью-Йорк). Був членом декількох американських художніх об'єднань, роботи друкувалися у нью-йоркських журналах. Багато років вів рисувальні класи в університетській колонії. Був засновником і керівником Альянсу художніх шкіл Нью-Йорка (1914). Роботи зберігаються у Бібліотеці Конгресу США, музеях штатів Пенсильванія і Массачусетс, містах Балтимор, Чикаго, Лос-Анджелес, Філадельфія, музеях Ієрусалима, Парижа, Лондона, Осло.

23

23 (1949) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) Володимир Григорович Гриценко, правознавець, педагог. У 1974 закінчив Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С. Пушкіна, у 1983 – Київську вищу школу МВС СРСР ім. Ф.Е. Дзержинського за спеціальністю «правознавство», у 1991 – Академію МВС СРСР (за фахом «юрист-організа-

тор управління в сфері правопорядку». Служив у органах МВС, полковник міліції у відставці. Активно займався спортом: майстер спорту СРСР із боротьби самбо (1971), майстер спорту СРСР із боротьби дзюдо (1977). Після виходу на пенсію деякий час очолював кафедру фізвиховання КНТУ, потім – на викладацькій роботі у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка. Нині – завідувач кафедри галузевого права, доктор юридичних наук (2015), професор (2015). Автор 112 наукових праць, монографії «Адміністративно-правові засади оптимізації правоохоронної системи України» (2014). Підготував 4 кандидатів юридичних наук. Заслужений юрист України (2000).

24

24 (1944) — 75 років тому народилася (с. Стульно Володавського району Люблінської області, Польща) Марія Іванівна Церна, художник декоративно-ужиткового мистецтва (батик, вишивка, gobelen, аплікація) та живописець. У 1945 разом із родиною переїздить на постійне проживання до України. У 1966 закінчила Вижницьке училище прикладного мистецтва. З 1970 мешкає у Кіровограді, до 1991 працювала в художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР. З 1971 – учасниця облас-

них та республіканських виставок, п'ять персональних вернісажів влаштовано у Кіровограді. Твори зберігаються в обласному художньому музеї, художньо-меморіальному музеї О.О. Осмьоркіна та приватних збірках Польщі, Канади США, Росії та Ізраїлю, прикрашають офіси. Автор батиків: «В полоні весни» (2003), «Манекени» (2003), «Тихий куточок степового краю» (2005); гобелену ручної роботи «Сутінки» (2005); натюрмортів «Білі півонії» (2010), «Польові квіти» (2010) та ін. Член Національної спілки художників України (1992). *Лауреат обласної премії у галузі декоративно-прикладного мистецтва імені Якова Паученка (2004).*

24 (1959) — 60 років тому народився (Миколаївська область)

Олександр Васильович Колотуха, спортивний турист, науковець у сфері спортивного туризму. У 1981 закінчив географічний факультет Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. *З 1982 працює у системі туризму Кіровоградської області, з 1985 — у системі дитячо-юнацького туризму. Підготував більше 500 юних туристів-спортсменів. З 1997 по 2012 — викладач, старший викладач, доцент Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. З 2016 — завідувач кафедри географії та геоекології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.* Доктор географічних наук (2016). Майстер спорту України та суддя національної категорії зі спортивного туризму. Член виконкому Міжнародної Федерації спортивного туризму. Голова комісії лижного туризму та член виконкому Федерації спортивного туризму України. Президент Кіровоградської обласної федерації спортивного туризму. Здійснив понад 60 категорійних походів з пішогодного, гірського, лижного, водного та велосипедного туризму. Має звання інструктора з 4-х видів туризму. Географія туристських походів: Крим, Карпати, Західний та Центральний Кавказ, Валдай, Кольський півострів, Урал, Копетдаг, Каракуми, Памір, Західний Тянь-Шань, Алтай, Саяни, Камчатка, Татри, Австралія, Нова Зеландія та інші. Автор понад 170 наукових та науково-методичних праць туристичної тематики.

24

25 (1879) — 140 років тому народився (с. Янівка, нині у складі с. Береславки Бобринецького району) Лев Давидович Троцький (справжнє прізвище **Бронштейн Лейба**;

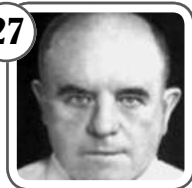
інші псевдоніми **Перо, Львов, Яновський** та ін.) (1879-1940), найвідоміший у світі уродженець Єлисаветградщини та України, лідер першої та другої російських революцій 1905 та 1917. *Початкову освіту (з 1886) здобув у Громокліївській школі в учителя Шуффера, навчався в Одеському реальному училищі (1896-1898). У дитинстві перекладав байки Крилова на українську мову, літературний хист юного Троцького пер-*

25

шим оцінив в Одесі уродженець Єлисаветграда письменник С.І. Сичевський (1840-1890). Літературна спадщина (книжки, статті, листи) величезна за обсягом. Найвідоміші книжки, перекладені на більшість мов, це «Моє життя. Спроба автобіографії» (1929), «Зраджена революція» (1936) та ін. Наприкінці життя у 1939 написав статтю «Українське питання», у якій відстоював необхідність створення незалежної соборної Української держави. Життя, діяльність та загибель Троцького справили великий вплив на творчість А. Кестлера, Б. Брехта, А. Мальро, А. Жида, Г. Уеллса, Д. Оруела та багатьох інших європейських інтелектуалів. Його включено до списку 157 авторів найвидатніших книжок людства. У 70-ті роки минулого століття у Греноблі (Франція) засновано інститут Л. Троцького. У спогадах писав: *«Ни одна из столиц мира — ни Париж, ни Нью-Йорк — не произвели на меня впоследствии такого впечатления, как Елисаветград, с его тротуарами, зелеными крышами, балконами, городowymi и красными шарами на ниточках».* В Єлисаветградському земському реальному училищі навчався старший брат Олександр, а батько орендував у поміщиці Троцької (це прізвище Лев оберє своїм псевдонімом) землю поблизу міста. У 1919 Зимовий театр Елькінда в Єлисаветграді був перейменований у «Червоний театр ім. Л. Троцького». Включений у книжку Віктора Савченка «100 знаменитых анархистов и революционеров» (2010) та книжку Майкла Шапіро «Сто великих евреев».

27

27 (1909) — 110 років тому народився (с. Димине Новоукраїнського району) Микола Олександрович Далекий (справжнє прізвище **Алексєєв**) (1909-1976), письменник, сценарист. У 1935 закінчив сценарний факультет ВДІКу (Москва). Працював редактором-консультантом студії «Українфільм» (1936-1937, 1939). Учасник Другої світової

війни, мав бойові нагороди. Дебютував у 1945 оповіданням «Улыбка» в журналі «Знамя» (№ 4). Писав українською і російською мовами. Автор популярних книжок (повістей і романів) пригодницького та детективного жанрів: «Не открывая лица» (1956), «Практика Сергея Рубцова» (1957), «Ромашка», (1959), «Падший ангел» (1962), «Танки на мосту!», «Голка в сіні» (1971), «Охота на тигра» (1974), «По живі і мертву воду» (1968), «Отруйне жало» (1977) та ін. Співавтор сценарію художнього фільму «Щедре літо» (1950, режисер Борис Барнет). За його сценаріями зняті мультфільм «Лісова змова» (1937) й документальні стрічки «Великі зміни», «Нафтовики Борислава» та ін. Жив і працював у Львові, похований на Личаківському кладовищі. Член Спілки письменників УРСР (1950).

28 (1969) — 50 років тому народився (м. Олександрія) Сергій Петрович Коваленко, педагог, держслужбовець. У 1997 закінчив філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова (викладач німецької мови та літератури). У 2005 — КДПУ імені Володимира Винниченка (магістр управління

навчальним закладом, керівник навчального закладу). Починав освітянську діяльність піонервожатим Республіканського піонерського табору «Молода гвардія» в Одесі (1988-1991). У 1992-1997 – вчитель Олександрійської ЗШ № 20. **З 1997 по 2015 – директор Олександрійської школи-ліцею № 20 НВК «Олександрійський колегіум-спеціалізована школа», який перетворив в один з найуспішніших в Україні. У 2014 став переможцем Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» в номінації «Директор школи». З 2015 – перший заступник голови Кіровоградської обласної державної адміністрації. Заслужений працівник освіти України (2014).**

29

29 (1979) – 40 років тому народився (с. Леонтовичеве Новоукраїнського району) Віктор Вікторович Карнаух (1979-2014), герой АТО. Закінчив Новоукраїнську ЗШ № 3. Пройшовши військову строкову службу, лишився в ЗСУ за контрактом. **Здобув вищу освіту в КДПУ імені Володимира Винниченка.** Служив прапорщиком, командиром розвідгрупи 3-го окремого полку спецпризначення. Загинув 29.08.2014 під час виходу з Іловайського котла біля с. Кросносільське Амвросіївського району Донецької області. Був спочатку похований як невпізнаний герой у Дніпропетровську, згодом ідентифікований за тестами ДНК та **перепохований у м. Кіровограді на Рівненському кладовищі на Алеї Слави.** Нагороджений (посмертно) орденом Богдана Хмельницького III ступеня (2015). **На будівлі Новоукраїнської ЗШ № 3 встановлено меморіальну дошку на честь героя.**

29

30 (1934) – 85 років тому народився (с. Струнькове Гайворонського району) Роман Олександрович (Ромуальд Ісаакович) Розенбліт (1934-2012), журналіст, сценарист, режисер-документаліст. **Батько працював у паровозному депо Гайворона,** звідки родина переїхала у Ленінград і пережила блокаду. У 1959 закінчив Московський бібліотечний інститут. З 1959 і до кінця життя працював у Ростові-на-Дону. Спочатку кореспондентом, редактором і заступником головного редактора ростовської газети «Комсомолец» (1959-1968). З 1968 (понад 40 років!) – редактором, головним редактором і режисером Ростовської студії хронікально-документальних фільмів. Автор сценаріїв та режисер 48 документальних стрічок, серед них – «Сотворение хлеба» і «Спросите вы у матерей», удостоєних Державних премій Росії; фільмів про Чехова, Шолохова та ін.: «Хождение по квадратному кругу» (1992), «Человек с молоточком» (1994), «Версия» (1994), «Судьбе завистливой назло» (1995), «От материнського порога» (1998), «Новочеркасск – 62», «Восхождение к пропасти», «Судьба Алексея Береста», «Ноктюрн для аккордеона и памяти». Секретар

30

правління Донської спілки кінематографістів. Дійсний член Російської Академії Кінематографічних Мистецтв «Ніка». Заслужений працівник культури Російської Федерації (1994). У 2016 в Ростові-на-Дону на «Проспекті Зірок» закладена його іменна «Зірка».

1.10.1884 (155 років тому) – В Єлисаветграді створено Товариство шанувальників образотворчого мистецтва для надання матеріальної допомоги вихованцям Вечірніх Рисувальних Класів земського реального училища, які вступили до Імператорської Академії мистецтв.

3.10.1899 (120 років тому) – Запрацював Маловисківський цукровий завод. Уже першого сезону він виробив цукру на 320 тисяч рублів.

3.10.1959 (60 років тому) – Кременчуцьку ГЕС відвідали українські письменники Олександр Корнійчук і Ванда Василевська.

7-20.10.1884 (135 років тому) – В Єлисаветграді перебувала XII виставка Товариства пересувних художніх виставок (ТПХВ) з Санкт-Петербурга, яку відвідало 1730 мешканців міста. Експонувалося 99 творів 29 митців: картини художників В. Васнецова, І. Крамського, М. Ге, В. Маковського, М. Маковського, І. Рєпіна, В. Сурикова, М. Ярошенка та ін. Відгуки про виставку були надруковані в газеті «Єлисаветградский вестник» 10 та 19 жовтня 1884 р.

9.10.1934 (85 років тому) – Відкрито університет культури при Зінов'євському міському будинку працівників освіти.

Жовтень 1859 (160 років тому) – В Єлисаветграді засновано телеграфну станцію.

Жовтень 1929 (90 років тому) – Розпочалося будівництво МТС у Шостаківці, Плетеному Ташлику, Помічній, Шарівці й Трепівці.

Жовтень 1959 (60 років тому) – Припинив існування Кіровоградський обласний державний російський театр імені С.М. Кірова, який було засновано у 1944 році на базі Луганського театру юного глядача.

Жовтень 1934 (85 років тому) – На базі місцевого радгоспу «Індустрія» засновано Олександрійський кінний завод.

Жовтень 1974 (45 років тому) – В Олександрії відкрито Палац урочистих подій. Його автори – київські художники І. та М. Литовченки, скульптор В. Прядко.

21.10.1849 (170 років тому) – В Єлисаветград на посаду міського архітектора прибув Андрій Достоевський (1825-1897), брат геніального письменника. Тут він одружився з Домнікією Федорченко, в Єлисаветграді народилися дві доньки (Євгенія і Марія) та син Олександр. Андрій Михайлович написав книжку спогадів, у якій розповів про майже 10-річне перебування у нашому місті.

3 28.10 по 7.11.1899 (120 років тому) – В Єлисаветграді експонувалася XXVII виставка Товариства передвижників, яку відвідало 1420 осіб.

ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ ІВАН ВРАДІЙ: НАШ ЗЕМЛЯК У КОНТРРОЗВІДЦІ «СМЕРШ»

Володимир Богомолів

Аби не письменник Володимир Богомолів (1926-2003) – автор знаменитого роману про діяльність «Смерш» (скорочення від «Смерть шпигунам») «У серпні 44-го» або інша назва «Момент істини» та його вдала екранізація 2000 року – я навряд чи зацікавився б цією темою. Твір Богомолова давно визнаний світовим бестселером, одним з кращих творів про Другу світову війну, його перекладено на 30 мов (у тому числі, й на українську), здійснено понад 100 видань, загальний наклад книжки складає декілька мільйонів примірників. У 2013 році роман Богомолова

навіть потрапив до списку «100 книг», рекомендованих у Росії для самостійного читання школярів. Варто також нагадати, що першу повість Богомолова «Іван» (1957) екранізував Андрій Тарковський. Стрічка «Іванове дитинство» (1962) стала першим повнометражним фільмом молодого кінорежисера, яка принесла йому світове визнання та безліч нагород на міжнародних кінофестивалях.

З біографії письменника дізнаємося, що 18-річний військовий розвідник Володимир Богомолів брав участь у Кіровоградській наступальній операції (5-16 січня 1944 року). 12 січня 1944 року отримав поранення, лежав у шпиталі. З вересня 1944 року майбутній письменник з військової розвідки був переведений у військову контррозвідку «Смерш». «Смерш» проіснував три роки, але його внесок у перемогу над нацистською Німеччиною важко переоцінити. Він увійшов у історію як найефективніша контррозвідка світу часів Другої світової війни, яка за всіма показниками переграла німецьку розвідку та контррозвідку «Абвер» на чолі з адміралом Вільгельмом Канарісом та спецслужби інших країн.

Контррозвідкою «Смерш», яка безпосередньо підпорядковувалася Сталіну, за три роки існування було викрито та знешкоджено 30 тисяч німець-

Іван Врадій

ких агентів, майже 3,5 тисячі диверсантів, 6 тисяч терористів. Було проведено 250 радіогор з метою дезінформації ворога, що посприяли успіху Червоної Армії у Курській битві та блискучому проведенню Білоруської, Ясько-Кишинівської, Прибалтійської та Вісло-Одеської операцій.

Ось якраз про драматичні події напередодні проведення Білоруської наступальної операції «Багратіон» у серпні 1944 року й розповідається у романі Володимира Богомоллова. Радянському командуванню стало відомо, що у тилу діє надзвичайно небезпечна німецька розвідгрупа, діяльність якої ставить під загрозу успішне проведення стратегічної військової операції. Контррозвідники мають будь-що, буквально впродовж доби, захопити живцем німецьких шпигунів з радіостанцією та змусити їх працювати на радянську розвідку.

В історії контррозвідки «Смерш» для нас найцікавіше те, що одним з її керівників був уродженець Єлисаветградщини Іван Іванович Врадій (1906-1984). Наш земляк був одним із чотирьох заступників начальника Головного управління контррозвідки (ГУКР) «Смерш» Віктора Абакумова (1908-1954). Біографія Врадія аніскільки не пояснює, як йому, а головне завдяки чому, вдалося зробити таку приголомшливу кар'єру в надтаємній службі СРСР. Судіть самі.

Народився Іван Врадій 23 грудня 1906 року у с. Тишківці Новоархангельської волості Єлисаветградського повіту (нині це село перебуває у складі Добровеличківського району Кіровоградської області) у родині лісничого, за іншими даними – селянина. Освіта – 6 класів неповної середньої школи у рідному селі, згодом

півроку навчався у хімічній профшколі. Майже 10 років (до 1926 року) трудився у батьківському господарстві в Тишківці. Опісля з невідомих нам причин опинився у Середній Азії. Спочатку працював вантажником на станції «Ташкент», потім на різних посадах у Ташкентській психіатричній лікарні: санітар, економ, наглядач. З 1928 по 1932 рік служив у Червоній Армії: старший писар, курсант, діловод, скарбник райвійськомату. У 1932 році Врадій вступив у ВКП(б). Очевидно, саме членство у комуністичній партії, а головне гарний почерк, який безперечно мав Іван Врадій, та, звісно ж, фарт і допомогли йому в органах держбезпеки зробити блискучу кар'єру... кадровика. Ще б пак! З 1943 по 1946 рік Іван Врадій – начальник

*Іван Врадій (другий ліворуч)
з групою співробітників «Смерш» незадовго
до закінчення війни*

відділу кадрів Головного управління контррозвідки «Смерш», заступник начальника ГУКР «Смерш» по кадрах.

За 8 років служби в держбезпеці (1936-1944) Врадій, що починав її сержантом, дослужився до чину генерал-лейтенанта! Був нагороджений трьома орденами Червоного Прапора, орденом Кутузова 2-го ст., орденом Червоної Зірки, двома орденами Вітчизняної війни 1-го та 2-го ст., п'ятьма медалями, нагрудним знаком «Заслуженный работник НКВД» та ін.

Крім Врадія, заступниками Абакумова були Микола Селівановський (1901-1997), Павло Мешик (1910-1953) та Ісай Бабич (1902-1948).

Та парадокс: після смерті Сталіна та знищення Берії верхівка «Смерш» була репресована. Звісно, не за погане керівництво контррозвідкою, а за злочини попередніх років: зловживання владою, необґрунтовані репресії, розстріли невинних людей за сфабрикованими звинуваченнями. На совісті кожного з них сотні загублених життів. Були розстріляні з позбавленням всіх нагород та військового звання Віктор Абакумов і Павло Мешик. У 1948 році у Москві за нез'ясованих обставин був убитий Ісай Бабич. От кому пощастило: його з усіма почесними поховали на Новодівичому кладовищі!

Трохи менше пощастило Миколі Селівановському. У 1951 році він був заарештований у «справі Абакумова», просидів у в'язниці два роки. Спочатку був звільнений з органів держбезпеки за станом здоров'я, проте у листопаді 1953 року причину звільнення змінили: «По данным, дискредитирующим звание лица начальствующего состава МВД».

Ну, а що ж наш землячок Іван Врадій? Можна сказати, що Іван Іванович у порівнянні зі своїми колегами відбувся легким переляком – просто потрапив під роздачу. Формулювання звільнення Врадія з МДБ у 1951 та з МВС у 1954 роках у довідниках подаються різні: «по фактам дискредитации», «уволен в запас по служебному несоответствию», «постановлением Совета Министров СССР от 3 января 1955 г. лишен звания генерал-лейтенанта как дискредитировавший себя за время работы в органах госбезопасности и недостойный в связи с этим высокого звания генерала». Отже, покарання Івана Врадія вилилося лише у позбавлення його однієї генеральської зірки. Був генерал-лейтенантом – став генерал-майором.

До 1969 року Іван Іванович працював заступником начальника Чуйського та Луговського рудоправлінь в Іркутській області. Остання посада перед виходом на пенсію – голова Чуйського рудкому профспілок. Похова-

ний у Москві на Хованському кладовищі. Напрочуд скромний надмогильний пам'ятник з лаконічним написом: «Генерал-майор КГБ Врадий Іван Іванович (23.XII.1906 – 14.VI.1984)».

Дослідник історії контррозвідки «Смерш» Юрій Ленчевський у довідці про Івана Врадія зазначає: «Личность, о которой до сих пор не удалось обнаружить каких-либо объективных сведений».

Те ж саме можна сказати й про автора «Моменту істини». Володимир Осипович Богомолів – найзагадковіший та найунікальніший письменник, який жив і працював у СРСР. Більш заплутаної та суперечливої біографії, ніж у нього, годі й шукати. Починаючи з дати народження (1924 чи 1926 рік), прізвища (Войтинський, Богомолец, Богомолів) та закінчуючи участю у Другій світовій війні (тут особливо багато суперечностей).

Назвати Богомоліва радянським письменником просто язык не повертається. Звісно, дисидентом він не був, однак залишився безпартійним, категорично відмовився вступати до Спілки письменників СРСР, називаючи її «тераріумом сподвижників»; усіяко уникав фотозйомок, відмовився від двох Державних премій, від гонорарів за екранізації своїх творів, які вважав невдалими; відмовився навіть від ордена Трудового Червоного Прапора, яким його нагородили. Говорив: «Я реши́л свести до минимума свои контакты с государством».

Та найголовніше: у боротьбі з цензурою, яка інколи тривала роками, Богомолів відстояв свої твори у тому вигляді, як їх написав. Жодної правки у рукопис роману «Момент істини» він не вніс, хоча їх рецензенти із КДБ та Міністерства оборони вимагали незліченну кількість. А коли книжка побачила світ, відмовився її підписувати голові КДБ СРСР Юрію Андропову та міністру оборони Андрію Гречку, що забажали її мати з дарчим написом автора.

До речі, обидві екранізації «Моменту істини» Богомолів вважав невдалими. Першу ще у 1975 році здійснив відомий литовський кінорежисер Вітаутас Жалакявічус (1930-1996). Він зняв її у стилі свого кращого фільму «Ніхто не хотів помирати», з елементами вестерну. Картина була нещадно розкритикована всіма, хто її бачив, і, судячи з усього, навіть змита. Сам Богомолів, до речі, хотів, щоб «Момент істини» екранізував Андрій Тарковський. Не дозволили. Другу екранізацію, яка нам так подобається, у 2000 році здійснив білоруський кінорежисер Михайло Пташук. Заборонити обидві стрічки, звісно, Богомолів не міг, наполог лише на тому, аби у титрах цих фільмів не було його прізвища.

ЛИСТОПАД

1 (1909) — 110 років тому народився (с. Фурманівка Новоукраїнського району) Михайло Іванович Пойченко

(1909-1992), кінооператор. Учасник Другої світової війни. Його фронтові сюжети використано в кіноопері «Велика Вітчизняна війна» (1978-1980, 20 серій; художній керівник та режисер Р. Кармен). З 1962 по 1986 працював на «Укркінохроніці», де зняв понад 20 стрічок: «Між вільними вільна» (1970), «Україна, земля, люди» (1970), «Обличчям до вогню» (1971, Диплом Всесоюзного кінофестивалю фільмів на робітничу тему, Горький, 1972), «Іван Франко і світова культура» (1987) та ін. Фільм «На всю широчінь душі» завоював почесний диплом журі XIX Міжнародного фестивалю у Лейпцигу (1976). У 1985 чехословацькі кінематографісти зняли про Пойченка, який у складі 4-го Українського фронту брав участь у визволенні Чехословаччини, зафіксувавши ці події на кіноплівку, документальну стрічку «Сорок років потому». Почесний громадянин м. Брно. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1988).

1

2 (1959) — 60 років тому народилася (м. Гайворон) Алла Яківна Крута, тележурналістка, телеведуча. Сестра композитора і продюсера Ігоря Крутого. Початкову музичну освіту здобула у Гайворонській дитячій музичній школі, в якій після закінчення Кіровоградського музичного училища (КМУ) викладав Ігор. Потім, як і брат, закінчила КМУ.

Працювала у продюсерському центрі «АРС». У 1992 вийшла заміж за американця італійського походження, взяла його прізвище Баратта і виїхала з ним до США. З 1997 почала працювати на телеканалі у Філадельфії, потім — на супутниковому російськомовному каналі RTVI, де 13 років вела недільне ток-шоу «Візаві». Гостями її передачі були: Мстислав Ростропович, Ернст Неізвестний, Євген Євтушенко, Руді Джуліані, Олексій Ягудін, Олег Калугін, Алла Пугачова та інші знаменитості. З 2010 на телеканалі «Україна» вела популярні програми «Ласкаво просимо» та «Зіркові зустрічі», гостями яких були зірки вітчизняного шоу-бізнесу.

2

4 (1989) — 30 років тому народився (с. Катеринівка Кіровоградського району) Володимир Олександрович Тигнян (1989-2015), герой АТО. До 6-го класу навчався в Катеринівській ЗШ, потім у Кіровоградській школі-інтернаті. У 2008 закінчив Кіровоградське ПТУ № 8. Опанував професії муляра, монтажника сталевих та залізобетонних конструкцій та електрозварника ручного зварювання. З 2009 — на строковій військовій

4

службі. Старший солдат, механік-водій бронегрупи 300-го навчального танкового полку 169-го навчального центру Сухопутних військ ЗСУ (Десна). Загинув 16.01.2015 поблизу кургану «Гостра Могила», що неподалік селища Польове (Шахтарський район) Донецької області. **Похований на Рівненському кладовищі у секторі почесних поховань. На будівлях обох навчальних закладів, в яких герой здобував середню освіту, встановлені меморіальні дошки.** Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).

5

5 (1919) — 100 років тому народився (м. Єлисаветград) Віктор Якович Кузьменко (1919-1997), поет, журналіст, громадський діяч. Навчався у Київському університеті (1938-1941). Учасник Другої світової війни, мав бойові нагороди. У січні 1943 потрапив у німецький полон. Після втечі з концтабору воював у партизанському загоні в Чехії.

Вчителював у школах Херсонської області, був на журналістській роботі (зокрема редагував херсонську молодіжну газету «Ленінський прапор»). Автор збірок поезій: «Степові самоцвіти» (1958), «Земля обітована» (1960), «Вічний вогонь» (1966), «Журавліні ключі» (1969), «Іду землею» (1974), «Серцем з тобою» (1979), «Вахта» (1985). Член Спілки письменників України (1958). Відповідальний секретар Херсонської організації СПУ.

6

6 (1894) — 125 років тому народився (с. Благодатне Олександрійського повіту, нині Долинського району) Георгій Миколайович Лисаневич (1894-1938), морський офіцер, радіоінженер, радіоакустик, винахідник. **Правнук героя війни 1812 року, командира Єлисаветградського гусарського полку, генерал-лейтенанта Григорія Лисаневича.** Навчався у Морському

корпусі (1914) та Мінному офіцерському класі (1916). За участь у Першій світовій війні нагороджений трьома орденами. За організацію антибільшовицького мітингу моряків Мінної дивізії був оголошений поза законом. У Білих військах Північного флоту служив з 27.11.1918 по лютий 1920. Нагороджений Георгіївською зброєю 24.12.1919. Емігрувати відмовився. Був начальником оперативного відділу штабу Біломорської флотилії. Після закінчення громадянської війни працював інженером на радіозаводі ім. Комінтерну, на заводі «Торпедо», на науково-дослідному полігоні зв'язку НКТ ВМС. У 1928 обраний членом Російського товариства радіоінженерів. Першим у світі розмістив авіаційний двигун на санки, ставши таким чином винахідником аеросаней. Заарештовувався 5 разів. Востаннє у 1937 за те, що буцімто «...создал на территории СССР антисоветскую военно-офицерскую организацию, комплектовал боевые террористические группы». Розстріляний у 1938. Реабілітований у 1956. Про дивовижну долю Георгія Лисаневича розпові-

дається у книжці В. Звягінцева «Трибунал для флагамена» (2007). Молодший брат Борис Лисаневич (1905-1985) у молодості був танцівником Російського балету Сергія Дягілева (до 1929), потім поселився в Непалі, був менеджером з туризму і ресторатором, відкривши цю дивовижну країну світові. Сучасники називали його «второй достопримечательностью Непала после Эвереста».

6 (1989) — 30 років тому народився (м. *Олександрія*) **Олександр Сергійович Козенко** (1989-2014), герой АТО. *Брав участь в роботі Олександрійського хореографічного колективу «Авантюрин» козацької школи «Спас».* Доброволець, кулеметник 11-го батальйону територіальної оборони «Київська Русь». Загинув 14.09.2014 під час обстрілу проросійськими бойовиками українського блокпосту в Чорнухиному біля м. Дебальцеве. *Похований в Олександрії. У травні 2016 в Олександрії на честь Олександра Козенка названо невелику вулицю в центрі міста.* Нагороджений (по-смертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).

6

7 (1914) — 105 років тому народився (с. *Братське Миколаївської області*) **Сергій Григорович Максютін** (1914-1997), педагог. Педагогічну діяльність розпочав у 1931 у неповних 17 років учителем Кривопушинської семирічки на Миколаївщині. *Навчався у Кіровоградському педагогічному технікумі та інституті (до 1940).* Учасник Другої світової війни. У 1960 закінчив географічний факультет Одеського університету. *Багаторічний директор Сосонівської середньої школи Кіровоградського району (1945-1978). Створив у Сосонівці зразкову школу подовженого дня.* Автор 18 книжок, навчальних та методичних посібників, 140 статей. У 1974 Президія АПН СРСР відзначила його дипломом переможця Всесоюзного конкурсу вчительських доповідей. Нагороджений орденом Леніна та багатьма іншими відзнаками. З 1980 працював заступником голови обласного відділення педагогічного товариства України. *Нарис про Максютіна під назвою «Школа радості» для збірника «Окрилені» (1980) написав Б. Хандрос. У Сосонівській СШ створено музей історії школи з експозицією, присвяченою Максютіну.* Заслужений вчитель УРСР.

7

8 (1989) — 30 років тому народився (с. *Петрівка Компаніївського району*) **Андрій Володимирович Писаренко** (1989-2014), герой АТО. *Закінчив Петрівську ЗШ, почав працювати, займався селянським господарством.* З 4.07.2014 – доброволець, стрілець-помічник гранатометника 24-го батальйону територіальної оборони «Айдар». Загинув 23.08.2014 у бою з російською диверсійно-розвідувальною групою біля міста Северодонецьк.

8

Похований у місті Бобринець. Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).

9

9 (1914) — 105 років тому народився (*м. Андижан в Узбекистані*) **Олексій Семенович Єгоров** (1914-1970 у *Кіровограді*), військовий діяч, національний Герой Словаччини. У 1943 у партизанському з'єднанні О.Ф. Федорова був заступником командира. 3 серпня 1944 очолював партизанський загін на території Словаччини, який відіграв головну роль у Словацькому національному повстанні: пущено під укіс 20 ешелонів, підірвано більше 20 мостів. Герой Радянського Союзу (1945). **У Кіровограді його іменем названо одну з вулиць, встановлено меморіальні дошки на фасадах ПТУ № 2 та СШ № 9 імені О.С. Єгорова.** У 1964 на відзначення 20-річчя Словацького національного повстання уряд Чехословаччини заснував незвичайну нагороду – «Зірку Єгорова». Почесний громадянин м. Банська-Бистриця та ще трьох міст Словаччини. Іменем Єгорова названо гірський перевал на Дюмб'єрі. **У травні 2010 на території Кіровоградського професійного ліцею (вулиця Червонозорівська, 21) встановлено бюст Героя, ім'я якого носить заклад.**

9

9 (1949) — 70 років тому народився (*м. Кіровоград*) **Олег Петрович Коростельов**, фахівець у галузі автоматизованого контролю авіаційної спецтехніки та керованих засобів високоточної зброї. **Середню освіту зі срібною медаллю здобув у Кіровоградській СШ № 6.** У 1972 закінчив Київський інститут інженерів цивільної авіації (1972). З 1978 працює у державному КБ «Луч» (Київ), де пройшов шлях від інженера-конструктора до генерального конструктора – генерального директора (з 2003). За його безпосередньої участі створено засоби автоматизованого контролю авіаційної спецтехніки, які відповідають світовому рівню, зокрема комплекс «Гурт» успішно експлуатують у понад 30-ти країнах. Нині очолює розроблення виробів за темами «Комбат», «Стугна», «Грань», «Копер» (керовані засоби ураження), нових засобів високоточної зброї типу «Скіф», «Бар'єр», «Стугна-П». За його редакцією видано монографію «Теоретичні основи проектування ствольних керованих ракет» (2007). Доктор технічних наук (2008), професор (2016). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1999). Заслужений машинобудівник України (2004).

9 (1959) — 60 років тому народився **Григорій Миколайович Педько**, театральний діяч. Загальний трудовий стаж у галузі культури та мистецтва складає понад 35 років. Працював директором парку культури і відпочинку, керував Центром культури і дозвілля, був режисером-постановником самодіяльних

театральних колективів. **3 1998** — директор *Кіровоградського обласного театру ляльок* (з **2008** — *Кіровоградський обласний академічний театр ляльок*). Написав декілька п'єс до зимових свят та здійснив їх постановки у театрі: «Шоу ляльок-суперзірок», «Новорічна фантазія», «Чарівні дива новорічної ночі» та ін. Заслужений працівник культури України (2009).

9

10 (1914) — 105 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Ізраїль Ілліч Фісанович** (1914–1944), військовий діяч. *Навчався у Зінов'євській школі № 7 ім. О.С. Пушкіна та школі ФЗН*. Закінчив Вище військово-морське училище ім. М.В. Фрунзе в Ленінграді (1936). У роки Другої світової війни був командиром підводного човна М-172 на Північному флоті. За перші два роки війни здійснив 18 бойових походів і потопив 13 ворожих кораблів. Герой Радянського Союзу (1942). Автор книжок: «Записки підводника» (1943), «История «Малютки»» (1956); пісні «Строевая подводная» (музика Є. Жарковського) та інших поетичних творів. Про його подвиги писали В. Каверін, М. Асеев; адміralи А. Головкин, А. Чабаненко та ін. *Іменем Героя названо вулицю у Кіровограді, встановлено меморіальну дошку на фасаді школи № 7 ім. О.С. Пушкіна*. Його ім'я навічно занесено до списків особового складу Північного флоту. *Міською радою прийнято рішення про спорудження в Кіровограді пам'ятника легендарному підводнику*.

10

11 (1909) — 110 років тому народився (*с. Піщаний Брід Добровеличківського району*) **Іван Прокопович Безпечний** (1909–1994), літературознавець, критик, публіцист. **3 1926 по 1929 навчався в Олександрійському педагогічному технікумі**. З 1935 по 1937 — у Кам'янець-Подільському педагогічному інституті. З 1940 викладав українську мову у Львівському інституті радянської торгівлі. У роки окупації працював у Львові літературним редактором в Українському видавництві, де друкувалися часописи «Вечірня година», «Наші дні», «Дорога», «Малі друзі». З 1945 — в еміграції. Викладав українську мову та літературу в українській гімназії Відня. З 1950 жив у Канаді. Чверть століття працював робітником в автомобільній компанії «Дженерал моторс». Вільний час присвячував літературним студіям. Писав огляди, рецензії, полемічні статті в українських часописах Німеччини, Канади, США. У своїх працях викривав комуністичну колонізаційну політику в Україні, тотальне зросійщення освіти, культури, побуту, дбав про підтримку громадами діаспори руху опору в Україні. Читав лекції на різних курсах, у клубах, на зібраннях. Земляки шанобливо називали його професором. У 1984 в Торонто видав підручник «Теорія літератури» — перший в українській діаспорній науці посібник такого роду.

11

13

13 (1899) — 120 років тому народився (с. Гапонівка Полтавської губернії) Дем'ян Володимирович Попов (1899-1990), лікар (хірург і гомеопат). У 1925 закінчив Одеський медичний інститут (перший радянський випуск). **З 1925 по 1935 працював хірургом у Зінов'євську, завідував лікарнею у смт Устинівці. Саме тут захопився і вперше застосував гомеопатію.**

З 1935 працював у Києві як лікар-гомеопат, засновник Київської Гомеопатичної Школи. За приблизними підрахунками впродовж життя проконсультував понад мільйон пацієнтів. **У Зінов'євську у 1930 народилася дочка Тетяна Дем'янівна Попова, яка також стала визначним лікарем-гомеопатом.** Закінчила Київський медичний інститут (1955). З 1956 по 1987 працювала у київських лікарнях. У 1987 створила колектив лікарів-гомеопатів та відкрила гомеопатичну клініку. З 1994 – Київський гомеопатичний центр ім. Д.В. Попова. У 1988 організувала перші в СРСР міжнародні курси з гомеопатії. Автор книжок: «Очерки о гомеопатии» (1988), «Гомеопатическая терапия» (1990), «Лекции о гомеопатии» (1993), «От арники до яда кобры». З 1994 – керівник гомеопатичної школи Попових. Віце-президент Міжнародної медичної гомеопатичної організації. Заслужений лікар УРСР (1989).

13

13 (1954) — 65 років тому народився (м. Новомиргород) Олександр Васильович Суржавський, письменник (прозаїк) і художник-авангардист (неопримітивіст). **Закінчив Кіровоградське медичне училище.** Живе на Київщині. Автор збірок новел (маргіналій): «Диссонанс. Тридцять історій о жизни, смерти и прочих пустяках» (2002), «Маргиналии.

Другие тридцать историй» (2002), «Распад. Долги: Маргиналии» (2003), «Традиции: Маргиналии» (2003), «Просека. Пять маргиналий» (2004) та ін. Тлумачить свої твори як «нотатки на берегах життя», відображення абсурдності довколишнього буття.

17

17 (1869) — 150 років тому народився (Єлисаветградський повіт) Микола Сергійович Косюра (1869-1942), фахівець у галузі лісівництва. З 1887 по 1891 навчався у Санкт-Петербурзькому лісовому інституті. Учасник російсько-японської (1904-1906) та Першої світової воєн. Працював у лісництвах Орловської, Полтавської, Тамбовської та Самарської губерній. Брав участь у роботі багатьох виставок (1907-1909; за зібраний насіннєвий матеріал нагороджений бронзовою, срібною. і золотою медалями) та Всеросійських лісових з'їздів. З 1917 – начальник Верхньодніпровського лісозаготівельного району в Орші (нині Білорусь). У роки УНР був начальником Києво-Подільського управління державного майна і хліборобства. За часів Гетьманату

за його пропозицією у всій країні проведено ревізію лісовлаштування; займався також облаштуванням могили Т. Шевченка. У 1919 переїхав на Кубань, працював в управлінні залізниці з лісової заготівлі. З 1920 жив у Єгипті, де читав лекції з природознавства України, основ ґрунтознавства, лісівництва та геодезії для членів українського гуртка. З 1922 по 1935 викладав в Українській господарській академії в Подєбрадах (Чехія): один із організаторів навчального процесу, доцент, професор кафедри лісокористування. На знімку одна з праць М.С. Косюри.

17 (1889) — 130 років тому народився (м. Єлисаветград) Федір Васильович Сегадаєв (1889-1974, Франція), військовий і цивільний інженер-будівельник, громадський діяч, публіцист. Чоловік Євгенії Євгеніївни Сегадаєвої (княгині Бярятинської). Навчався у Гірничому інституті у Санкт-Петербурзі, закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Під час Першої світової війни воював у складі саперного батальйону в Західній Україні, капітан. Учасник громадянської війни. В еміграції у Франції з 1920, жив у Парижі та його околицях. У 1936 закінчив Військово-інженерні курси генерала Є.Є. Бема. Член Російського загально-військового союзу. Член Спілки російських дипломованих інженерів у Франції, член Правління Спілки російських військових інвалідів. З 1959 друкувався у журналі «Возрождение».

17 (1919) — 100 років тому народився (с. Ганнівка Єлисаветградського повіту) Анатолій Іванович Шевко (1919-2008), інженер, кіносценарист. Навчався на фізико-математичному факультеті Харківського університету. У 1938 був направлений на навчання до Вищої школи радянської розвідки, в якій служив 10 років. У 1951 закінчив історичний факультет Київського університету імені Тараса Шевченка, у 1957 – аспірантуру Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР. Працював головним інженером Інституту проблем онкології АН УРСР, упродовж тривалого часу був директором Дослідно-конструкторського виробництва медичного приладобудування при Інституті експериментальної патології, онкології та радіобіології ім. Р.Є. Кавецького. Автор низки наукових праць та багатьох сценаріїв навчальних техніко-пропагандистських та науково-популярних фільмів: «Фізіологія зору», «Алгоритм якості», «Замість крові», «Радіолокація», «Основи телебачення», «Основи колоїдної хімії», «Секрет успіху», «Крекінг нафти» та ін. Нагороджений орденом Червоної Зірки та медалями. Член Національної спілки кінематографістів України.

19 (1964) — 55 років тому народився (м. Кіровоград) Артур Валентинович Дерев'янка, військовий діяч. У 1986 закінчив Київське вище загальновійськове училище імені М.В. Фрунзе. У 1987-1988 воював у Афганістані. За успішне виконання бойових завдань нагороджений орденом

«Червоного прапора», трьома орденами «Червоної зірки». У 1993-1994 навчався у командно-штабному коледжі морської піхоти США. У 1996-1997 брав участь у миротворчій операції в колишній Югославії. Полковник запасу. У 2006 закінчив Івано-Франківський національний університет нафти і газу. В 2012 нагороджений орденом «За заслуги» III ст., в 2015 – орденом «За заслуги» II ст. 10.09.2014 призначений Головою Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

20

20 (1939) — 80 років тому народилася (Полтавська область) Лідія Іванівна Демещенко (1939-2017), бібліотекознавець. Бібліотечній справі віддала майже 60 років життя. У 1960 закінчила факультет бібліотекознавства і бібліографії Харківського державного бібліотечного інституту. *Трудову діяльність розпочала у липні 1960 на посаді бібліотекаря*

Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. А.П. Гайдара. У 1976-1983 — директор цієї бібліотеки. З 1983 по 1998 — директор обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Н.К. Крупської (з 1993 — ОУНБ ім. Д.І. Чижевського). За її керівництва бібліотека утверджувалася як провідний інформаційний, просвітницький та культурний центр області. Провела у Кіровограді Всеукраїнську конференцію з бібліотечної справи. З 1998 і до кінця життя — завідувачка сектору відділу науково-методичної роботи і соціологічних досліджень ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. Була одним з ініціаторів вивчення історій бібліотек та розвитку бібліотечної справи в області, брала активну участь у підготовці книжки з історії бібліотеки «Бібліотека — свідок і творець історії краю» (2009). Заслужений працівник культури України (1994).

20

20 (1979) — 40 років тому народився (м. Кіровоград) Максим Володимирович Латаєв (1979-2015), герой АТО. Виріс у сім'ї кадрового офіцера, котрий брав участь у афганській війні (помер у 2000). З 14 років Максим займався парашутним спортом, здійснив кілька сотень стрибків. У січні 2014 офіцер спецназу Максим Латаєв звільнився

з армії, працював в охоронній фірмі. Мобілізований до лав ЗСУ восени 2014. Майор, заступник командира батальйону 3-го окремого полку спецпризначення. Брав участь у бойових діях. Загинув 3.07.2015 внаслідок ДТП, повертаючись з відпустки. *Похований у місті Кіровограді 5.07.2015.* Нагороджений (посмертно) медаллю «За жертвовність і любов до України» (2016).

21 (1949) — 70 років тому народився (с. Войнівка Новоукраїнського району) Володимир Петрович Подкопаєв (1949-2002), культуролог, організатор культурно-дозвілєвої справи. У 1975 закінчив факультет культурно-освітньої ро-

боти Харківського державного інституту культури. Відтоді до 1980 – директор Куп'янського районного будинку культури на Харківщині. У 1980 переїздить до Києва. Кандидат педагогічних наук (1987). Викладав у Київському державному інституті культури, доцент. Засновник і перший директор з 1991 по 2002 Українського центру культурних досліджень (раніше заклад мав назву Республіканський науково-методичний центр народної творчості і культурно-освітньої роботи, згодом УЦНТ – Український центр народної творчості). Автор більш 50 праць з проблем розвитку української національної культури, ініціатор проведення і організатор низки загальноукраїнських та міжнародних культурно-мистецьких заходів, присвячених українській традиційній культурі та художньому аматорству. Після смерті генерального директора УЦКД у закладі влаштовуються Міжнародні культурологічні читання, присвячені його пам'яті.

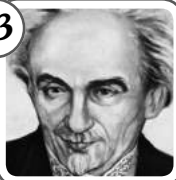
22 (1884) — 135 років тому народився (с. Йосипівка, до 1946 Юзефове Ульяновського, нині Благовіщенського району)

Олександр Тимофійович Жуковський (інколи **Жуківський**) (1884 – після 1922), військовий та громадсько-політичний діяч. Закінчив Кам'янець-Подільську духовну семінарію, у 1907 – Одеське піхотне юнкерське училище. Учасник Першої світової війни. У 1916 – підполковник, командир батальйону та помічник командира полку. Нагороджений Золотою Георгіївською зброєю. Полковник російської армії (1917). Делегат першого та другого Всеукраїнських військових з'їздів. У 1917 перейшов на бік УНР. Один з провідників Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР). Після Жовтневого перевороту повернувся до Києва, де став помічником генерального військового секретаря Симона Петлюри. Брав безпосередню участь у січневих боях 1918 проти більшовиків. З 29.01.1918 – виконувач обов'язків військового міністра УНР. З 9.03.1918 – міністр морських справ УНР. З 22.03.1918 – військовий міністр УНР. Автор законопроектів з організації української регулярної армії. На засіданні уряду 15.03.1918 окреслив основні напрямки нової військової політики, головною метою ставилося формування національної армії, необхідність впровадження єдиноначальства, заснування військового училища та Академії Генштабу. За Директоії УНР – командир Окремого кордонного корпусу і начальник залоги у Кам'янці-Подільському. З березня 1919 – посол та військовий аташе УНР у Чехословаччині та голова всіх посольств УНР за кордоном. У вересні 1919 працював ревізором військових місій УНР у Празі, Відні та Берліні. Секретар президії Закордонної місії УПСР у Відні. Влітку 1920 разом із Михайлом Грушевським написав листа до ЦУ КП(б)У з пропозицією про співпрацю. У серпні 1921 побував у Харкові, де вів переговори з більшовицьким керівництвом про можливість повернення віденської групи УПСР в Україну. Подальша доля невідома.

22

23

23 (1899) — 120 років тому народився (с. Могильне Гайворонського району) Григорій Силович Костюк (1899-1982), психолог. Основоположник психологічної освіти в Україні. У 1919 закінчив Колегію Павла Галагана, у 1923 – філософсько-педагогічний відділ Київського Вищого інституту народної освіти. **З 1919 до 1930 вчителював у рідному селі Могильному** та Києві. Кандидат педагогічних наук (1929). В 1945 у Києві заснував і до 1972 очолював НДІ психології (нині Ін-т психології імені Костюка НАПНУ). Доктор психологічних наук (1975), професор. Дійсний член АПН СРСР (з 1967), Автор підручника «Психологія» для педагогічних інститутів, «Нарисів з історії вітчизняної психології» (у 4-х томах) та багатьох інших праць, присвячених проблемі психічного розвитку дітей, формуванню й розвитку їхніх здібностей і мислення. Дійсний член АН СРСР. Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1970).

26

26 (1939) — 80 років тому народився (м. Кіровоград) Моріс Шльомович Бонфельд (1939-2005), композитор, музикознавець, педагог. **У 1957 закінчив у Кіровограді дворічну музичну школу (клас баяна). Того ж року почав працювати вчителем співів у семирічній школі № 21.** У 1968 закінчив теоретико-композиторський факультет Ленінградської консерваторії. Жив і працював у Володді: викладав у музичному училищі та педагогічному інституті (з 1978). Організатор і перший завідувач кафедри історії і теорії музики та музичних інструментів (1982-1987). Доктор мистецтвознавства (1993), професор (1994). Член Спілки композиторів Росії (1985). Створив свою школу мистецтвознавців. Читав лекції у Петрозаводській та Астраханській консерваторіях. Автор понад 200 наукових праць, монографій, підручників та посібників, які видавалися за кордоном. Особливу увагу надавав системному дослідженню музичної мови. Автор музики до лялькових вистав, дитячої опери «Дикі гуси», циклу пісень на вірші О. Блока, фортепіанної музики. Батько відомої актриси Амалії Морісовни Мордвиної.

27

27 (1959) — 60 років тому народилася (м. Луцьк) Наталія Іванівна Кравцова (сценічне ім'я – **Біорро**) (1959-2003), співачка (сопрано). **Дитинство і юність з 1961 до 1977 пройшли в Кіровограді в родині актора театру ім. М.Л. Кропивницького, народного артиста України І.В. Кравцова. З 1975 по 1977 навчалася у Кіровоградському музичному училищі.** У 1984 закінчила Київську консерваторію. Лауреат 1-ї премії Республіканського конкурсу вокалістів ім. М. Лисенка (Одеса, 1984). З 1990 до 2003 – прима Словенського театру (м. Марибор). Виступала також в оперному театрі м. Грац (Австрія).

Гастролювала із сольними концертами у США, Канаді, ПАР, Японії, Ватикані, Італії. Виступала з відомими співаками Я. Лотричем, С. Хомовим, П. Капучілли, Л. Бартоліні, А. Сальвадорі, М. Кавальканті, І. Салазар та ін. Здійснила низку записів на компакт-дисках, зокрема 1997 записала камерний твір українського композитора Д. Клебанова «Японські силуети» для сопрано, віолі д'амур та інструментального ансамблю.

28 (1949) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) Борис Григорович Ревчун, науковець, письменник і художник

(гумор, сатира, карикатура). **У 1970 закінчив факультет англійської мови КДПУ ім. О.С. Пушкіна**, у 1976 – Вищу партійну школу,

у 1985 – аспірантуру економічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Кандидат еко-

номічних наук (1986), **доцент кафедри міжнародної економіки Кіровоградського національного технічного університету**. Автор 37 наукових праць. У 1997 проводив наукові

дослідження в університеті штату Мен (США). Пише українською, російською та англійською мовами. Гумористичні й сатиричні твори та карикатури друкувалися

у наймасовіших і найпрестижніших газетах і журналах СРСР та України. Автор гумористично-сатиричних книжок «Мініатюри без цензури» (2003), «Куточки зору» (2005); мемуарно-публіцистичної книжки «И я там был, мед-пиво пил»

(2013), книжки іронічних, філософських та ліричних катренів «Усякі думки в чотири рядки» (2017). Член Національної спілки письменників України (2004).

28

28 (1949) — 70 років тому народився (с. Мечиславка Гайворонського району) Михайло Михайлович Поплавський,

діяч культури, співак, продюсер, шоумен, підприємець. У 1967-1971 – учень ПТУ у Горлівці (Донецька область), ма-

шиніст електровоза на шахті. **Закінчив Олександрійське культосвітнє училище. Працював директором Великотроянського**

сільського та Ульяновського районного будинків культури (1971-1975). У 1979 закін-

чив Київський інститут культури за спеціальністю «Організатор-методист культурно-просвітницької роботи». У 1979-1985 – заступник директора Респуб-

ліканського будинку народної творчості Держкомпрофтехосвіти УРСР. Викладав у Київському інституті культури (до 1993). У 1993-2002 – ректор (з 2002 – по-

чесний ректор) Київського державного інституту культури (з 1999 Київського національного університету культури і мистецтв). Доктор педагогічних наук,

професор. Автор 8 книжок та підручників з менеджменту шоу-бізнесу. Лауреат загальнонаціональної програми «Людина року – 1998» у номінації діяч культу-

ри і мистецтв, «Ректор року» (1998). Народний депутат України трьох скликань (з 2002), заступник голови Комітету Верховної Ради з питань культури та духо-

28

вності. Розробив Кодекс законів про культуру. У 2004 філіал Національного університету культури і мистецтв відкрив у **Кіровограді**. Займається підприємницькою діяльністю, зокрема володіє власною мережею ресторанів «Батьківська хата». Повний кавалер ордена «За заслуги». Заслужений діяч мистецтв України.

30

30 (1914) — 105 років тому народився (м. Житомир) **Всеволод Миколайович Данилевич** (1914-2003), драматург. Батько — підполковник УНР, розстріляний у 1937. Починав у 1931-1934 освітлювачем, згодом актором Вседонбасівського державного українського драматичного театру. У 1945 закінчив театральну студію.

Актор Дагестанського російського драматичного театру ім. Горького, актор Дагестанського державного театру ляльок (м. Махачкала). **3 1945 по 1948 — актор Кіровоградського державного російського драматичного театру ім. С. Кірова**. З 1948 працював у Всеукраїнському театрі Червоної Армії (м. Київ). З 1964 року жив у Києві. Автор понад 40 п'єс (переважно для дітей) для лялькових і драматичних театрів. Нагороджений премією України у галузі театрального мистецтва «Київська пектораль» — за найкращу виставу для дітей «Торбина з піснями» (1996, режисер Н. Бучма). П'єси ставилися у багатьох театрах України і Росії. *Дочка Наталія Всеволодівна Данилевич живе у Кіровограді. В останні роки життя батька перекладала його п'єси українською мовою, складала тексти до пісень. Сама написала декілька п'єс для лялькового театру. Зокрема, у 2000 в співавторстві з директором Кіровоградського театру ляльок Григорієм Педьком написала п'єсу «Пригоди казкового Домовичка», яка була поставлена в театрі. У 2018 Наталія Данилевич підготувала до друку та видала власним коштом книжку «Спогади про батька», включивши до неї п'ять його п'єс.*

11.11.1879 (140 років тому) — В Єлисаветград для зустрічі з іншим народо-вольцем Григорієм Гольденбергом, учасником замаху на Олександра II, прибуває Микола Кибальчич, геніальний учений. Через три дні поліція затримала Гольденберга з вибухівкою на єлисаветградському вокзалі, і він видав усіх відомих йому терористів «Народної Волі», після чого повісився.

12.11.1959 (60 років тому) — Ліквідовані Витязівський, Єлисаветградківський та Піщанобридський райони. Сільські ради цих районів, залежно від розташування, відійшли до Бобринецького, Вільшанського, Знам'янського, Кіровоградського, Новоукраїнського, Олександрівського та Рівнянського районів.

Листопад 1604 (415 років тому) — Вперше в документах Центрального архіву України згадується с. Перегонівка Голованівського району.

12.11.1959 (60 років тому) – Здійснено укрупнення Новомиргородського району за рахунок селища міського типу Златопіль і 9 сільських рад колишнього Златопільського району Черкаської області.

13-27.11.1894 (125 років тому) – В Єлисаветграді експонувалася XXII виставка ТПХВ, яку оглянуло 1435 осіб.

Листопад 1754 (265 років тому) – У місці злиття річок Помічної і Грузької з Чорним Ташликом засновано фортецю Павлівськ, навколо якої виник населений пункт Новопавлівськ, з 1830 року – Новоукраїнка.

Листопад 1909 (110 років тому) – В Єлисаветграді перебувала XXXVII виставка Товариства пересувних художніх виставок з Санкт-Петербурга.

Листопад 1919 (100 років тому) – Родина Шимановських виїздить з Єлисаветграда до Варшави.

Листопад 1934 (85 років тому) – Створено Єлисаветградський ливарно-механічний завод Товариства землеустрою євреїв-трудівників (ТЗЕТ). Виготовляв пивні насоси, засувки, розвідні ключі. З 1938 року – це завод дрібного машинобудування імені 15-річчя Жовтня (мотороремонтний, потім – завод тракторних гідроагрегатів).

ЗАГАДКИ Й ТАЄМНИЦІ «ЕЛИЗАВЕТГРАДСКОГО ДЕЛА 1869 ГОДА»: ІВАН ПОХИТОНОВ, ЛЕОНІД ДИЧЕСКУЛО ТА «БІСІВЩИНА» СЕРГІЯ НЕЧАЄВА

Революционер презирает общественное мнение. Он презирает и ненавидит во всех ее побуждениях и проявлениях нынешнюю общественную нравственность.

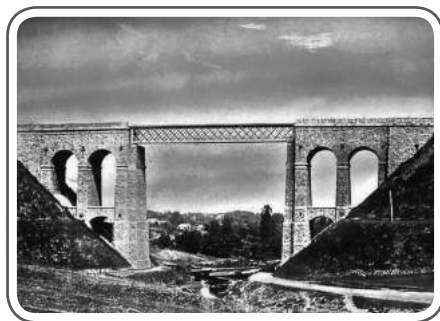
Нравственно для него все, что способствует торжеству революции. Безнравственно и преступно все, что мешает ему.

Сергей Нечаев.

Катехизис революционера.

В історію російського політичного розшуку це розслідування увійшло під назвою «Елизаветградское дело 1869 года». Більш заплутаної справи годі й шукати. Час від часу вже сучасні дослідники роблять спроби відповісти на головне запитання: що ж тоді насправді відбувалося в Єлисаветграді? Своє розслідування цієї справи санкт-петербурзький історик Віктор Кирилов оприлюднив у монографії «Революционный терроризм, которого не было», що побачила світ 2016 року. Пропоную увазі читачів ознайомитися із надвичайно цікавою версією Кирилова щодо «Єлисаветградської справи» 150-річної давності (подаю із незначними скороченнями).

ПОКУШЕНИЕ, КОТОРОГО НЕ БЫЛО

Залізничний міст у Єлисаветграді

28 октября 1869 г. елизаветградский полицмейстер Пашенко получил в почтовой конторе письмо от некоего агента петербургской полиции Константина «Клоч...» (далее неразборчиво). Агент сообщал, что в город недавно приехали два молодых человека с целью сделать подкоп под железной дорогой и взорвать императорский поезд. Но покушение провалилось, так как царь «миновал этот путь». Не-

кий товарищ террористов, приезжавший к ним из Одессы, предлагал также взорвать почтовый поезд, а одному из них советовал бежать за границу. Анонимный автор был свидетелем этого разговора и проследил за двумя молодыми людьми. На следующее утро полиция выяснила, что по указанному адресу уже две недели снимали квартиру два человека, занимавшиеся письмоводством; одного жильца удалось арестовать, другого же на месте не оказалось. Арестованным оказался Василий Кунтушев, выходец из семьи вольноотпущенных крестьян Саратовской губернии, бывший участник петербургского революционного кружка «Сморгонская академия».

В первой половине 1869 г. он, проживая в Саратове, близко сошёлся с Михаилом Троицким, сыном дворянина-чиновника; Троицкий тоже имел некоторый революционный опыт – его судили за «имение запрещённых книг». По словам арестованного Кунтушева, они с Троицким приехали в Одессу для поступления в Новороссийский университет, но из-за финансовых трудностей в конце августа перебрались в Елизаветград (там дешевле жить).

Сергій Нечаєв

В результате обыска в квартире были обнаружены несколько исписанных стенографическими знаками листов, руководства к стенографии и большой железный молоток. У Кунтушева почти не было вещей и денег вообще. Хозяйка показала, что квартиранты появились у неё около недели назад, в свою комнату не пускали, а Троицкий часто куда-то отлучался. 29 октября, в день ареста Кунтушева, Троицкий с утра ушёл, сказав, что ненадолго идёт к прачке, и взял с собой небольшую сумку и что-то завернутое в белом подмышку. Также квартирная хозяйка и другие свидетели добавили, что среди вещей постояльцев был небольшой, но туго набитый и тяжелый чемодан, которого не обнаружили при обыске. Такой же чемодан видела у подследственных прислуга гостиницы в Одессе, где они останавливались до переезда в Елизаветград. Кунтушев показал, что ему неизвестно, куда и зачем уехал Троицкий и что никакого чемодана у них не было.

Как показала переписка одесских властей с III отделением, никакого агента по фамилии Ключь или Ключков не существовало.

23 ноября капитан Сердюков, начальник елизаветградского отделения жандармского полицейского управления Киево-Одесской железной дороги, отрапортовал начальству, что участок Балта–Елизаветград был обследован и никаких признаков подготавливаемого покушения, равно как и подозрительных лиц, не обнаружено. Таковы были первоначальные результаты дознания...

Вернёмся же в Херсонскую губернию 1869 года, к событиям, не попавшим в поле зрения историков...

6 ноября, через несколько дней после ареста Кунтушева и таинственного исчезновения Троицкого, полицмейстер города Николаева получил анонимное письмо. Его автор сообщал, что недавно попал в преступное общество, имевшее целью низвергнуть существующий строй, «не пренебрегая никакими средствами». Двое из членов общества находились на момент написания письма в Николаеве: один из них – «бежавший из казанского тюремного замка арестант Ялпидин», проживавший под документами Михаила Троицкого, а другой называл себя Кузнецовым. Ялпидин якобы только что приехал из-за границы с изданиями своей типографии; сообщалось, что он жил на постоялом дворе гостиницы «Севастополь». Николаевский полицмейстер на следующий день арестовал Троицкого. Но в письме ясно было сказано, что эта личность – никакой не Троицкий, а сбежавший «Ялпидин». Михаил Элпидин, обвинённый в 1863 г. в Казани за распространение антиправительственных воззваний среди крестьян (т. н. дело о «Казанском заговоре») и впоследствии сбежавший – реальная историческая личность.

Во второй половине 1860-х гг. в Швейцарии он создал русскую типографию, издававшую революционную литературу, и потому о нём хорошо знало III отделение. Но полицмейстер не был осведомлён в эмигрантских делах и потому подумал, что «Ялпидин» – это недавно бежавший из одесской тюрьмы некий Лимпиди, находившийся в розыске (поэтому его фотокарточка была в полицейском управлении). Убедившись, что это не разыскиваемый преступник и что приметы задержанного схожи с имеющимися на его руках документами (следовательно, они не фальшивые), полиция его отпустила. Впоследствии выяснилось, что Троицкий жил в городе с 4 по 8 ноября; по показаниям хозяина постоялого двора, он был одет бедно и грязно и, как показалось хозяину, в Николаев пришёл пешком (в то время как в Елизаветграде Троицкий одевался прилично, и деньги у него имелись). После своего ареста и освобождения Троицкий два дня не мог уехать из города, поскольку задолжал хозяину 40 копеек. Кунтушев тем временем успел изменить свои показания. Согласно его новым утверждениям, их товарищ из Одессы Феофан Борисов предложил ограбить знакомую местную помещицу; на случай необходимости убийства был припасён найденный при обыске молот.

В Елизаветград Троицкий и Кунтушев поехали, чтобы познакомиться со служившим там молодым сыном помещицы и благодаря знакомству устроить Кунтушева лакеем в поместье. Награбленные деньги они хотели использовать для открытия народных школ в Саратовской губернии.

В ноябре 1869 г. в Одессе был арестован Феофан Борисов. 10 декабря он вызвался дать чистосердечное показание, в котором объяснил, что ини-

циатором поездки в Одессу из Саратова был Троицкий. Он хотел будущей весной поехать за границу к эмигранту Элпидину и договориться с ним о распространении в России заграничных, «преимущественно французских сочинений о социализме». Троицкий действовал самостоятельно, без связей с какими-либо обществами, а в Елизаветград поехал, чтобы «в обществе кавалерийских офицеров изучить французский разговорный язык», а также потому, что там дешевле жить.

11 декабря в Керчи был задержан Троицкий. Избежав по чистому везению ареста в Николаеве, он случайно получил травму: во время бури ему на голову упала черепица, и в больнице его опознали. Во время допросов он сознался в переписке с Элпидиным.

В Елизаветград Троицкий и Кунтушев переехали, поскольку этот город казался удобным местом для будущего склада запрещённых изданий. Издания то ли должны были переправляться из-за границы, то ли, согласно предложению Элпидина, печататься тут же. Эмигрант также обещал отправить в Елизаветград «особого агента» для связей с контрабандистами, но тот так и не появился. По словам Троицкого, во время обсуждения этих планов Кунтушев высказывал мнение, что в случае ареста нужно оговорить себя в другом, уголовном преступлении, что он в итоге и делал.

Воспоминания Борисова, опубликованные в 1929 г., также подтверждают пропагандистскую версию поездки.

Кем же был автор двух анонимных писем? В показаниях участников «Елизаветградского дела» ни разу не было упомянуто имя Сергея Нечаева. А ведь можно с уверенностью утверждать, что они не только были с ним знакомы, но и встречались в Елизаветграде. В конце 1869 г. властям стало известно, что Нечаев после нескольких месяцев эмиграции вернулся в Россию через южную границу и осенью останавливался в Одессе. Следствие показало, что в разговорах он упоминал каких-то своих товарищей в Елизаветграде, а также фамилии Борисова и Троицкого, высказывалось даже предположение, что Нечаев и был тем самым агентом Элпидина, которого ждал Троицкий.

Следствие сопоставило даты: 29 августа Троицкий и Кунтушев приехали в Елизаветград, а Нечаев прибыл в Одессу на пару дней позже. Придя к выводу, что увидиться в Одессе они не могли, власти успокоились и по каким-то причинам не стали интересоваться, мог ли Нечаев последовать за ними в Елизаветград.

Однако из воспоминаний Борисова можно узнать, что в Елизаветграде Троицкий и Кунтушев «столкнулись с Нечаевым, с которым решили действовать вместе. Но крайняя неразборчивость Нечаева в средствах оттолкнула от него Борисова и его товарищей. Вскоре, по невыясненным обстоятельствам, вся компания подверглась преследованиям полиции; Борисов

ва и Кунтушева арестовывают, Нечаеву и Троицкому удалось скрыться». Эта цитата позволяет предположить, что встреча с Нечаевым была незапланированной – революционеры «столкнулись» с ним и какое-то время общались. Учитывая, что двумя предложениями раньше в воспоминаниях сказано, что Троицкий и Кунтушев поехали в Елизаветград «на поиски контрабандистов», то можно утверждать, что не Нечаев был агентом Элпидина, иначе бы Борисов прямо назвал его ожидаемым контрабандистом. К тому же, по различным свидетельствам, Нечаев и Элпидин весьма пренебрежительно относились друг к другу. Нечаев отзывался о последнем, что тот «занимается вздором – изданием книг».

Элпидин, о чьём недоверии к неизвестным людям и излишней подозрительности было известно современникам и историкам, мог даже не отправлять никакого агента в Россию. Нечаев же, прослышав о проживавших на юге бывших участниках революционных кружков, искал с ними встречи, чтобы получить помощь в своих делах. Но настроенные на организацию склада запрещённых изданий, Троицкий, Кунтушев и Борисов не могли принять «крайнюю неразборчивость Нечаева в средствах» и заняли открытую антирадикальную позицию.

Борисов также вспоминал, что Троицкий и Нечаев, спасаясь от ареста, сбежали из Елизаветграда, сев на пароход. Однако на пароходе, по словам Борисова, «против обоих беглецов почему-то возникли подозрения». Тогда они ночью отвязали лодку и «скрылись в херсонских камышах».

Не этим ли объясняется странное появление Троицкого в Николаеве? Из-за скорого побега с парохода Троицкий мог или забыть, или потерять свои вещи, из-за чего остался без денег, и до Николаева ему пришлось добираться пешком. Воспоминания Борисова подтверждают ряд фактов, упомянутых в анонимных письмах: в первом письме указан человек, приехавший к Троицкому и Кунтушеву из Одессы и предлагавший взорвать поезд (Нечаев?). Во втором письме сказано, что в Николаеве находятся Ялпидин (Троицкий) и Кузнецов (Нечаев?).

Кто мог написать донос в Елизаветграде, а затем знать о том, что Троицкий и Нечаев, сбежав из города, оказались в Николаеве, чтобы уже на следующий день по их прибытии в город сообщить об этом местному полицмейстеру?

Этим человеком мог быть только сам Нечаев! Он же и рассказал Троицкому о вероятном аресте, способствуя его побегу. Возможно, он надеялся получить доверие Троицкого или способствовать радикализации его взглядов. Вместе с тем он мог отомстить и за нежелание с ним сотрудничать. По свидетельству участника студенческих волнений 1868-1869 гг., Нечаев, осознав слабость поддержки своих радикальных взглядов среди студентов, «задался намерением, с одной стороны, отомстить несочувствующим лю-

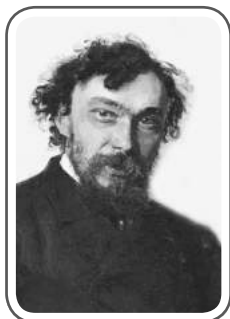
дям, а, с другой стороны, выставить за неимением революционной оппозиции её призрак, смутить и встревожить общество какой-нибудь шумной, безобразной выходкой. Он толкнул в казематы сотни доверчивых людей. С этой целью Нечаев требовал у студентов список фамилий, который необъяснимым образом оказался в III отделении».

Не удивительно, если в Елизаветграде Нечаев столкнулся со схожей ситуацией и поступил схожим образом. К сожалению, оригиналы анонимных писем, почерк которых можно сравнить с каким-нибудь автографом Нечаева, в архивах III отделения не сохранились. И тем не менее гипотеза о нечаевском следе в «Елизаветградском деле» показывает склонность его фигурантов к мирным формам подпольной деятельности. А утверждение о широком распространении террористических идей в революционном движении конца 1860-х гг., лишившись одного из аргументов, становится несколько менее убедительным.

В начале мая 1870 г. под конвоем жандармов Троицкий, Кунтушев и Борисов были отправлены в Петербург; производство по «Елизаветградскому делу», как уже упоминалось ранее, было слито с нечаевским делом, расследованием которого с января 1870 г. занималась специальная комиссия под руководством сенатора Чемодурова. Согласно докладу министра юстиции по нечаевскому делу, окончательный вердикт следствия относительно елизаветградской истории гласил, что сведение о покушении на императора «не подтвердилось ни одним фактом и было скорее плодом вымысла», а целью подследственных были сношения с женовскими эмигрантами, ввоз и распространение сочинений. Трое елизаветградцев по решению Сената были освобождены из-под ареста 10 мая 1871 г. и высланы в Кострому под надзор полиции. Вывод следствия гласил, что Троицкий, «задумав создать ложную причину необходимости будто бы побега своего из Елизаветграда от преследований полиции, написал сам вышеприведенное письмо (елизаветградское анонимное письмо) к полицмейстеру, указав на несуществующее злоумышление». Но если причину побега из Елизаветграда и можно было оправдать доносом на самого себя, то какой смысл подводить себя под реальный арест впоследствии в Николаеве?...

Ця справа зацікавила мене з декількох поважних причин. Ну, насамперед, чому слідством не було з'ясовано, куди поділися й, головне, що було у двох важких чемоданах Кунтушева й Троїцького, які свідки бачили і в Одесі, й у Єлисаветграді: вибухівка, книги чи щось інше?

Та найголовніше запитання, яке взагалі чомусь не порушувалося, на кого у Єлисаветграді, крім прибульців Феофанова, Кунтушева й Троїцького, міг розраховувати для здійснення своїх злочинних намірів Сергій Нечаєв? А вони-таки були – принаймні на двох мешканців Єлисаветградського

Іван Похитонов

повіту цілком міг розраховувати Сергій Нечаєв, і вони саме у цей час відбували покарання за участь у його гурткові «Народна розправа». Це – Іван Похитонов та Леонід Дическуло.

І справді, всесвітньо відомий український художник, наш земляк Іван Похитонов (1850-1922) цілком міг стати професійним революціонером. З «Хроніки життя і творчості І.П. Похитонова», складений мистецтвознавцем Елеонорою Пастон, дізнаємося, що з 1861 по 1867 рік Похитонов жив і навчався у приватному пансіоні Гумберта в Єлисаветграді. Про цей навчальний заклад, що дуже прикро, відомостей майже немає. За винятком коротенької інформації в «Историческом очерке г. Єлисаветграда» О.М. Пашутіна: «Мужской пансион Гумберта, на степени прогимназии открыт в 1860 году. Г. Гумберт по правилам и сведениям своим заслуживал в городе полное уважение и доверие, как опытный и добросовестный педагог. Пансион г. Гумберта существовал около десяти лет». Отже, на ті часи це був краший навчальний заклад, перша прогімназія (4-класна) в Єлисаветграді.

А далі повідомляється: того ж 1867 року «в связи с закрытием пансиона переводится в частную мужскую гимназию в городе Николаеве», а в 1868 році «по окончании гимназии поступает в Петровско-Разумовскую земледельческую и лесную академию в Москве». Судячи з усього, ґрунтовні знання, здобуті в пансіоні Гумберта, дозволили Івану Похитонову екстерном скласти відповідні іспити в Миколаєві на атестат про отримання гімназійної освіти. Однак його студентське життя тривало недовго. У 1869 році 19-річний Похитонов «исключен из академии за участие в кружке С.Г. Нечаева. Выслан в Матреновку под надзор полиции».

На ті часи сільськогосподарська академія (заснована 1865 року), до якої він вступив, вважалась найпередовішим і найпрогресивнішим закладом Російської імперії. Академія мала досить-таки ліберальний статут. Студенти, крім офіційної бібліотеки, створили свою нелегальну; читали заборонену літературу. Щоліта, під час канікул, виїздили на практику в зразкові маєтки багатих землевласників, а восени виступали з повідомленнями про тяжке становище робітників і селян. Тож ґрунт для сприйняття революційних ідей був підготовлений. З точки зору тодішніх правоохоронних органів академія могла стати «розсадником крамоли». Так і сталося. Благородними прагненнями студентів скористався «демон російської революції» С.Г. Нечаєв (1847-1882), автор сумнозвісного «Катехізису революціонера». За дуже короткий час він облутав академію та деякі інші навчальні заклади мережею суворо законспірованих гуртків, членами яких були майже 400 осіб.

21 грудня 1869 року в гроті парку на території академії Нечаєв убив студента Іванова. Юнак розгадав авантюризм та аморальність «учителя», і той, побоючись викриття, та щоб налякати інших (зв'язати їх кров'ю), звинуватив Іванова у зрадництві й шпигунстві. Цей постріл сколихнув усю Росію, а Федора Достоевського надихнув на створення геніального роману-попередження про небезпеку «нечаєвщини» під промовистою назвою «Біси» (1871-1872).

Леонід Дическуло

Судовий процес над учасниками нечаєвської організації «Народна розправа» відбувся 1 липня 1871 року. За найменшу причетність до неї було заарештовано 310 осіб, проте судили 84-х. Похитонов не був членом головного гуртка, який стратив Іванова, а тому й уникнув більш суворого покарання. Його лише виключили з другого курсу академії і відправили у заслання під нагляд батька й поліції... до рідної Мотронівки. Відтоді і на все життя Похитонов не сприйматиме будь-якого насильства. Ставши знаменитим художником і мріючи повернутися на батьківщину, він цього не зробив, бо вважав, що за кордоном значно «менше шансів стати убивцею, бути убитим, покаліченим, побитим, або потрапити в необлюбовані місця».

Щодо Івана Похитонova, то, знаючи, як склалася його подальша доля, навряд чи він погодився б допомагати Сергію Нечаєву у здійсненні терористичного акту проти імператора чи спробі підірвати поштовий потяг. А от щодо Леоніда Аполлоновича Дическуло (1847-1889), то його кандидатура, як спілника Нечаєва, видається більш підхожою.

За офіційними даними він, дворянин румуно-молдовського походження, народився у селі Водяному Шполянського району на Черкащині, що викликає сумніви. Адже на території нашого краю аж до 14 травня 2009 року, коли було знято з державного обліку, існувало село Дическулове, що підпорядковувалося Комишуватській сільській раді Новоукраїнського району.

Після закінчення Уманського училища садівництва і лісівництва Леонід Дическуло вступив до Петрівсько-Розумівської академії, звідки, так само, як і Похитонов, за участь у гуртку Сергія Нечаєва, був виключений і висланий під нагляд поліції і не куди-небудь, а до... Єлисаветграда. У 1874 році Дическуло переїхав до Одеси, де зблизився з гуртком чайковців. Потім поселився у с. Попельнастому (нині Олександрійського району), щоб вести революційну пропаганду серед селянства, за що був арештований. У 1878 році долучився до гуртка народників «південні бунтарі». У 1879 році Дическуло брав участь у замаху на харківського губернатора Кропоткіна, уби-

того народовольцем Григорієм Гольденбергом, після чого втік за кордон до Румунії, де невдовзі й помер.

Сам же Сергій Нечаєв після змальованих подій утік за кордон. Проте у 1872 році був заарештований у Цюриху й виданий російському уряду як кримінальний злочинець. За вбивство студента Іванова 8 січня 1873 року засуджений до 20 років каторжних робіт. Утримувався в Алексєєвському рavelіні Петропавловської фортеці у надзвичайно жорстоких умовах.

Нечаєв володів гіпнотичним впливом на людей, підкоряючи їх своїй волі. Навіть там, у неволі, він зумів завербувати своїх охоронців, солдатів караульної команди (судили понад 30 тюремників!). Через них у грудні 1880 року Сергій Геннадійович встановив зв'язок з Виконавчим комітетом «Народної волі», висунув план свого звільнення, від якого потім відмовився, не бажаючи відволікати сили народовольців від замаху на Олександра II.

Безумовно, Сергій Нечаєв – найсуперечливіша постать в історії російського революційного руху. Вождь більшовиків Ленін, якого лідер меншовиків Мартов зовсім не випадково називав «другим Нечаєвим», так говорив про свого кумира: «... Этот титан революции обладал такой силой воли, таким энтузиазмом, что и в Петропавловской крепости, сидя в невероятных условиях, сумел повлиять даже на окружающих его солдат таким образом, что они всецело ему подчинялись».

Совершенно забывают, что Нечаев обладал особым талантом организатора, умением всюду устанавливать особые навыки конспиративной работы, умел свои мысли облачать в такие потрясающие формулировки, которые оставались памяtnы на всю жизнь... Нечаев должен быть весь издан. Необходимо изучить, дознаться, что он писал, где он писал, расшифровать все его псевдонимы, собрать воедино и все напечатать».

Однак ні за життя Леніна, ні згодом – цього зроблено не було, політичної реабілітації Нечаєва також не сталося (надто вже одіозною постаттю він був!). Помер він у рavelіні від сухот 21 листопада 1882 року у віці 35 років. За містичним збігом обставин 21 листопада 1869 року, тобто 13 років тому, Сергій Нечаєв застрелив студента Івана Іванова, з чого, власне, і почалася «бісівщина» російської революції.

ГРУДЕНЬ

1 (1884) — 135 років тому народився (м. Єлисаветград)

Антонін Васильович Флоровський (1884-1968), історик, славіст. *Брат видатного філософа і богослова, уродженця Єлисаветграда Георгія Флоровського (1893-1979).* Закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету. Спеціалізувався на історії Росії XVIII ст. З 1911 по 1917 викладав у цьому ж університеті, професор (1917). У 1922 висланий з СРСР разом з іншими представниками російської інтелігенції. З 1920-х років працював у Карловому університеті в Празі, досліджував російсько-чеські зв'язки. З 1933 – доктор філософії, доктор історичних наук (1957) професор Карлового університету (1933-1957). Був також професором Російського юридичного інституту в Празі. Вважався одним з кращих знавців історії слов'янських народів. У грудні 1946 отримав радянське громадянство, однак залишився жити у Празі. Головна праця – двотомник «Чехи и восточные славяне» (1935-1947).

1

2 (1979) — 40 років тому народився (м. Кіровоград) Руслан

Миколайович Слободянюк (1979-2015), герой АТО. *Закінчив 9 класів ЗШ № 18 та ПТУ № 8 у Кіровограді.* Проходив строкову військову службу в лавах Збройних Сил України. *Після демобілізації працював на підприємстві «Креатив».* У лютому 2015 мобілізований до лав ЗСУ. Служив стрільцем 7-ї механізованої роти 3-го механізованого батальйону 72-ї окремої механізованої бригади Сухопутних військ. З весни 2015 брав участь в АТО на сході України. 12.04.2015 під час виконання бойового завдання підірвався на розтяжці у районі села Старогнатівка Волноваського району Донецької області. **18.04.2015 похований на Алеї Слави Рівненського кладовища у Кіровограді. 21.08.2015 на будівлі ЗШ № 18, де навчався герой, йому відкрито меморіальну дошку.** Нагороджений (посмертно) орден «За мужність» III ступеня (2016).

2

3 (1914) — 105 років тому народився (м. Вінниця) Віталій

Іванович Петльований (1914-1989), письменник. Навчався у Харківському педагогічному інституті. Друкуватися почав з 1935. Учасник Другої світової війни від першого й до останнього дня, *визволяв Кіровоградщину. Одружився на фронті (влітку 1941) з уродженкою Кіровограда, випускницею місцевого медичного училища Ольгою Іванівною Яготиною, з якою прожив 48 років.* Автор багатьох романів («Дівчина з передмістя», «Аміго» та ін.), повістей («Антонів огонь» та ін.), збірок оповідань. **Найпопулярніший твір — роман «Дівчина**

3

з передмістя» (вперше опублікований у 1956), в якому відчутний «кіровоградський колорит». Місто змальоване під назвою Ясноград.

5

5 (1899) — 120 років тому народився (м. Єлисаветград) Роман Маркович Ладиженський (1899-1968), інженер-технолог. У 1925 закінчив Харківський технологічний інститут. З 1927 жив і працював у Ленінграді, більшу частину життя (40 років) — в Ленінградському інституті холодительної промисловості (нині Санкт-Петербурзький державний університет низькотемпературних і харчових технологій). Кандидат технічних наук (1938), професор (1964). Був деканом факультету холодительної техніки (1948-1953), завідувачем кафедри кондиціонування повітря, санітарної техніки та охорони праці. Автор понад 20 наукових праць з теплотехніки, кондиціонування повітря та вентиляції, двох монографій (1937, 1940) та першого вітчизняного підручника для технологічних харчових вишів «Кондиционирование воздуха» (1952, 1957, 1962).

6

6 (1879) — 140 років тому народився (м. Тбілісі) Микола Францевич Ерн (1879-1972), військовий діяч. **У 1900 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**, у 1906 — Миколаївську академію Генерального штабу. Рідний брат відомого російського філософа Володимираерна. Учасник Першої світової війни. Служив у Лейб-гвардії Козачому полку, командував 18 драгунським полком, був начальником штабу експедиційного корпусу у Франції. З 1917 — Георгіївський кавалер, генерал-майор. У Добровольчій армії від самого початку. Після евакуації Російської армії з Криму перебував при штабі Головнокомандуючого в Югославії. Після 1923 виїхав до Парагваю, де був запрошений на посаду професора Військової академії (серед його учнів був майбутній Президент Парагваю, диктатор Альфредо Стресснер). Учасник війни з Болівією (1932-1935). Генерал-лейтенант парагвайської армії, з 1936 — генерал-інспектор, радник Генерального штабу. Помер і похований у столиці Парагваю м. Асунсьйон.

6

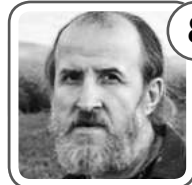

6 (1819) — 200 років тому народився (м. Рязань) Яків Петрович Полонський (1819-1898), поет і прозаїк. У 1844 закінчив юридичний факультет Московського університету. Перший вірш опублікував у 1840 у журналі «Отечественные записки». З 1844 по 1846 жив і працював у Одесі. **У 1844 відвідав Єлисаветград, де у полку служив його приятель Микола Михайлович Орлов (1821-1886), який запропонував Полонському побувати у маєтку своїх родичів Раєвських — селі Бовтишці (нині Олександрівського району). У Бовтишці йому показали хату, де жила няня Раєвських. Старенька пригостила гостей кавунами, варенням і чаєм**

та розповіла про перебування у Бовтищі Пушкіна. З 1851 жив у Петербурзі, служив у Раді Головного управління у справах друку з 1860 по 1896. Автор збірок віршів: «Гаммы» (1844), «Стихотворения» (1845), «Сазандар» (1849) та ін.; багатьох поем («Кузнечик-музыкант», 1859 та ін.), романів «Признания Сергея Чалыгина» (1867), «Женитьба Атуева» (1869), «Дешёвый город» (1879) та оповідань. Полонський був улюбленим поетом Олександра Блока. Багато віршів Полонського покладені на музику Даргомижським, Чайковським, Рахманіновим, Танєєвим, А.Рубінштейном, М. Івановим і стали популярними романсами. А «Песня цыганки» («Мой костер в тумане светит...»), написана у 1853, – народною.

8 (1949) — 70 років тому народився (м. Світловодськ)

Віктор Ілліч Кашеваров, живописець, графік, реставратор. У 1976 закінчив Одеське художнє училище (викладачі А. Лоза, М. Павлюк). У 1980-1987 працював на Одеському виробничо-художньому комбінаті; водночас з 1980 по 1991 – художником промислової графіки Одеського відділення Всесоюзної торгової палати. Учасник виставок з 1976. У 1995 в Одесі відбулася персональна виставка. Займається реставрацією живопису та іконопису. Основні твори: «Автопортрет» (1987), «Дівчина» (1988), «Пейзаж» (2012), «Двоє», «Вечір» (1993), «Сутінки», «Червоне на червоному», «Пейзаж із жовтою кулею» (1994), «Пташки» (1995), «Клавдія» (2003), «Ранок» (2007); ікона «Знамення» (2010). Член Національної спілки художників України (1994).

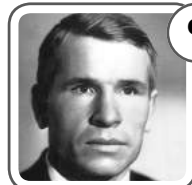
8

9 (1939) — 80 років тому народився (селище Зєя Амурської області)

Едуард Іосипович Нечай (1939-2017), тренер зі спортивної гімнастики. *У 1949 родина переїхала до Кіровограда.*

Ази спортивної гімнастики досягав у Кіровоградській ДЮСШ миськвно. Випускник факультету фізвиховання Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна (нині ЦДПУ ім. В.К. Винниченка). Працював у Світловодську, у Кіровоградській ДЮСШ спортивного клубу «Зірка».

З 1972 до 1980 – у Магаданській області, де його учениця Наталія Терещенко у 1978 стала єдиною радянською гімнасткою – володаркою Кубка Америки, а у 1979 стала срібним призером чемпіонату світу. *У 1980 повернувся у Кіровоград. 23 роки працював у СДЮШОР «Надія»,* де завдяки йому відкрилися відділення жіночої та чоловічої спортивної гімнастики, в яких вихована плеяда майстрів спорту. Серед вихованців Нечая – дворазова чемпіонка світу 1989 (командна першість і опорний стрибок), чемпіонка Європи 1989 (колода) Олеся Дудник. З 1993 по 2001 очолював національну збірну Малайзії зі спортивної гімнастики. Заслужений тренер РРФСР (1977). Заслужений тренер УРСР (1989). Заслужений тренер СРСР (1990).

9

10

10 (1879) — 140 років тому народився (м. Новомиргород) Олександр Григорович Таратута (справжнє ім'я **Овсій-Меєр Гершкович**) (1879-1937), політичний діяч (анархіст). У революційному русі (псевдо «Стас») — з 1895 року. **У 1901-1902 — член Єлисаветградського комітету РСДРП, на своїй квартирі утримував підпільну друкарню.** З 1903 жив у

Швейцарії, де приєднався до анархістів-комуністів. У 1904 брав участь у з'їзді російських анархістів у Лондоні. Відтоді й до кінця життя його кумиром став видатний теоретик та ідеолог анархізму князь Петро Кропоткін (1842-1921). Учасник Першої російської революції 1905-1907. Декілька разів заарештовувався, перебував на каторзі. З 1911 по 1917 жив у Франції. У травні 1917 повернувся у Росію, редагував газету анархістів «Голос труда». Після Жовтневої революції 1917 видавав і редагував зібрання творів М. Бакуніна, П. Кропоткіна та інших теоретиків анархізму. Брав участь у похороні Кропоткіна 13.02.1921. З 1923 по 1929 працював у Центральному сільськогосподарському банку. У 1929-1932 — у Всесоюзній раді колгоспів та НДІ колгоспів, розробляв теорію аграрно-індустріальних комбінатів. З 1932 по 1934 працював агрономом-економістом «Союзконсервмолоко». Створив перші в СРСР фабрики з виробництва згущеного молока. У 1934 заарештований і через три роки розстріляний.

11

11 (1859) — 160 років тому народився Микола Іванович Тезяков (1859-1925), лікар, громадський діяч. У 1884 закінчив медичний факультет Казанського університету. **З 1889 до березня 1897 — земський санітарний лікар Єлисаветградського та Олександрійського повітів. Здійснював нагляд та дослідження сезонних робітників, розробив програму допомоги безпритульним,**

домігся створення у Знам'янці лікувально-продовольчого пункту. Велику наукову та практичну цінність являють праці з вивчення дитячої смертності та організації дитячих ясел на селі. Регулярно друкував звіти про стан земської медицини в Єлисаветградському повіті. У 1890 відкрив у Єлисаветграді земську аптеку. У 1892 підготував і прочитав на зібранні наукового Товариства Єлисаветградських лікарів доповідь «О рождаемости и смертности в Єлисаветградском уезде». Науковий доробок складає близько 90 друкованих праць. Серед них — «*Земская медицина, заболеваемость и смертность населения в Єлисаветградском уезде в 1895 году*»; «*Земские школы Єлисаветградского уезда в санитарном отношении*» (1895), «*Глазные болезни в Єлисаветградском уезде Херсонской губ.*» (1890). Написав фундаментальну працю «*Материалы для истории земской медицины в Александрійском уезде Херсонской губ. с 1865 по 1890*» (1890) та ін. Написана у Єлисаветграді робота «*Сельскохозяйственные рабочие и организация за ними санитарного надзора в Херсонской губернии*» (1896) удостоєна премії (500 руб.) Херсонського

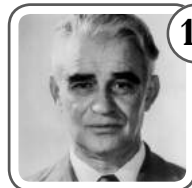
земського банку і Харківського університету. Організатор та учасник багатьох з'їздів лікарів. З 1920 жив і працював у Москві. Відновив діяльність курортів, заснував журнал «Курортное дело». У Кіровограді встановлено меморіальну дошку.

11 (1979) — 40 років тому народився (*с. Приютівка Олександрійського району*) **Євген Анатолійович Танковський** (1979-2014), герой АТО. Закінчив Дніпропетровський гірничий інститут, за фахом – гірничий інженер. 10 років пропрацював на шахті у Кривому Розі майстром зміни, відповідальним за техніку безпеки. Мобілізований до ЗСУ, командир взводу 25-ї окремої повітряно-десантної бригади, старший лейтенант. Загинув 5.08.2014 від вибуху міни під час виходу з оточення біля міста Торез. **Похований в Олександрії на Верболюзівському цвинтарі.** Нагороджений (посмертно) орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

11

12 (1919) — 100 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Давид Львович Златопольський** (1919-2002), правознавець. У 1938 вступив до Юридичного інституту Прокуратури СРСР, закінчив Військово-юридичну академію Червоної Армії в 1942. Учасник Другої світової війни, офіцер контррозвідки «СМЕРШ». З 1954 працював у МДУ ім. М.В. Ломоносова: професор юридичного факультету, доктор юридичних наук. У 1996-1997 брав участь у роботі над проектами законів про уряд РФ, про федеральні органи виконавчої влади, про забезпечення цілісності й недоторканості території Російської Федерації. Автор 210 наукових праць: 5 монографій, 8 підручників. Академік Міжнародної академії наук вищої школи. Заслужений професор МДУ ім. М.В. Ломоносова. Заслужений діяч науки РРФСР.

12

13 (1859) — 160 років тому народився (*с. Георгіївка Єлисаветградського повіту*) **Євген Федорович Будде** (1859-1931), філолог-славіст, мовознавець. У 1884 зі ступенем кандидата і золотою медаллю закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету. Доктор філологічних наук (1896). З 1893 і до кінця життя викладав у Казанському університеті. Професор Казанського університету (1894). Лауреат малої Ломоносовської премії (1897). Член-кореспондент АН Росії (1916). Займався проблемами діалектології та історії російської літературної мови, питаннями методики. Досліджував творчість В. Белінського, М. Гоголя, А. Чехова та інших класиків російської літератури, усну народну творчість. Основні праці: «Опыт грамматики языка А.С. Пушкина», «Очерк истории современного литературного русского

13

языка (17-19 в.)», «Учебник грамматики русского языка» (1900), «Лекции по истории русского языка» (1906, 1914)», «Основы синтаксиса русского языка» (1913), «Вопросы методологии русского языкознания» (1917) та ін. Репресований радянською владою «за контрреволюційну діяльність». Помер під час слідства.

13

13 (1894) — 125 років тому народився (с. Єлизаветівка, нині Нововодяне Новоукраїнського району) Спиридон Петрович Добровольський (1894-1977), письменник. Закінчив Херсонську військово-фельдшерську школу. Учасник Першої світової, громадянської та Другої світової воєн. Після більшовицького перевороту 1917 служив у Червоній армії. Демобілізувавшись, від 1924 працював у лікувальних закладах та редакцях газет і видавництвах. Друкуватися почав з 1924. Писав повісті, оповідання, п'єси, романи. Найпопулярніший твір — історична дилогія про події російсько-турецької війни (1787-1791) «Очаківський розмир» (1956) та «Карасунський кут» (1968). *Залишив спогади «Про моє дитинство і братову юність» (1971).* Член Спілки письменників України (1960).

15

15 (1939) — 80 років тому народився Віталій Семенович Ципін (1939-2004), журналіст, поет, педагог. Закінчив Дніпропетровський університет. *У Кіровограді — з 1966. Перший власний кореспондент Центрального телебачення по Кіровоградській області. Був автором і ведучим низки популярних телепрограм на обласному телебаченні: «Театр і час», «Зворотний зв'язок», «Суботні зустрічі» та ін. Водночас у 1993 став першим редактором тижневика «Україна-Центр». Викладав журналістику в Кіровоградській філії університету «Україна». У 1996 першим серед телевізійників області став заслуженим журналістом України. У 2004 побачила світ збірка поезій «Жизнь никому не дает отсрочки». У 2008 на фасаді будинку, де він жив, встановлено меморіальну дошку. У 2017 засновано міську премію в галузі журналістики імені Віталія Ципіна.* Син Артем Ципін — заслужений артист РФ.

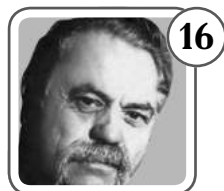
16

16 (1909) — 110 років тому народився (с. Калачівка Онуфріївського району) Іван Тихонович Овчаренко (1909-1943), військовий діяч. Учасник Другої світової війни. З 1941 — слухач Військово-політичної академії імені В.І. Леніна. З травня 1942 — старший політрук — у діючій армії. Воював на Західному та Воронезькому фронтах. Особливо відзначився під час битви за Дніпро. Всього за період з 2 по 10 жовтня 1943 стрілецький батальйон під командуванням капітана І.Т. Овчаренка з боями просунувся вперед більше, ніж на 15 кілометрів, створивши плацдарм для вирішального

наступального удару на Київ. Загинув у бою 21.10.1943, відбиваючи ворожу атаку піхоти при підтримці танків. Герой Радянського Союзу (1944, посмертно).

16 (1919) — 100 років тому народився (с. Дмитрівка Знам'янського району) Василь Георгійович Єременко (1919-2000), художник театру. *Батько скрипаля, диригента, композитора і педагога, заслуженого діяча мистецтв України Геннадія Єременка.* У 1939 закінчив художнє відділення Херсонського училища мистецтв (викладачі В. Стрельников, М. Шелюто).

З 1939 по 1941 працював у Рівненському українському музично-драматичному театрі. **З 1944 по 1980 працював у Кіровоградському українському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького:** декоратор, художник-постановник, з 1969 – головний художник театру. Оформив понад 250 вистав: «За двома зайцями» М. Старицького (1948), «Безталанна» І. Карпенка-Карого (1952), «Замулені джерела» М. Кропивницького (1958), «Міщанин-шляхтич» Ж.-Б. Мольєра (1962), «Микола Джеря» за І. Нечуєм-Левицьким (1963), «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1968), «Мірандоліна» К. Гольдони (1977), «Соловейко-Сольвейг» І. Драча (1979), «Дума про Британку» Ю. Яновського (1980) та ін. Автор ескізів костюмів для заслуженого ансамблю танцю України «Ятрань» (1955-1975). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1979).

16 (1919) — 100 років тому народилася (с. Ялинівка Олександрійського району) Клавдія Василівна Чумак, музейний працівник, мистецтвознавець. У 1942 закінчила Об'єднаний український університет у м. Кзил-Орда (Казахстан). Учасниця Другої світової війни. Після війни працювала науковим співробітником Львівського філіалу Інституту літератури НАН України та Львівського літературно-меморіального музею І. Франка (до 1948). З 1952 – головний хранитель фондів Державного музею Т.Г. Шевченка у Києві. Брала участь в упорядкуванні та коментуванні «Мистецької спадщини Т. Шевченка» (4 томи, 1961-1964), його шеститомного «Повного зібрання творів» (1-2 томи, 1963). Співавтор видань «Тарас Шевченко. Життя і творчість у портретах, ілюстраціях, документах» (1960), «Шевченко в образотворчому мистецтві» (1963), «Життя і творчість Т.Г. Шевченка...» (1964). Була науковим консультантом художніх і документальних фільмів про життя і творчість Кобзаря. Заслужений працівник культури УРСР (1982).

17 (1934) — 85 років тому народився (с. Витязівка Бобринецького району) Борис Павлович Хижняк (1934-2009), педагог, організатор освіти. У 1957 закінчив фізико-математичний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна. З 1957 по 1962 працював учителем, завучем, директором школи в Аджамці.

З 1962 – інспектор шкіл обласного відділу народної освіти. Понад 30 років керував освітою Кіровоградщини на посадах заступника та завідуючого обласно (до 1994). Всіляко підтримував та сприяв втіленню в життя педагогічних та дидактичних ідей В.О. Сухомлинського, І.Г. Ткаченка, О.О. Хмури та інших освітян-новаторів. Зокрема, у 1970 спільно з М.М. Ставчанським сприяв організації Гайворонського міжшкільного навчально-виробничого комбінату, одного з кращих в СРСР. У 1971 започаткував в області школу передового педагогічного досвіду директорів опорних шкіл. У 1983 закінчив Академію суспільних наук у Москві. Автор понад 300 статей у всесоюзних та республіканських часописах з проблем виховання та історії освіти. Відзначений медаллю А.С. Макаренка (1987). *Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О. Сухомлинського (2003). Заслужений працівник народної освіти України (1994).*

18

18 (1904) – 115 років тому народився (м. Єлисаветград) Володимир Володимирович Тренін (1904-1941), критик й літературознавець. Навчався на архітектурному факультеті ВХУТЕМАСу в Москві. Літературну діяльність почав у 1928 у журналі «Новый Леф». Дослідник творчості Володимира Маяковського. Автор книжок: «В мастерской стиха Маяковского» (1937), «Поэтическая культура Маяковского» (видана 1970 у співавторстві з Харджиевим). Брав участь у редагуванні творів Маяковського. Учасник Другої світової війни. Загинув на фронті.

18

18 (1919) – 100 років тому народився (м. Олександрія) Микола Федорович Герасюта (1919-1987), фахівець у галузі балістики та динаміки польоту ракет. **Випускник Олександрійської СШ № 1.** У 1941 закінчив математичний факультет Одеського університету. Учасник Другої світової війни: брав участь у Сталінградській битві, визволенні України,

штурмі Берліна. У 1946-1947 працював в інституті «Нордгаузен» у Німеччині над вилученням документації заводів і КБ з виробництва «ФАУ». З 1947 по 1950 – в ОКБ-1 під керівництвом С. Корольова (м. Калінінград, РФ). З 1951 – у СКБ Дніпропетровського автомобільного заводу, яке було перетворене у ОКБ-586 (згодом КБ «Південне»): заступник головного конструктора з питань балістики, динаміки та керування балістичними ракетами далекої дії (з 1962). Водночас з 1955 викладав у Дніпропетровському університеті: доктор технічних наук, професор (1961), завідувач кафедри автоматики (1966). Засновник Дніпропетровської наукової школи з балістики, однієї з провідних у СРСР. Під його керівництвом і за безпосередньої участі створено 4 покоління ракет. Зробив значний внесок у проектування ракети-носія «Зеніт», на основі якої створено й успішно функціонує комплекс «Морський старт», що не має аналогів у світі. Лауреат Ленінської (1972) – за

розробку проблем життєзабезпечення перших космонавтів – та Державної (1967) – за успішне розв'язання проблем польотів перших космічних кораблів – премій СРСР. Член-кореспондент АН України (1967). Герой Соціалістичної Праці (1961).

19 (1879) — 140 років тому народився (с. Сарни Монастирищенського району Черкаської області) Микола Борецький

(1879 – після 1935), духовний діяч. Народився в родині священика, нащадок київського митрополита Іова Борецького. Навчався з 9 років в Уманському духовному училищі, у 1901 закінчив Київську духовну семінарію, у 1902 – короткотермінові педагогічні курси в Харкові. Висвячений на священика в 1904 році, викладав Закон Божий у гімназіях міста на Поділлі. Брав участь у Першій світовій війні: служив капеланом 250-го піхотного полку та благочинним 65-ї дивізії. Відразу приєднався до українського автокефального руху, уже 1922 був висвячений на єпископа Гайсинського. *У липні 1927 перейшов на служіння до єпископської кафедри у місті Зінов'євську. Достеменно відомо, що в самому Зінов'євську існували дві українські парафії: Грецька церква та Вознесенський храм на Кушівці. Мала УАПЦ також соборну парафію у Новомиргороді, церкву в селі Зелена Діброва та інших населених пунктах. Газета «Зінов'євський пролетар» у ті часи писала: «Українські церкви перетворилися на осередки для антирадянських елементів із бувших петлюрівців та інших темних дільців». Єпископом Зінов'євським та Новомиргородським Микола Борецький пробув недовго — лише три місяці: у жовтні 1927 його було обрано другим (після усунутого на вимогу радянської влади Василя Липківського) митрополитом УАПЦ. Новий ієрарх УАПЦ, передчуваючи свою трагічну місію, виголосив знаменні пророчі слова: «Поруч зі щойно розп'ятим митрополитом Василем на мене чекає мій хрест. З безмежної любові до Бога, до Вас, до нашого народу я готовий на жертву... Нехай буде воля Всевишнього». У січні 1930 всіх єпископів Української Церкви зібрали у Києві і примусили їх підписати акт про «самоліквідацію» УАПЦ. 17.06.1930 заарештований. Вирок: ув'язнити у концтаборі терміном на вісім років. Відмовився підписати заяву до папи Римського про відсутність у Радянському Союзі переслідування за віру. Був доведений тортурами до божевілля, помер у Ленінградській психіатричній лікарні.*

19

19 (1889) — 130 років тому народився (с. Кам'яне Новоархангельського району) Микола Григорович Грисенко

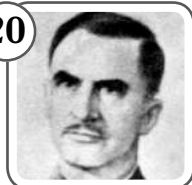
(1899–1965), бандурист, співак, педагог. Мав чудовий голос – тенор багатого тембру. Ще до революції 1917, перебуваючи на військовій службі у Петербурзі, став солістом столичної оперети. Повернувшись до Києва, працював солістом Київської опери. У 1918 став учасником першої капели бандуристів, організованої Василем Ємцем. У 1935 закінчив вокальний відділ Київського музично-драматичного інституту

19

ім. Миколи Лисенка. До початку війни працював солістом Ворошиловоградського, Вінницького та Київського оперних театрів. Викладав гру на бандурі у Київській вечірній консерваторії (1933-1935). У воєнні роки у складі фронтової бригади артистів виступав у військових частинах, був солістом Московського театру ім. К.С. Станіславського. Під час боїв за Дніпро потрапив у полон, а після звільнення працював солістом Українського музично-драматичного театру в Дніпропетровську (1942-1943) та Музично-драматичного театру ім. І. Франка у Тернополі (1943-1944). Після звільнення Львова від фашистів у 1944 став солістом Львівського театру опери та балету. З 1948 працював співаком та бандуристом у Львівській обласній філармонії. Започаткував класи бандури у Першій та Другій музичних школах та у Львівському музичному училищі. У 1953 повернувся до Києва, працював солістом-бандуристом Київської філармонії та керівником капели бандуристів при Київському палаці піонерів, ансамблю бандуристів Київського політехнічного інституту та капели бандуристів Київського будинку Вчителя.

20

20 (1894) — 125 років тому народився (с. Карлівка, нині Крупське Кіровоградського району) Данило Лимаренко (1894-1968), військовий і громадський діяч. У 1908 закінчив Добровеличківську двокласну школу, у 1905 — Новобузьку учительську семінарію, у 1916 — Одеську школу прапорщиків, у 1932 — Варшавську державну школу геодезистів. Під час Першої світової війни воював на Західному фронті — прапорщик 4-го полку 1-ї Фінляндської бригади російської армії. У 1917 вступив до Добровеличківського куреня Вільного козацтва: старшина-інструктор (27.12.1917-04.1918). **3 1.09.1918 — учитель зразкової школи при Добровеличківській учительській жіночій семінарії. У 1919-1920 — повстанський отаман Добровеличківської волості, комендант штабу Запорозької групи Армії УНР, воював у партизанському загоні А. Гулого-Гуленка. Під час 1-го Зимового походу в складі загону приєднався до Армії УНР, командував 6-м куренем Низових запорожців. Поручник Армії УНР. Мешкав на Волині, був лісником і землеміром. Після здобуття фаху інженера-геодезиста відкрив власне бюро, працював за фахом на Берестейщині та Підляшші. У 1930 став членом Українського воєнно-історичного товариства (Варшава). Друкувався у часописі «Тризуб» (Париж). З 1942 — голова товариства «Просвіта» у м. Жабинка (Білорусь). У 1944 видавав на Волині неперіодичну газету «Слово». У тому ж році виїхав до Німеччини. Член-засновник Українського національно-державного союзу і Союзу українських ветеранів. У 1950 емігрував до США. З 1956 по 1968 очолював у Філадельфії Український національно-державний союз. Автор науково-публіцистичної розвідки «Монгольська імперія (Звідки прийшов розгром Української княжої держави і звідки Москва запозичила свою імперіалістичну ідеологію)»**

(Філадельфія, 1978). Нагороджений Хрестом Симона Петлюри, Воєнним хрестом УНР (1961) і Хрестом відродження. Похований на Українському православному цвинтарі Св. Андрія в Бавнд-Бруці (штат Нью-Джерсі).

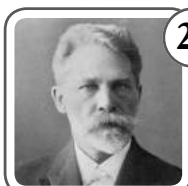
21 (1839) — 180 років тому народився (м. Єлисаветград) Федір Михайлович Депрерадович (1839-1884), військовий діяч і письменник. *Хрещений у Єлисаветградському Успенському соборі, хрещеним батьком у метричній книзі записаний знаменитий мореплавець, відкривач Антарктиди, головнокомандуючий Чорноморським флотом адмірал М.П. Лазарєв (1788-1851).*

21

У 1876-1878 за покликом серця і крові (нащадок сербських переселенців) добровольцем воював у Сербії проти турецьких поневолювачів, командував бригадою болгарського ополчення. З 1882 і до смерті – начальник 2-ї Східно-Сибірської бригади. Генерал-майор. Автор «Этнографического очерка Южного Сахалина» (1877) та мемуарів «Из воспоминаний о русско-турецкой войне 1877-1878 гг.» (1881).

21 (1859) — 160 років тому народився (м. Наровчат Пензенської області) Петро Миколайович Діатроптов (1859-1934), мікробіолог і гігієніст, бактеріолог і громадський діяч. Один з перших організаторів санітарно-бактеріологічної служби в Україні та Росії. У 1883 закінчив Московський університет. *У 1886-1889 працював земським са-*

21

нітарним лікарем Єлисаветградського повіту. Склад перший медичний і санітарний звіт по Єлисаветградському повіту (1887). Дійсний член наукового Товариства Єлисаветградських лікарів (1886, 1887). З 1889 – завідуючий першою в Росії бактеріологічною станцією в Одесі (1893-1908). Організував виготовлення протидифтерійної та інших сироваток, зокрема проти холери і чуми. Один з перших у РСРП організаторів боротьби із забрудненням вод. З 1910 – професор Вищих жіночих курсів у Москві, потім 2-го Московського медичного інституту (1917-1925). З 1920 очолював Санітарно-гігієнічний інститут Державного інституту народного здоров'я. Праці присвячені вивченню холерного і холероподібного вібріонів, епідеміології чуми, питанням санітарії. Заслужений діяч науки РРФСР (1928).

21 (1954) — 65 років тому народився (м. Кіровоград) Валерій Миколайович Давидов, живописець, іконописець, педагог. Закінчив Одеське художнє училище і Санкт-Петербурзький державний академічний інститут живопису, скульптури і архітектури ім. І.Ю. Рєпіна. *З 1994 по 2001 працював заступником директора з наукової роботи, директором обласного художнього музею. З 2002 – старший викладач кафедри обра-*

21

зотворчого мистецтва та дизайну КДПУ імені Володимира Винниченка. Започаткував щорічні вернісажі кіровоградських художників після творчих поїздок у різні регіони області; спільні виставки зі своїми вихованцями. Учасник багатьох міжнародних і республіканських виставок. Лауреат Міжнародного конкурсу живописного портрета в номінації «Професіонал» (Москва, сезон «Зима – 2016»). Твори: *ікони для Свято-Преображенського собору: «Єлисаветградська Богоматір», «Св. Єлисавета»* «Св. Миколай» та ін.; картини «Дама з собачкою» (2005), «Молитва Серафима» (2013), *портрети видатних уродженців Єлисаветграда і Кіровограда (О.О. Осмьоркін, П.П. Оссовський)* та ін. Член Національної Спілки художників України (2005).

22

22 (1949) — 70 років тому народився (с. Злинка Мало-висківського району) Іван Михайлович Миценко, економіст. **У 1984 закінчив Кіровоградський інститут сільсько-господарського машинобудування за спеціальністю «Сільсько-господарські машини» і отримав кваліфікацію інженера-механіка.** Нині завідувач кафедри міжнародних економічних відносин КІСМ (нині Центральноукраїнський національний технічний університет). Сфера наукових досліджень: організація управління, планування і регулювання економіки, міжнародна економіка та інтеграційні аспекти України. Автор понад 160 наукових праць, із них 5 навчальних посібників, 6 наукових монографій. Доктор економічних наук (2005), професор, академік Академії економічних наук України. Нагороджений Золотою медаллю імені М.І. Туган-Барановського (2008). Заслужений працівник освіти України (2009).

24

24 (1814) — 195 років тому народився (м. Васильків на Київщині) Степан Данилович Карпенко (літературний псевдонім «Паливода») (1814–після 1886), письменник, актор, співак, композитор. **У 1828 закінчив Єлисаветградське повітове училище**, потім навчався у Київській гімназії. Склав екзамен на учителя словесності, був домашнім вчителем.

З 1839 – актор театрів у Києві, Полтаві, Мінську, Вільні, Петербурзі та ін. Писав вірші та повісті українською, російською та польською мовами («Твардовський», «Прапрадід», «Плачевная участь Василькова», «Шпак», «Повість про правду»). Вперше інсценізував поему «Катерина» Т.Г. Шевченка. Разом з братом Григорієм Карпенком брав участь у випуску літературних збірників «Барвінок України» та «Ландыш Киевской Украины», спільно з ним написав водевіль «Сватання на вечорницях», що був екранізований у 1911 р. Автор збірки пісень на власну музику – «Жайворонок київських полів» (1852). Пісня «На захід сонце вже хилилось» стала народною. Як співак мав у репертуарі понад 500 українських пісень і романсів.

25 (1884) — 135 років тому народився (с. Орлова Балка, нині у складі с. Петрове Знамянського району) Георгій

Едуардович Бострем (1884-1977), художник, іконописець. *Дитинство пройшло в Єлисаветграді. Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище, відвідував Вечірні Рисувальні Класи при ЄЗРУ.* Навчався в Одеському художньому училищі (1902) та Петербурзькій і Мюнхенській Академіях мистецтв.

Приятелював із Василем Кандінським – основоположником абстрактного живопису. Згодом присвятив життя духовному удосконаленню, вів аскетичний спосіб життя. У Загорську реставрував шедеври іконопису Троїцько-Сергієвої лаври, проповідував Слово Боже, спілкувався з філософами П. Флоренським та В. Розановим. Після закриття лаври, рятуючись від репресій, тривалий час переховувався у Середній Азії. З 1967 жив у селі Заречному під Сімферополем у напівзруйнованій хатині. Серед шанувальників «святого старця» – видатний співак XX століття І.С. Козловський, композитор А. Караманов та ін. Твори зберігаються у музеї Троїцько-Сергієвої лаври, Луврі, музеї Гугенхайма (Нью-Йорк), Сімферопольському художньому музеї. Після смерті у Сімферополі при Кримському республіканському краєзнавчому музеї (Центральному музеї Тавриди) було створено філіал – музей сучасного християнського мистецтва ім. Г.Е. Бострема, в якому представлено 14 картин майстра, створених упродовж останніх років життя. Його називають художником-містиком, що поєднував сучасне мистецтво з канонічним православним іконописом. *Брат художника працював у Єлисаветграді міським суддею (1911). До наших днів зберігся «Будинок Бострема» на вул. Двірцевій, в якому донедавна розміщувався магазин «Паляниця».* У 2009 з нагоди 125-річчя від дня народження випущено конверт із зображенням Г.Е. Бострема.

25

25 (1919) — 100 років тому народився (с. Лебязе Землянского району Воронежської області) Іван Миколайович Жаркіх (1919-1981), літературознавець, поет. Учасник Другої світової війни, капітан у відставці. У 1950 з відзнакою закінчив Воронежський університет. Кандидат філологічних наук (1954), доцент. *У КДПІ ім. О.С. Пушкіна працював з 1954 до самої смерті, очолював кафедру російської і зарубіжної літератури.* Викладав історію радянської літератури, захоплювався поезією, очолював студентську літературну студію. Вірші писав упродовж всього життя, однак книжку видати не вдалося. Дружина Тамара Володимирівна Жаркіх – мовознавець, кандидат філологічних наук, доцент КДПІ ім. О.С. Пушкіна – одна з найяскравіших постатей серед викладацького складу інституту. Їхній син Микола Іванович Жаркіх народився в Кіровограді у 1956, нині відомий український науковець: культуролог і програміст.

25

27

27 (1934) — 85 років тому народився (с. Костромка Апостоловського району на Дніпропетровщині) Вадим Васильович Смотровенко, краєзнавець, педагог, поет. **3 1943 мешкає у Кіровограді. У 1958 закінчив історико-філологічний факультет КДП ім. О.С. Пушкіна. З 1965 по 1980 викладав давньоросійську літературу та російську літературу XVIII ст.**

у Кіровоградському педінституті. Член обласного літоб'єднання «Степ», вірші друкував у місцевих газетах. Згодом працював у кіровоградських школах. **Знавець елісаветградських старожитностей, автор та ведучий радіо і телепередач з історії рідного краю. Дослідник місцевого ковальського мистецтва, створив унікальну колекцію малюнків художньої ковки будівель Елісаветграда XIX-XX ст.** У 1994 побував в Англії, де вивчав листування й документи Роберта Ельворті. **Головний консультант книжки В. Петракова «Маленький Париж. Елісаветград в старой открытке» (2005).** Автор збірки віршів «Не мысля гордый свет забавить» (2010). **Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова за книжку «Сталеві мережива Маленького Парижа» (2015).**

27

27 (1984) — 35 років тому народився (сmt Дмитрове, нині Олександрійське Олександрійської міської ради) Павло Станіславович Кравченко (1984-2015), герой АТО. **Закінчив Олександрійську ЗШ № 12, у ДТСААФ здобув професію водія. Пройшов строкову службу в ЗСУ. У часі війни пішов до ЗСУ за контрактом після того. Солдат, розвідник-кулеметник 57-ї окремої мотопіхотної бригади.**

Загинув 20.01.2015 в аеропорту Донецька під час виконання завдання з евакуації поранених: бійці потрапили під обстріл із «Градів» та артилерії. Вважався зниклим безвісти, тіло виявили волонтери під завалами й впізнали за татуюванням. Упізнаний за експертизою ДНК, похований 2.04.2015 на міському кладовищі сmt Дмитрове.

27

27 (1984) — 35 років тому народився (м. Кіровоград) Сергій Миколайович Гришин (1984-2014), герой АТО. **У 2002 року закінчив Кіровоградську ЗШ № 16. Протягом двох років проходив строкову службу в ЗСУ на посаді водія. Понад 10 років працював у Кіровоградській виправній колонії № 6. У 2010 закінчив Кіровоградський юридичний інститут Харківського національного**

університету внутрішніх справ. Призваний 19.03.2014 за частковою мобілізацією. Старший солдат, водій господарчого відділення роти забезпечення 3-го загону 3-го окремого полку спецпризначення. Власноруч відремонтував отриманий у частині «Урал» і на ньому вирушив захищати Батьківщину. Загинув 29.07.2014 біля м. Сніжне Донецької області. Деякий час про долю Сергія було невідомо. Ідентифікували його за експертизою ДНК. **На фасаді ЗШ № 16 герою встановлено**

меморіальну дошку. У Кіровограді вулицю Кутузова перейменовано на вулицю Сергія Гришина. Похований 5.01.2015 на Алеї Слави Рівненського кладовища у Кіровограді. Нагороджений (посмертно) орденом «За мужність» III ступеня (2015).

28 (1884) — 135 років тому народився (м. Олександрія) Володимир Наумович Біль-Білоцерківський (1884-1970), письменник, драматург. *Закінчив Олександрійське трикласне міське училище.* З 1900 по 1917 працював кочегаром, матросом, побував у багатьох країнах світу, шість років жив у США. Повернувся в Росію у 1917. Учасник Жовтневого перевороту та громадянської війни. Почав друкуватися у 1918. Автор збірки оповідань «Смех сквозь слёзы» (1920), п'єс «Шторм» (1926), «Месяц слеза» (1928), «Голос недр» (1929), «Жизнь зовет» (1934) та ін. Вибрані твори у двох томах видані у 1976. Найвидатніший твір – драма «Шторм», яка витримала 20 видань; перекладена на болгарську, німецьку та румунську мови. У цій п'єсі вперше на радянській сцені була показана провідна роль компартії в соціалістичному перетворенні країни. Вперше «Шторм» був поставлений 8.12.1925 в театрі імені Моссовета. Заслужений діяч мистецтв РРФСР (1935).

28 (1919) — 100 років тому народився (м. Єлисаветград) Георгій Анатолійович Кушніренко (1919-2000), кіносценарист. Навчався на електромеханічному факультеті Московського енергетичного інституту (1937-1941), у 1946 закінчив Московський індустріальний інститут. Учасник Другої світової війни. У 1949 закінчив сценарний факультет Всесоюзного державного інституту кінематографії. Автор сценаріїв ігрових, документальних, науково-популярних та анімаційних фільмів, знятих у Москві: «На перехресті» (1958, МКФ у Белграді, медаль і диплом), «Чорт полплатав» (1968), «Молодший брат» (1976), «Старт» (1977) та ін. Сценарист українських художніх кінострічок: «Головний проспект» (1956), «Літак відлітає о 9-й» (1960, реж. Ю. Лисенко), «Срібний тренер» (1963, реж. В. Івченко), «Розповіді про Дімку» (1969), «Бунтівний «Оріон» (1978, реж. Є. Шерстобитов). Лауреат Державної премії РРФСР імені Н.К. Крупської (1984). Заслужений діяч мистецтв РРФСР (1982).

3.12.1984 (35 років тому) – Створено Кіровоградську обласну організацію Спілки письменників України.

5.12.1959 (60 років тому) – Перший струм у Дніпровську енергосистему дала Кременчуцька ГЕС (на рік раніше встановленого урядом строку).

Грудень 1754 (265 років тому) – Видатний український іконописець Алімпій Галик пише ікони для Троїцької церкви фортеці Св. Єлисавети.

20.12.1909 (110 років тому) – Відбулось установче зібрання Єлисаветградського товариства шанувальників повітроплавання. Його заснували викладачі кавалерійського і реального училищ, інженери заводу Ельворті та ін. Головою обрано О. Волохіна.

24.12.1939 (80 років тому) – Проведено перші вибори Кіровоградської обласної ради депутатів трудящих, обрано облвиконком.

27.12.1934 (85 років тому) – місто Зінов'євськ перейменовано в Кірово.

31.12.1959 (60 років тому) – У Кіровограді відкрито широкоекранний кінотеатр «Мир».

ХУДОЖНИКИ ГРИГОРІЙ ГНАТЮК ТА АНАТОЛІЙ ДАНИЛОВ: МОНУМЕНТАЛІСТ І ЖИВОПИСЕЦЬ

*Мир каждый видит
В облике ином,
И каждый прав –
Так много смысла в нем*

И.В. Гете

*Анатолій Данилов
«Автопортрет у жанрі
«Memento mori»*

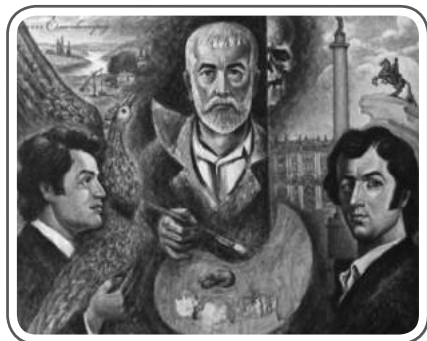
Мемуари – жанр специфічний і парадоксальний. Кожен, хто пише про когось спогади, якби не намагався цього уникнути, пише їх насамперед... про себе. І винятків тут немає.

...Взагалі-то, якщо говорити відверто, у Кіровоградській картинній галереї на посаді старшого наукового працівника я опинився суто випадково: передусім через панічний страх опинитися в школі у ролі вчителя. Так сталося, що мої шкільні роки залишили по собі не зовсім приємні спогади. Хоча навчався я добре, вважався одним з кращих студентів на філологічному факультеті й мене, як здатного до науково-викладацької діяльності, хотіли бачити у себе обидві кафедри – російської мови та російської літератури. Однак сталося непорозуміння і при розподілі

направлень на роботу мені дісталася посада... вихователя Кіровоградської школи-інтернату № 2. Я був у шоці: завідувачі обох кафедр, присутні на цій церемонії, промовчали.

Отримавши «червоний» диплом, я почувався зрадженим і ображеним. Адже я міг, коли б не інститутські обіцяльники, як одружений випускник та ще й з маленькою дитиною, розраховувати на отримання «вільного» диплому з правом на працевлаштування, яке знайду, без обов'язкового трирічного відпрацювання в школі.

Час ішов, я перебував у депресії, а тим часом невблаганно наближався вересень. Зрештою, довелося завітати в обльно за відкріпленням, яке мені

Анатолій Данилов
«Автопортрет «Трійця»

після тривалих умовлянь все ж дали. Але де знайти роботу? По-друга дружини порадила звернутися до обласного краєзнавчого музею, де, як вона чула, буцімто є вакансія. Та з'ясувалося, що мова йде не про сам музей, а його філіал – картинну галерею, що розміщувалася у будівлі колишньої Преображенської церкви. Керівництво музею після деяких вагань, зваживши на мій диплом з відзнакою, запропонувало спробувати себе у ролі мистецтвознавця (моя

попередниця, що звільнилася, була дипломованим мистецтвознавцем) з місячним випробувальним терміном. Безвихідність ситуації спонукала мене на, здавалося б, авантюрний крок, заздалегідь приречений на невдачу. Адже я, крім якихось химерних істот, і малювати зовсім не вмію, не кажучи вже про знання історії образотворчого мистецтва. Але я ризикнув і не прогадав.

Звісно, передусім зайнявся самоосвітою, опрацювавши величезну кількість мистецтвознавчої літератури. Згодом у мене навіть виявили те, що називається художньою інтуїцією. А ще, як знавця старослов'янської та церковнослов'янської мови, залучили до роботи з обстеження культових споруд області з метою виявлення та постановки на державний облік пам'яток

історії та культури сакрального призначення (ікон та церковних книжок). Музейній діяльності, якою по-справжньому захопився, я віддав 18 років життя. Навіть пробував займатися найскладнішим у мистецтвознавстві – атрибуцією: визначенням авторів картин, що вважалися творами невідомих художників.

Коли через кілька місяців, вибачившись, мені таки запропонували посаду асистента на кафедрі літератури, я відмовився. Умовили, щоправда, рік попрацювати за сумісництвом з погодинною оплатою. Тут я остаточно переконався, що навіть викладацька діяльність – не моє покликання.

Після того, як у 1988 році я запропонував влаштувати у картинній галереї грандіозну виставку місцевих художників, присвячену

Анатолій Данилов
«Портрет доньки»

75-річчю 1-ї Єлисаветградської художньої виставки 1913 року (уклав каталог «Єлисаветград – Кіровоград: 1913-1988»), всі вони стали моїми добрими знайомими, а деякі – навіть приятелями. До цього ми працювали з пересувними виставками, які надавали нам Київ та Москва, а відтепер стали організовувати персональні виставки місцевих художників. Так доля подарувала мені знайомство з Анатолієм Даниловим та Григорієм Гнатюком.

Анатолій Данилов
«Спогад з дитинства». 1984.

Доти я багато чув різних суджень про художника Григорія Гнатюка від його колег, але знайомий з ним не був. Одні захоплювалися його самотньою творчістю, яка не мала нічого спільного з канонами соціалістичного реалізму, в інших вона викликала роздратування, навіть відразу. Зокрема, нещадно критикував картини Гнатюка Анатолій Данилов, з яким я заприятелював значно раніше. Він вважав, що Гнатюк – живописець нікудишній: ні рисунку, ні композиції, ні колориту: «Малює немов мильними бульками». У свою чергу, Гнатюк вважав живопис Данилова занадто раціональним, позбавленим почуттів та емоцій.

Взагалі більших антагоністів, ніж Данилов і Гнатюк, годі й уявити. Об'єднувало їх лише те, що обидва були родом із села (Данилов народився у 1941 році в с. Каніж Новомиргородського району, а Гнатюк – у с. Небелівці Новоархангельського району в 1951 році). Обоє були безбаченками, виростили й виховали їх матері. Данилов здобув фундаментальну (вважай, академічну) освіту, закінчивши знамениту «мухінку» (Ленінградське вище художньо-промислове училище ім. В.Г. Мухіної), другий – «всього лише» середню – Харківське художньо-промислове училище. До того ж, і це найбільша відмінність між ними, Данилов за фахом – монументаліст, а Гнатюк – живописець «від бога». Академічна виучка, класичні канони проти імпровізації, ліризму, польоту фантазії. Навіть статури вони були різної: худенький рудоволосий Гнатюк та огрядний, з черевцем Данилов. Попри антаго-

Григорій Гнатюк

Григорій Гнатюк «Перед святом»

нізм, обидва, безперечно, були талановитими митцями, безмежно відданими улюбленій справі.

Про те, що таке суб'єктивізм у сприйнятті творів мистецтва, що таке мистецтвознавчий аналіз, мені якось на прикладі картини Олександра Осмьоркіна «Спляча оголена і собака» продемонстрував місцевий художник Микола Степанович Риженко. Трохи дивакуватий, інтелектуал та ерудит, він, здається, знав усі тонкощі

художнього ремесла, кожную картину читав як книжку. Та й сам, як митець, відзначався надзвичайною скрупульозністю та вимогливістю до себе. Досить сказати, що над своїм головним твором, діорамою «Пожежа Єлисаветграда 1834 року» для пожежно-технічної виставки-музею Територіального управління МНС України у Кіровоградській області, він працював понад 10 років.

Так ось, оглянувши щойно виставлене полотно, Микола Степанович спочатку ледве не сантиметр за сантиметром проаналізував всі його складові: рисунок, композицію, колорит, тональність тощо, дійшовши висновку, що це справді високохудожній твір. А потім, після невеличкої паузи, так само доказово та переконливо, довів, що... нічого подібного: такі постановочні студії здатні писати навіть студенти 3-го курсу художніх училищ. Я зачудовано й розгублено вислухав Риженка, але не погодився з ним. Він не звернув увагу на одну деталь, а в ній-то, на мою думку, якраз і схована «родзинка» картини у жанрі «ню». Оголена жінка зображена Осмьоркіним у дуже відвертій позі, однак картина позбавлена надмірного еротизму. Майстер так композиційно вдало розмістив собачку, яка охороняє спокій сплячої жінки, що не до жіночих принад, а саме до неї, немов магнітом, спрямовується погляд глядача.

Григорій Гнатюк «Благовіщення»

Виставка Григорія Гнатюка в картинній галереї у 1986 році пройшла тріумфально. З полум'яною промовою про художника-подвижника, що у напівпідвальній майстерні творить високе мистецтво, поки обивателі шукають ковбасу по 2.20, виступив Валерій Репало

(царство йому небесне!). Вперше в галереї пролунав спів хору Юрія Любовича. А я наважився написати статтю про творчість Григорія Гнатюка під назвою «Майстер з Небелівки», що зробила мене першим «гнатюкознавцем». Не скажу, що перше враження від особистості Григорія Гнатюка було з приємних: відштовхував насторожений, недовірливий, проникливо-холодний погляд. Але так було лише на початку нашого знайомства.

Гнатюка можна сміливо назвати книгоманом та меломаном. У ті часи він захоплювався латиноамериканською літературою, творами аргентинців Хосе Луїса Борхеса та Хуліо Кортасара, а особливо романом колумбійця Габріеля Маркеса «Сто років самотності». Отой «магічний реалізм», що притаманний Маркесу, наявний і в творчості самого Гнатюка.

Григорій Гнатюк «Біблійний сюжет»

Одного разу Григорій завітав до галереї у повному відчаї. Його буквально замучив чи то гастрит, чи то виразка шлунку з сильними кровотечами. Які лишень ліки не приймав, ніщо не допомагало. А я перед цим у газеті «Советский цирк» (була така у перебудовні часи, насичена цікавою і корисною інформацією) прочитав велику статтю про уринотерапію, про те, як можна вилікувати багато хвороб власною сечею. Гнатюк зацікавився, і я подарував йому газету. Минув, здається, місяць, і він з'явився у бадьорому настрої подякувати мені за спасіння – уринотерапія допомогла йому позбутися хвороби. Здається, вона до нього більше й не поверталася.

Якщо не помиляюся, Гнатюк став першим кіровоградським художником, персональну виставку якого було влаштовано в столиці України. Для перемовин щодо її організації до нашого міста завітала представниця Міністерства культури України. Після оглядин нею виставки у картинній галереї був влаштований банкет (тоді ще слово фуршет не вживали) у ресторані готелю «Турист». Засиділися допізна, а потім виявили бажання показати міністерській дамі майстерню Григорія. Хтось наділив мене поліетиленовим пакетом, вмістом якого я не поцікавився. Захопившись розмовою, ми з директором дитячої художньої школи Леонідом Бондарем відстали від компанії. Вона вже від'їхала, нас не дочекавшись, а ми розійшлися по домівках.

Вранці я прокинувся від лютого погляду дружини. Перед моїм обличчям вона тримала отой пакет і вимагала пояснень, як у ньому опинилися... жіночі туфлі на високих підборах. Для мене це теж була повна несподіванка. А потім я здогадався, що це взуття нашої почесної гості. В ресторані вона,

Григорій Гнатюк «На подвір'ї. Мати»

як справжня леді, змінила чобітки на туфлі, а коли його полишала, то все проробила навіпаки. Ось такий курйоз трапився!

Після відкриття виставки Григорія в Києві до мене зателефонувала кореспондент газети «Культура і життя», яка мала написати рецензію про неї. Журналістці, виявляється, настільки сподобалася моя стаття в каталозі виставки творів Гнатюка, що вона просила мого дозволу на її передрук у

республіканському тижневику. Я був дуже здивований, оскільки гіршого у поліграфічному сенсі каталогу бачити більше не доводилося. Я навіть радив цей друкарський брак не везти до Києва, аби не псувати враження від виставки. Звісно, згоду я дав, і через деякий час читав свою статтю про Гнатюка у столичному виданні.

Власне кажучи, цими епізодами й вичерпується моє безпосереднє спілкування з Григорієм Гнатюком. Назвати себе його приятелем, на жаль, ніяк не можу. Однак пишаюсь, що першим зробив спробу збагнути феномен його творчості.

Інша справа – Анатолій Данилов. На відміну від Гнатюка, він був одружений, мав двох дочок, тому змушений був займатися господарсько-сімейними справами. На Завадівці за власним проектом побудував добротний дім з омріяною художньою майстернею (просторою і світлою). Скільки часу, коштів та здоров'я уклав він у це будівництво, зате створив усі умови для творчої роботи!

Данилов був на рідкість суперечливою натурою. Мав гостро розвинене почуття власної гідності як художника й водночас невпевненість, острах заняти розчарування у власній творчій спроможності. Якщо зовсім коротко: манія величчя та комплекс неповноцінності в одному флаконі. Як наслідок – лише одна прижиттєва персональна виставка в Художньому салоні у 1983 році. Анатолій був розчарований, адже пройшла вона майже непоміченою. Після цього він «закрився» ще більше, не зробивши всіх необхідних кроків (а це передусім участь у республіканських та всесоюзних виставках) для вступу до Спільки художників України.

Проте незаперечно одне: в історії художнього життя нашого краю Данилов був і залишається художником-монументалістом № 1. Його головні твори – темперний розпис «Земля – молодим» та мозаїка «Дотик» – як одні з кращих були відзначені у всесоюзному часописі «Декоративное искусство

СССР». Щодо станкового живопису (портретів, пейзажів, натюрмортів) Данилова, то він, звісно ж, позначений епічним баченням світу очима художника-монументаліста (звідси певна статичність, чіткість контуру, силуету, монохромність, особливий ритм ліній і мас тощо). Іншими словами, як Гнатюк – природжений живописець – не міг творити монументальні твори, так само й Данилов не здатний був на «чистий живопис». Я завжди дивувався, чому, приміром, наш знаменитий земляк Петро Оссовський все життя займався станковим, а не монументальним живописом, до якого мав великий хист.

До інфаркту й після нього – так Анатолій ділив своє життя. Данилову було трохи більше 40 років, як його спіткало це страшне лихо. Він навіть деякий час перебував у стані коми, переживши всі ті видіння, що супроводжують людей на межі життя й смерті. Після цього у нього з'явилася серія вражаючих автопортретів в «обіймах смерті» у жанрі «memento mori» (у перекладі з латини «пам'ятай про смерть»).

Серед численних творів Анатолія особливо запам'яталися портрети доньок з дивовижно виписаними, як на фаяумських портретах, очима, що віддзеркалюють чистоту душі дитини. Великі надії Данилов покладав на триптих «Канізьке повстання 1918 року», над яким працював декілька років. Ця тема була йому особливо близькою, адже серед керівників та учасників трагічної події представлено з десятків Данилових – предків Анатолія. Однак, як мені тоді здалося, твір був занадто перенасичений червоним кольором і не мав того успіху, на який розраховував автор.

Обидва художники після ліквідації Кіровоградських художньо-виробничих майстерень, в яких заробляли на «хліб насущний», усамітнилися в своїх майстернях, стали відлюдниками, їх уже, здається, не цікавила публічна слава й визнання. Та й відійшли у потойбіччя вони один за одним протягом року. Але, якщо смерть Данилова на 70-му році життя уявляється природною, враховуючи загальний стан його здоров'я, то загибель Гнатюка у 60 років у Небелівці внаслідок нещасного випадку (не то упав з велосипеда, вдарившись головою об камінь, не то потрапив під колеса автомобіля?) такою не здається. До того ж, незадовго до смерті Григорій несподівано забрав усі свої картини, що впродовж багатьох років зберігалися у відділі мистецтв ОУНБ ім. Д.І.Чижевського, і куди вони поділися – достеменно невідомо.

Анатолій Данилов
«Український Гомер»

РОКИ

265 років тому (1754):

- Засноване село **Сентов** (нині **Родниківка Олександрівського району**) як військово-поселення, **шанець Могильний Нової Сербії**.
- Вперше згадується село **Вершино-Кам'янка Новгородківського району** як слобода Новослобідського козачого полку, підпорядкована фортеці Св. Єлисавети.
- Закладено Успенську дерев'яну церкву в селі Липняжці, з 1798 – на кам'яному фундаменті.
- У посаді Петриківці (згодом **Новій Празі**) відкрито Миколаївську церкву.

260 років тому (1759):

- У селі **Калнишському Бобринецького повіту** засновано церкву на честь Трьох Святителів.
- Храм в ім'я Зішестя Святого Духа споруджено у с. **Сентов** (нині **Олександрівського району**).

255 років тому (1764):

- З Новосербських поселень та поселень Новослобідського козачого полку утворено **Єлисаветинську провінцію** у складі Новоросійської губернії.
- На р. Сугоклеї за розпорядженням головного командира Нової Сербії **О. Мельгунова** закладено **міський сад**.
- Селянами-втікачами з Лівобережної України та Білорусії, також запорізькими козаками засноване село **Іванківці Знам'янського району**.
- Перша письмова згадка про село **Шепилове Голованівського району**.
- Засновано село **Іванівку Петрівського району**.
- Виникло село **Бовтишка Олександрівського району**.
- Вперше згадується **Голованівськ**.

245 років тому (1774):

- **Єлисаветград** відвідав академік **Йоган-Антон Гільденштедт**, який зробив

грунтовний опис Єлисаветградської провінції. У місті тоді проживало **2400 чоловік**.

- Болгарські переселенці заснували селище **Вільшанка**.
- Біля слободи **Ковалівки** збудовано **цегельний завод**.
- Перша згадка про село **Червона Кам'янка Олександрівського району** як шанець Єлисаветградського пікінерського полку.
- Засноване село **Капітанівка Новомиргородського району**.
- Прем'єр-майором **Василем Лобовим в с. Оситняжці** споруджено Миколаївську церкву.

240 років тому (1779):

- Засноване село **Іванівка Новоукраїнського району**.
- У с. **Верблужці** освячено Успенську церкву.

235 років тому (1784):

- **Фортеця Св. Єлисавети** разом із передмістями почала називатися **Єлисаветградом**, а провінція Єлисаветинська – **Єлисаветградським повітом**.
- В **Єлисаветграді** засновано **поштову контору**, у 1885 році вона об'єдналася з телеграфною станцією, утворивши поштово-телеграфну контору Одеського округу.
- **Роззброєно фортецю Св. Єлисавети**, гармати перевезено до Херсона та на кримські кордони.
- Споруджено Миколаївську церкву в с. **Петрове Олександрівського повіту**.
- У с. **Злинці** на прохання місцевих старообрядців, що приєдналися до єдиновірців, з їхньої каплиці влаштовано Богородицьку церкву.
- Поселення **Усівка (Бечей)** отримало статус **повітового міста** і нову назву – **Олександрійськ** (пізніше Олександрія).

230 років тому (1789):

- Виникло село **Бєжбайраки** (з 1965 – **Кропивницьке**) **Новоукраїнського району**.
- У с. **Чечелівці** замість старої Покровської церкви споруджено нову.

225 років тому (1794):

- В **Єлисаветграді** засновано міську християнську **богадільню**.

220 років тому (1799):

- Засновано **Новомиргородську** єпархію з семінарією, у 1804 її переведено до Катеринослава.

190 років тому (1829):

- Повітове місто **Єлисаветград** за височайшим повелінням передане **управлінню військових поселень**.

185 років тому (1834):

- Засноване село **Ігулець** **Устинівського району**.

180 років тому (1839):

- Виникло село **Розсохуватець** **Новоархангельського району**.

170 років тому (1849):

- В **Єлисаветграді** завершено будівництво **Ковалівської церкви** на честь Покрови Пресвятої Богородиці.

165 років тому (1854):

- В **Єлисаветграді** збудована **Лютеранська церква** (кірха).

160 років тому (1859):

- Засноване **Єлисаветградське** **благородне зібрання**.
- Населення **Єлисаветграда** складало 27 820 чоловік.

155 років тому (1864):

- Засновано село **Куцівку** **Новгородківського району**.

150 років тому (1869):

- Засновано місто **Знам'янку**.
- Виникло село **Світлопіль** **Олександрійського району**.

- Відкрито земську школу в с. **Семенастовому**.

145 років тому (1874):

- При **Єлисаветградському** земському **реальному училищі** засновано **метеорологічну станцію**.
- Почала виходити перша міська газета **«Єлисаветградский листок»**.
- У приміщенні **Єлисаветградського Громадського Зібрання** влаштовано **театральну сцену** для аматорських спектаклів.
- У **Бобринці** відкрито жіночу прогімназію.
- Відкрито земську школу в с. **Велика Виска**.
- Засновано міністерське училище у **Добровеличківці**.
- Відкрито школи в селах **Каніж**, **Кальніболота** та **Панчеве** **Новомиргородського району**, у **Ново-Архангельську** і **Плетеному Ташлику**.
- Школу засновано в с. **Любомирці**.
- Засновано міністерське училище у с. **Ганнівці** **Устинівської волості**.

140 років тому (1879):

- В **Єлисаветграді** штабс-ротмістр **Л.Ф. Долинський** побудував **спиртзавод**.
- Засновано **Межирічський вітамінний завод**.
- Відкрито земську школу в с. **Піщаний Брід**.

135 років тому (1884):

- Завершено закладку **Онуфріївського парку**.

130 років тому (1889):

- Відкрито школу в с. **Іванівці** **Якимівської волості** (**Маловисківський район**).

125 років тому (1894):

- У с. **Федварі** (тепер **Підлісне**) **Микола Левитський** організував першу в Росії **землеробську артіль-кооператив**, склав і віддрукував артільний договір.

120 років тому (1899):

- В Єлисаветграді засновано земську Пастерівську станцію.
- Великий паводок в Єлисаветграді, вода з Інгулу дійшла до Преображенської вулиці.

115 років тому (1904):

- В Олександрії відкрилась чоловіча гімназія.
- В Єлисаветграді засновано міське початкове училище ім. О.М. Пашутіна, в якому навчалося 275 дітей.

110 років тому (1909):

- Населення Єлисаветграда – 81 959 чол.: православних у місті мешкало 49 458, євреїв – 30 104.
- Створено Товариство шанувальників кінного спорту, яке влаштувало в Єлисаветграді іподром для змагань.
- у Єлисаветграді затверджено статут гімнастичного товариства «Сокіл».
- Відомий лікар та учений-антрополог С.А. Вайсенберг заснував в Єлисаветграді Товариство поширення давньоєврейської мови (івриту), в яке записалося 70 чоловік.
- Відкрилося Катранівське міське початкове училище. Попечитель Ф.Ф. Шрейтель.
- На Банній площі в Єлисаветграді розведено сквер ім. І.І. Макеева.
- В Єлисаветграді запрацювала єврейсько-російська бібліотека, завідувач Я. Шульман.
- В Єлисаветграді почала виходити газета «Южный листок».

105 років тому (1914):

- В Єлисаветграді побачив світ «Земский календарь на 1914 год».
- У видавництві «Труд» м. Єлисаветграда вийшла книжка «Правдивые речи дида Мыколы: Новые малорусские и русские стихотворения». (Авт. Пулевич Н., дид Микола).

100 років тому (1919):

- В Єлисаветграді протягом року виходили газети: «Революционер-республиканец. Социалистическая газета», «Набат. Орган конфедерации анархистских организаций Украины», «Народ и армия», «Война и мир», «Наша жизнь» та ін.
- Утворено Єлисаветградський повітовий військовий комісаріат.
- В Єлисаветграді перейменували вулиці: Велика Перспективна – К. Маркса, Верхньодонська і Двірцева – Леніна, Вокзальна – Жовтневої революції, Олександрівська – Володарського.

95 років тому (1924):

- Засноване село Верхньо-Інгульське Бобринецького району.
- Утворено Єлисаветградський окружний комітет сприяння жертвам інтервенції. Вів облік збитків, заподіяних інтервентами; надавав матеріальну допомогу потерпілим, ліквідований у 1926 році.
- Створено Єлисаветградський окружний, міський та районні комітети Міжнародної організації допомоги борцям революції (МОДР). Організовували матеріальну, моральну та юридичну допомогу жертвам революційно-класової боротьби в капіталістичних країнах і національно-визвольного руху в країнах Сходу та їхнім родинам, а також політичним емігрантам. Проіснували до 1948 року.
- Утворена Єлисаветградська окружна житлова спілка. Організовувала житлові кооперативи. Керувала будівництвом, ремонтом, орендою житлових будівель.
- У Єлисаветграді перейменували вулицю Болотяну на честь Каменєва, Іванівську – на честь Луначарського.

90 років тому (1929):

- На Єлисаветградщині почали створювати машинно-тракторні станції (МТС).
- Виникло село Пролетарське Олександрійського району.

- В **Олександрії** та її околицях почала працювати геологорозвідувальна партія Українського геологічного управління, яка виявила великі поклади бурого вугілля.

85 років тому (1934):

- У **Кіровограді** перейменували вулиці: **Іванівську** на честь Луначарського, **Зінов'єва** (кол. Михайлівська) на честь Кірова, вулицю Каменєва (кол. Болотяна) назвали Пролетарською.

80 років тому (1939):

- **Населення Кіровограда** складало **100 000** чол.
- Утворено Кіровоградський обласний інститут удосконалення кваліфікації учителів (нині **Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського**).
- Засновано обласне літературне об'єднання «Степ».

70 років тому (1949):

- Створено заслужений ансамбль танцю «Ятрань».

65 років тому (1954):

- У **Кіровограді** замість провулка **М'ясно-го** з'явився провулок Можайського.

60 років тому (1959):

- У **Кіровограді** мешкало **128 000** чол.
- Відкрито **Кіровоградське музичне училище**.
- Засноване смт **Побузьке Голованівського району**.

25 років тому (1994):

- Розпорядженням представника Президента України в області створено **комісію у справі вирішення долі колекції О.Б. Ільїна**;
- Кіровоградська обласна рада народних депутатів заснувала премію імені В.М. Ястребова за науково-дослідницькі праці в галузі краєзнавства;

- У Кіровограді відкрито **художньо-меморіальний музей О.О. Осмьоркіна**;
- Відкрився **міський літературний музей І. Карпенка-Карого**;
- В обласному центрі відбулися **наукові читання «Діалог культур»**, присвячені **100-річчю від дня народження Д.І. Чижевського**.

20 років тому (1999):

- Започатковано День відкритих дверей місцевих органів виконачої влади та органів місцевого самоврядування **Кіровоградщини**.
- **Кіровоград** відвідали учасники культурно-освітнього рейсу «Україна. Зоряний шлях», організованого аерокосмічним об'єднанням «Сузір'я». Серед гостей був перший космонавт України Леонід Каденюк.
- В **обласному центрі** пройшла VI Міжнародна конференція Асоціації піаністів і педагогів «Золоті сторінки історії України. Ференц Ліст».
- Повертаючись з **Кіровограда**, в автомобільній катастрофі загинув лідер НРУ **В. Чорновіл**.
- Відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція **«Кіровоградщина на зламі тисячоліть: стан, проблеми, перспективи»**.
- В Кіровоградському обласному музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького відкрито музей народної хореографії степового краю (нині переміщений у музей-заповідник «Хутір Надія»).
- З сольним концертом у Кіровограді виступила наша землячка, солістка Національної опери, народна артистка України **Л. Забіляста**.
- Головою обласної державної адміністрації призначено **В.К. Моцного**, головою обласної ради обрано **М.О. Сухомлина**.
- Намолочено один мільйон тонн кіровоградського хліба.

СТОЛІТТЯ

1784 — 235 років тому народилася (м. Єлисаветград)

Парасковія Григорівна Луполова (1784-1809), одна з найвідоміших жінок початку XIX століття. У 1798 батька за наклепницьким звинуваченням було заслано до Сибіру з родиною. У 1803 дівчина вирушила пішки до столиці, щоб домогтись справедливого вирішення долі батька. Дісталася до Петербурга за півтора року, у дорозі навчилася читати.

Домоглась ауденції у імператора Олександра I. Зворушений її подвигом, цар помилював батька, дозволив повернутися в Україну, подарував дві тисячі рублів. Після цього Параска стає черницею і невдовзі помирає від сухот у монастирі. Історія її життя лягла в основу роману французької письменниці Марі-Софі-Коттен «Єлизавета, або заслання до Сибіру» (1806), повісті Ксав'є де Местра «Парася Луполова» (1815), п'єси М. Полевого «Парася Сибірячка» (1840), однойменної опери Д. Струйського та ін. Біографія П. Луполової включена Д. Бантиш-Каменським до «Словаря достопамятных людей русской земли» (1836). Матеріалами «Словаря...» користувався О.С. Пушкін, коли писав повість «Капітанська дочка» (образ Маші Миронової). *Можливо, з цією родиною пов'язана історія села Лупалівки (згодом хутора), у радянські часи приєднаного до с. Морозівки Олександрійського району. Володів Лупалівкою з 1804 прапорщик Матвій Самійлович Лупалов. Є, щоправда, на території сучасної Кіровоградщини ще й село Луполове в Ульяновському районі. 7.08.2004 у м. Ішимі Тюменської області відкрито бронзовий пам'ятник (скульптор В. Кликов, народний художник Росії) з написом на гранітному постаменті: «Парасковье Луполовой, явившей миру подвиг дочерней любви». Готуються матеріали до її канонізації РПЦ.*

1784 — 235 років тому народився **Микола Данилович Кудашев** (1784-1813), військовий діяч (генерал-майор), князь. *Історики вважають, що народився Микола Кудашев в Україні — або у мастку батька Білецьківці на Полтавщині, або у нашій Малій Висці, що належала матері, де й минули його дитячі роки. Був одружений з донькою М.І. Кутузова Катериною Михайлівною Кутузовою (1787-1826), яка народилася в Єлисаветграді.* Учасник військових

кампаній 1805-1813 проти Наполеона. Кавалер багатьох бойових орденів Російської імперії, у тому числі Св. Георгія III і IV ступенів. У 1812 — ад'ютант головнокомандуючого російської армією М.І. Кутузова. Учасник Бородинської битви, командир одного з партизанських загонів. Помер від ран, отриманих в Лейпцизькій битві (жовтень 1813). Портрет Кудашева, виконаний Д. Доу, прикрашає Військову галерею Зимового Палацу (тепер Ермітаж). Йому присвятив свою поему «Певец во стане русских воинов» поет В.А. Жуковський. *Брат героя війни 1812 року Сергій Данилович Кудашев (1795-1862) був землевласником Єлисаветградського повіту (Мала Виска).*

1794 — 225 років тому народився (с. Червона Кам'янка Олександрійського району) **Іван Іванович Сухина (Су-хинов)** (1794-1828), декабрист. Після закінчення з відзнакою училища в Олександрії, 16-річним юнаком добровільно записався у Лубенський гусарський полк (1810). Досконалим, крім української та російської, володів молдавською і французькою мовами. Неодноразово отримував відзнаки за хоробрість у війнах з наполеонівською Францією (1812-1815). Член таємної організації «Товариство об'єднаних слов'ян» (1818). Служив поручиком Чернігівського полку у батальйоні підполковника С.І. Муравйова-Апостола. **У 1825 був переведений до Олександрійського гусарського полку.** Організатор повстання Чернігівського полку в останніх числах грудня 1825. Був засуджений на довічну каторгу, після невдалої спроби підняти повстання на Нерчинському руднику повісився. Йому присвятив повість «Чернігівського полку поручик» письменник Ф. Бурлачук (1979). **У рідному селі встановлено пам'ятник.**

1859 — 160 років тому народився (м. Браїлів Вінницької області) **Осип Антонович Юцевич** (1859-1909 у Єлисаветграді), лікар. У 1892 закінчив медичний факультет Київського університету. З 1892 по 1895 працював земським лікарем у Малій Висці, провівши понад 2000 екстракцій катаракти. **Один з найавторитетніших єлисаветградських лікарів кінця XIX — початку XX століття.** Впродовж багатьох років був земським лікарем, завідувачем Єлисаветградської земської лікарні, дійсним членом Єлисаветградського наукового медичного товариства. Автор багатьох наукових праць, зокрема «О солнечном нагреве грязи Одесских лиманов» (1898). **У 1904 очолив лікарню Св. Анни Єлисаветградського комітету Російського Товариства Червоного Хреста, яка стала однією із найкращих хірургічних лікарень півдня Росії.** Причому фундаторка закладу А.М. Дмитрян у заповіті зазначила, що Юцевич має керувати лікарнею довічно. Упорядник книжки «Больница Св. Анны Общества Красного Креста в Елисаветграде» (1908). Один із засновників Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897).

1859 — 160 років тому народилася (м. Єлисаветград) **Наталія Аркадіївна Бракер** (дівоче прізвище **Шафонська**) (1859-1933), педагог, публіцист, перекладач, краєзнавець, меценат, мемуарист. **Навчалась у приватних гімназіях Єлисаветграда та Одеси.** Була вільним слухачем Женевського та Берлінського університетів. **Перший літературний твір — запис спогадів про видатного філософа, уродженця Єлисаветграда Африкана Шпіра** (1837-1890), творчість якого справила помітний вплив на світогляд Л. Толстого, Ф. Ніцше, Р.-М. Рільке. Авторка низки праць з питань дошкільного виховання, етики стосунків учителя й учня, **фундаторка перших дитячих садків у Єлисаветграді. Заснувала й утримувала на свої кошти Компанійську (з 1900) і Антонівську (з 1914) навчально-ткацькі майстерні, які підготували до**

1918 понад 100 майстринь. З **1914** — член Єлисаветградського лекційного бюро з влаштування народних читань і дитячих майданчиків при міській управі (була головою комісії з влаштування дитячих розваг). Підготувала доповідь «Народные детские площадки как средство внешкольного образования» (1915). З 1919 — член-кореспондент історико-філологічного відділення ВУАН, член комісії з дослідження Південної України (з 1929). Будучи українофілкою, активно друкувалась на сторінках редактованого М. Грушевським часопису «Україна» (спогади про видатних єлисаветградців *О. Михалевича, М. Федоровського, В. Ястребова* та ін.), що виходив у 1924-1930 як орган історичної секції ВУАН.

1869 — 150 років тому народився (м. Єлисаветград) **Натан Ісаакович Ширман** (1869-1944), лікар, педагог. *Випускник Єлисаветградської гімназії 1888*. Закінчив з відзнакою медичний факультет Київського університету (1894). *Отримав свідоцтво домашнього вчителя, серед його учнів був і майбутній пролетарський поет Дем'ян Бедний*. У **1900-1904** — лікар на заводі братів

Яскульських у Єлисаветграді, під час російсько-японської війни служив полковим лікарем на Далекому Сході, потім *працював у Єлисаветградському комерційному училищі*. У **1928-1935** — викладач анатомії, фізіології та латини *Зінов'євської фельдшерсько-акушерської школи*. З **1935 по 1941** викладає гігієну, анатомію та фізіологію у *Кіровоградському педагогічному інституті*. Написав підручник з латинської мови для медиків, багато статей, наприкінці життя — «Спогади лікаря». Видані в 2012 кіровоградським видавництвом «Імекс-КЛТД» в серії книжок «Єлисаветградське коло».

1884 — 135 років тому народився (м. Єлисаветград) **Лев Маркович Розенштейн** (1884-1934), психіатр. Батько працював у Єлисаветграді лікарем. Після закінчення гімназії юнак вступив на медичний факультет Новоросійського університету в Одесі. За участь у революційному русі був відрхований і покараний у 1906 році семимісячним тюремним ув'язненням.

У 1908 закінчив медичний факультет Московського університету, учень видатного ученого-психіатра В.П. Сербського. У 1910, 1911 та 1913 роках перебував у наукових відрядженнях у Німеччині, Франції, Великобританії та Австрії, вивчав досвід кращих психіатричних клінік. Під час Першої світової війни у 1914-1916 роках був полковим лікарем у діючій армії. У 1919-1921 — старший асистент психіатричної клініки 2-го МДУ ім. М.В. Ломоносова. З 1921 — приват-доцент кафедри психіатрії 1-го МДУ, якою керував П.Б. Ганнушкін. У 1924 призначений завідувачем Московського державного невро-психіатричного диспансеру Міністерства охорони здоров'я РРФСР, який він реорганізував у 1928 році на Державний науковий інститут невро-психіатричної профілактики (нині Московський науково-дослідний інститут психіатрії), директором якого був до самої смерті. Одночасно з 1931 і до кінця життя професор Розенштейн завідував кафедрою психіатрії і психогігієни Центрального інституту вдосконалення лікарів. Залишив помітний слід у вітчизня-

ній психіатрії як психопатолог-клініцист та організатор системи психіатричної допомоги. У 1930 представляв СРСР на I Міжнародному психогігієнічному конгресі у Вашингтоні, став віце-президентом Міжнародної психогігієнічної асоціації. А у 1933 обраний першим головою правління Всеросійського товариства невропатологів і психіатрів. Основні наукові праці (всього їх близько 100) присвячені аналізу впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на розвиток психічних хвороб, симптоматології маніакально-депресивного психозу, професійній психічній патології та ін. Першим у вітчизняній психіатрії описав онейроїдний синдром, виділив та описав м'яку (непсихотичну) шизофренію. У 1914 висунув ідею організації мережі державних антиалкогольних диспансерів (спочатку їх називали наркоприймальниками, згодом – просто витверезниками). Перший витверезник відкрили 14.11.1931 у Ленінграді. Сьогодні уродженця Єлисаветграда називають яскравим представником московської психіатричної школи, ставлять поруч з В.П. Сербським, П.Б. Ганнушкіним, С.С. Корсаковим та іншими всесвітньо відомими російськими психіатрами.

1894 — 125 років тому народився (м. *Новогеоргіївськ, нині Світловодськ*) **Пінхас Литвиновський** (1894-1985), живописець.

З 1912 навчався в Одеському художньому училищі. У 1913-1916 під час навчання у Санкт-Петербурзькій Академії мистецтв близько зійшовся з В. Маяковським, А. Ахматовою та ін. У 1919 емігрував до Палестини. У 1924-1928 брав участь у перших виставках Асоціації єврейських художників, працював для театру Габама. Зазнав впливу творчості А. Матісса, П. Пікассо, Ж. Рюо, індустської філософії та дзен-буддизму. Персональні виставки влаштовувались у Національному музеї Бецалел (1935, 1955) та Музеї Тель-Авіва (1960). У 1980 став лауреатом Державної премії Ізраїля. Написав спогади про дитинство та юність.

1934 — 85 років тому народився (м. *Кірово, Кіровоград*)

Арнольд Якович Малієвський, журналіст, тренер з настільного тенісу. Ще в дитинстві родина переїхала до столиці Азербайджану, де хлопець закінчив школу та юридичний факультет університету в Баку. За направленням 10 років працював слідчим карного розшуку у Донецькій області. Загалом в органах внутрішніх справ служив до 1963. Потім переїхав у м. Нальчик (столицю Кабардино-Балкарської АРСР), де почав працювати тренером з настільного тенісу. В 1965 був призначений директором Дитячої Спортивної Школи олімпійського резерву: серед його вихованців багато майстрів спорту, чемпіонів Росії, Радянського Союзу та Європи. Заслужений тренер РРФСР. Паралельно займався журналістикою: писав репортажі, фейлетони, нариси для місцевих видань. З 1978 до 1991 жив в Ізраїлі. У 1992 емігрував до США, де продовжив журналістську діяльність. Співпрацює з часописами «Печатный Орган», «Новое Русское Слово», «Русская Реклама», «Форум» та багатьма іншими. Автор цікавих спогадів про спортивне життя та курйозні випадки, книжки «Русские в Америке» та ін.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Абажей Г.П. – 103
 Андреев А.О. – 27
 Андреолетті – 117
 Андріяш О.В. – 158
 Анкудінов М.К. – 152
 Аров Б.Л. – 97
 Архангородський О.Г. – 137

Б

Бабан В.Ю. – 58
 Бабич В.М. – 105
 Байдак В.Ф. – 192
 Барбович І.Г. – 28
 Басак О.О. – 79
 Безпечний І.П. – 207
 Березняк Є.С. – 46
 Бершадський Р.Ю. – 16
 Биков В.В. – 119
 Бідненко Н.І. – 88
 Білошапка В.В. – 158
 Білл-Білоцерківський В.Н. – 239
 Бірча І.Я. – 174
 Блехер Л.Й. – 131
 Блінков С.М. – 136
 Бойко В.Г. – 102
 Бондар В.В. – 22
 Бонфельд М.Ш. – 212
 Борецький М. – 233
 Бострем Г.Е. – 237
 Бострем М.Е. – 135
 Ботнар Ю.С. – 14
 Брайченко О.Д. – 122
 Бракер Н.А. – 253
 Браун Я.В. (Броун І.Б.) – 63
 Брешко-Брешковська К.К. – 20
 Бровар Я.І. – 87
 Будде Є.Ф. – 229
 Буяльська Т.Б. – 140
 Буяльський Б.А. – 140, 149

В

Василенко Н.О. – 104
 Венецький І.Г. – 172
 Вертинський О.М. – 58
 Волинський М.Г. – 18
 Воловенко В.І. – 84

Володарський М.А. – 175

Волохов В.К. – 175

Г

Габінет О.М. – 57
 Гайдасенко І.Д. – 56
 Гайдамака Д.А. (Вертепов) – 27
 Гайстер А.І. – 17
 Гамарник Г.О. – 84
 Гаранін В.М. – 38
 Геніч В.М. – 101
 Герасюта М.Ф. – 232
 Гілевич Ю.С. – 64
 Гіляровський М.В. – 153
 Гмиря В.А. – 43
 Говоров Ф.І. – 122
 Гольдфельд В.М. – 18
 Гоняев М.К. – 174
 Горбенко А.О. – 39
 Горбунов Г.О. – 68
 Гоппа В.Д. – 118
 Грабовський М. – 176
 Грабенко А.М. – 125
 Григор'єв А.Й. – 149
 Григорів М.О. – 24
 Грисенко М.Г. – 233
 Гриценко В.Г. – 194
 Гришин І.А. – 178
 Гришин С.М. – 238
 Грієва З.М. – 173
 Грінштейн І.Х. – 99
 Грузін В.Д. – 109
 Гун Г.С. – 117
 Гура В.А. – 45
 Гуренко К.Й. – 191
 Гуцол О.В. – 44

Д

Давидов В.М. – 235
 Давидов (Горєлов) В.М. – 18
 Далекий М.О. – 196
 Данилевич В.М. – 214
 Депрерадович Ф.М. – 235
 Дараган Ю.Ю. – 61
 Делестьянов В.С. – 80
 Демещенко Л.І. – 210
 Демінський І.О. – 81

Дерев'яно А.В. – 209

Деркач В.Ф. – 192

Дешевов В.М. – 30

Дигало В.М. – 123

Диковський М.Д. – 77

Діатроптов П.М. – 235

Діонео І.В. – 82

Добровольський С.В. – 186

Добровольський С.П. – 230

Довгий О.П. – 139, 150

Довгий С.О. – 139

Доломан Є.М. – 155

Домонтович В.П. – 190

Дорогий С.В. – 173

Дорошкевич О.В. – 155

Доценко Л.Г. – 24

Е

Екеспарре О.Р. – 139

Ельворті М.Т. – 170

Емануель М.Г. – 117

Ерн М.Ф. – 226

Є

Євсєєвський Ф.А. – 78

Єгоров О.І. – 60

Єгоров О.С. – 206

Єдкін В.Д. – 120

Єременко В.Г. – 231

Ж

Жанталай О.Ф. – 133

Жаренко Л.С. – 156

Жаркіх І.М. – 237

Жданко Т.О. – 137

Жидельов М.Ф. – 57

Жуковський О.Т. – 211

Журба Т.Г. – 23

З

Заблудовський П.Ю. – 105

Задніпрняний О.М. – 19

Завало С.Т. – 44

Завіна В.І. – 102

Заньковецька М.К. – 139

Зіноватний В.В. – 62

Златопольський Д.Л. – 229

Зубицький Д.Н. – 47

І

Івашкевич Я.Б. – 44
 Іващенко Ю.С. – 43
 Ігнат'єва Н.С. – 190
 Ігумнов С.М. – 188
 Іткіс М.А. – 83
 Іщенко В.К. – 14

К

Казачков І.В. – 120
 Калініченко Н.А. – 171
 Калугіна С.А. – 100
 Канчельскіс А.А. – 25
 Караменов М.І. – 28
 Карнаух В.В. – 197
 Карпенко С.Д. (Паливода) – 236
 Картузов В.В. – 30
 Качина М.П. – 97
 Кашеваров В.І. – 227
 Каштановський Е.К. – 46
 Кашугін Ф.Я. – 30
 Квартін З. – 66
 Кваша М.В. – 85
 Келеповський А.І. – 153
 Клокар Н.І. – 99
 Коваленко С.П. – 196
 Ковачевич А.Ф. – 99
 Коверга А.С. – 152
 Когут Г.О. – 62
 Кодак М.І. – 102
 Кодьєв П.І. – 134
 Козаков О.О. – 15
 Козачинський Ф.С. – 26
 Козенко О.С. – 205
 Козир С.В. – 134
 Кокуленко Б.Г. – 186
 Колачевський С.М. – 161
 Колесников С.В. – 98
 Коломиець Т.К. – 177
 Колотуха О.В. – 195
 Комаров В.В. – 48
 Комова Т.Є. – 43
 Кононенко В.А. – 61
 Коноплянка Є.О. – 179
 Коростельов О.П. – 206
 Коротков А.Є. – 25
 Костюк Г.С. – 212
 Косюра М.С. – 208

Кохно Б.Є. – 15
 Кравцов І.В. – 116
 Кравцова Н.І. – 212
 Кравченко В.С. – 37
 Кравченко П.С. – 238
 Кравчук А.А. – 100
 Крута А.Я. – 203
 Крутой І.Я. – 141
 Кудашев М.Д. – 252
 Кудряченко А.І. – 40
 Кувіка І.І. – 106
 Кузьменко В.Я. – 204
 Кунченко Ю.П. – 107
 Купчинський Р.Г. – 175
 Кушнір В.А. – 133
 Кушніренко Г.А. – 239

Л

Ладиженський Р.М. – 226
 Лактіонов-Стезенко М.П. – 42
 Лapidус В.С. – 76
 Латаєв М.В. – 210
 Левитський М.В. – 65
 Левочко В.Ф. – 106
 Либа В.І. – 85
 Лимаренко Д. – 234
 Лисаневич Г.М. – 204
 Лисенко Н.А. – 150
 Литвиновський П. – 255
 Лукін Ю.І. – 189
 Луполова П.Г. – 252
 Луцкевич Ю.П. – 171

М

Максютін С.Г. – 205
 Малієвський А.Я. – 255
 Марголіна Р.Г. – 104
 Маринюк В.В. – 79
 Марчак В.Ф. – 108
 Машенко І.Г. – 173
 Мелешко Ф.М. – 157
 Мельник П.П. – 177
 Мещанінов О.І. – 154
 Миколук В.К. – 45
 Мирза-Сіденко В.М. – 142
 Миронович В.Л. – 39
 Михайлов А.І. – 64
 Михайлов М.Л. – 131
 Михайловський В.І. – 159

Миценко І.М. – 236
 Можайкіна Н.С. – 143
 Моторний О.Д. – 155
 М'який В.М. – 67

Н

Надутенко О.В. – 176
 Нейгауз М.Г. – 16
 Нейгауз Н.Г. – 104
 Непомнящий Т.О. – 157
 Нечай Е.Й. – 227
 Нікітін Ф.В. – 132
 Ніцой Л.М. – 62
 Новіков С.Ф. – 68
 Ноженко В.Г. – 88
 Носенко Ю.І. – 132
 Носкова К.В. – 86
 Носуленко В.І. – 41

О

Овчаренко І.Т. – 230
 Ожоган В.М. – 154
 Оксанич Ф.Ф. – 84
 Олеша Ю.К. – 56
 Орищенко В.Г. – 67
 Остен-Сакен Д.Є. – 86
 Островський Аббо – 193

П

Павловський К.С. – 107
 Палагін О.В. – 136
 Панченко В.Є. – 168
 Панченко Д.М. – 77
 Пастушенко А.Ю. – 57
 Пащенко А.Ф. – 187
 Пащенко Г.С. – 188
 Педько Г.М. – 206
 Перекрестов Г.Н. – 27
 Перепічай В.В. – 56
 Петерс В.М. – 151
 Петльований В.І. – 225
 Петров О.М. – 159
 Пилюпишин Г.Г. – 24
 Писаренок А.В. – 205
 Плєскановський П.В. – 118
 Плїчко А.М. – 138
 Повернений О.В. – 158
 Подкопаєв В.П. – 210
 Пойда А.В. – 80
 Пойченко М.І. – 203

Полевіна О.М. – 140
Поляновський Г.О. – 135
Покажжевський П.Д. – 29
Полонський Я.П. – 226
Поліщук В.В. – 121
Полулях С.В. – 29
Поплавський М.М. – 213
Попов Д.В. – 208
Поркуян В.С. – 189
П'ятов А.В. – 123

Р

Радул В.В. – 136
Ратмиров А.Ю. – 186
Ревчун Б.Г. – 213
Резнік А.Б. – 108
Рєпка С.Н. – 21
Розенбліт Р.О. – 197
Розенштейн Л.М. – 254
Розумовська В.Х. – 170
Романченко І.С. – 61
Рубінштейн М.Й. – 191
Руданський С.В. – 17

С

Сабада О.Б. – 190
Савенко І.Г. – 23
Савицький М.В. – 22
Саксаганський П. – 98
Самсонов О.В. – 37
Свідерська О.М. – 187
Сегадаєв Ф.В. – 209
Секунда Ш.А. – 156
Семенюк М.П. – 103
Семенюк О.А. – 46
Середін К.Х. – 193
Сиволап П.С. – 14
Симоненко О.С. – 42
Сисолін П.В. – 170
Ситник А.С. – 152
Сікорська І.М. – 23
Слободянюк Р.М. – 225
Смотренко В.В. – 238
Соколов-Бородкін С.К. – 116
Соколов В.В. – 81
Сокур М.І. – 28

Соловей Ю.О. – 107
Солодкий Я. – 82
Солонар М.В. – 29
Степаненко М.Л. – 59
Столяров В.М. – 122
Струтинський В.М. – 192
Сумський В.Г. – 169
Суржавський О.В. – 208
Сушинов І.І. – 253
Сухорученко Г.А. – 169

Т

Талєєв О.М. – 43
Танковський Є.А. – 229
Танський В.Ю. – 119
Таранець О.М. – 66
Таратута О.Г. – 228
Тезяков М.І. – 228
Тентюк В.П. – 187
Терентєв І.В. – 121
Тигнєв В.О. – 203
Тимохін В.І. – 120
Тарковська М.А. – 168
Ткаченко І.Г. – 39
Тобілевич Н.Ю. – 131
Трамбицький Є.Г. – 41
Тренін В.В. – 232
Троцький Л.Д. – 195
Тюленев М.О. – 77

У

Урсол Г.М. – 100
Урсуленко В.І. – 38
Усачов Л.А. – 118

Ф

Федоровський П.Ф. – 37
Федорус Г.А. – 79
Фісанович І.І. – 207
Флоровський А.В. – 225
Френчко В.В. – 149
Френчко Л.І. – 15
Фундуклей І.І. – 34

Х

Харченко О.П. – 47
Хижняк Б.П. – 231
Хоменко І.Є. – 178

Хороманський М.К. – 83
Хрієнко М.І. – 16
Хрущов М.С. – 76

Ц

Церна М.І. – 194
Цесарський С.Г. – 23
Ципін А.В. – 230
Ципін В.С. – 135
Цуркан Д.В. – 172

Ч

Чеботарьов М.Г. – 119
Черкасов В.Ф. – 141
Чернов Леонід – 21
Чижевський Д.І. – 64
Чижова Л.Я. – 156
Чирва В.Я. – 138
Чорноіваненко А.К. – 66
Чуднов О.В. – 59
Чумак К.В. – 231

Ш

Шаповал В.І. – 193
Шаповалов А.Г. – 20
Шевелуха В.С. – 19
Шевко А.І. – 209
Шевченко С.А. – 42
Шевченко П.А. – 45
Шевченко Т.Г. – 58
Шелухін П.С. – 80
Шелухін С.П. – 188
Ширман Н.І. – 254
Шкода В.Є. – 97
Шмідт В.Ф. – 177
Шполянський Г.Ю. – 41
Шульгин В.Я. – 78
Шульгин О.Я. – 142

Ю

Юра Т.П. – 79
Юрченко О.Г. – 171
Юцєвич О.А. – 253

Я

Яловець Є.А. – 101
Янішевський В.М. – 67
Ярроу Б.І. – 151
Яцולה В.І. – 86

ЗМІСТ

Вірші поетів Бориса Олійника «Мій борг», Белли Ахмадуліної «По улице моей», Ліни Костенко «Пісенька з варіаціями», Леоніда Фадєєва «Чистые пруды», Леоніда Кисельова «Тільки двічі живемо», Михайла Матусовського «Романс» . . .	3
Священник-бібліофіл Григорій Саражинович	9
Пам'ятні дати січня.	14
Єлисаветградські греки Фундуклей: рідному місту та Києву.	33
Пам'ятні дати лютого	37
Єлисаветградський нотаріус Антон Якубовський та його сини	49
Пам'ятні дати березня	56
Єлисаветградський поліцмейстер Олександр Родкевич: видатний громадський діяч, батько двох генералів.	70
Пам'ятні дати квітня.	76
Брати Євген і Микола Борисови: видатні земські діячі Єлисаветградського та Олександрійського повітів	91
Пам'ятні дати травня	97
Земський діяч Микола Борисов у спогадах онуки «Життя і смерть в Олександрії»	111
Пам'ятні дати червня	116
У пошуках дітей видатного українця: Андрій Грабенко та його родина	125
Пам'ятні дати липня.	131
Гірничий інженер Мартін Шимановський та фотограф Еммануїл Плетцєр в історії Кривого Рогу	144
Пам'ятні дати серпня	149
Сергій Колачевський: лікар, підприємець, найвидатніший український благодійник, чий заповіт не був виконаний	161
Пам'ятні дати вересня	168
Уродженець аджамки Андрій Граур: трагічна доля розвідника й шпигуна . .	180
Пам'ятні дати жовтня.	186
Генерал-лейтенант Іван Врадій: наш земляк у контррозвідці «СМЕРШ» . . .	199
Пам'ятні дати листопада.	203
Загадки й таємниці «Елисаветградского дела 1869 года»: Іван Похитонов, Леонід Дическуло та «бісівщина» Сергія Нечаєва	216
Пам'ятні дати грудня	225
Художники Григорій Гнатюк та Анатолій Данилов: монументаліст і живописець	241
Роки й століття (1754-1999)	248
Іменний покажчик	256

Літературно-художнє видання

Володимир Миколайович Босько

**ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ
на 2019 рік
ЛЮДИ. ПОДІЇ. ФАКТИ**

Головний редактор – *Т.С. Самиляк*

Технічний редактор – *О.М. Корнілов*

Редактор, коректор – *С.М. Янчуков, Ю.А. Степаненко*

Комп'ютерна верстка – *В.М. Ященко*

Обкладинка – *Ю.В. Тарасова*

Підп. до друку 25.09.2018. Формат 60х84/16.

Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. др. арк. 15,11.

Замовлення № 593. Наклад 500 пр.

Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД»

Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 195 від 21.09.2000.

25006, м. Кропивницький, вул. Декабристів, 29

тел./факс (0522) 22-79-30, 32-17-05,

моб. тел.: (050) 457-24-24 – приймальня,

(068) 3700-470 – роздрібний продаж,

(068) 3700-477 – гуртовий продаж

E-mail: design@imex.kr.ua

facebook.com/ImexPublishing

видавництво
ІНТЕКС
ІЗДАВИЦТВО

На обкладинці:
Шульгин Володимир, Левицький Микола,
Чижевський Дмитро, Бракер Наталія,
Колачевський Сергій (блок зліва);
Саксаганський Панас (праворуч)